Boris Savinkov

BİR TERÖRİSTİN ANILARI

GÖKKUŞAĞI

BİR TERÖRİSTİN ANILARI Boris Savinkov

Yayın No: 6
Birinci Baskı: Kasım 1995
Dizgi: Gökkuşağı
Baskı: Ceylan Ofset
Cilt: Güven Ciltevi

Erinnerungen Eines Teröristen 1924 Almanya

ISBN - 975-8054-06-6

Gökkuşağı Basın Yayın: Dr. Emin Paşa Sok.
Kardeşler Han. No: 16 Kat:3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (212) 519 39 32 Fax: (212) 511 30 09

Boris Savinkov

BİR TERÖRİSTİN ANILARI

Türkçesi:
Kıymet Yıldırım

Yayıncının Önsözü

1800'ler Rusyası azgelişmiş bir ülkeydi. Topraktan bağımsız bir burjuva sınıfı yoktu. Jakoben düşünceden esinlenen bir grup aristokrat subay 2000 askerle birlikte 14 Aralık 1825'de ayaklandıklarında Rusya'nın devrimcilerinin gelecek mücadele yöntemlerine ilişkin ilk ateşi yakmış oldular. Aralık ayında ayaklanmış olmalarından dolayı "Dekabrist" olarak adlandırılanların bu ayaklanmaları çabucak bastırıldı. Ama eylemin yaktığı ateşi ayaklanmanın bastırılması şerefine yapılan ayini izlerken 14 yaşında bir delikanlı olan Herzen 1855'de şöyle dile getiriyordu: "...Orada asılanların intikamını alınaya yemin etmiş ve bu tahta, bu sunağa ve bu toplara karşı mücadele etmeye ahdetmiştim"

Yakılan bu ateş uzun yıllar sürecek bir suikastler dönemini açtı. Düzenin bir vahşice baskı, bir kısmı tavizler, yarı-reformlar arasında gidip gelen karakteri mücadelenin şeklini etkilerken, muhalifler kendi aralarında kapışıyor, uzun geceleri süsleyen ateşli tartışmalarla yeni yeni grupçuklar oluşuyordu. İlk anda ithal teoriler üzerine kurulan bu grupların oynadıkları alan yine de kanlıydı; küçük bir söz on yıl hapis, bir parça ütopya idam sehpası demekti. Bu nokta bu ithal teorilerin özgün pratikte Rusya'nın ilk gerçek gizli örgütü "Üçüncü Şube"nin karşısında hayal olmaktan çıkıp bir gerçekliğe dönüştüğü nokta oldu. Tercihler broşür ve silah arasında yapıldı. Çarlık rejiminin gözünde ikisi de aynı oranda yaşamsal bir tehlikeydi. Artık teorik tartışmaların değil "Halka Gidiş"in zamanı gelmişti. Umut dolu burjuva çocukları, büyük bir heyecanla "halka" doğru yola çıktılar. Kendilerine Narodnik dediler ve teorinin ilk özgün Rus tonlarını yarattılar. 1874'ler "Halka Gidiş"in en yüksek noktası oldu. On bin kişi yollardaydı. Çarlık rejimi buna seyirci kalmadı. Tam 3800 kişinin işin içine sokulmasıyla açılan dava 1877'de başladı; yargılama sırasında yalnızca 193 kişi kaldı. 94 kişinin beraat ettiği davada 36 kişi Sibirya'ya sürüldü, diğerleri kürek cezalarına mahkum oldular. Ama bu davayı politik açıdan iktidar kaybetti. Bu dava halka gidip yıllarca sürdürülen propagandadan çok daha etkili oldu. Bu yeni bir dönemin, idamlar döneminin habercisiydi. 24 Ocak 1878'de 193'ler davasından bir gün sonra Petersburg Emniyet Müdürü Trepov'un kabul gününe giren Vera Zasuliç adlı devrimci ateş ederek onu ağır yaralıyor ve bunu öğrenci Bogolyupov'a yapılan işkencelerin intikamını almak için yaptığını söylüyordu. Adliye Sarayının önü ilk ve büyük gösterilere sahne oluyor, mahkemede olay "zedelenmiş insan onurunun övgüye değer bir protestosu" olarak nitelenerek, Zasuliç suçsuz bulunuyordu. Zasuliç'in sıktığı kurşun yeni bir dönemin, terör döneminin habercisi oluyordu. İlk terörist eylemleri motive eden iki neden vardı: Meşru müdafaa ve intikam.

1879'da bir başka devrimci, Solovyev Çarı öldürmeyi denedi; başarısızdı ve idam edildi. Bunun ardından 20.000 kişinin maruz kaldığı tutuklama ve sürgün terörü estirdi Çarlık rejimi.

1879'un 15 Ağustos'unda merkezi bir organ olarak "Halkın İradesi-Yürütme Komitesi" kuruldu. Kurulan biçimsel bir mahkeme Çarı ölüme mahkum etti ve 1 Mayıs 1881'deki üçüncü denemede bu karar gerçekleştirildi, Çar öldürüldü. Üç yıl önce Okrana'yı kurdurmuş olan oğul III. Aleksander babasının yolundan ayrılmadı. III. Aleksander'a karşı tek suikast aralarındaki gelecekteki devrimin lideri Lenin'in abisi Vladimir İliç'in de bulunduğu beş öğrencinin asıldığı başarısız bir girişim oldu.

Okrana "Halkın İradesi"ni dağıttığında iktidara karşı savaşacak gizli bir örgüt kalmamıştı. Buna karşın 1890'lı yıllarda politik partiler ortaya çıktı. RSDİP kuruldu ve 1903'de Bolşevik ve Menşevik olarak bölündü. İllegal mücadelede Sosyal Demokratların en önemli rakipleri Sosyal-Devrimciler oldular. 1902'de Viktor Çernov tarafından kurulan bu grup içinde "Halkın İradesi"nin mirasçıları ve popülistler bir araya geldiler. Politikalarını, tarım sorununu ülkenin ana problemi olarak görmeye dayandırdılar. SD'ler hızla geliştiler. 1901 başlarında ilk yayın organlarını, "Devrimci Rusya"yı yayınlamaya başladılar. Partinin üç örgütleyicisi Çernov, Goc ve Gerşuni idi.

Gerşuni ateşli bir silahlı mücadele savunucusu idi. Kendilerini 1881'de Çarı öldürenlerin takipçisi olarak tanımlıyordu. Gerşuni Sosyal Devrimcilerin Savaş Örgütü olarak ayrı bir askeri birim oluşturdu ve bunu, güvenini kazanan Asef'e emanet etti.

Savaş Örgütünün ilk hedefi, 1902 başlarında Dük Sergius'un yaveri kıyafetiyle kapıyı çalıp kendisine içinde ölüm kararının yazılı olduğu bir zarfı uzatan ve ardından silahına davranan Balmaşev'in öldürdüğü İçişleri Bakanı Sipyagin oldu. Bu eylem bir anda SD'lerin en sabırlı propaganda çalışmasıyla bile elde edilemeyecek bir prestije ulaşmalarına neden oldu.

Aynı dönem bir askeri savcının oğlu olan ve Moskova'da eğitim görmüş Savinkov'un da öğrenci olayları nedeniyle bir kaç kez tutuklanmış ve Plehanov taraftarlarınca oluşturulan bir sosyalist gruba üye olduğu dönemdi. Polis onu Vologda'ya, politik geleceğini belirleyen sürgüne göndermişti.

Savinkov'un SD'lerin 1903'den 1908'e kadar sürdürdükleri terör kampanyasını bir örgütleyici olarak kaleme aldığı bu anılar 1911-14 arasında yazılmış olmasına rağmen, 1917'de yayınlanacaktı. Ardından 1924'de Maslov'un çevirisiyle Almancada basıldı. Bizim çevirimizde de bu baskı esas alınmış, Amsterdam'daki Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü arşivindeki ilgili fotoğraflar ve dizin eklenerek baskıya hazırlanmıştır.

Gökkuşağı Yayınları

Plehve Suikasti

1902 Yılının başlarında mahkeme kararıyla, sosyal-demokrat gruplar "Sosyalist" ve "İşçi Bayrağı" ile ilgili olarak St. Petersburg'dan Vologda kentine sürgüne gönderildim. Sosyal-Demokratların programı uzun bir süreden beri beni tatmin etmiyordu. Bana Rusya'daki yaşam şartlarına denk düşmüyor, tarım sorununu açık bırakıyor gibi geliyordu. Ayrıca terörist mücadele konusunda "Narodnaya Volya" geleneğine eğilim duyuyordum.

J. K. Breşkovskaya, 1902 sonbaharı ve 1903 baharında iki kez Vologda'ya geldi. Onunla görüşmelerimizden sonra Sosyal Devrimcilerin Partisine katıldım ve G. A. Gerşuni'nin tutuklanmasından sonra, terörde yer almaya karar verdim. Benimle aynı süreçte, arkadaşlarımdan ikisi de, özellikle çocukluğumdan beri yakın olduğum, bir zamanlar Yaroslav'da polis gözetiminde tutulmuş olan İvan Platonoviç Kalyayev de aynı karara varmıştı.

1903 Haziranında yurtdışına kaçtım. Arhangelsk'e geldim, bavulumu garda bırakıp, bana Vologda'da bildirilmiş olan eve gittim. Nasıl ve hangi buharlı gemiyle Norveç'e gidebileceğime ilişkin açık bilgiler edinebilmeyi umuyordum. Görüşmede aynı gün Arhangelsk'ten Murman buharlı gemisi "İmparator Nikolay I"in Norveç liman kenti Vardö'ye hareket ediyor olduğu ortaya çıktı. Eşyalarımı gardan alacak zamanım yoktu ve olduğum gibi, pasaportum ve eşyalarım olmaksızın, gizlice ikinci sınıf kamaraya gittim.

Beşinci gün gemi Vardanger Fjord limanına girdi. Dümenciye yanaştım.

Petşanka'ya gidiyorum, (Norveç sınırından önceki son Rus limanı) ama bir kere Vardö'ye gelmek isterdim. Ayarlamak mümkün mü?

Dümenci bana meraklı bir bakış attı.

- Balıkçılık mı yapıyorsunuz?

-Tabii.

-Evet, elbette, olabilir, neden olmasın?

-Pasaportum yok.

-Neden bir pasaporta ihtiyacınız olsun? Şehre gidin, geceyi bizim yanımızda geçirirsiniz ve ertesi sabah erken, yalnızca Retsenpo'ya dönüş için bir bilet alın.

İzleyen günlerde Vardö fenerleri göründü. Norveç gümrük memurları gemiye geldiler. Ben kurtarma sandalına bindim ve bir çeyrek saat içinde Norveç topraklarındaydım. Vardö'den Drontheim, Christiania ve Antwerpen yoluyla Cenevre'ye geldim. Cenevre'de Mihail Rafailoviç Goc'la tanıştım. Kısa boylu, zayıf, siyah, kıvırcık sakallı ve solgun yüzlüydü, sıcak ve hareketli genç gözleriyle etkiliyordu. Beni gördüğünde dedi ki:

-Terörde yer almak istiyorsunuz, değil mi?

- Evet.

- Neden genel olarak çalışmalarda değil?

Terörü belirleyici faktör olarak gördüğümü ama, Merkez Komitesinin emirlerini yerine getirmeye ve herhangi bir parti kolunda çalışmaya hazır olduğumu söyledim.

Goc merakla dinliyordu, sonunda:

"Size şu an yanıt veremem. Bekleyin. Biraz Cenevre'de kalın." Daha önceden Nikolay İvanoviç Blinov* ve Aleksey Dimitriyeviç Pokotilov'la tanışıyordum. İkisinin de bir zamanlar Kiev Üniversitesinde öğrenci olduklarını biliyordum ama, Savaş Örgütünün üyesi olduklarını bilmiyordum. Pokotilov'a Ocak 1901'de Petersburg'da rastlamıştım. V. Karpoviç'den bağımsız olarak, hatta ona sezdirmeden Petersburg'a gelmişti, ama bu yolculuk aynı hedefle yapılmıştı; Bogolyepov'u öldürmek. Petersburg'da yardım sağlamak amacıyla "Sosyalist" ve "İşçi Bayrağı" gruplarının oluşturduğu komiteye başvurdu. İsteğine şüpheyle yaklaşarak, yardım etmeyi reddettik. Kültür Bakanı'nın öldürülmesi, o anda bize çok zor, hatta imkansız görünüyordu. Pokotilov bu redden sonra Petersburg'dan ayrılmadı. Kendi gücüyle ve rizikoyu göze alarak suikasti yapmayı kararlaştırdı. Tesadüfen Karpoviç ona engel oldu. Ağustos'ta yoldaşlardan biri Cenevre'ye geldi. Bana Kalyayev'in bir cezası olduğunu (bir ay hapis) ve daha sonra en erken sonbaharda yurtdışına çıkabileceğini bildirdi. Yoldaş benimle aynı evde kalıyordu. Polisin dikkatini üzerimize çekmemek için, Rus kolonisinin dışında yalnız yaşıyorduk. Bazen Breşkovskaya bizi ziyaret ediyordu. Yoldaşın evde olmadığı bir gün, odamıza yaklaşık 33 yaşlarında, oldukça şişman, geniş soğukkanlı

---

* 1905 yılında Shitanir'de bir soykırım sırasında Yahudileri savunurken öldürüldü.

yüzlü ve büyük kahverengi gözlü bir adam geldi. Bu Yevgeni Filipoviç Asef'ti.

El sıkışıp, oturduktan sonra isteksizce, kelimelerin üzerine basa basa konuştu:

"Bana terörde çalışmak istediğiniz söylendi. Neden doğrudan terörde?

Daha önce Goc'a söylediklerimi ona da tekrarladım. Ayrıca Plehve'nin öldürülüşünü şu anki en önemli görev olarak gördüğümü söyledim. Beni hep aynı kayıtsızlıkla dinledi ve cevap vermedi. Sonunda sordu:

"Yoldaşlarınız var mı?

Kalyayev ve iki kişiyi daha söyledim. Ayrıntılı yaşam öykülerini anlattım ve her birinin özelliklerini verdim. Asef susarak dinledi ve vedalaşmaya hazırlandı.

Bir kaç kez bize geldi, az konuşuyor ama merakla dinliyordu. Bir kezinde, dedi ki:

"Rusya'ya gitmenin zamanı geldi. Cenevre'den yoldaşlarınızla herhangi bir küçük şehre gidip izlenip izlenmediğinizi kontrol edin."

Bir gün sonra Baden'den geçerek, Freiburg'a gittik. İki hafta sonra Asef bizi ziyaret etti ve bu ziyarette ilk kez kimin hangi görevi yapacağını anmadan suikastin planını bildirdi; plan aşağıdaki gibiydi: Plehve'nin Polis Merkez Binasında oturduğu (Fontanka 16) ve hergün mevsime göre, Çarın kaldığı Kışlık Saray, Çarskoye Selo ya da Peterhof'a Çarı görmeye gittiği biliniyordu. Burada Plehve'yi evinde öldürmenin, caddede öldürmekten çok daha zor olduğu açıktı, böylece onu sürekli izlemek kararlaştırıldı. Bu izleme, gün ve saati, yürüyüş yolunu ve Plehve'nin çıkışlarını genel hatlarıyla belirlemeyi hedefliyordu. Bu bilgilerin kesinleşmesinden sonra, arabası yolda bir bombayla havaya uçurulacaktı. Bakan'ın sıkı takibi için, işleri gereği bütün gün dışarda olan, örneğin; gazete satıcısı, faytoncu, seyyar satıcı gibi insanlara ihtiyaç vardı. Buradan hareketle, yoldaşlardan birinin satış esnasında Plehve'yi izleyebilmesi amacıyla caddelerde sigara satabilmek için izin belgesi sağlarken, diğer yoldaşın bir at ve araba satın alarak Petersburg'da faytonculuk yapmasına karar verildi. Ben onlar tarafından toplanan bilgileri bir araya getirecek ve olanaklar ölçüsünde kendi izlenimlerimle takibi yönlendirecektim. Bu plan bütünüyle ve yalnızca Asef'e aitti ve son derece basitti. Ama bu basitliğiyle bize polise karşı bir üstünlük sağlıyordu. Takip yöntemi devrimciler tarafından ne Gerşuni döneminde ne de "Narodnaya Volya" zamanında, 1 Mart 1881'in hazırlıkları dışında hiç kul-

lanılmamıştı. Polis Savaş Örgütünün elemanlarının faytoncu ya da seyyar satıcı olarak Petersburg'da dolaşabileceklerine inanamazdı. Böylece sistemli bir takip Plehve'nin yolda kesin olarak öldürülmesine ulaştırmalıydı. Asef benimle olan konuşmasını bitirirken emin bir şekilde dedi ki;

"Eğer provokasyon olmazsa, Plehve öldürülecek."

Yoldaşlardan biri, patlayıcı cıva maddesini yanına alarak Freiburg'dan Aleksandorovo üzerinden Rusya'ya gitti. Benim pasaportum yoktu, Krakov'da bir tane edinecektim. Berlin üzerinden Krakov'a gittim ve Berlin'de yine Asef'le ve Rusya'dan gelmiş olan Kalyayev'le buluştum. Üçümüz Leipziger Caddesinde büyük Berlin kahvelerinden birinde oturduk, Kalyayev ateşli bir şekilde terörden, tek arzusunun Plehve olayına katılmak olduğundan, barışçıl çalışma için psikolojik yetersizliğinden söz ediyordu. Asef isteksizce dinliyordu. Kalyayev sustuğunda, soğukkanlı bir şekilde dedi ki;

"Şu an kimseye ihtiyacımız yok. Cenevre'ye gidin. Belki daha sonra sizi çağırırız."

Kalyayev incinmiş olarak gitti. Asef'e sordum:

"Ondan hoşlanmadınız mı?"

Asef, bir dakika kadar düşündü.

"Hayır. Ama o komik biri... Onu iyi tanıyor musunuz?"

Dışarda kızgın ve sinirli Kalyayev beni bekliyordu. Kolundan tuttum.

"Ne oluyor Yanek? Ondan hoşlanmadın mı?"

Asef gibi, Kalyayev de hemen cevap vermedi.

"Hayır... ama biliyor musun.... onu anlamadım ve belki de hiç anlayamayacağım.."

Kasım başında örgütün durumunu, parti parolasını ya da kalabileceğim evleri bilmeden Petersburg'daydım. Asef'i bekledim; hemen ardımdan gelme sözü vermişti. Petersburg'da Kuzey Oteli'nde kalıyordum. Aynı gün akşam daha önceden yola çıkan yoldaşla kararlaştırdığımız buluşma yerine gittim. Her gün Sadovaya'da, yolun Nevski'den Goroçovaya'ya kadar uzanan bölümünde beni beklemeliydi. Sadovaya boyunca yürüdükçe, onunla buluşma ümidim azalıyordu. Yoldaşın Petersburg'da olmadığını, ya sınırda tutuklandığını ya da seyyar satıcılığı ayarlayamadığını, düşünüyordum. Birden bir ses beni çağırdı:

- Beyefendi... On tanesi beş kopek, almaz mıydınız?

Etrafıma bakındım. Aradığım adam beyaz önlüklü, yarın kürk giymiş, kasketli, traşsız, bakımsız ve solgun bir halde önümde du-

ruyor. Omuzuna asılmış tablada, kibritler, sigaralar, cüzdanlar ve her nevi ıvır zıvır var. Yanma gittim, satın alacak bir şey seçerken, fısıldayarak bir meyhanede görüşme ayarlama fırsatını oldu.

İki saat sonra Sennaya'ya pek uzak olmayan pis bir meyhanede birlikte oturuyorduk. Gezici dükkanını eve bırakmıştı, ama üzerinde aynı yarım kürk ve kasket vardı. Konuşurken uzun bir süre benim için çok yeni olan giyimine alışamadım.

Bana diğer yoldaşın faytonculuk yaptığını, her ikisinin de Bakan'ın evini izlediklerini ve bir kez arabasını görme fırsatı elde ettiklerini anlattı. Bana hemen Plehve'nin çıktığı arabanın görünüşünü tarif etti. Kara yağız atlar, göğsünde madalya olan bir arabacı, yerinde oturan üniformalı bir uşak ve arkada Okrana. Kara yağız atların çektiği bir yarış arabasında iki ajan. Yoldaş sonuçtan memnundu, ama durumunun zorluğundan yakınmaya başladı.

"Asma köprüde duruyorum ve bekliyorum" diye anlatıyordu. "Polisin dikkat kesildiğini farkettim. Şapkamı çıkarıp büyük bir reveransla; 'Çok muhterem hazretleri' dedim 'sormama izin verin, kim bu sarayda oturuyor, yoksa gerçekten Çar Hazretleri mi ki, her kapıda bir dolu hükümet adamı var?' Polis bana yukardan bakarak sırıttı 'Aptal' dedi 'yontulmamış köylü... sen ne anlarsın ki? Burada oturan bir Bakan' 'Bakan mı?' dedim, 'öyleyse bu en büyük general demek' 'Aptal, Bakan Bakan demek.... Anladın mı?' 'Emredersiniz' dedim, 'Anladım. Öyleyse Bakan çok çok zengin' dedim, 'yılda yüz bin kazanıyordur.' 'Ne' dedi polis, yine sırıttı ve dedi ki, 'koyun kafalı, yüz bin ne ki, yukarı çık bir milyon' Bu arada sivil polisin hareketlendiğini gördüm, araba girişe geliyor, bu Plehve gidecek demek. Polis 'hadi' dedi, 'köpek soyu, burada boş boş dolanma' Köprünün arkasına gidip seyyar dükkanımı düzeltiyormuş gibi dikildim ve Plehve'nin gidişini gördüm. Sonra bir şey daha oldu: Bir atlı polis her nasılsa beni farketti. 'Burada ne yapıyorsun köpek soyu. çabuk defol' dedi. 'Affedersiniz çok muhterem hazretleri, ama burada satışlar iyi gidiyor...' demenle höykürmeye başladı. 'Ne, bir de cevap ha!' Görev yerinden koşarak gelen bir bekçi atladı, 'gel' dedi, 'gidiyoruz' Köşeyi döndük, bir Ruble çıkardım ve dedim ki 'saygının bir işareti olarak alın lütfen, bekçi bey ve beni serbest bırakın, tanrı aşkına. Ben sıradan bir insanım. Bana bir şey yapmak hiç de zor değil...' Bekçi bir paraya, bir bana baktı, Rubleyi aldı ve 'hadi git köpek soyu, ama dikkat et, yoksa karakola geliverirsin...'

Bana ayrıca bir sigara satıcısının durumunda tek zorluğun polis tarafından izlenmek olmadığını, satıcılar arası rekabetin de güçlükleri

olduğunu anlattı. Caddedeki yerler çoktan satılmış, paylaşılmış ve uzun süreden beri yerleri sahiplenmiş olanlarla kavga etmek gerekiyor. Ayrıca bir seyyar satıcının caddede dikilip durma hakkı yok, polis kurallarına göre, sürekli hareket halinde olmak zorunda. Bir faytoncunun daha rahat ve kolay izleyebileceğini söyledi. Örneğin diğer yoldaşın şehir içindeki gidiş-gelişlerinde hemen hemen hiç bir zorlukla karşılaşmadığını ileri sürdü. Diğer arkadaşsa onu gördüğümde bir faytoncunun başka başlıca zorlukları olduğuna ikna etti beni; hasta bir atı vardı ve üç günden beri iki tanesiyle yola çıkamıyordu. Ayrıca sürekli olarak yolcu taşımak zorundaydı. Bu yüzden izlemesi hemen hemen sonuçsuzdu.

Aralık gelmişti ama, Asef'ten hiç bir haber yoktu. Daha sonra yazdığı mektupların adresin belirsizliği yüzünden bana ulaşmadığı bu sürede, yurtdışında dinamit teknikleri konusuyla meşgul olduğu ortaya çıktı. Yoldaşlardan biri sigara satıcısı, diğeri faytoncu olarak bilgi toplamak için dolaşıyorlardı. Ben de Plehve'ye rastlayabilmek umuduyla Fontanka'da ve Neva Kai'de dolaşıp duruyordum. Ortak takiplerimizle, yalnızca dışarıya çıkışlarını ve bir kez de gidiş yolunu tesbit ettik: Fontanka ve Neva Kai boyunca yol alıp şato köprüsüne doğru devam ediyordu, ama Kışlık Saraya mı yoksa, Marien Sarayına mı gittiğini tesbit edemedik.

Asef'in gelmeyişinin ve bir şey bildirmeyişinin nedenlerini bilmiyorduk. Bu yüzden araştırmaya karar verdim. Hatırladığıma göre Asef bana, Petersburg'da tanınmış bir gazeteci olan X'den söz etmişti. En kötü koşulda yardım için ona başvurmalıydım.

X beni şaşırarak dinledi:

"Uzun süreden beri Asef'e ilişkin bir şey bilmiyorum ve size hiç bir şekilde yardımcı olamam."

Ne yapacağını bilemez bir şekilde eve döndüm, güçlerinin bu amaç için yetersiz kaldığı açık olan iki yoldaşımın yardımıyla takibe devam etmek, ya da yurtdışına çıkarak durumu Goc'la görüşmek konusunda kararsızdım. Asef tarafından önceden iletilmiş olan genel parti işleri için Vilna'ya gittim, Aralığın ilk yarısında Petersburg'a geri dönerek Moyka'daki Rassiya pansiyonunda kaldım. Asef'den hiç bir haber olmasa da onu Petersburg'da beklemeye karar verdim. Beklenmedik bir rastlantı benim bu kararımı değiştirdi.

Bir sabah odanın kapısı hafifçe aralandı, aralıkta beliren kafa hızla geri çekildi ve ardından kapı vuruldu.

"Girin.

İçeriye ortalama 40 yaşlarında, çimen lekeleriyle kirlenmiş eski

bir redingotu olan bir Yahudi girdi. Elini bana uzatarak "İyi günler, Bay Semaşko" dedi.

Ona şaşkınlıkla bakıyordum. Kısa bir susuştan sonra, "Ben Vilnalıyım, Vilna'dan geliyorum" dedi.

Ya beni yolda takip etmişse, ya da pasaportumdaki yeni Vilna damgasını görmüşse, benim Vilna'dan geldiğimi bilebileceğini anladım. Ama pasaportum büroklaydı ve otel görevlisi onu yalnızca polise gösterebilirdi. Buradan hareketle önümde duranın bir sivil polis olduğuna emin oldum.

"Oturun. Ne istiyorsunuz?"

Sırtı pencereye dönük olarak masanın yanına oturdu. Yüzüm ışığa dönük oturmaktan başka bir yol kalmamıştı bana. Elini başına dayamış ve dikkatli bir ifadeyle gülümseyerek beni izliyordu. Sorumu yineledim:

"Ne istiyorsunuz?"

Cevap olarak adının Gaşkes olduğunu, bir ticaret, endüstri ve finans gazetesinin redaktörü olduğunu söyledi ve benden yanında çalışmamı rica etti.

Çok kesin olarak,

"Ben yazar değilim, bir ticaret firmasının temsilcisiyim" dedim.

"Nasıl, yazar değil misiniz? Bir ticaret firmasının temsilcisisiniz demek? Peki, hangi firmanın temsilcisisiniz?"

Ayağa kalktım.

"Affedersiniz Bay Gaşkes, size hiç bir şekilde yardımcı olamam."

Gitti. Hemen ardından ben de çıktım.

Caddede, bir kuyumcu dükkanının vitrini önünde duran Gaşkes dikkatle mücevherleri seyrediyordu. Onun biraz uzağında yüksek çizmeli, koyun postundan kasket takmış iki herif de aynı şekilde dikkatle bir vitrindeki bayan giyeceklerine bakıyorlardı. Sağa, Gaşkes'e doğru döndüm. Dükkandan ayrılıp, gülümseyerek beni izlemeye başladı. Bir faytona bindim, o da hemen bir başkasına. Beni tutuklamak istediklerini anladım. Üç saatten fazla bir süre bir faytondan öbürüne, bir tramvaydan diğerine Petersburg'un altını üstüne getirdim.

Akşama doğru Neva parmaklıklarının arka tarafında, uzakta sebze bahçelerinin ve inşaatların ortalarında bir yerlere gelmiştim. Görünürde kimse yoktu. Durumu yoldaşlara haber vermeye ve artık odama geri dönmemeye karar verdim. Ayrıca Asef'i beklememeyi kararlaştırdım. Semaşko adına düzenlenmiş pasaport polisçe biliniyordu, başka bir pasaportum yoktu ve belirsiz bir süre pasaportsuz yaşamak

zordu. Sadovaya'ya gittim, yoldaşlara izlendiğimi ilettim ve akşam treniyle Kiev'e gittim.

Kiev'e gittim, çünkü orda parti elemanlarına ulaşabilmeyi umuyordum ve yurtdışına çıkabilmek için bir olanak yakalayabileceğime inanıyordum. Kiev'de bir dostumun yardımıyla Merkez Komitesinden birini görmeye gittim. Beni kendisinin de kaldığı bir yere yerleştirdi. İlk akşam illegaliteye çekilmiş bir işçi de oraya geldi. Bütün gün susuyor, hiç bir konuşmaya katılmıyordu. Daha sonra, kendisi anlatmadı, ama başkalarından kasabadaki büyük bir terör eyleminde yer aldığını, yaralandığını ve kendini kan revan içinde bu eve atmayı başardığını öğrendim. Şimdi o da yurtdışına gidiyordu. Birlikte gitmeye karar verdik.

Ocak başında Kiev'den Suvalki'ye geldik. Suvalki'deki yeni yoldaşımız, sınırı pasaportsuz geçmemize yardım edebilecek bir Yahudi tanıyordu. Görüşmeden hemen sonra bizi, bir kaçakçıya götürdü, adam başı 30'ar Ruble ödedik ve aynı akşam bir Yahudinin taşıtında Alman sınırına doğru sarsılarak yol alıyorduk. Kaçakçının söylediği değirmende kaldıktan sonra, ertesi gece sınırda görevli bir askerin eşliğinde Almanya'ya geçtik. Grup, biz ikimizin dışında genellikle Amerika'ya giden kadınlı-çocuklu Yahudilerden oluşuyordu. Ayın parladığı buzlu bir geceydi, kar ayaklarımızın altında gıcırdıyordu. Bize yol gösteren asker öne geçti ve onun ıslıkla vereceği sinyali beklememizi emretti. Bir çeyrek saat kadar karda oturduk. Sağda solda sınır polisinin ateşleri gözüküyordu. Sonunda uzaktan hafif ama uzun bir ıslık duyuldu. Yerlerinden fırlayan Yahudiler, ürkmüş bir sürü gibi birbirlerine çarparak karda düşerek ay ışığının aydınlattığı yolda koşmaya başladılar. Sabah bir Alman kızağında, Alman topraklarında yol alıyorduk; bir kaç gün içinde Cenevre'ye varmıştık bile.

Cenevre'de Çernov'a geldim.

Ona Asef'in yokluğuna şaşırdığımı, bizim kendi çabamızla Plehve suikastini hazırlayamayacağımızın açığa çıktığını, bana göre örneğin Kiev Valisi Kleigel gibi önemsiz, küçük bir konu da olsa serbest çalışmanın tercih edilirliğini anlattım. Çernov bana, Asef'in Rusya'ya gitmiş olduğunu ve bana yanıt veremeyeceğini söyledi; ama şu an Nizza'da olan Goc'a başvurmamı önerdi. Aynı akşam Nizza'ya gittim. Goc, çok hasta olmasına rağmen halen ayakta durabiliyordu. Beni dikkatle dinledi ve bitirdiğimde;

"Valentin Kuzmiç (Asef'in parti adı) dinamit tekniği konusundaki çalışmaları nedeniyle daha önce yola çıkamadı. Mektupları size ulaşmadı, bu biraz da sizin suçunuz, kesin olmayan bir adres verdiniz. Size

hemen geri gitmenizi ve onu bulmanızı öğütlerim" dedi. Ben öncekiyle aynı koşullar altında gidemeyeceğimi, birisini benden başka partiden hiç kimsenin tanımadığı, Petersburg'da çalışan iki yoldaşımla ilişkim olduğunu, Asef'le yine buluşamayabileceğimi ve böyle olursa parasız, parolasız ve kararlaştırılmış buluşma yeri olmaksızın durumumun Petersburg'daki durumumdan hiç de iyi olmayacağını anlattım.

Goc hiç sözümü kesmeden beni dinledi. Daha sonra:

"Size adresler, parola ve buluşma yerleri vereceğim. Eğer Asef'i bulamazsanız, başlanmışa devam edebilecek durumda olacaksınız. Ama hemen yola çıkın, hemen bugün Rusya'ya" dedi. O zaman ilk kez Goc'dan Blinov'un Rusya'ya gitmediğini ve ben ve iki yoldaşım dışında Savaş Örgütünün Pokotilov ve Moskova üniversitesi eski öğrencileri Maksimilyan İlyiç Svecer ve Yegor Sergeyeviç Sasonov'dan oluştuğunu öğrendim. Svecer, parti adıyla, önce "Paul" daha sonra "Leopold" ve Pokotilov (Aleksey) dinamit ve patlayıcı cıvayla Asef'in gelişini bekliyorlardı. Biri Riga'da, diğeri Moskova'da. Sasonov (Abel) faytonculuğun nasıl olduğunu öğrendiği Tver'de yaşıyordu. Daha sonra Petersburg'da faytonculuk yapacaktı. Ne Svecer'i, ne de Sasonov'u şahsen tanımıyordum. Ama bence o zaman böyle az bir eleman gücüyle, hem de Svecer ve Pokotilov takip için görevli değilken, Plehve'yi izlemek ve öldürmenin mümkün olmadığı açıktı. Bunu Goc'la konuştum ve Kalyayev ve beraberinde gelmiş olan işçiyi birlikte Rusya'ya götürmeyi teklif ettim. Goc bir dakika düşündükten sonra "Kalyayev'i tanıyorum" dedi, "iyi bir eleman olacak. O birlikte gelebilir... Diğerini tanımıyoruz, bekleyebilir. Biz Cenevre'de araştıracağız ve eğer gerekirse gelir onu alırsınız."

Cenevre'ye geri geldiğimde Kalyayev'e benimle birlikte geleceğini söyledim. Kalyayev olağanüstü sevindi. Hemen yol için hazırlanmaya başladı ve aynı gün Berlin'e yola çıktık. Kalyayev'in bir Rus (Yahudi) pasaportu vardı, benimse İngiliz. Berlin'de Rus Konsolosluğundan vize almak gerekiyordu.

Kalyayev, Berlin'e kadar yol boyunca heyecanını gizleyemiyordu. Bana konu hakkında bir şey sormaksızın, ona göre Plehve'nin nasıl en basit ve kolay şekilde öldürülebileceğine ilişkin planlarını ayrıntılı bir şekilde anlattı. Konuşurken ona belki de caddede seyyar satıcılık yapması gerekeceğini söyledim. Gülerek:

"Hadi ne düşünüyorsun, kötü bir sigara satıcısı mı olacağım?" dedi. Düzgün, kibar çizgileri olan solgun aydın yüzüne, iri gözlerine, işçi eline benzemeyen narin ellerine baktım ve sustum. O an, zor ko-

şullarda rakip tanımaz bir sokak satıcısı olacağını bilemezdim.

Berlin'de ondan ayrıldım. O, Eydtkuhnen, ben Aleksandorovo üzerinden yola devam ettik. Moskova'da buluştuk.

Moskova'da bir kaç gün Asef'i bekleyerek geçti. Kalyayev ve ben ayrı otellerde kalıyorduk. Yalnızca akşamları ve seyrek buluşuyorduk. Ocak sonunda Asef Moskova'ya geldi. Beni görür görmez;

"Nasıl Petersburg'dan ayrılmaya cesaret edersiniz?" dedi.

Ondan hiç bir haber gelmediği ve pasaportum polis tarafından tespit edildiği için ayrıldığını söyleyerek yanıtladım.

Şüpheli bir edayla :

"Buna rağmen ayrılmaya hakkınız yoktu" dedi.

"Sizin üç gün içinde geleceğinizi söyledikten sonra, bir ay hatta daha fazla yurtdışında kalma hakkınız var mıydı?

Sustu.

"Yurtdışında işlerle meşguldüm."

"Ne yaptığınız benim için farketmez, ama bizi Petersburg'da kendi halimize bıraktınız."

Biraz sustu.

"Göreviniz beni beklemek ve Plehve'yi izlemekti. İzlediniz mi?

Plehve'yle ilgili bilgilerimizi ona anlattım.

"Bu çok az, lütfen Petersburg'a geri dönün."

Zaten, yurtdışından yalnızca bu amaçla geldiğimi söyledim. Ayrıca Kalyayev'in benimle birlikte geldiğini ve bunun yanısıra bir işçi yoldaşın Cenevre'de beklediğini söyledim. Kalyayev'in daha önce benimle Petersburg'da çalışan iki yoldaşı aranması, ayrıca her ikisinin de faytonculuk yapması kararlaştırıldı. Asef beni Moskova'da oturan Pokotilov'la ve Riga'da emir bekleyen Svecer'le görüşmekle görevlendirdi. Sözleşilen şekilde Cenevre'deki yeni yoldaşları da Nijni Novgorod'a getirmek kararlaştırıldı. Bu görüşmeden sonra Asef'le partiyle ilgili konularda konuşmaya devam ettik, ama ben Moskova'da kaldım.

Pokotilov Tverskaya'da Otel Paris'te kalıyordu. Onu yazılı bir ricayla akşam şehir dışındaki "Yar" lokantasına çağırdım. Yar'da onu zorlukla tanıyabildim. Gördüğüm, tipik bir Cenevreli göçmen yerine, beyaz yüzlü, uzun ve kıvırcık sakalıyla zengin bir Rus beyiydi. Hatta egzaması bile belli olmuyordu. O akşam bana yaşam öyküsünü anlattı.

"Biliyor musunuz, Bogolyepov'u öldürmek istiyordum, Karpoviç beni engelledi... Sonra Balmaşov. Daha fazla bekleyemeyeceğimi, ilk suikastin bana ait olduğunu söylemiştim. Gerşuni Poltava'ya geldi. Benim Obolyenski'yi öldürmem kararlaştırıldı. Ben de bu konuda ha-

zırlandım. Birden öğrendim ki, ben değil, Katşura... Katşura bir işçi ve o tercih edildi. O ateş etti, ben değil... Şimdi Plehve. Onu kimseye bırakmayacağım. İlk bomba benim. Uzun süredir bekliyorum. Artık buna hakkım var."

Heyecanlanıyordu ve alnında heyecan yüzünden küçük kılcal damarlar oluşuyordu; egzama. Şarap içiyordu; ama sarhoş olmadı ve giderek heyecanı artıyordu.

"Başarıdan kesinlikle eminim. Valentin Kuzmiç'i tanıyor musunuz? Plehve öldürülecek. Yalnızca beklemek zor. Ne zamandan beri dinamiti Moskova'da saklıyorum. Böyle bekleyerek yaşanmaz. Ben yaşayamam. Cevap olarak Asef'in dinamitle güneydeki kaplıcalar bölgesi Segevoldf'a gidip, orada yeni emirleri bekleme talimatını ilettim. Sonraki günlerde yola çıktı. Ben de Svecer'i aramak için Riga'ya doğru yola çıktım. Kalyayev'in de gezisinin sonuçlarını bildirmek üzere Riga'ya gelmesi gerekiyordu. Svecer Riga'da değildi. Buna karşın Kalyayev, iki yoldaşı bulduğunu, onların da aynı fikirde olduğunu, ama onun görüşüne göre yalnızca Josef Macyevski'nin gerçekten çalışmak istediğini anlattı. Ignaz Macyevski sallantıdaydı ve yalnızca Josef'in etkisi altında aynı fikirde olduğunu açıklamıştı. Gözlemi doğruydu, Josef Macyevski Kalyayev'le görüştükten sonra hemen Petersburg'a gidip faytonculuğa başlarken, Ignaz Macyevski Plehve olayında yer almadı. Şubat başında Petersburg'a geri döndüm. Asef bana Svecer ve Sasonov'un halen Petersburg'da olduklarını, Macyevski yoldaşın yenilerle tanıştığını ve benim de bir kaç gün içinde yoldaşlarla tanışabileceğimi bildirdi.

Bana, bu amaçla gece ticaret adamları klübünün maskeli balosuna gelmemi teklif etti. Asef, söylediği gibi güvenlik nedeniyle bana bu maskeli baloda randevu verdi. O her zaman en emin kural ve yöntemleri uygulardı. Görüşmelerin mümkün olduğu kadar seyrek yapılması ve evlerde değil, tersine meyhane, yüzme havuzu, tiyatro gibi açık yerlerde ya da yolda olmasını önerirdi. Bu görüşmelerde bütün gizlilik kuralları izlenecek, örgüt elemanlarının muhbirlerle, aile ve arkadaş çevreleriyle karşılaşmaması sağlanmalı, yaşam şekli ve giyim kimsede şüphe uyandırmamalıydı. Planlarında çok cüretkar, ama uygulamada çok dikkatliydi.

Belirlenen günde maskeli balodaydım. Asef'in salondan içeri girişini ve ufak tefek, tıknaz, yirmi beş yaşlarında güzel giyimli bir genç adamı selamlayışını gördüm. Genç adamın sakalsızdı ve görünüşü bir yabancıyı çağrıştırıyordu. Bu bir İngiliz pasaportuyla kayıtlara geçmiş olan Svecer'di. Svecer konuşmaya başladığı andan itibaren sakin ve

dengeli bir eleman etkisi yapıyordu. Onda, Pokotilov ve Kalyayev'de çok göze çarpan heyecanlı coşkunluk hissedilmiyordu, ama konuşma ve susuşuyla, düşüncelerinin akıllılığı ve ölçülülüğüyle ve sakinliğiyle kendiliğinden bir güven duygusu yaratıyordu. Onunla bu ilk karşılaşmamızda yalnızca konuyla ilgili ve az konuştu.

Bir kaç gün sonra Sasonov'u ilk kez gördüm. İki faytoncu Josef Macyevski ve Sasonov'un Büyük Bulvarda, Vasili Adasının altıncı çizgisinin kesiştiği köşede beni beklemesi ve benim Sasonov'u tanıyabilmem için onun direk Josef Macyevski'nin arkasında durması kararlaştırıldı. Daha uzaktan Josef'in sürücü yerinde oturduğunu gördüm. Züppe işi bir arabası, tok bir atı, yeni koşum takımları vardı. Kendisi burma bıyığı, yana yatırılmış kasketi ile tıpkı Petersburglu bıçkın bir faytoncu gibi görünüyordu. Arkasında alışılmış sıska bir Vanijka duruyordu. Bu Vanijka'nın ferah, sevimli bir yüzü, kahverengi, canlı ve cesaret dolu gözleri vardı. Sürücü yerinde oturuşu, biraz kirli mavi faytoncu önlüğü ve yırtık pırtık kasketiyle beni bir hata mı yapmakta olduğum, bu köylünün gerçekten Asef'den duyduğum "Abel" olup olmadığı ikirciğine sürükledi. Ama Josef bana belli belirsiz gülümsedi ve kafasıyla işaret etti. Ferah yüzlü faytoncu bana bakıyor ve hafiften gülümsüyordu. Ona gittim ve kararlaştırılan parolayı söyledim:

"Faytoncu, Snamienka'ya"

"Böyle bir cadde yok bayım. Bu cadde Moskova'da bayım", diye cevapladı Sasonov ve yalnızca gözleriyle gülümsedi. Forsa limanına gittik. Düldül anca yürüyebiliyordu. Sasonov sık sık oturduğu yerden dönüp, sade ve sevimli bir şekilde faytonculuk yaşamından sözediyordu. Genç yüzü ve neşeli sakin sözleriyle insanı sakinleştiriyor ve neşelendiriyordu. Birbirimizden ayrılıp, arabası köşede kaybolduğunda, bu gülen gözleri tekrar görmeyi ve bu emin neşeli sesi tekrar duymayı arzuluyordum.

Asef, dediği gibi gerekli parti işleriyle ilgilenmeye devam ediyordu. Pokotilov Segevoldi'ta kalıyordu, Kalyayev Nijni'de Cenevre'den gelecek yoldaş David Borişanski'yi (Abraham) bekliyordu. Svecer Libau'da dinamitleri saklıyordu. Petersburg'da yalnızca Sasonov, Macyevski ve ben vardık. Takip için bu kadar güç aynı Petersburg'da Asef'i beklediğimiz o Kasım ayında olduğu kadar az güç demekti. Buna rağmen, Şubatta ve Mart başında Macyevski ve Sasonov, Plehve'yi bir kaç kez görmeyi başardılar ve asıl önemlisi gerçekten hergün saat 12'de o an Kışlık Saray'da kalmakta olan Çar'a rapor vermeye gittiğini saptadılar. Bana bu kadar az insanla yapılan

takip gelecekte de anmaya değer bir sonuç veremez gibi geliyordu. Burdan hareketle, Asef Petersburg'a geldiğinde ısrarla hemen eyleme girişmeyi teklif ettim. Asef, karşıydı, çok az bilginin toplanmış olduğunu, Plehve'nin gidiş yolunun kesin olarak bilinmediğini, bu yüzden kolayca yanılabileceğimizi söylüyordu. Suikasti Fontanka'da, hatta rizikosunu ve aynı şekilde gidiş yolunu bilme zorunluğunu ortadan kaldırdığından Plehve'nin evinde yapmanın olası olduğuna işaret ederek, bu konuda ısrarlı davranıyordum. Böyle bir eylem ona tehlikeli görünüyordu. Plehve'nin evinde çok sayıda nöbetçi vardı. Ve olası bir başarısızlıkta, iş en iyi ihtimalle uzun bir süre ertelenmek zorunda kalırdı. Bunun üzerine Asef'e Sasonov ve Macyevski'nin de düşüncelerini almayı önerdim. Ben Macyevski'nin, Asef Sasonov'un faytonunda olmak üzere şehrin dışına çıktık ve kırda bir görüşme yaptık. Macyevski hemen suikasttten yanaydı. "Eğer çıkışlarını biliyorsak, daha fazla beklemeye gerek yok, çünkü hiç bir zaman şimdi bildiğimizden daha fazlasını öğrenemeyeceğiz", dedi. "Eğer suikasti Plehve'nin ev kapısında organize edebiliyorsak, gidiş yolunu öğrenmenin hiç bir önemi kalmıyor" Sasonow dikkatli konuşuyordu. Plehve'nin yüzünü bilmediğini, arabada yanılabileceğini söyledi. Macyevski ona Plehve'nin arabasını göstermeyi teklif ettikten sonra onay verdi. Asef alışıldığı gibi susarak dinliyordu. Biz konuşmayı bitirdiğimizde, her zamanki gibi yavaş, sanki konuşmak istemiyormuşçasına itiraza başladı. Bizden sabır ve dikkat talep ediyor, bir başarısızlığın işi bozabileceğine işaret ediyordu. Sözlerine cevap olarak düşüncelerimi hararetli bir şekilde tekrarladım. Ama bu kez Macyevski dışında, Sasonov tarafından da desteklendim. Asef en sonunda, biraz düşündükten sonra:

"İyi madem istiyorsunuz, şansımızı deneyelim" dedi.

Suikast planı şöyleydi: Plehve Perşembe günleri 12'ye doğru evden çıkmak üzere hazırlanıyor, Fontanka sahili boyunca Neva'ya, oradan da Neva sahili yoluyla Kışlık Saray'a gidiyordu. Ya aynı yoldan ya da Panteleymonovskaya yoluyla, ana kapının yanından geçerek, Fontanka'da bulunan polis merkezinin ikinci kapısından geri dönüyordu. Onun yolda beklenmesi kesinleştirildi. Pokotilov iki bombayla ilk saldırıyı yapacaktı. Plehve'yi Fontanka-Kai'de Stieglitz'in evinin yanında vuracaktı. Borişanski de yine iki bombayla Neva'ya yakın bir yerde, Balık Sokağında yerini alacaktı. Sasonov arabasının tekerlek çamurluğundaki bombayla polis merkezinin önünde yüzü Neva'ya dönük olarak bekleyecekti. Aynı şekilde yüzü Neva'ya dönük olarak, ama girişin diğer yanı, Panteleymanovskaya'ya daha yakın

olan yanında Macyevski dikilecekti. Plehve'nin arabası yaklaşırken kasketini çıkararak Sasonov'a sinyal verecekti. Ve son olarak bütün Panteleymonovskaya'yı görebilen yerde, asma köprüde Pokotilov'un ve Sasonov'un görüş alanı içinde Kalyayev vardı. Görevi Plehve'nin Lityeni Bulvarı yoluyla geri dönmesi durumunda işaret vermekti.

Bu şanssız bir düzenlemeydi. Ayrıca, eylemin atlı korumaların yanısıra her tarafta yaya korumaların da olduğu, caddelerde, köşelerde, asma köprüde bir dolu Okrana ajanının bulunduğu Plehve'nin evinin önünde yapılmasının yanısıra, Pokotilov'un dikkati Plehve'nin beklenilen arabası ve Kalyayev arasında, Sasonov'un dikkatiyse Plehve, Kalyayev ve Macyevski arasında bölünmüştü. Ayrıca, suikast için direkolarak gerekli olmayan iki silahsız insan Kalyayev ve Macyevski de eyleme dahil edilerek tehlikeye atılmıştı. Düzenlemedeki hatalardan zorunlu olarak, takibin yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkıyordu. Gidiş yolunun bilinmeyişi, Plehve'nin Lityeni ve Panteleymonovskaya üzerinden gidebilmesi ihtimali, Kalyayev'i asma köprü üzerine yerleştirmek zorunda bırakırken, Sasonov'un Bakan'ın arabasını tanımayışı yüzünden Macyevski'yi de olaya katmak zorunda bırakıyordu. Asef, hemen yapılacak suikaste karşı, bütün bu rahatsızlıkları önceden tahmin etmişti.

Onaltısında son konuşmalar için Pokotilov ve Svecer'le buluştum. Bu görüşme Aleksander-Nevski Manastırı'nın mezarlığında, Çaykovski'nin mezarı başında yapıldı. Svecer, sakin ve soğuk, planımızın en ince ayrıntılarını tartışıyordu. Önünde, zor bir görev vardı: Gece boyunca beş bomba yapmak ve sabah bunları bombacılara vermek zorundaydı. Pokotilov her zamanki gibi heyecanlıydı. Gayet ateşli bir şekilde başarıdan emin olduğunu, belki Borişanski ve Sasonov için öyle olmayabileceğini ama, onun için Plehve'yi öldürmenin bir namus borcu olduğunu anlatıyordu. Ayrıca, eğer Borişanski ilk bombayı atmak zorunda kalırsa yan bir sokağa sapmamalı, tersine Pokotilov'a doğru koşmalıydı. Bombalarıyla onu ve kendisini koruyabileceğini söylüyordu. Konuşmamız esnasında, mezarlıktaki yan yolda birden bir grup bekçi ile bir teğmen göründü. Mezarların haçları arasında apoletler ve kılıçlar parlıyordu. Aynı anda Pokotilov silahını çekti ve çabuk, büyük adımlarla gruba doğru yaklaştı. Svecer sakin bir şekilde mezarda bekliyordu, eli silahının bulunduğu cebindeydi. Zorlukla Pokotilov'a yetiştim. Bana döndü ve fısıltıyla:

"Paul'la gidin. Ben onları bir kaç dakika durdururum" dedi. Bekçiler ağaçlıklı yan yoldan yanaşıyorlardı. Pokotilov'un elini yakaladım.

"Ne yapıyorsunuz? Silahınızı belinize sokun!"

Bana cevap vermek istiyordu; ama bu arada bekçiler başka bir yola giderek gözden kaybolmaya başladılar. Açıkça tehlikeyi atlatmıştık. 17'sini 18'ine bağlayan geceyi Pokotilov'la geçirdim. "Varyete" tiyatrosunda sabahın griliğine kadar birlikte oturduk ve güneşin doğuşuyla parktaki adacıklarda gezintiye çıktık. Alnındaki ter damlacıkları, solgun, hummalı bir şekilde açılmış göz bebekleriyle heyecanlı bir şekilde yürüyordu.

"Teröre inanıyorum. Benim için bütün devrim ifadesini terörde buluyor. Şu an çok azız. Ama görecekler, çok olacağız. Belki yarın ben artık olmayacağun. Mutluyum, gururluyum, yarın Plehve ölü olacak" dedi.

Sabah saat 8'de iki saat sonraki yeni randevusuna gitmesi için ondan ayrıldun. Svecer saat 10'da Vasili Adası'nın 16. noktasında bombaları bombacılara vermeliydi. Önceden belirlenen bir eve Sasonov'un arabasıyla gelmeliydi. Pokotilov arabaya binmeli, bombalarını alıp inmesi gereken Tutşov köprüsüne kadar birlikte giderek, yerini orada beklemekte olan Borişanski için boşaltmalıydı. Borişanski her zamanki sabit haliyle planımızı ne onayladığını, ne de karşı olduğunu belirtti. Buluşmadaki bütün ayrıntıları susarak dinlemişti ve belirlenen saatte Tutşov köprüsündeydi.

Svecer'in Pokotilov'a doğru gidişini ve Pokotilov'un arabaya binişini gördüm. Kalyayev'i aramaya gittim. Kalyayev üzgündü:

"Bana bomba verilmedi. Neden Borişanski'ye veriliyor da bana verilmiyor?"

Onu sakinleştirdim ve üç bombacının yeterli olduğunu, Borişanski'nin de, eğer bomba onun değil de Kalyayev'in elinde olsaydı, aynı hak ve sözlerle konuşabileceğini söyledim.

Kalyayev:

"Ben diğerlerinden daha az riske girmek istemiyorum" dedi.

Riskin eşit olduğunu, eğer bir tutuklanma durumu olursa, onun da diğerleriyle birlikte aynı yasa maddesine göre cezalandırılacağını söyledim. Bunun üzerine sustu.

Kararlaştırıldığı gibi saat 12'de yazlık bahçeye giderek Fontanka'ya paralel uzanan ağaçlıklı yolun kenarındaki bir banka oturdum ve beklemeye başladun. Sasonov, Pokotilov, Borişanski, Josef Macyevski ve Kalyayev hepsi yerindeydi. Böyle beklerken bir yarım saat geçti. Aniden birşeyler patlamışçasına bir gürültü duyuldu. İstemeden yerimden kalktun.

Fontanka'nın diğer tarafında her şey önceki gibi sakindi. Peter-Paul kalesinin öğlen topu ateşlenmişti.

Aynı anda Pokotilov'u bahçe kapısında gördüm. Beti benzi atmış bir halde, hızla yanıma geldi. Kürkünün ceplerinde bombalar açıkça belli oluyordu. Oturduğum banka geldi ve kendini bırakıverdi:

"Hiç birşey olmadı. Borişanski kaçtı."

"Kim kaçtı?"

"Borişanski"

"Mümkün değil!"

"Kendi gözlerimle gördüm, o kaçtı."

Pokotilov ve ben yazlık bahçeden çıktık. Asma köprüde Kalyayev, parmaklıklara dayanmış, başı dik ve gözlerini Panteleymonovskaya'dan ayırmadan bekliyordu. Pokotilov ve bana hayretle baktı, ama yerinden kımıldamadı.

Şu güne kadar, bu ilk suikast girişimimizin mutlu sonunu, şanslı bir rastlantıdan başka hiç bir şeyle açıklayamadım. Bence anlaşılmaz olanı köprüde ve Fontanka kıyısında kaynaşan Okrana ajanlarının Kalyayev'ın kalabalıkta göze çarpan gergin tavrı ve ısrarlı bakan halinin belirginliğine kulak asmamış olmalarıydı. Daha sonra kendisi de orada dururken, tutuklanacağından kesinlikle emin olduğunu, bir saat Plehve'nin evinin önünde dikilip gelişini izleyen birinin tutuklanması gerektiğini söyledi. Ama buna rağmen, Sasonov ve Macyevski'nin oradan ayrılmalarından sonra, görev yerinden sonuncu olarak ayrılmayı düşünmüştü. Koruma görevlileri ve ajanlar hareketlendiğinde, Pokotilov ve ben ancak köprü üzerine varmıştık. Neva yönünden Fontanka boyunca kara yağız atların koşulmuş olduğu, sürücü yerinde üniformalı bir hizmetçisiyle bir araba yanımızdan fırtına gibi geçip gitti. Arabanın penceresinden Plehve'nin sakin yüzü şöyle bir görünüverdi. Pokotilov bombaya el attı, ama araba uzaklaşmıştı bile Sasonov'a yaklaşmaktaydı. Patlama beklentisiyle ölüyor gibiydik. Ama, araba gözlerimizin önünde köşeyi döndü, Sasonov'un yanından geçerek, açık kapıdan içeri girdi ve gözden kayboldu. Kalyayev'in yanına geri dönüp, ona buluşma yeri olarak tespit edilen yere gitmesini söyledim. Pokotilov, Sasonov'a gitti ve onu kiralamak istedi. Sasonov'un başını sallayarak reddedişini gördüm. Bunun üzerine ben Sasonov'a gittim:

"Faytoncu!"

"Dolu."

"Faytoncu!"

"Dolu."

Orada durdum ve Sasonov'un yüzüne baktım. Benzi kül gibiydi.

"Hemen gidin" diye fısıldadım.

Ama yine başını sallayarak reddetti. Yanından geçip Mac-

yevski'ye seslendim, yine aynı yanıtı duydum.

"Dolu."

Asma köprüye baktım. Kalyayev hâlâ köprünün üzerinde dikiliyordu. Böylece bir umut olmaksızın yarım saat beklediler. Sasonov'un başarısızlığı ne önceden görülebilen, ne de engellenebilen rastlantılar yüzündendi. Sasonov kararlaştırıldığı gibi saat 12'de yerindeydi, yüzü Neva'ya dönüktü, böylece Macyevski'yi ve Fontanka sahilini görerek, zamanında patlama hazırlığını yapabilirdi. 3.5 kiloluk ağır bir bomba dizlerinin önündeki tekerlek çamurluğunda duruyordu. Bombayı atabilmek için çamurluğun düğmelerini çözmek ve bombayı almak gerekiyordu. Bunun için birkaç saniyeye ihtiyaç vardı. Sasonov Plehve'nin giriş kapısında bekleyip, onu tutmak isteyen yolcuları reddederken, diğer faytoncular alay ettiler. Uzun kuyrukta bütün faytoncular yüzleri sirke dönük beklerken, ters yönde yüzü Neva'ya dönük bekleyen tek kişi olarak göze batıyordu. Bu alaylı sözler üzerine dikkati çekme korkusuyla, atlarını Neva yönünden çevirerek, Macyevski'ye sırtını dönmek zorunda kaldı. Daha sonra, Plehve'nin geri dönüşünü göremedi ve o ok gibi beklenmedik bir şekilde yanından geçip gitti. Bu ilk başarısızlık bize çok şey öğretti. Bir kez biçmek için yedi kez ölçmek gerektiğini anladık.

Eylemden sonra, Sadovaya'da Restorant "Kuzey Kutbu"nda toplanmayı kararlaştırmıştık. Daha yolda Borişanski'ye rastladım. Sordum:

"Söyleyin, Abraham. Kaçtınız mı? "

Açık renkli, iri gözlerini kaldırıp bana baktı ve sustu. Sorumu yineledim. Bu kez cevapladı:

"Evet, kaçtım."

"Hangi hakla kaçarsınız?"

Borişanski cevap olarak bir şey demedi. Bir süre, bir taş sakinliğindeki yüzüne baktım. Sordum:

"Neden kaçtınız?"

"Gülünç... Eğer biri ihbar edilirse, ne yapılır?"

"Takip mi edildiniz?"

"Eğer, izlenmeseydim, kaçmazdım."

"Dinleyin" dedim. "Yoldaşlar sizin bir korkak olduğunuza inanabilirler."

Vereceği cevapta bir süre tereddüt etti:

"Ben korkak değilim. Kaçmalıydım. Benim yerimde kim olsa aynı şeyi yapardı. Hiç bir işe yaramadan tutuklanmam, daha mı iyi olurdu?"

O an Kalyayev restoranta geldi. Yüzünden çok heyecanlı olduğu görülüyordu. Ara sıra Borişanski'ye kaçamak bakışlar atıyordu. En sonunda daha fazla dayanamadı:

"Neden kaçtınız, Borişanski?"

Borişanski ona baktı:

"Eğer etrafınız ajanlarla kuşatılsaydı, siz ne yapardınız?"

Kalyayev yanıtlamadı. Borişanski'nin gerçeği söylediğine şüphe yoktu. Bir bombayla ajanların gözleri önünde kalmak, kendini, yoldaşlarını ve eylemi felakete sürüklemek demekti.

Eylem başarısızdı. Petersburg'da kalan örgüt elemanlarının artık amaçları yoktu. Svecer aynı gün dinamiti de alarak Libau'ya, Borişanski Berditşev'e, Kalyayev Kiev'e, Pokotilov ise Asef'in bizden haber beklemekte olduğu Dünaburg'a gitti. Ben bir gün daha Petersburg'da kaldım ve akşam Sasonov'la buluştum. Birlikte adaya gittik. Sahilde, artık konuşmaya karar verdim.

"Dinleyin, neden Plehve'nin evinin önünden ayrılmak istemiyordunuz?"

Sasonov sürücü yerinden bana döndü:

"Neden mi?... Belki bir kez daha dışarıya çıkacağını umuyordum."

"Ama öyle olmayacağını biliyordunuz?"

"Evet... tabii."

Başını yere indirdi. Birkaç dakika sonra yine konuşmaya başladı:

"Orada duruyorum, bomba dizlerimde duruyor... Bekliyorum... Biliyor musunuz, sonrası hiç... Yalnızca ayakların üşüdü..."

Elini salladı. Sonra birden hızla bana döndü:

"Suçluyum."

"Ne diye?"

"İşte... Başarısızlıktan."

Elbette Sasonov diğerlerinden daha az suçluydu ve ben büyük bir çoğunlukla 18 Mart başarısızlığını kendi haneme yazabilirim.

Asef Dünaburg'da yoktu. Onunla kararlaştırdığımız telgraflar da yoktu postanede. Tren garında Pokotilov'la buluştuk. İlk sözleri:

"Valentin tutuklandı" oldu.

"Neden tutuklansın?"

"Kendisi burada değil. Telgraflar da yok. Ne yapmalıyız?"

Asef, daha sonra Dünaburg'da izlenmekte olduğunu nasıl farkettiğini ve izini kaybettirebilmek için üç hafta boyunca Rusya'da ordan oraya gidip durduğunu anlattı. Ama o anda böyle önemli bir andaki yokluğunu yalnızca tutuklanmayla açıklayabilirdik.

Pokotilov heyecanlı, alnındaki ter damlacıklarıyla "Valentin tutuklandı. Eylem başarısız oldu. Ama Plehve öldürülecek... Plehve mutlaka öldürülecek... Değil mi, Benjamin" diyordu.

Sustum. Asef'in bu kritik andaki kaybının örgütü tek deneyimli teröristinden yoksun kıldığını, daha fazlası yöneticisiz bıraktığını düşünüyordum. Yönetim bana geçiyordu, ama ben kendimi bunun için hazır bulmuyordum. Pokotilov'dan Svecer'e gitmesini ve onu Borişanski'nin de geleceği Kiev'e getirmesini rica ettim. Yoldaşlara danışmak istiyordum.

Asef'in yokluğundan sonra örgütün gücünün Plehve'nin öldürülmesine yetmeyeceğini düşünüyordum. Bu nedenle önce Kleigel'i öldürmeyi denemek bana daha uygun görünüyordu, onun öldürülmesinden sonra Plehve'ye suikast konusu ele alınabilirdi. Kleigel'in öldürülmesi hazırlıkları bize eksik olan deneyimleri getirecek ve hemen hemen tanımadığınız mücadele tekniği konusunda bize yol gösterecekti. Yoldaşlara düşüncelerimi açıkladım. Svecer ve Kalyayev de aynı fikirdeydiler. Pokotilov karşı çıkmaya başladı:

"Plehve olayını üstlenmiştik, böyle yarı yolda bırakamazsınız. Plehve'yi öldürmek yükümlülüğündeyiz. En kötü ihtimalle bütün polis merkezini havaya uçururuz. Ben herşeyi üstleniyorum."

Borişanski susuyordu.

"Siz ne düşünüyorsunuz?" diye sordum.

"Pokotilov'la birlikteyim" yanıtını verdi.

En kötüsü kararlaştırıldı; bir orta yol kabul edildi.

Svecer, Kalyayev ve ben Kleigel suikastını gerçekleştirmek için Kiev'de kaldık, Borişanski ve Pokotilov, Sasonov ve Josef Macyevski ile birlikte Plehve'yi öldürmeyi denemek üzere Petersburg'a gittiler.

Planları şöyleydi: Plehve'nin Çara gittiği 25 Mart Perşembe ve 1 Nisan Perşembe günleri sabah 11.30'da Kışlık Saraydan Neva sahili boyunca ve Fontanka'dan polis merkezi binasına kadar uzanan yolda bombalarla Bakan'ın karşısına çıkacaklardı. Plehve'nin dışardaki gidiş yolu, yalnızca yaklaşık olarak bilindiğinden suikastın başarılı olması ümidi oldukça azdı. Bombaları Pokotilov hazırlayacaktı. Sasonov ve Macyevski suikastta yalnızca dolaylı olarak yer alıyorlardı. Bizim planımız basitti: Kleigels şehir içinde gizlenmeden her yere gidiyordu. Kalyayev ve ben kendisini tanıyorduk. Kleigels'in de gittiği Valinin evi Enstitü Caddesindeydi ve bu yüzden Kreşatik'den vazgeçemezdi. Bombaları Svecer yapacaktı ve ilk bombayı atma onuru Kalyayev'e aitti.

Böyle bir bölünme örgütü zayıflatıyor, her iki suikastin de başarı

ümidini azaltıyordu. Planımda ısrar edebilmek için yeterli otoriteye sahip değildim, ama Pokotilov'un planını uygun bulmuyordum. Örgüt hemen hemen eşit iki parçaya bölünmüştü.

24 Mart'ta Pokotilov iki bomba yaptı ve yirmibeşinde Borişanski ile birlikte Kışlık Saraydan Plehve'ye doğru yürüdüler, ama ona rastlayamadılar. Pokotilov bombaların fitillerini çıkartıp Petersburg'dan Dünaburg'a gitti. 29 Mart'ta tekrar Petersburg'a dönerken yolda trende Asef'e rastladı. Asef örgütün durumuna ilişkin haberleri dinledi ve hoşnutsuzdu. Pokotilov'u planından vazgeçirmeyi denedi, ama Pokotilov ısrarlıydı. Bunun üzerine Asef ondan ayrılarak bizi bulmak üzere Kiev'e geldi. 31 Mart gecesi Kuzey Otelinde, ikinci kez bomba hazırlamakta olan Pokotilov bir patlama sonucu öldü. Bombalarınız kimyasal ateşleyiciye sahiptiler ve çapraz şekilde yerleştirilmiş ateşleyen ve patlatan iki ayrı boruyla düzenek oluşturulmuştu. Birinciler, balonlu, sülfirik asitle doldurulmuş ve üzerine kurşun ağırlıklar yerleştirilmiş olan cam borulardan oluşturuluyordu. Bu kurşun ağırlıklar bombanın düşüşüyle cam boruyu herhangi bir yerinden kırıyor, klor potasyum ve şeker karışımı aktığında sülfirik asit tutuşuyordu. Bu karışımın tutuşması önce civanın, ardından bombanın doldurulmuş olduğu dinamitin patlamasını sağlıyordu. Dolum sırasında cam boruların elde kolayca kırılabilir olması, önüne geçilemez bir tehlike oluşturuyordu.

Pokotilov'un ölümünü Kiev'de gazetelerden öğrendik. Bu ölüm bizim için 18 Mart başarısızlığından daha ağır, beklenmedik bir darbeydi.

Pokotilov'un ölümünden sonra dinamit malzememizin ancak dörtte biri kalmıştı. Bu malzeme Svecer tarafından korunuyordu ve ancak bir bomba yapılabilecek kadardı. Bize göre bir bomba Kleigels'in öldürülmesi için yeterliydi. Ama yalnızca bir bomba atıcının yardımıyla Plehve'yi öldürmek bize mümkün değil görünüyordu. Svecer ve Kalyayev'e danıştım ve Plehve konusunu tasfiye etmeye, Macyevski, Borişanski ve Sasonov'a yurtdışına çıkmalarını tavsiye etmeye karar verdik. Biz üçümüz Kleigels suikastını gerçekleştirmek için Kiev'de kalıyorduk.

Svecer kalan dinamiti Kalyayev'e devrederek, Macyevski ve Sasonov'a bu kararı iletmek üzere Petersburg'a gitti.

Borişanski 31 Mart'tan sonra kendi insiyatifiyle Kiev'e geldi. Hemen onunla aynı zamanda Asef de beklenmedik bir şekilde Kiev'e geldi. Beni X'in evinde görür görmez: "Ne haltlar karıştırıyorsunuz? Bu Kleigels'e karşı suikast da ne oluyor? Neden Petersburg'da de-

ğilsiniz? Hangi hakla kendi kafanızdan Merkez Komitesinin kararlarını değiştiriyorsunuz?" dedi.

Asef'e onun tutuklandığından emin olduğumuzu, çünkü 18 Mart başarısızlığından sonra, onun Dünaburg'da olmayışını yalnızca tutuklandığı şeklinde açıklayabileceğinizi, onun yönlendirmesi olmaksızın Plehve'nin öldürülmesinin bence mümkün olmadığını, bu nedenle Kleigels'i öldürmeye karar verdiğimi, Pokotilov'un Petersburg'a gidişine karşı olduğumu, onun Plehve'ye karşı suikast planını yetersiz bulduğumu ve en sonunda ana konuyu, dinamitimizin yalnızca bir bomba yapmaya yetecek kadar olduğunu söyledim. Aslında, 18 Mart başarısızlığı ve Pokotilov'un ölümünün üzerimizde kendi gücüne güvenememe duygusu yarattığını ve böyle bir güvensizlik duygusuyla, bütün yurt için çok önemli olan bir şeyi sonuna kadar götürebilmenin pek mümkün olmadığını, söylemek istiyordum. Ama Asef'i gördükten sonra, bunu ona söylemedim.

Asef alışkanlığıyla susarak dinliyordu. Yüzünden ne kararlarımızdan, ne de benim açıklamalarımdan hoşnut olmadığını okuyordum. Sonunda dedi ki:

"İhbar edildim. Ajanlardan kaçmak zorundaydım. Bunu tahmin edebilir ve tutuklandığımı varsaymakta bu kadar acele etmeyebilirdiniz. Ayrıca tutuklanmış olsam bile Plehve suikastını tasfiye etme hakkınız yoktu."

Bunun üzerine aramızdan hiç kimsenin terörist deneyimlere sahip olmadığını, belki ilerde soğukkanlı olmayı ve başarısızlıklara belirleyici bir önem yüklenemeyeceğini anlayabileceğimizi, eğer 18 Mart suikastı, kendisinin tutuklandığı sanısı ve Pokotilov'un ölümü bizi başta kabul edilen planı değiştirmek zorunda bıraktıysa, bundaşaşılacak bir yan olmadığını söyledim.

Asef'in suratı daha da asıldı.

"İnsanlar yaparken öğrenirler. Kimse önceden önemli deneyimlere sahip olamaz. Ama bu kolay olanı yapmak gerekir demek değil. Kleigels'e karşı suikast düzenlemenin anlamı nedir?"

Savaş örgütünün Ufa'daki olaydan beri sustuğunu, bunun hemen hemen bir yıldır sürdüğünü, Gerşuni'nin tutuklanışından beri hükümetin kendilerini ortadan kaldırılmış olarak kabul ettiğini, eğer partinin merkezi terör için gücü yoksa, en azından Gerşuni'nin Çarkov ve Ufa'da yaptığı gibi yerel terörün acil olduğunu söyledim.

"Ne diyorsunuz? Neden Plehve'nin öldürülmesi için yeterli güç yok? Pokotilov'un ölümü yüzünden mi? Ama siz bütün şanssız durumlara karşı hazır olmalısınız. Panik size ne kazandırır? Eğer kimse

yoksa bulmak gerekir. Eğer dinamit kalmamışsa yapmak gerekir. Ama vazgeçmek, bu asla yapılmamalı. Plehve her halûkârda öldürülecek. Eğer onu biz öldürmezsek, hiç kimse öldürmeyecek. Poet, (Kalyayev) Petersburg'a gidip Macyevski ve "Abel"e (Sasonov) önceki yerlerinde kalmalarını emredebilir. "Paul" (Svecer) dinamit yapacak ve siz ve Borişanski Petersburg'a çalışmaya gideceksiniz. Ayrıca başka insanlar da bulacağız."

Aynı gün Svecer Petersburg'dan geri döndü. Macyevski ve Sasonov'un atlarını ve arabalarını satınış olduklarını, ikinci Suvalki üzerinden yurtdışına çıkarken, birincinin memleketine geri dönmüş olduğunu bildirdi. Kalyayev acilen Sasonov'u yolda durdurup, yurtdışına çıkmayarak hemen bütün örgüt üyelerinin bir görüşme için toplanması gereken Çarkov'a gitmesini bildirmek üzere Suvalki'ye gitti.

Asef Svecer'e partili bir mühendisin adresini verdi. Bu mühendisin yardımıyla bir kırsal yönetim laboratuarında (Semstvo) 1 Put (Rus ağırlık birimi, 16,38 kg) dinamit hazırlayacaktı. Bu zor bir görevdi. Gerekli malzemenin yokluğuna rağmen yaratmak gerekliydi, zorlu aksiliklerden sakınmak gerekiyordu, en önemlisi, dinamit yapımı için uygun olmayan bir laboratuardaki giderilemez yokluklara rağmen çalışmak zorunluydu. Svecer bütün güçlüklere rağmen görevi tamamladı. Bir Semstvo yetkilisinin adına düzenlenmiş sahte listeyle gerekli malzemeyi satın alarak, gereken miktardaki dinamiti, yukarda bahsettiğim mühendisin bilgisinden çok, yardımıyla hazırladı. Bu arada az daha ölüyordu, soğukkanlılığı sayesinde kurtuldu. Katışık Rus kimyasal maddelerinden yapılmış jelatini karıştırırken, bozulma belirtileri farketti, bu engellenemez bir patlamanın işaretiydi. Hemen yanında duran su dolu çaydanlığı kaptı ve son sürat jelatinden yalnızca birkaç parmak uzaklıkta su dökmeye başladı. Patlayıcı madde fıskiye gibi etrafa saçılırken, bir miktar jelatin vücudunun sağ tarafına rastladı ve orada patladı. Birkaç ağır yanığa rağmen, işi yarım bırakmadı ve gerekli miktardaki dinamiti bitirdikten sonra Moskova'ya gitti. Orada birkaç gün bir hastanede kaldı. Dinamiti Haziranda Petersburg'a getirdi.

Kiev'den Dora Brilliant'ı daha önceden tanıyordum. Dora Vladimirovna Brilliant, kendisini Poltava'dan tanıyan Pokotilov tarafından mücadele için tavsiye edilmişti.

Dora Brilliant'ı Şilyanskaya Caddesinde, bir öğrenci odasında buldum. Yerel komitenin işleriyle çok meşguldü ve odası her an gizli işler nedeniyle gelen giden yoldaşlarla doluydu. Ufak tefek, siyah saçlı, iri siyah gözlü Dora Brilliant, daha ilk karşılaşmamızda bana

kendini devrime adamış bir insan izlenimi verdi. Uzun süreden beri, çalışma alanını değiştirerek komite çalışmasından mücadele alanına geçmenin düşünü kuruyordu. Her tavrı ve sözünde göze çarpan terörde çalışma arzusu, beni örgütün onunla değerli ve sadık bir eleman kazanacağına inandırdı.

Brilliant'la konuştuktan sonra Çarkov'a gittim. Asef, Sasonov ve Kalyayev de oraya geldiler. Çarkov'da Sasonov'u ilk defa faytoncu önlüğü olmadan ve sürücü yerinde oturmazken gördüm. Ortanın üzerinde, pembe yüzlü, açık ve neşeli biriydi. Svecer'den işin tasfiye edildiğini ve kendisine de yurtdışına çıkmasının önerilmesine karar verildiğini öğrendiğinde çok üzülmüştü. Onun gözünde böyle bir öneri savaş meydanını terketme emri gibiydi. Buna rağmen örgüt disiplinine uyarak, atı ve arabayı satmış Suvalki'ye gitmişti. Suvalki Vilna arası yolculuk ettiği trende Kalyayev onu buldu. Sasonov ondan Cenevre yerine Çarkov'a gitmesinin iletildiğini öğrendiğinde sevindi. Kalyayev'in ilk bakışta ona tuhaf biri gibi görünmesine rağmen, burada Çarkov'da iyi arkadaş oldular. Kalyayev, onun gözünde hayatını feda etmeye hazır, derin ve samimi bir sevgi beslıyordu devrime. Doğuştan şair olarak da sanatı seviyordu. Devrimci toplantılar ya da pratik görevler olmadığı anlarda hayranlıkla uzun uzun edebiyat üzerine konuşurdu. Hafif bir Polonya aksanıyla, ama canlı ve düzgün ifadelerle konuşurdu. O zaman devrimcilere yabancı olan Bryusov, Balmont ve Blok adları onun için tanıdıktı. Ne onların edebi yönelimlerine karşı olan, ne de onları bütünüyle reddeden görüşleri anlayamazdı. Yeni şiirin savunusu için ateşli kavgalar yapar, eğer onun yanında, bunların tutucu karakterlerine dikkat çekilirse daha da ateşli bir şekilde karşı çıkardı. Onu çok yakından tanıyanlara göre, onun sanat ve devrim aşkı, bilinçsiz, mahçup ama derin ve güçlü bir dini duygunun ateşiyle yanıyordu. Kendine özgü yollarla teröre ulaştı ve terörde yalnızca politik mücadelenin en iyi biçimini değil, ayrıca ahlaki, belki de dini bir fedakarlık buldu.

Sasonov, Mihaylovski ve Lavrov okullarından mezun, Narodnaya Volya'nın gerçek oğlu, devrim dışında hiç bir şey tanımayan, iflah olmaz bir fanatik, bir sosyal devrimciydi. Gücü de halka olan tutkulu inancı ve derin sevgisinden geliyordu. Buradan hareketle, Kalyayev'in sanat üzerine heyecanlı sözlerinin, güzel sözlere olan sevgisinin, teröre ilişkin dinsel tutumunun, Sasonov'da ilk karşılaşmalarda tuhaf ve yabancı, bir terörist ve devrimci imajına uymuyor izlenimi yaratmasında şaşılacak bir yan yok. Ama Sasonov hassas biriydi. Kalyayev'in gücünün büyüklüğünü, heyecanlı söz-

lerinin ardında ateşli inancını, yaşama olan sevgisinin ardında, yaşamını herhangi bir anda feda edebileceğini, hatta böyle bir fedakarlığın tutkulu arzusunu gördü. Buna rağmen Çarkov'daki günlerimizden birinde, üniversite bahçesindeki buluşmada şu sözlerle yanıma geldi;

"Şairi iyi tanır mısınız? Nasıl da tuhaf biri."

"Neden tuhaf?"

"Şu an gerçekten bir devrimciden çok, bir şair."

Sasonov mahçuptu. Belki de sözlerinde Kalyayev'in dolaysız bir yargılaması var diye düşünüyordu. Ama ben ne daha önce, ne de daha sonra herhangi birisini suçladığını hiç duymadım.

"Biliyor musunuz, önceden terörün önemli olduğunu ama belirleyici olmadığını düşünürdüm... Şimdi Narodnaya Volya'nın önemli olduğunu, bütün güçleri terör etrafında toplamanın önemli olduğunu görüyorum, böylece yenceğiz." Şair de böyle düşünüyor.

Kalyayev gerçekten böyle düşünüyordu. Barışçıl çalışmanın önemini elbette inkar etmiyordu ve bu konudaki gelişmeleri izliyordu ama terörü devrimin orta noktasına yerleştiriyordu. İşçi kitlelerini sevmesine ve anlamasına rağmen psikolojik olarak, kendini zorlamaksızın propaganda ve ajitasyonda çalışamazdı. Terörün gelecekteki devrim üzerindeki belirleyici etkisini düşlüyordu. "Biliyor musun" dedi bana Çarkov'da "görebilecek kadar uzun yaşamak istiyorum, burada görüyor musun Makedonya'da. Orada kitle terörü var, orada her devrimci bir terörist. Biz de nasıl? Beş altı insan... Tamam. Diğerleri barışçıl çalışma yapıyorlar. Bir sosyal devrimci barışçıl çalışma yapabilir mi? Bombasız bir sosyal devrimci, sosyal devrimci değildir. Ve içinde yer alınadan terör hakkında konuşulabilir mi?.. Biliyorum, Rusya'da da bir ateş patlak verecek. Bizde de bir Makedonya olacak. Köylü bombayla ilgilenecek ve ardından devrim olacak."

Toplantılarımız üniversite bahçesinde geçiyordu.. Asef şu planı önerdi. Macyevski ve o ana kadar tanımadığınız, 1903'de Ufa Valisi Bogdanoviç'i öldürmüş olan Yegor Olimpiyeviç Dulebov faytoncu, Kalyayev ve yeni katılmış bir yoldaş sigara satıcısı kılığında Plehve'yi izlemeliydiler. Ben, karım Dora Brilliant ve hizmetçilerimiz, uşak olarak Sasonov, ahçı olarak eski bir devrimci P. S. İvanovskaya ile pahalı bir ev tutmalıydım. Bu evin tutulmasının iki amacı vardı. Birincisi Sasonov'un uşak, İvanovskaya'nın ahçı olarak takipte yararlı olabileceklerinin düşünülmesiydi. İkincisi, Asef'in düşüncesine göre Plehve'ye saldırı için gerekli olan bir araba satın alacak oluşumdu. Borişanski de şoförlük sanatını öğrenecekti.

Bir otomobilin satın alınması konusunda Asef'e ısrarla karşı çıktım. Bir illegal evin bombaların saklanması ve takip için anlamını kabul ediyordum, ama bir araba satın almakta hiç bir anlam göremiyordum. Bana, Plehve saldırısında çok sayıda yaya bomba atıcısıyla tam başarı garanti gibi, ama polisin dikkatini çok çabuk çekebilecek bir otomobille ise durum tersi gibi geliyordu. Asef planında çok ısrarlı değildi, ama buna rağmen bana Petersburg'da bir ev tutup yerleşmemi önerdi. Örgüt öncekinden güçlüydü. Pokotilov'un yokluğu yeni üyelerle kapatılmıştı. Ayrıca uğranılan başarısızlıkların sonrasında, önemli bazı hataların yinelenmesine rağmen, artık yeni hataların mutlak olmadığına inanıyorduk. Asef'in inatçılığı, sakinliği ve güveni örgütün cesaretini yükseltti. Plehve işini tasfiye ederek, politik bir anlamı olmayan Kleigels'e suikast işine girişmek bana bile komik görünüyordu. Hiç abartmasız, Asef'le örgüt yeniden doğdu, her ne pahasına olursa olsun Plehve'yi öldürmek için inanç ve azimle işe giriştik.

Planı görüşüp, kabul ettikten ve görev paylaşımı yaptıktan sonra, Asef Dulebov'u ve ayrıca o anda onun yönetimiyle örgütlenen Merkez Komitesi'ne ait şeyleri almak için gitti. Sasonov ve Kalyayev Petersburg'a gittiler. Ben, Dora Brilliant'ı beklemek üzere Çarkov'da kaldım.

Çarkov'dan Dora Brilliant'la birlikte Moskova'ya geçtim. Moskova'da Asef ve Dulebov'la buluşacaktım.

Asef beni gördüğünde;

"Peter (Dulebov) burada. Yanında saklanması için Makedonya usulü altı bomba var. Onları ondan alıp, herhangi bir banka kasasına korunmak üzere verin. Peter Maroseyka'da bir pansiyonda kalıyor, yarın ona gidin" dedi.

Dulebov'a gittim ve önümde pek iri olmayan, açık yüzlü. derin düşünceli, temkinli gözlü, güçlü bir işçi gördüm. Bomba kutusunu bana verdi ve nasıl doldurulacağını gösterdi.

Aynı gün Camgarov kardeşler bankasında Adolf Tomaçeviç adına bir emanet kasa tutarak bombaları oraya götürdüm. Daha sonra bu kasaya ait fatura Tatyana Leontyeva'nın tutuklanışında ele geçti ve polis boş yere kasanın sahibini bulmaya uğraştı. Mayıs 1905'de bu bombalara el kondu. Bir kaç gün sonrası hepimiz Moskova'dan ayrıldık. Asef parti işleri için Volga'ya, Brilliant, Dulebov ve ben Petersburg'a gittik.

Dulebov, Brillant'la Moskova'daki "Franziya" Otelinde kalırken, bir araba ve bir at satın aldı ve faytonculuğa başladı, bu arada ben

özellikle İvanovskaya'yı arıyordum. İvanovskaya Obvodin Kanal'daki bir evde, beşinci katta oturuyordu. Bir işçi ailenin yanında, yanılmıyorsam Darya Krillova adına bir köşe kiralamıştı. Merdivenleri çıkarken, başörtülü yaşlı bir kadına rastladım. İhtiyar herşeyiyle, başörtüsünden konçlarına kadar, tipik bir pansiyon kiracısı gibi görünüyordu, onun İvanovna'nın kendisi olabileceği aklımın ucundan dahi geçmedi. İhtiyarı durdurdum ve sordum:

"Şey teyze, burada bir Darya Krillova oturuyor mu?"

"O benim işte, babalık" diye yanıtladı.

Hâlâ inanamıyordum. Konuşma ve sözcükler tam halk diliydi. Ya tesadüfen aynı isimde başka bir kadına rastladığımı ya da ismi unutmuş olduğumu düşünüyordum. İvanovskaya şaşkınlığımı farkettiğinde güldü: "O benim.. kendisi... Bir kez kısaca birbirimizle konuşmak istiyoruz...." Hemen merdivende birbirimizi daha sonra nasıl bulabileceğimizi kararlaştırdık. Aynı gün "Novoye Vremya"daki bir ilandan mobilyalı bir ev buldum.

Şukovski Caddesi 31 adresindeki evi Alman bir ev sahibesinden kiraladım. Ben zengin bir İngiliz, Dora Brilliant "Bouffes"de eski bir şarkıcı rolünü oynuyorduk. İşimin ne olduğu sorusuna, büyük bir ingiliz bisiklet firmasının temsilcisi olduğumu söyledim. Bize tamamen inanan evsahibi daha sonra benim olmadığım zamanlarda sıkça Dora'ya geliyor, beni bırakıp kendisi için bulduğu başka birine gitmesi üzerine konuşmayı deniyordu. Dora'ya acıyor, adına bankaya kaç para yatırmış olduğumu soruyor, hiç mücevherat taktığını görmeyerek şaşırıyordu. Dora benimle para için değil sevdiği için birlikte olduğunu anlatıyordu. Bu tür ziyaretler oldukça sık yineleniyordu.

Bu evdeki yaşantı sırasında Brilliant, İvanovskaya ve Sasonov'la dost oldum, onları yakından tanıdım. Suskun, alçakgönüllü ve mahçup Dora yalnızca bir şey için, teröre olan derin inancı için yaşıyordu. Devrime bağlıydı, başarısızlıklar onu derinden üzüyordu, Plehve'nin öldürülmesinin gerekliliğini kabul ediyor, ama yine de bu ölümden korkuyordu. Kana alışması mümkün değildi, ama ölmek öldürmekten daha basit geliyordu ona. Buna rağmen sürekli rica ettiği şey, ona da bir bomba verilerek, bomba atıcılardan biri olmasının kabul edilmesiydi. Benim düşünceme göre bu bulmacanın çözümü şurdaydı:

İlkin yoldaşlardan ayrı düşmemek için, diğerlerine zor işler kaldığını düşünerek ona en zor görüneni üstlenmek istiyordu. İkinci olarak olaya direk katılımın başladığı noktada her zorluğa girmeyi görev olarak kabul ediyordu. Terör Kalyayev gibi, onda da özellikle bir teröristin yapacağı her türlü fedakarlıkta bulunma düşüncesiyle renk-

leniyordu. Bilinç ve duyguları arasındaki bu çelişki, karakterindeki kadınlara has özellikti. Programa ilişkin sorular onu ilgilendirmiyordu. Belki de komite çalışmalarından belirgin bir hayalkırıklığı ile ayrılmıştı. Günlerini içini dolduran kederin bıraktığı serencamı suskun ve derin, yeniden yaşayarak geçiniyordu. Güldüğü seyrekti, gülerken bile gözleri karlı ve üzgündü. Devrim onun için terörde cisimlenmişti ve dünya Savaş Örgütünden oluşmuştu.

Sasonov genç, sağlıklı ve güçlüydü. Çakmak gözlerinden ve gül yanaklarından genç bir yaşamın gücü fışkırıyordu. Enerji dolu ve samimi hali, ince ve sevgi dolu kalbiyle yaşama bağlılığı, Dora Brilliant'ın dingin hüznüyle tam bir tezat oluşturuyordu. Zafere inanıyor ve onu bekliyordu. Onun için terör aynı zamanda kişisel fedakarlık, kahramanlık demekti. Plehve'yi olduğu gibi, kendini de hiç düşünmeden bu kahramanlığa girişiyordu. Narodnaya Volya'nın eski, güçlü, çelikleşmiş bir elemanı olarak ne şüpheyi ne de bocalamayı tanırdı. Plehve'nin ölümü Rusya için, devrim için, sosyalizmin zaferi için gerekliydi. Bu gereklilik yanında "öldürmeyeceksin" konusundaki bütün ahlaki sorular önemsiz kalıyordu.

İvanovskaya zorlu yaşantısını cezaevlerinde ve sürgünde geçirmişti. Solgun, kırışık, ihtiyar çehresinde aydınlık, sevecen ana şefkatiyle bakan gözleri parlıyordu. Bütün örgüt elemanları onun için kendi özçocukları gibiydiler. Hepsini eşit şekilde, dingin ve sıcak bir aşkla seviyordu. Dostça sözler söylemezdi, avutmaz ya da cesaretlendirmezdi, başarı ya da başarısızlık üzerine bulmacalara girişmezdi, ama yakınındaki herkes bu büyük ve hassas sevginin bitmez tükenmez ışığını hissederdi. Sakin ve göze çarpmadan en gizli işleri halleder di ve bunu yaşına ve hastalıklarına rağmen sanatkarane bir şekilde yapardı. Sasonov ve Dora Brilliant onun için yakın akraba gibiydi.

Yaşamımızın gizli yönü Asef'in ısrarlarıyla en ince ayrıntılarına kadar kararlaştırılmıştı. Kapıcı sabahları bizim mutfağımızda kahve içerken, İvanovskaya ahçı olarak, kapıcının karısıyla dostluk kurmuştu. Sasonov kapıcı dairesinde kendi evinde gibiydi. Evde geçen bütün konuşmalardan, bütün dedikodulardan otomatikman haberdardı. Ben bir ticaret adamı, Dora'ysa bir şarkıcı görüntüsündeydik.

Her sabah kapıcı, büyük bölümünü bir firma temsilcisi olarak İngiltere, Fransa ve Almanya'dan ısmarladığım makine üzerine katalogların oluşturduğu postayı getiriyordu. Ardından "iş"e gidiyordum. Plehve'ye rastlama umuduyla şehirde dolaşıp duruyordum ve gerçekten de sıkça rastlıyordum. Gündüzleri hanımefendi Dora ka-

fasında kocaman tüylü bir şapkayla uşak Sasonov'un refakatinde şehre alış-verişe gidiyordu. Akşamları ben ve Dora sıkça evden çıkıyorduk ve hizmetçiler de izinli olarak aynı şekilde dolaşmaya çıkıyorlardı, Plehve'yi izlemek üzere.

Düzenli yaşantımız ve yüklü bahşişlerle evde en iyi kiracı ünvanını kazanmıştık. Sasonov sayesinde bütün dedikoduların üzerinde bir görüntümüz vardı. İçki içmemesi, okur yazarlığı ve dolgun maaşıyla, bütün evlerdeki hizmetçi kızlar için peşinden koşulan bir koca adayıydı, kapıcının arkadaşıydı ve başkapıcının övgülerini kazanmıştı. Böylece sık sık Macyevski, Kalyayev ve Dulebov'la buluşmamıza rağmen en küçük bir şüphe uyandırmadan yaşıyorduk.

Mayıs sonu Asef Petersburg'a geldi. "Aguarium" tiyatrosunda buluştuk, İlk sorusu:

"Bir araba aldınız mı?" oldu.

"Hayır".

"Neden?"

Ona bir kez daha nedenlerimi yineledim. Böyle kolayca geçinemezken birkaç bin rubleyi değmeyecek birşey için harcamaya gerek olmadığını anlattım. Sustu.

"Ama yine de bir tane satın almalıydınız."

Şoförlük öğrenmek için X'de yaşayan Borişanski'nin, hiçbirşey öğrenemediği ortaya çıktı. Böylece bir otomobil düşüncesi ortadan kalkmış oldu.

Asef akşam, kapıcı ve ev yöneticisi tarafından farkedilmeden bizim eve geldi ve yaklaşık on gün hiç dışarıya çıkmadan bizimle kaldı. Onun olduğu bu sürede şu epizot gerçekleşti;

Birkaç günden beri Şukovski Caddesinde, evimizin etrafında ajanların dolaştığını farketmiştik. Asef'in onları buraya çekmiş olduklarına emindik. Eğer durum böyleyse, evimiz bir tutuklanma arifesinde bulunuyordu. Bu arada ev yöneticisinin ve kapıcının tavrında şüpheli hiçbirşey sezilmiyordu. Caddedeki takip açık hale geldikçe, bulmaca bizim için daha da çözülmez oluyordu; pencereden evin arka kapısında takip için sürekli bekleyen bir ajanın varlığını görüyorduk. En sonunda bu takibin nedeni ortaya çıktı. Bir akşam Sasonov kapıcı ve evin yöneticisiyle kapıda duruyor ve alışıldığı üzere, kiracılara ilişkin dedikoduları dinliyordu. Konuşma içinde ev yöneticisi ona yönelik olarak;

"Senin beyin ne iş yapıyor?"

"Kimbilir! Bir masa dolusu makinalara ilişkin kitabı var. Bir mühendis ya da öyle birşey "

"Evet, kataloglar. Öyleyse bir firmadan".

O anda bir fayton kapıya kadar geldi. Faytondan avukat V. V. Beerenstamm indi. O avluya girdi ve hemen ardından bir ajan kapıdan giriverdi. Kapıcı ve yönetici onun yanına doğru seyirttiler. Sasonov da gitmek istiyordu ama kapıcı elleriyle gelme diye işaret etti.

Beerenstamm'ın ajanları peşinde getirdiğine şüphe yoktu. Ama bu daha önceki takibin bizim evimizle ilgili olmadığı demek değildi.

Ardından neden ortaya çıktı: Bizimle aynı katta, merdivenin arkasındaki yan kapıda avukat Trandafilov oturmaktaydı. Beerenstanun ona gelmişti. Trandafilov'un yanında çalışan hizmetçi kız, Sasonov'a beyfendinin "kitap"ları olduğunu ve ona "öğrenci"lerin geldiğini anlatmıştı. Bizim değil, Trandafilov'un izlendiği çok açıktı. Biz Petersburg komitesini bundan haberdar ettik, ama Trandafilov'un uyarılıp uyarılmadığını bilmiyorum. Bu arada bizim takibimiz sürüyordu. Macyevski, Dulebov ve Kalyayev yolda sık sık Plehve'ye rastlıyorlardı. Dışarı çıkışının nasıl olduğunu net olarak sonuna kadar öğrenmişlerdi ve yüz adımlık mesafeden arabasını ayırt edebilirlerdi. Özellikle Kalyayev çok şey öğrenmişti. Şehir etrafındaki bir kenar mahallede, ondan başka beş kişinin daha oturduğu bir odada kalıyordu ve kesin olarak böyle bir seyyar satıcıya uygun düştüğünü düşündüğü şekilde bir yaşam sürdürüyordu. Kendisine en ufak bir tolerans tanımadan, her sabah 6'da kalıyor ve sekizden gecenin geç saatlerine kadar caddelerde oluyordu. Oda arkadaşları arasında neredeyse sıradan bir sofu, paraya düşkün bir iş delisi olarak övgü kazanmıştı. Onun bir devrimci olabileceğini, rüyalarında görseler inanmazlardı. Plehve o aralar Eczacılar Adasında bir yazlık evde oturuyor ve perşembeleri sabah treniyle Çara gitmek üzere Çarskoye Selo'ya gidiyordu. Takibin ilgisi bu yolculuk ve Plehve'nin her salı bakanlar kurulu toplantısı nedeniyle Marien Sarayı'na yaptığı yolculukta toplanmıştı. Örgütün bütün elemanları Macyevski, Kalyayev, Dulebov, yeni gelen Borişanski ve oldukça sık olarak bizden biri Dora, İvanovskaya, Sasonov ya da ben bu günlerde takibe çıkıyorduk. Ama Kalyayev kendini yalnızca bu ortak ve planlanmış takiplerle sınırlamıyordu. Plehve'nin yolculuklarına ilişkin kendine özgü teorileri vardı ve birşeyler satmak için caddede olduğu her an, Plehve'nin arabasına rastlamak için uğraşmayı görev edinmişti. Caddedeki Okrana elemanlarının sayısı, dış hizmet polisi, polis teğmeni ve karakol amirinin durumundan, Bakanlık arabası yakınlaştığında hissedilen gergin bekleyiş gibi en küçük işaretten hareketle Kalyayev, Plehve'nin bu caddeden geçmiş mi olduğunu, yoksa geçecek mi olduğunu hatasız

olarak söyleyebilirdi.

Sıkça değiştirdiği malları -sigara, elma, mektup kağıdı, kalem- yerleştirdiği seyyar dükkanı ile, Plehve'nin geçebileceğini düşündüğü caddelerde dolaşıp dururdu. Onun arabasını göremediği günler oldukça azdı. Tarif ederken yalnızca renklerini değil, atların özelliklerini, faytoncunun ve Okrana ajanlarının nasıl göründüklerini kesin olarak tanımlamakla kalmaz, arabaya ilişkin bütün detayları da anlatabilirdi. Onun ağzında bu ayrıntılar canlı tanımlara dönüşürlerdi. Arabanın yalnızca genişliğini, yüksekliğini, rengini bilmekle kalmaz, ayrıca basamağı, kapı mandalını, koşum takımlarını, lambayı, sürücü yerini, dingilleri, pencereleri ayrıntılı bir şekilde tarif ederdi. Çarın Peterhof'a geçişi nedeniyle, Plehve'nin artık Çarskoye Selo garına değil de, Baltık garına gitmeye başladığını, kullandığı yeni yolu ve bu yolun ayrıntılarını ilk tespit eden Kalyayev oldu. Ayrıca Bakanlık ajanlarını tanır ve bunları caddedeki kalabalıktan kesinlikle ayırtederdi.

Dulebov ve Macyevski faytoncu olarak bu kadar ayrıntılı haberler iletemiyorlardı. Yolcuları sürekli reddemiyorlardı, sık sık, ya polisin talimatlarına, ya da yolcuların isteği üzerine takip görevlerini bırakarak faytonculuk yapıyorlardı. Ama Kalyayev'in takibini tamamlıyor, kontrol ediyor ve geliştiriyorlardı; öyle ki Sasonov, İvanovskaya, Brilliant ve ben gibi diğer örgüt elemanlarından gelen ikincil anlama sahip bu bilgiler tesadüfen birşeyler ekleyebilirlerdi. Bu sistemli takip sonunda, Plehve'nin en kolay Perşembe günü Eczacılar Adasından Çarskoye Selo garına giden yolda öldürülebileceğine karar verdik.

Haziran'ın ikinci yarısıydı. Asef çalışmamızın iyi gittiğinden emin olarak Petersburg'dan ayrıldı. Çar Peterhof'a taşınmıştı ve Plehve perşembeleri Çarskoye Selo garı yerine, Baltık garına gitmeye başlamıştı. Takibin sonuçları bütünüyle olgunlaşmıştı ve yakın zamanda suikasti gerçekleştirebileceğimiz açıktı. Sasonov memleketine gitmek zorundaydı ve biz ona yol verdik. İşten atmak için şu yolu bulduk:

Evde kasten aynayı kırdım. Sasonov kapıcı bölümüne gitti ve yüksek sesle talihinden şikayet etmeye başladı:

"Buraya, ne güzel alışmıştım... ve şimdi bitti... kovulacağım... işim kalmadı.."

"Neden?"

"Aynayı kırdım."

Kapıcı şaşırmıştı.

"Gerçek mi? Sahiden aynayı mı kırdın?"

Sasonov yüzünü elleriyle kapadı;

"Öyle... Aynayı kırdım, odayı topluyordum... Hanımefendi duydu ve bağırmaya başladı; seni köpek soyu, dedi aynayı kırdın, seni köpoğlu köpek."

"Sonra, sen ne dedin?"

"Ben mi? Ben ona; 'bu sözleri tam da öyle bir köpek soyundan duyuyorum', dedim"

Kapıcı ellerini çırptı:

"Hey, gerçekten... Hanımefendiyle böyle mi konuştun? Tam da öyle bir köpek soyundan duyuyorum... Vay canına! Nasıl böyle bir şeye cesaret edebildin? Sonra, sonra ne oldu?"

"Sonra, Hanımefendi domuz gibi bağırmaya başladı... Orda beyefendi koşarak içeri geldi, tek söz etmedi, beni yakamdan tuttuğu gibi kapıdan dışarı attı..."

"Tek kelime söylemedi mi diyorsun?"

"Tek kelime bile..."

Kapıcı düşündü.

"Halin kötü görünüyor... Ama ona rağmen bir kez git, af dile, belki affederler."

"Affetmezler, hanımefendi korkunç bir cadı."

"Git, bir kez dene."

Elbetteki Sasonov'u "affetmedik" ve o aynı gün yanımızdan ayrıldı. Hemen onun ardından ben de Moskova'ya gittim. Dora Brilliant ve İvanovskaya evde kaldılar. Kalyayev ve Svecer de Moskova'ya gelecekti. Orada suikast planının bütün ayrıntıları görüşülecekti.

Bu sürede örgüt elemanları yalnızca birbirlerini daha iyi tanımakla kalmadılar, birçoğu içli-dışlı dost oldular. 18 Mart başarısızlığı ve Pokotilov'un ölümünden, geçmişten çıkardığımız ortak bir sonuç vardı. Bu sonuç yeni örgüt elemanlarını da kapsıyordu ve yaşlılar, gençler, işçiler ve aydınlar arasındaki ayrılık kaybolmuştu. Ortak düşüncede, ortak arzuda yaşayan bir kardeşlik vardı aramızda. Sasonov daha sonra bana cezaevinden yazdığı mektuplarından birinde örgütümüzü aşağıdaki sözlerle tanımlarken haklıydı:

"Bizim Kazak kardeşliğimiz, şövalyeliğimiz öyle bir ruhtan yaratıldı ki, "kardeş" sözü bizim ilişkimizin özünü anlatabilmede yeterli değil. Bu kardeşçe birlik hepimiz tarafından aynı şekilde hissediliyordu ve zaferin kesinliğine olan inancımızı artırıyordu."

Svecer, Moskova'ya çok geç geldi ve toplantılar onun yokluğunda yapılıyordu. Alışıldığı üzere Sokolniki parkında toplanıyorduk ve belirleyici oyuyla Asef'in dışında, Kalyayev, Sasonov ve ben bu toplantılarda yer alıyorduk. Kesin suikast planını görüştük.

18 Mart deneyimiyle akıllanmış olarak, Plehve'nin öldürülmesinin zorluklarını abartma eğilimindeydik. Bir kez içine düştükten sonra, çemberimizden çıkamaması için gerekli bütün önlemleri almaya karar verdik. Dört bomba atıcısı vardı. Birinci, eğer karşılaşırsa Villaya geri dönüş yolunu kesmek için Bakan'ın geçip gitmesine izin verecekti. İkinci asıl rolü oynayacaktı, ilk saldırı şerefi ona düşüyordu. Üçüncü yalnızca ikincinin başarısız olduğu durumda, ya Plehve yalnızca yaralanmışsa, ya da ikincinin bombası patlamazsa katılacaktı. Dördüncü yedek bombacıydı ve ancakçok özel durumda eylcme katılacaktı; eğer Plehve'nin arabası ikinci ve üçüncünün bombalarıyla yanar ama buna rağmen, gar yönünde ilerlemeye devam ederse. Eylemin bombaya ilişkin yöntemi aynı şekilde kesin bir tartışma konusuydu. Elbetteki, bomba atıcıların hedefi şaşırarak, uzağa ya da yakına atmaları gibi önlenemez bir riziko vardı. Toplantı boyunca buraya kadar hiç konuşmamış olan Kalyayev birden:

"İsabet ettirmenin bir yolu var" dedi.

Asef dinliyordu.

"Hangisi?"

"Kendini atların ayakları altına atmak."

Asef merakla ona bakıyordu.

"Nasıl, kendini atların ayakları altına atmak mı?"

"Araba geliyor. Ben kendimi bombayla birlikte atların altına atıyorum. Ya bomba patlıyor, böylece durmak zorundalar ya da bomba patlamıyor ama, atlar korkuyorlar, böylece yine durmak zorundalar, sonra ikinci bomba atıcı harekete geçmeli."

Herkes susuyordu. En sonunda Asef dedi ki;

"Ama, siz kesinlikle havaya uçacaksınız."

"Elbette."

Kalyayev'in planı cesur ve özverili bir plandı. Olayın başarısını garanti ediyordu. Ama Asef biraz düşündükten sonra;

"Plan iyi, ama bence gereksiz. Eğer atların yanına kadar gidilebiliyorsa, arabaya kadar da gidilebilir ve böylece bomba arabanın altına ya da pencereden içeri atılabilir. Belki, bu tek başına da yapılabilir" dedi.

Asef bu karardaydı. Ayrıca Kalyayev ve Sasonov'un suikaste bomba atıcı olarak katılmalarına karar verildi.

Böyle bir toplantıdan sonra, Sasonov'la Moskova'da dolaşmaya çıkmıştık. Şehirde uzun bir süre dolaştıktan sonra, en sonunda Kurtarıcı Katedralinin bahçesindeki banklardan birine oturduk. Güneşli bir gündü, kiliseler güneşle parlıyordu. Uzun süre susmuştuk. En sonunda

ben;

"Siz şimdi gideceksiniz, belki de bir daha gelmeyeceksiniz..." dedim.

Sasonov yanıtlamadı. Yüzü her zamanki gibiydi: Genç, cesur ve açık.

"Söyleyin" diye devam ettim "Sizce öldürdükten sonra neler hissedeceğiz?"

Hiç düşünmeden yanıtladı:

"Gurur ve sevinç."

"Yalnızca bunlar mı?"

"Elbette yalnızca bunlar."

Ve aynı Sasonov daha sonra cezaevinden bana şöyle yazıyordu: "Suçluluk duygusu yakamı hiç bırakmıyor" Gurur ve sevince o an tanımadığımız başka bir duygu da katılıyordu.

Biz Kalyayev'le Petersburg'a geri dönerken, Sasonov ve Asef Moskova'dan Volga'ya gittiler. Trenin hareketinden önce Nikolay garında, basamakta Svecer'in geniş, adaleli vücudunu gördüm. Ona seslendim. Bir dakika sonra vagonuma gelmişti, bavulunu yukarı yerleştirdi ve birlikte koridora çıktık.

"İşler nasıl gidiyor?"

Takibin sona erdiğini anlattım ve Moskova'daki görüşmelerin sonucunu aktardım. Çekingen bir şekilde gülümsedi;

"Şimdi, ben de işleri bitirdim."

"Dinamiti getirdiniz mi?"

"1 Puttan fazla."

İşaretle vagonu göstermişti.

"Bavulda mı?"

"Evet, bavulda. Eğer patlarsa sesini duyamayız çünkü ilk önce biz havaya uçarız."

Her zamanki gibi ölçülüydü ve az konuşuyordu. Ama zorlu görevini çabuk ve iyi bir şekilde yerine getirmekten dolayı olduğu gibi, takibin sona erişi ve sonunda suikasti yerine getirebilecek oluşumuzdan dolayı da sevinçli olduğu açıktı.

Petersburg'a vardıktan sonra, evimize geri dönmeyerek, Konstantin Çernetzki adına bir pasaportla Sestrorezk'e yerleştim. Suikast için 8 Temmuz günü kararlaştırıldı. Plehve'nin çara gidişini bir kez daha kontrol etmek ve çok sayıda ayrıntıyı birlikte kararlaştırmak gerekliydi.

Dora Brilliant, Sestrorezk'e yanına geldi. Birlikte parkın insanlardan ve orkestradan uzak bir köşesine gittik. Şaşkın gö-

rünüyordu, uzun süre sustu ve siyah üzgün gözleriyle hep önüne bakıyordu.

"Benjamin!"

"Evet."

"Şunu söylemek istiyordum..."

Cümleyi nasıl tamamlayacağını bilemiyormuşçasına kalakaldı.

"İstiyordum ki... Bir kez daha bana bomba verilmesini rica etmek istiyordum."

"Size bir bomba verilmesini mi?"

"Ben de suikaste katılmak istiyorum."

"Dinleyin, Dora...

"Hayır, hiç bir şey söylemeyin... öyle istiyorum... ölmem gerekiyor."

Onu sakinleştirmeye çalıştım ve onun katılmasının gereksiz olduğunu, bir erkeğin bomba atma görevini ondan daha iyi yerine getirebileceğini kanıtlamaya uğraştım ve son olarak da eğer onun katılması gerekli olsaydı yoldaşların ona başvuracağından emin olduğumu söyledim. Ama, ısrarla ricasını Asef'e iletmemi istiyordu ve buna uymam gerekliydi.

Kısa bir süre sonra Sasonov ve Asef geldiler ve dört kişi olarak yine bir toplantıda buluştuk. Bu kez Kalyayev yoktu, ama Svecer vardı. Brilliant'ın isteğini yoldaşlara anlattım.

Bir sessizlik çöktü. Sonunda Asef her zamanki gibi yavaş ve soğukkanlı görüntüsüyle:

"Yegor, düşünceniz nedir?" diye sordu.

Sasonov kızardı, şaşkındı, ellerini kıpırdatıyordu, düşündü ve kararsız bir şekilde;

"Dora, eğer isterse bunu iyi yapacak bir insan. Buna karşı ne diyebilirim ki? Ama..."

Burada sesi titriyordu.

"Sonunu getirin" dedi Asef.

"Hayır, hiç bir şey yok... buna karşı ne diyebilirim ki?"

Ardından Svecer konuşmaya başladı. Sakin, açık ve kesin bir şekilde onun düşüncesine göre Dora'nın suikast için uygun insanlardan biri olduğunu, onun katılmasına karşı olmadığı gibi, hiç düşünmeden kendisine bir bomba verebileceğini söyledi.

Asef bana baktı.

"Siz, ne düşünüyorsunuz, Benjamin?"

Onun yetkinliğinden emin olmama rağmen, suikaste direk katılmasına karşı olduğumu söyledim. Bu karşı çıkışımın gerekçesini,

benim düşünceme göre bir örgütün bir kadını yalnızca zorunlu olduğu bir durumda terörist bir eylem için kullanabileceği olarak açıkladım. Şu an yeterince erkeğin varlığını, bu nedenle isteğinin reddedilmesi gerektiğini düşündüğümü söyledim.

Asef suskundu ve düşünüyordu. Sonunda başını kaldırdı.

"Sizinle aynı fikirde değilim... Bence Dora'nın isteğini reddetmek için hiç bir gerekçe yok... Ama, madem siz öyle istiyorsunuz... Benim açımdan..."

Şimdi, Borişanski'nin birinci, Sasonov'un ikinci, Kalyayev'in üçüncü ve henüz örgütümüze üye olmayan ama Borişanski'nin iyi tanıdığı Bialistoklu genç deri işçisi Sikorski'nin dördüncü bomba atıcısı olmasına karar verilmişti. Sikorski uzun süreden beri Plehve suikastine katılma onurunun verilmesi için ricalarda bulunuyordu.

Asef yeniden devamla Vilna'yı suikast sonrasındaki buluşma noktası olarak belirledi. Şukovski caddesindeki ev kesin olarak tasfiye edilecekti, İvanovskaya Asef'e, Brillant'da bütün karşı çıkışlarına rağmen Çarkov'a gidecekti. Petersburg'da yalnızca iki faytoncu Macyevski ve Dulebov, Svecer ve ben ve iki bomba atıcı Sasonov ve Kalyayev kalacaktı. Adı geçenlerde aynı şekilde gidecekler ve ilk olarak 8 Haziran'da Petersburg'a geri döneceklerdi. Yola çıkışlarından bir kaç gün öncesi için Kalyayev'le Smolensk Mezarlığında buluştuk. Gömlek, kasket ve yüksek çizmeleriyle bir sigara satıcısının giysileri içinde oraya geldi. İkimiz de birbirimizle son kez görüştüğümüzden emindik. Kalyayev'in kendisinin ve Sasonov'un bombalarını atmak zorunda kalacaklarından hiç şüphesi yoktu.

Yosunlarla kaplı bir mezar taşına oturduk. Polonyalı aksanını hissettirmeyen titrek sesiyle:

"Çok şükür, artık bitti... Yalnızca bir şey beni hasta ediyor, neden ben değil de, Yegor ilk sırada... Valentin benim tek başıma bitiremeyeceğime mi inanıyor gerçekten?"

İkinci sıranın, eğer daha fazla değilse, hiç de birinciden daha az bir cesaret ve soğukkanlılığı gerektirmediğini söyledim ona. Beni isteksizce dinliyordu:

"Evet, elbette... ama buna rağmen... ne düşünüyorum, başaracak mıyız? " Ani bir hareketle ve bütün vücuduyla dönerek sormuştu bu soruyu.

"Kesinlikle."

Susuyordu.

"Ama sigara satıcılığı hiç de öyle kolay değil... N. N.'nin buna katlanamaması hiç de şaşılacak bir şey değil. Biliyor musun, biz yal-

nızca her şeyi yapabilen insanları aramıza almalıyız... Aynı Yegor gibi..."

Sevgiyle Sasonov'dan söz etmeye başladı:

"Biliyor musun, onun gibi birini daha önce hiç görmedim. Yüreğindeki o sevgi, o cesaret, o irade gücü... Ve Pokotilov Aleksey..."

Yine sustu.

"Aleksey öyle uzun yaşamadı... Dinle, başarırsak ne büyük bir mutluluk... Tahakküme son vermenin zamanı... Yeter... Onlardan nasıl nefret ettiğimi bir bilsen... Ama Plehve ne ki! Çar öldürülmeli..."

8 Temmuz'dan yaklaşık üç gün kadar önce Leyba Vulfoviç Sikorski, ya da bizim çağırdığımız adıyla Leon, Petersburg'a geldi. Sikorski henüz yirmi yaşındaydı, Rusçası oldukça kötüydü ve görünen şekliyle Petersburg'da yolları zor buluyordu. Borişanski bir çocuk bakıcısı gibi sürekli peşindeydi, ona bombaların altına rahatça gizlenebileceği türden bir kılavuz pelerini satın almıştı, ona öğütler ve bilgiler veriyordu. Ama Sikorski buna rağmen ürkekti ve beni ilk gördüğünde erguvan gibi kızardı.

"Bu benim için çok büyük bir onur" dedi "Savaş Örgütünde olmak ve Plehve'yi... Bunu uzun süreden beri istiyordum."

Sustu. Borişanski de öğrencisiyle gururlanırcasına gülümseyerek ona bakıyor ve susuyordu. Sikorski'nin bir takım elbise ve pelerin satın almak için paraya ihtiyacı vardı. Ona yüz ruble verdim.

"Buyrun kendinize bir giysi alın."

Daha fazla kızardı.

"Yüz ruble! Hiç bu kadar çok param olmamıştı."

Bana sağlam ve cesaretli bir genç gibi görünmüştü. Yalnızca bir tek şeyden çekiniyorduk; şehri tanımayışı ve kötü Rusçası onu zor duruma sokabilirdi.

Bir başarısızlık durumunda, hayatta kalan bütün bomba atıcıların bombalarını onları boşaltıp, saklaması gereken Svecer'e geri vermeleri kararlaştırıldı, bir başarı durumundaysa tersine herkes bombasını suya atacaktı. Bombaların paylaşılması gibi toplanmasının da Svecer için bir tehlike olmasının yanısıra, bombaların boşaltılması daha büyük bir tehlike oluşturduğundan böyle bir karara varılmıştı. Her bomba atıcı, bombasını nerede suya atacağına ilişkin bir talimat almıştı. Kalyayev, Peterhof'daki göle, Borişanski de aynı şekilde Volinkina köyünde bir göle ve yanılmıyorsam, Sikorski Peterpark'da sürücüsüz bir bot kiralayarak nehre gittikten sonra Neva'ya atacaktı, bombalarını. Borişanski ricam üzerine ona Peterpark'ı özellikle gösterdi.

8 Temmuz sabahında Kalyayev ve Sasonov geldiler. Sasonov'un

üzerinde bir demiryolları işçisi ceketi ve kasketi vardı. Bu sabah saatlerinde Varşova ya da Baltık garından, İsmailov Bulvarı üzerinden çok sayıda kondüktör ve demiryolu memuru geçmekteydi. Bu demiryolcu üniforması tesadüfi bir tutuklanmayı engelliyordu. Ajanlar bu şekilde kitleye karışmış olan Sasonov'a hiç de dikkat etmezlerdi. Kalyayev'in başında bir otel kapıcısının altın şeritli şapkası vardı. Borişanski ve Sikorski bombaları pelerinlerinin altında saklıyorlardı.

Grand Hotel'de İngiliz uyruklu bir vatandaş pasaportuyla kalan Svecer bütün gece boyunca bombaları tanımladı. Dulebov sabah erken onun oteline arabayla geldi. Svecer küçük bir bavulla dışarı çıktı ve faytona bindi. Sasonov'la buluşma yeri olan Yeni Peterhof Bulvarına gittiler. Ben de orada Sasonov'u beklemekteydim. Ama ya geç kalmıştı ya da buluşma yerini kesin olarak hatırlamıyordu -sözleşilen yerde yoktu- Kalyayev Rigaer Bulvarında ve devamla Sikorski ve Borişanski birlikte Kurlander Caddesinde beklemekteydiler. Tren tam tamına saat onda hareket ettiğinden ve Plehve Çara asla geç gitmediğinden, bombaların verilişi dakikası dakikasına hesaplanmıştı, bir bomba atıcısının gecikmesi, bütün bomba paylaştırma işini ya da bütün gidişatı zora sokuyordu ve hatta suikast olanağını bile ortadan kaldırabilirdi. Yeni Peterhof Bulvarında sabırsızca bir ileri bir geri gidip geliyordum. Saate baktım, bir dakika bile kaybetmemek gerekiyordu. O anda tam kararlaştırılan saatte Dulebov'un faytonunun içinde Svecer göründü. Ona Sasonov'u bekleyecek zamanımızın olmadığını söyledim ve önce Kalyayev'e giderek bombasını vermesini ve tekrar Yeni Peterhof Bulvarına geri dönmesini önerdim. Sasonov'un bombasını alabilmesini umuyordum. Svecer söylediğim gibi yaptı ve Kalyayev'den sonra yanıma geri döndü, ama Sasonov hâlâ ortalıkta yoktu. Bunun üzerine Svecer Borişanski ve Sikorski'ye gitti, ama onların onu beklemeksizin gittikleri ortaya çıktı. Bu durumda yalnızca Kalyayev bir bomba alabilmişti.

En sonunda Sasonov'la buluşup ona, Svecer'in gitmiş olduğunu ve böylece suikastin başarısızlığa uğradığını söylediğimde korktum; yüzü çok değişmişti. Bembeyaz olmuştu, kafasını sallıyordu ve susarak yanımdan uzaklaştı. İsmailov Bulvarı'nın çıkışında ona yetiştim ve aynı anda Plehve'nin arabası hızlı tırısla yanımızdan geçip gitti. İyi tanıdığımız yağız atlar, sürücü yerindeki uşak ve arabanın arka tekerleklerinin arasındaki bölümde bisiklet üzerindeki ajan önümüzden uçarak geçtiler. Sasonov hâlâ bir tek söz etmemişti. Böyle susarak yürüyorduk ve yolda Kalyayev'e rastladık. Kapıcı şapkasıyla, aynı şekilde beti benzi atmış, heyecanlı yüzüyle bombasını taşıyordu. O,

bombası elinde zamanında yerinde bulunan tek kişi olmuştu ve Plehve'yle karşılaştığında yalnızdı. Ama örgüt kararına karşı gelmemek için, Plehve'nin arabasını bombalamaya cesaret edememişti. Ayrıca, başarısız bir suikast Plehve'nin öldürülmesini uzun bir süre için engellemiş olurdu. Bütün örgüt onun bu hareket tarzını doğru buluyordu. Sasonov'la akşam için hayvanat bahçesinde bir görüşme ayarladıktan sonra Borişanski ve Sikorski'yi aramaya gittim. Bu yeni başarısızlık bizi 18 Marttaki suikast girişiminin başarısızlığı gibi etkilememişti. Yeri ve saati doğru seçmiş olduğumuzu gördüm. Plehve belirlenmiş saatte İsmailov Bulvarı üzerinden geçti. Ayrıca Sasonov ve benim elimizde bombalar olsaydı, kolayca arabaya kadar gidebileceğimizi ve böyle bir karşılaşmada Plehve'yi öldürmenin hiç de zor olmadığını gördüm. Ayrıca, başarısızlığın yalnızca karışıklıktan kaynaklandığını, bu sayıdaki bomba atıcısının çok kısa süre içinde teçhizatlandırılmasının mümkün olmadığını gördüm. Eğer hatalarımızı tekrarlamazsak, bir hafta sonrasında Plehve'nin öldürülmüş olacağı bence çok açıktı.

Sikorski ve Borişanski'yi arıyordum. Kalyayev bombasını Svecer'e geri verdi, Svecer kendisinde kalmış olan üç bombayla birlikte onu da boşalttı. Akşamleyin faytoncular ve Svecer'in dışındakiler hayvanat bahçesinde toplanmıştık.

Sasonov neşesiz bir haldeydi. Kendini başarısızlıkta özel olarak suçlu hissediyor ve susuyordu. Diğerleri de susuyordu. Hepsi için sabah olanlara değinmek sevimsizdi ve kimse bu konuda yüksek sesle konuşmaya cesaret edemiyordu. En sonunda Borişanski sessizliği bozdu.

"Aramızda bir tek sakallı bile yok. Hep başarısızlığa uğramamızda şaşılacak bir şey yok."

"Ne demek istiyorsunuz?"

Borişanski aynı sabit tavrıyla yanıtladı.

"Yalnızca genç insanlar, diyorum. Hiç bir şeyi doğru yapamayız."

Sasonov kızıyordu, ama susuyordu. Yüzünün ifadesinden, Borişanski'nin acı sözlerinden, sanki suçluymuşcasına çok derin bir şekilde etkilendiği görülüyordu. Sikorski kızarmıştı ve aynı şekilde susuyordu. Ama Kalyayev artık dayanamadı:

"Kim suçlu öyleyse?"

"Kim mi, ne bileyim, kim?"

"Siz, siz suçlusunuz. Eğer siz Leon'la gitmek yerine, orada Paul'u beklemiş olsaydınız, ben bombası olan tek kişi olmazdım, üç kişi olurduk ve Jakop (Sasonov) olmaksızın da Plehve'yi öldürebilirdik."

Borişanski omuz silkti.

"Daha bekleyemezdim. Bana söylenildiği kadar bekledim. Neden Paul geç geldi?"

Kalyayev sinirlenmeye başlamıştı. Borişanski'nin umursamazlığı onu açıkça kızdırıyordu. Herkes kendini kötü hissediyordu ve bu neşesiz ortamı yok etmenin yolu yoktu.

Hemen orada Sasonov, Kalyayev, Borişanski ve Sikorski'nin Vilna'ya Asef'in yanına gitmesini kararlaştırdık, onu durumdan haberdar edecek ve ayrıca gelecek perşembe yani, 15 Temmuz günü suikast girişimini tekrarlayacağımızı, bu arada Svecer ve benim Petersburg'da olduğumuzu iletecektiler.

15 Temmuz'a ilişkin bütün ayrıntıları konuştuk ve ardından yoldaşlar Vilna'ya gittiler. Asef, Sasonov'u canlandırmaya uğraşmıştı, ama Sasonov son ana kadar, eğer üzerine bir suç düşüyorsa da bunun hiç de bizden birilerinin üzerine düşenden daha fazla olmamasına rağmen, kendini bu başarısızlıkta suçlu görmeye devam etti. Daha sonra tam kararlaştırdığımız saatte orda olduğu ortaya çıktı; eğer biz buluşamadıysak bu birbirimizi Yeni Peterhof Bulvarına uzanan onuncu ve on ikinci yollar arasında beklememiz ve diğer köşelere bakmaya gitmeyişimizdendi, sonuç olarak buluşamamıştık. Ayrıca Kalyayev'in hakkı vardı. Eğer o örgütün izni olmaksızın Plehve'ye karşı tek başına harekete geçmeye cesaret edememişse, üç kişi olduklarında -O, Borişanski ve Sikorski- bunu rahatlıkla göze alabilirlerdi. Böylece, Svecer'i beklememiş olan diğer ikisine de suçun bir bölümü düşmekteydi.

8 ve 15 Temmuz arasındaki haftayı arada bir Macyevski ve Dulebov'la buluşarak Sestrorezk'te geçirdim. İkisinin de, diğerleri gibi başarısızlık yüzünden moralleri bozulmuştu. Ama 15 Temmuz'daki zafere her ikisi de kesin olarak inanıyorlardı. Daha Ufa'dan beri Sasonov'un dostu, arkadaşı olan Dulebov genç yaşına rağmen (henüz yirmi yaşındaydı) mükemmel bir irade gücüne sahip bir insan izlenimi bırakıyordu. Suskunluğuyla Borişanski'yi, kararlı ve sakin sesiyle Svecer'i ve açık ve cesur bakışlarıyla Sasonov'u andırıyordu. Ama gülüşünde kendine özgü bir çekicilik ve nezaket vardı. Dış görünüşündeki melankolikliğin ardında sevgi dolu, kocaman bir yürek hissediliyordu.

14 Temmuz akşamı "Bouffes" tiyatrosunda Svecer'le buluştum. Bu gece önünde üçü üçer kiloluk, bir altı kiloluk, dört bombayı yeniden doldurmak gibi zor bir görev duruyordu. Svecer'in Rus malzemeleriyle ürettiği dinamitin, yurtdışındakilere göre geri durumdaki tahrip gücü nedeniyle böyle büyük bir bombanın yapılmasına karar

verilmişti. Svecer her zamanki gibi son derece sakindi, alışkanlığı üzere bir şişe şarap ısmarlamıştı.

Arada bir sahneye bakarak "Sikorski için korkuyorum" dedi.

"Neden korkuyorsunuz?"

"Korkarım ki, bombasını etkisiz hale getiremeyecektir."

"Ne yapılabilir?"

"Bence, hiç bir şey."

"Ama, ya tutuklanırsa?"

"Ne yapılabilir ki?... Yalnızca onun yüzünden bir dolu insanı tehlikeye atamayız. Bombaları doldurmak bana zor gelmiyor, ama onları iletebilmek için yine faytoncuları işin içine katmak gerek ve kesinlikle eğer başarırsak hayatta kalan bomba atıcılar, bombaları iletmek için beklemeksizin, hemen Petersburg'dan ayrılacaklar.

Svecer sakin ve kesin bir şekilde konuşuyordu ve söyledikleri doğruydu: Sikorski'nin yüzünden bütün örgüt yine tehlikeye sokulmazdı.

Ayrılırken sordu;

"Sikorski bombayı nerede etkisizleştireceğini biliyor mu?"

Ona, onun yalnızca nereye gitmesi gerektiğini bilmekle kalmadığını, ayrıca Borişanski'den ona yeri göstermesini istemiş olduğumu söyledim.

Bunun üzerine Svecer emin olarak:

"Öyleyse başaracak" dedi.

Bahçe kapısında birden bana dönerek:

"Peki, siz, siz başaracağına inanıyor musunuz?"

"Elbette."

"Ben, yarın Plehve'nin öldürülmüş olacağını biliyorum."

"Biliyor musunuz?"

"Biliyorum."

Gülerek elini bana uzattı;

"Allaha ısmarladık! Yarın dokuzda görüşüyoruz."

15 Temmuz günü sabah sekizle dokuz arası Sasonov'la Nikolay Garında ve Kalyayev'le Varşova Garında buluştum. Bir hafta önceki gibi Sasonov, demiryolu işçisi, Kalyayev, kapıcı olarak giyinmişlerdi. Bir sonraki trenle, son günleri Dünaburg'da geçirmiş olan Borişanski ve Sikorski de yine Varşova Garına geldiler. Ben yoldaşlarla görüşürken, Dulebov avlusunda ata koşumlarını takıyor ve Svecer'in o sıralar kalmakta olduğu Kuzey Otel'ine gidiyordu. Svecer faytona oturuyor, saat on olduğunda Marien Tiyatrosu'nun arka tarafındaki Subaylar Caddesinde, daha önce belirlenen noktada bombaları pay-

laştırıyordu. 6 kiloluk büyük bombanın Sasonov'a verilmesi kararlaştırılmıştı. Bomba silindir şeklindeydi, kağıda sarılmış ve paket ipiyle bağlanmıştı. Kalyayev'in bombası bir beze sarılmıştı. Kalyayev ve Sasonov bombalarını saklamamışlardı, ellerinde, açıkta taşıyorlardı. Borişanski ve Sikorski bombalarını pelerinlerinin altına gizlemişlerdi.

Paylaştırma bu kez örnek olabilecek bir düzenlilikte geçmişti. Svecer eve dönmüştü, Dulebov'sa Teknoloji Enstitüsü'nün arkasında, Sagorodni Bulvarı üzerinde dikiliyordu. Burada suikastin sonucunu öğrenmek için beni beklemesi gerekiyordu. Macyevski faytonuyla birlikte Obvodni Kanal'ın orda duruyordu. Geri kalanlar, yani Sasonov, Kalyayev, Borişanski, Sikorski ve ben Sadovaya'daki Pokrov Kilisesi'nde buluştuk. Bomba atıcılar kararlaştırılan şekilde birbiri ardına buradan çıkarak -ilk olarak Borişanski, ikinci olarak Sasonov, üçüncü Kalyayev ve dördüncü olarak Sikorski- İngiliz Bulvarı ve Holz Caddesi boyunca Obvodni Kanal'a doğru gidecek, Kanal boyunca Varşova ve Baltık garlarının yanından geçerek, Plehve'yle karşılaşacakları İsmailov Bulvarı'na geleceklerdi. Zaman normal adımlarla Plehve'yi İsmailov Bulvarında Obvodni Kanalı'yla birinci sokak arasında yakalayabilecekleri şekilde hesaplanmıştı. Birbirlerinden kırkar adım uzaklıkla gidiyorlardı. Böylece bir patlamanın yaratacağı tehlike kendiliğinden bertaraf edilmiş oluyordu. Borişanski, Plehve'nin kendisini geçmesini sağlayacak ve villaya geri dönüş yolunu kesecekti. Sasonov ilk bombayı atacaktı.

Güneşli açık bir gündü. Pokrov Kilisesi'nin bahçesine girdiğimde şu görüntüyle karşılaştım: Sasonov bir bankta oturmuş, Sikorski'ye hararetle ve ayrıntılı bir şekilde bombasını nerede ve nasıl etkisiz hale getirmesi gerektiğini anlatıyordu. Sasonov sakindi ve tamamen kendinden geçmiş gibi görünüyordu. Sikorski dikkatle onu dinliyordu. Biraz uzaktaki bankta her zamanki sabit yüzüyle Borişanski oturuyordu ve daha ileride kilisenin kapısında Kalyayev duruyordu. Kasketini çıkartmış, kutsal resmin önünde haç çıkarıyordu.

Yanına geldim.

"Yanek!"

Hâlâ haç çıkararak döndü.

"Zaman geldi mi?"

Saate baktım. Onu on geçiyordu.

"Elbette zamanı geldi. Git!"

Borişanski tembel bir tavırla uzaktaki banktan kalktı. Hiç acele etmeksizin Peterhof Bulvarına doğru gitti. Onun ardından Sasonov ve

Sikorski de kalktılar. Sasonov gülümsüyordu, Sikorski'yle el sıkıştı ve başı yukarıda hızlı adımlarla Borişanski'nin arkasından gitti. Kalyayev hâlâ yerinden kımıldamıyordu.

"Yanek!"

"Yine ne var?"

"Git!"

Beni öptü ve acele ama rahat ve güzel adımlarıyla Sasonov'u geçmeye başladı. Sikorski yavaşça arkasından gidiyordu. Bakışlarımla onlara eşlik ediyordum. Sasonov'un üniforma düğmeleri güneşte parıldıyordu. Bombayı sağ eliyle koltuğunun altında taşıyordu. Taşıması güç, ağır bir şey olduğu görülüyordu.

Sadovaya'ya doğru geri döndüm ve bomba atıcılara Obvodni Kanalı ve Birinci Sokak arasındaki güzergâhta rastlamayı hesaplayarak, Vosnesenski Bulvarı boyunca yürüyerek İsmailov Bulvarına gittim. Caddenin durumu, birazdan Plehve'nin geçeceğini tahmin etmeme yol açıyordu. Polis teğmeni ve bekçiler sinirli ve gergin bir bekleyişle etrafa göz gezdiriyorlardı. Orda-burda, köşelerde ajan-muhbirler duruyordu. İsmailov Bulvarının Yedinci Sokağına geldiğimde koruma görevlisinin köşede nasıl gergin bir şekilde durduğunu gördüm. Aynı anda Obvodni Kanalı üzerinden geçen köprüde Sasonov'u gördüm. Şimdi de önceki gibi başı yukarıda, kolunun altında bombayla gidiyordu. Ve hemen arkamda hızlı tırısla giden atların sesini duydum ve kara yağız atların koşulu olduğu araba son hızla yanımdan geçiverdi. Sürücü yerindeki uşak yoktu, ama sol arka tekerleğin yanındaki bisikletin üzerinde, sonradan Okrana'dan Friedrich Hardtmann adlı bir ajan olduğu ortaya çıkan bir ajan-muhbir vardı. Arkada tırıs giden bir atın koşulmuş olduğu bir yarış faytonunda ayrıca iki ajan bulunuyordu. Plehve'nin gidişini görmüştüm.

Bir kaç saniye geçti. Sasonov kalabalığın içine karışmıştı, ama şu an İsmailov Bulvarı boyunca Varşova Oteli'ne paralel gitmekte olduğunu biliyordum. Bu bir kaç saniye bana hiç bitmeyecekmiş gibi uzun gelmişti. Birden caddenin monoton gürültüsü, ağır ve güçlü, alışılmadık bir gürültüyle bozuldu. Sanki birisi demir bir çekiçle, demir bir yüzeye vurmuş gibiydi. Aynı anda parçalanan pencere camlarının acıklı gürültüsü ortalığı titretti. Özellikle kenarları hemen hemen kapkara gri-siyah dar bir anafor sütununun yerden yükseldiğini gördüm. Bu sütun giderek genişliyordu ve bütün caddeyi beşinci kata kadar olan yüksekliğiyle kaplamıştı. Dağılışı da aynı yükselişi gibi hızlı bir şekildeydi. Bana herhangi bir enkazın dumanlarını görmekteyim gibi geliyordu. İlk anda nefesimi tutmak zorundaydım. Ama ben böyle bir

patlamayı bekliyordum ve ardından diğerlerinden daha çabuk kendimi toparladım. Varşova Oteli'ne doğru çapraz bir şekilde cadde üzerinden yürüdüm. Tam yürümeye başlayacakken, korkmuş bir ses duydum: "Gitmeyin, bir kez daha patlayacak...."

Yürüyerek patlama yerine geldiğimde, artık duman dağılmıştı. Ortalık yanık kokuyordu. Hemen önümde, kaldırımdan yaklaşık dört adım kadar ötede, tozlu yol üzerinde Sasonov'u gördüm. Yarı yerde yatıyordu, sol eliyle taşlara yaslanmıştı ve başını sağa doğru eğmişti. Kasketi başından düşmüştü ve koyu kahverengi bukleleri alnına düşüyordu. Yüzü bembeyazdı ve sağından solundan alnı ve yanaklarına küçük kan derecikleri akıyordu. Gözleri bulanık ve yarı kapalıydı. Daha aşağıda karnında, koyu bir kan lekesi başlıyordu, ayrı ayrı yönlere akan kan, bacaklarının orda büyük, kırınızı bir gölcük oluşturuyordu.

Üzerine doğru eğildim ve uzun bir süre yüzüne baktım. Birden aklıma onun ölmüş olduğu geldi ve aynı anda arkamda bir ses duydum:

"Peki Bakan! Bakan'ın geçip gittiği söyleniyor!"

Orada Plehve'nin yaşadığı, ama Sasonov'un ölmüş olduğundan emindim.

Hâlâ Sasonov'un başında dikiliyordum. Beti benzi atmış bir polis memuru çeneleri titreyerek bana doğru yaklaştı. (daha sonradan öğrendiğime göre, kişisel olarak tanıdığım polis teğmeni Perepelizin). Beyaz eldivenler takmış olduğu elleriyle yaptığı cılız hareketlerle, şaşkın ve çabuk konuşmaya başladı:

"Gidin burdan... Bayım gidin..."

Döndüm ve cadde boyunca dümdüz Varşova garına doğru gittim. Ordan ayrılırken, Sasonov'dan yalnızca bir kaç adım ötede Plehve'nin parçalanmış cesedinin durduğunu ve arabanın darmadağın bir enkaz haline gelmiş olduğunu farketmemiştim. Bana doğru, Obvodni Kanalı yönünden, insanlar yürüyerek geliyordu: Kiremit tozuna bulanmış önlükleriyle duvarcılar, bir şeyler bağırıyorlardı. Kaldırımlarda büyük bir insan kütlesi vardı. Ben bu kalabalığın tersi yönde yürüyordum ve kafamda yalnızca bir şey vardı:

"Plehve yaşıyor, Sasonov öldü."

Kurulu bir makine gibi Teknoloji Enstitüsü'ne gelene kadar, uzun bir süre şehirde dolaştım durdum. Dulebov orda hâlâ beni bekliyordu. Faytonuna oturdum.

"Naber!" dedi bana dönerek.

"Plehve yaşıyor..."

"Peki, Yegor?"
"Öldü."

Dulebov'un gözleri garip bir şekilde bakıyordu ve birden yanakları titremeye başladı. Ama o hiç bir şey söylemedi. Yaklaşık beş dakika kadar sonra yine bana dönerek:

"Şimdi ne yapacağız?"

"Dönüşünde, saat dörtte."

Kafasıyla onayladı. Bunun üzerine;

"Saat üçte size bir bomba vereceğim. Yine Teknoloji Enstitüsü'nde olun" dedim.

Onunla ayrıldıktan sonra suikastin başarısızlığa uğraması durumunda, hayatta kalan bomba atıcıların toplanması gereken Yusufov Parkına gittim. Hepsinin tutuklanmamış olduğunu ve bombaların iyi durumda olduğunu umuyordum. Plehve'nin Peterhof'dan villasına geri dönüşünde ikinci bir suikast organize etmek istiyordum. Alışılmış olarak saat üçle dört arası Çarın yanından geri dönmesi gerektiğini biliyorduk. Bomba atıcılar Dulebov, ben ve hayatta kalmış olan diğerleri olacaktık.

Yussufov Parkında kimseyi bulamadım.

Kalyayev uzun bir süre gerçekten de Sasonov'un kırk adım kadar arkasından gitti. Sasonov Obvodni Kanal'a götüren köprüye geldiğinde Kalyayev, onun nasıl birden adımlarını sıklaştırdığını gördü. Kalyayev onun arabayı görmüş olduğunu anlamıştı. Plehve Sasonov'un yanından geçerken Kalyayev köprünün üzerine varmıştı bile ve patlamayı yukardan izleyebildi; bu arada arabanın nasıl darmadağın olduğunu gördü. Kararsız bir şekilde köprünün üzerinde duruyordu. Plehve'nin ölüp ölmediği, ikinci bir bombanın atılmasının gerekip gerekmediği, yoksa artık lüzumsuz olup olmadığı açık değildi. O böylece köprü üzerinde dururken, atlar her yanlarından kanlar fışkırarak yanından geçip gittiler: Tekerleklerden arta kalanları arkalarından sürüklüyorlardı. Arabadan yalnızca tekerleklerin geriye kalmış olduğunu gördüğünde, Plehve'nin ölmüş olduğunu anlamıştı.

Varşova Garı'na yönelerek yavaş adımlarla Sikorski'ye gidiyordu. Yolda bir kapıcı onu durdurup;

"Orada ne oluyor?"

"Bilmiyorum."

"Ordan gelmiyor musun?"

"Evet ordan geliyorum."

"Peki, neden bir şey bilmiyorsun?"

"Nasıl bileyim? Bir topun patlamış olabileceği söyleniyor..."

Kalyayev bombasını gölde etkisizleştirdikten sonra kararlaştırıldığı şekilde 12 treniyle Petersburg'dan Kiev'e gitti.

Borişanski patlamayı hemen arkasında duymuştu, kafasına cam kırıkları dolmuştu. Plehve'nin geri dönemeyeceğine emin olduktan sonra, aynı Kalyayev gibi o da bombasını suya atmış ve Petersburg'dan ayrılmıştı.

Sikorski daha öncesinde de tahmin ettiğimiz gibi görevini tamamlayamamıştı. Peter Parkı'na gidip, orada kürekçisiz bir kayık kiralayarak Neva'ya açılan kısma doğru gideceğine, Berginstitut'de Neva kıyısına geçmek için kürekçili bir gondol kiralayarak henüz yapımı devam etmekte olan savaş gemisi "Slava"ya pek uzak olmayan bir yerde, kürekçinin gözleri önünde bombasını suya atmıştı. Olayı gören kürekçi, suya ne attığını sorduğunda, cevap vermeksizin, ona on ruble teklif etmişti. Bunun üzerine kürekçi onu polise teslim etmişti.

Sikorski'nin suya attığı bomba uzun süre bulunamadı ve en sonunda sonbaharda, Kolotilin Balıkçılık Şirketinin işçileri çektikleri ağda tesadüfen bu bombayı bulup, Baltık Tersanesi bürosuna iletene kadar, Sikorski'nin Plehve'nin öldürülmesindeki rolü ispatlanamadı.

Yusufov Parkında kimseyi bulamadıktan sonra, Kosaken Sokağındaki genel hamama gittim, küvetli kapalı bir bölme kiralayarak divanın üzerine uzandım. Svecer'i aramanın ve Plehve'ye ikinci bir suikast hazırlamanın zamanı olduğuna, kendi hesabıma karar verene kadar iki saat gibi bir süre orada yattım. Nevski Bulvarına geldiğimde otomatikman gazeteciden, savaş konusundaki son haberlerin yer aldığını sandığım yeni baskı gazeteyi satın aldım. Baş sayfada siyah bir çerçeve içinde, Plehve'nin resmi ve onun için yazılmış bir övgü şiiri basılmıştı.

Saat onbir civarı yaralı Sasonov işçiler için kullanılan Aleksander Hastanesi'ne götürülerek, Adalet Bakanı Muravyev'in de gözetiminde ameliyat edilmişti. Sorgusu sırasında, Savaş Örgütünün kurallarına uygun olarak adını söylemeyi ve herhangi bir ifade vermeyi reddetmişti.

Cezaevinden bize aşağıdaki mektubu gönderdi:

"Tutuklandığımda, bütün yüzüm kana bulanmıştı, gözlerim çukurlarından fırlamıştı, sağ tarafımdan ölümcül, ağır bir yara almıştım, sol ayağımın iki parmağı kopmuş ve tabanı paramparça olmuştu. Doktor kılığındaki ajanlar, beni uyandırıyor, tahrik ederek çileden çıkarmaya uğraşıyor, patlamayla ilgili dehşet öyküleri anlatıyorlardı. Bütün çabalarıyla "Yahudicik" Sikorski'ye iftira atıyorlardı. Bu benim için bir işkenceydi.

Düşman sonsuzcasına alçak ve yaralı olarak ellerine düşmek tehlikeli. Dışardaki yoldaşlara bildirmenizi rica ediyorum. Esenlikle kalın, değerli yoldaşlar. Doğan güneşe, özgürlüğe selam.

Sevgili kardeşler ve yoldaşlar! Benim dramım sona erdi. Rolümü sonuna kadar doğru bir şekilde yapıp yapamadığımı bilmiyorum. Bana olan güveniniz için sonsuz minnettarlığımı sunuyorum size. Bana dünyada başka hiç bir şeyle karşılaştırılamayacak, düşünsel doygunluğu tanıma olanağı verdiniz. Bu doygunluk patlamadan sonra çekmek zorunda kaldığım ızdırapları hafifletti.

Ameliyattan sonra ancak kendime gelmiştim ki, daha rahat nefes aldığımı farkettim. En sonunda artık bitti. Şarkı söylemeye ya da zevkten bağırmaya hazırdım. Patlama olduğunda şuurumu kaybetmiştim. Tekrar kendime geldiğimde ve henüz ne kadar ağır bir şekilde yaralandığımı bilmezken, intihar ederek esaretime son vermek istedim; ama kolumda silahı çekebilecek güç yoktu. Esaretteydim. Ardarda bir kaç gün sayıklayarak yattım. Üç hafta boyunca gözümdeki bağ hiç açılmadı, iki ay süresince yatakta tek başıma hareket edemiyordum ve bir çocuk gibi başkalarınca beslendim. Elbette polis benim bu çaresiz durumumdan yararlanmaya çalıştı. Ajanlar, ateşler içindeyken sayıkladıklarımı dinliyor, sahte doktor ve askeri cerrah olarak henüz uykuya yeni dalmışken birden beni uyandırıyorlardı. İsmailov Bulvarındaki olaylara ilişkin dehşet öyküleri anlatıyor, beni çileden çıkarmaya çalışıyorlardı. Her şeyi kullanarak Sikorski'nin hainlik girişimine inandırmaya çalışıyorlardı. Onun Vilna'da 15 Temmuz'dan önce biriyle buluştuğunu söylediğini, ayrıca güya S.'nin Bialistok'tan bir yoldaş olarak tarif ettiği, İngiliz paltosu giyen bir Yahudinin daha tutuklandığını söylüyorlardı. Çok şükür ki ajanlar hastalığımdan fayda sağlayamadılar. Sanırım halen ateşle söylediğim her şeyi bilmiyorum. Ama eğer siz gereken önlemleri aldıysanız bunun artık hiç bir anlamı yok. Bir aptallık yaptım, bir suç işledim. Hâlâ üç haftalık susuştan sonra adımı nasıl söyleyebildiğimi anlayamıyorum... Yoldaşlar! Beni hoş görün, kendimi bütünüyle yorgun hissediyorum. Ateşim çıktığını öğrendiğimden beri hangi ölüm azaplarını çektiğimi ve halen çekmekte olduğumu bir bilseydiniz eğer! Ve kendime yardım edebilecek durumda değildim. Nasıl mı? Dilimi ısırıp koparacak, ama bunun için de güce ihtiyacım vardı ve ben öyle güçsüzdüm ki... Dileğim ya bir an önce ölmek ya da bir an önce sağlığıma kavuşmaktı. Bir düşünce daha, kardeşler ve yoldaşlar, acaba Parti'nin görevlerine ilişkin fikirlerde bir hata mı yaptığım düşüncesi beni şimdi huzursuz ediyor. Benim terör konusundaki görüşlerimde Narodnaya Volya'ya bağlı ol-

duğumu, bu konuda parti programından ayrıldığını biliyorsunuz. Ve mahkemede açıklama yapmanın zamanı geldiğinde, kötü bir durumda bulunduğumu hissettim. Kişisel görüşler bir yana, program üzerine konuşmak gerekiyordu. Parti'ye karşı suç işledim mi? Eğer, evetse partiden affedilmemi rica ediyorum. Benim yanıldığım, partinin her üyesinin sözlerinden sorumlu olmadığı, özellikle de benim gibi hasta birinin sözlerinin kendisini bağlamayacağı açıklanabilir. Patlamadan sonra tam iyileşebilmiş değilim. Patlama başımı oldukça sarstı...

Sevgili Yoldaşlar, hep size itiraf etmeyi istediğim, vicdanımı rahatsız eden şeyler bu kadar. Eğer herhangi bir noktada genel olgulara karşı hata işlediysem, bu şöyle açıklanabilir: Bunların bilincinde olmayarak küçümsediğim.

Mücadeleye bakışta çığır açan yeni akımı selamlıyorum. Sonuna kadar NarodnayaVolya'cı olmayı başaracağız... Kesinlikle, işimi bitireceklerini bekliyordum. Aldığım cezadan dolayı sevinmiyorum: Rus hükümetinin esiri olmak ne büyük bir zevk! Umut edelim ki, uzun sürmesin.

Bana verilen cezayı Stefan'ı, Grigori Andreyeviç ve diğerlerini ölüme mahkum eden hakimlerin mahkumiyeti olarak kabul ediyorum.

Sevgili kardeşler ve yoldaşlar! Hepinizi sıkı sıkı kucaklıyor ve hararetle öpüyorum. Bu mektupçuk yalnızca sizin için benim yoldaşlarım, ama burada sizden onu açıklamamanızı rica ediyorum.

Size hitap ettiğim veda selamım, yenilmiş düşmanı görüp kendimin de öleceğini düşündüğüm o anda hemen haykırdığım sözler olacak: 'Yaşasın Mücadele, Kahrolsun istibdat!' Esenlikle kalın.

Yaşayın. Çalışın, çok değerli kardeşler ve yoldaşlar.

Sizi seven Yegor."

Sasonov'la birlikte mahkum edilen Şimel - Leyba Vulfoviç Sikorski, Kinşin şehrinden bir küçük burjuvaydı, yaşamının on dördüncü yaşından beri, önce Kinşin'de sonra Kriniki tamirhanelerinde ve en son Bialistok şehrinde fabrikalarda deri işçisi olarak çalışmıştı. İlk olarak Kriniki'de devrimci partilerle tanışmış, ama ilk Bialistok'da kesin olarak Sosyal Devrimcilerin Partisine girmişti. Orada Borişanski ile arkadaşlık kurmuş ve Borişanski onu yukarda anlattığım gibi 1904'ün Haziran başlarında Savaş Örgütüne getirmişti.

Sasonov ve Sikorski 30 Kasım 1904'de kamu adına Petersburg Mahkemesi tarafından cezaya çarptırıldılar. Sasonov avukat Ka-

rabçevski, Sikorski avukat Kasarinov tarafından savunuldular. Mahkeme kararına göre Sasonov ömürboyu, Sikorski 20 yıl için hapse gönderilirken, her iki sanığın da medeni ve siyasi hakları ellerinden alındı. Bu duruma göre hafif olan ceza (herkes gibi Sasonov da bir Askeri Mahkeme'ye sevkedilerek asılmayı bekliyordu) Sivastopol-Mirski Dükünü İçişleri Bakanlığı'na atayan Hükümetin, politikasını biraz değiştirerek, kamuoyunu infazlar yoluyla ateşlendirmek istemeyişiyle açıklanabilir.

Sasonov gibi Sikorski de karardan sonra Schlüsselburg Kalesine kapatıldı. 17 Ekim 1905 Manifestosundan sonra hapis cezaları kısaltıldı. 1906'da Schlüsselburg'dan Akati cezaevine aktarıldılar.

Grandük Sergius'un Öldürülüşü

15 Temmuz akşamı Petersburg'dan Varşova'ya gittim. Asef ve Ivanovskaya orda beni bekliyorlardı. Ama orada Asef'le buluşamadım. Gazetelerden Plehve'nin öldürüldüğünü duymuş ve beni beklemeksizin yurtdışına çıkmıştı. İvanovskaya Odessa'ya, bense Kalyayev'le bir randevu kararlaştırmış olduğum Kiev'e gittim. Ondan, o zamana kadar henüz kim olduğu tespit edilememiş olan Sikorski'nin tutuklanışına ilişkin söylentilerin dolaştığını öğrendim.

Kalyayev'le birlikte Sikorski'nin memleketi Bialistok'a gitmeye karar verdim. Bu söylentilerin doğruluk derecesini bizzat öğrenmek istiyordum. Bialistok'da bir şeyler öğrenmemiz mümkün olmadı ve Necha Neuermann'ın yardımıyla Almanya'ya geçebilmek için Suvalki'ye gittik. Necha Neuermann beni eski bir dost gibi karşıladı. Aynı gece sınır korumadan bir askerin eşliğinde sınırı geçtik ve sabah artık bir Alman trenindeydik. Eydtkuhnen'e 100 kilometre uzaklıkta, Insterburg istasyonunda bir Alman jandarma yanımıza geldi:

"Nereye gidiyorsunuz?"

"Berlin'e."

"Berlin'e mi?"

"Evet, Berlin'e."

"Ne iş yapıyorsunuz?"

"Öğrenciyiz."

"Rus musunuz?"

"Evet, Rusuz."

"Pasaportlarınız!"

Yurtdışı pasaportlarınız yoktu. Benim yalnızca yurtiçi için yeşil pasaportum vardı. Tutuklanacağımızdan emindim ve Almanların uygulamalarını bildiğimden bizi Rus jandarmasına teslim edeceklerinden şüphe etmiyordum. Buna rağmen yeşil pasaportumu çıkardım.

"Buyrun, pasaport."

Jandarma pasaportu gördükten sonra, kapağını bile açmadı.

Birden değişmişti. Selam verdi ve:

"Affedersiniz. Yanılmışım. Siz kendiniz de biliyorsunuz ki, or-

talıkta her türden insan dolaşıyor" dedi.

Üç gün sonrasında Cenevre'deydik.

Svecer, Borişanski, Dora Brilliant ve Dulebov da Cenevre'ye geldiler. Macyevski Rusya'da kaldı.

Bu kalışım süresinde Goc'la daha yakından tanıştım. Ağır hastaydı ve artık hiç yataktan çıkmıyordu. Yatar durumdaydı ve siyah delikanlı gözlerinde şimşekler çakarak büyük bir ilgiyle, Plehve olayına ilişkin en ince ayrıntıları soruşturdu. Onun terörde çalışmasını engelleyen tek şeyin hastalığı olduğu açıkça görülüyordu; Savaş Örgütünün yurtdışı temsilciliği göreviyle yetinmek zorundaydı.

Ondan ilkbaharda, Odessa'da Merkez Komitesi toplantısının yapılmış olduğunu öğrendim. Bu toplantıda Savaş Örgütünün faaliyetleri sorusu ortaya atılmıştı. Çoğu, kesin bir şekilde Plehve'yi öldüremeyeceğimize hükmetmişlerdi. Uzun tartışmalardan sonra Merkez Komitesi Savaş Örgütünü kontrolü altına almayı kararlaştırıyor ve bu karar yurtdışına, Goc'a iletiliyordu. Daha sonra öğrendiğime göre, Goc isyan etmişti. Yalnızca onun bu müdahalesi sayesinde, Merkez Komitesi bize çalışmalarımızın ayrıntıları hakkında bilgi iletme emri vermemişti. Böyle bir teklif hiç şüphesiz üzücü sonuçlara yol açardı.

Bu durumda belki de örgütün bir kaç elemanı bu kurala uyardı. Buna karşın, örgütün üyelerinin partinin en yüksek organının böylesi bir emrine tam anlamıyla uymaları küçük bir olasılık olurdu. Böylesi bir çatışmanın nasıl bitebileceğini söylemek zor ama, her halûkârda bütün parti çalışmalarında kötü etkiler yaratırdı. Goc büyük bir meziyetle, hemen hemen kaçınılmaz olan bu çatışmaları önleyebilmişti.

Resmi olarak, Goc'un terör hareketindeki rolü, yukarda da söylediğim gibi, Savaş Örgütünün yurtdışı sorumluluğu ile sınırlıydı. Ama gerçekte görevi çok daha önemliydi. Gerşuni'nin Asef gibi bütün eylemleri onunla tartışması bir yana, Rusya'daki çalışmalar sırasında da sürekli onun otoritesini hissediyorduk. Asef terörün pratikteki önderiydi, Goc ise ideolojik önderi.

Savaş Örgütünün bugünü tam da onun kişiliğinde bütünleşmişti. Goc, geçmişin mücadele geleneğini korumayı ve onu bize olduğu gibi aktarmayı iyi biliyordu. Kişisel olarak tanımadığımız Gerşuni'nin adı, bizim için, yalnızca onun sayesinde, daha sonra Kalyayev ve Sasonov'un adları gibi son derece değerli oldu. Savaş Örgütünün onu yurtdışında tanımış olan elemanları için o, yalnızca bir yoldaş değil, ayrıca hiç bir zaman yardımı ve himayeyi eksik etmeyen bir dost, bir kardeşti. Savaş Örgütü için onun önemini takdir edebilmek güç: Rusya'ya gitmiyordu ve bizimle elele çalışmıyordu; ama, eğer onun

daha sonra gerçekleşen ölümünün bizim için hiç de Kalyayev'in ölümünden daha küçük bir kayıp olmadığını söylersem bunun bir yanılgı olmadığını sanıyorum. Cenevre'de Plehve'nin öldürülüşünden dolayı sevinçli bir canlılık hüküm sürüyordu. Parti, bu çıkışıyla hükümetin gözünde büyümüştü ve gücünün bilincine varmaya başlamıştı. Savaş Örgütüne çok sayıda para yardımı yapılıyor, görev almayı teklif eden insanlar geliyordu. Bu büyük coşku sürerken, Rusya'dan Sivastopol-Mirski Dük'ünün İçişleri Bakanlığı'na atanmasına ilişkin ve liberal söylevler ve çağrılar üzerine haberler geliyordu. Parti, doğal olarak bu yeni atamaya şüpheyle bakıyor ve liberal söylevlerden hiç de büyük sonuçlar beklemiyordu. Ama bütün bunlara rağmen, Plehve'nin öldürülmesinin bunlarda rol oynadığı açıktı: Hükümet sallanıyordu ve toplum daha cesaretle konuşmaya başlamıştı. Bu başarı biz, Savaş Örgütü elemanlarını gücümüzden emin olmaya sevkediyordu.

Cenevre'de eski Maden Fakültesi öğrencilerinin "İşçi Bayrağı" grubunda ve Vologda sürgününde yoldaşım Boris Vasiliyeviç Moiseyenko'ya rastladım. Daha Vologda'dayken benimle ve Kalyayev'le yaptığı konuşmalarda Plehve'nin öldürülmesinin gerekliliğinden söz ediyordu ve şimdi terörde çalışmak için yurdışına kaçmıştı. Onu Asef'le tanıştırdım. Asef onu örgütümüze kabul etti.

O dönemler, Cenevre'de Savaş Örgütümüzün tüzüğüne ilişkin bir dizi toplantılar yapmıştık. Bu toplantılara Asef, Svecer, Kalyayev ve ben katıldık. Gerşuni zamanında yazılmış olan ve o ana kadar bizim bilmediğimiz eski tüzüğün yerine, yeni bir tüzük hazırlandı. Daha sonra örgüt ne eski ne de yeni tüzüğü kabul etti ve içindeki uyum, üyeler arasındaki sessiz bir sözleşmeyle, özellikle de Asef'in otoritesince belirlendi. Ama görüşmelerimiz buna rağmen kesin bir yarar sağladılar. Bu toplantılar, Merkez Komitesiyle arasına kesin bir sınır koyma ve gelecek için çalışmalarımıza her türlü müdahale olasılığını baştan engelleme arzusundan kaynaklanmışlardı. Böylece tüzük bizim açımızdan kendi yapılanışımız için değil, asıl bizim Merkez Komitesiyle ilişkilerimizi düzenlemek için gerekliydi. Örgüt üyelerinin çoğu yukarıdaki bakışı paylaşıyordu, yalnızca Asef ve Svecer prensip olarak Merkez Komitesi'nin Savaş Örgütü üzerindeki teknik kontrol hakkını tanıyorlardı. Cenevre görüşmelerinde ben ve Kalyayev bu konuda Asef ve Svecer'le sıkça kavga etmek durumundaydık.

Savaş Örgütünün komite üyesi ve yöneticisi olarak Asef seçildi, ben onun yardımcılığına seçilmiştim ve Asef'le benim dışımda Svecer de komiteye katılıyordu.

"Devrimci Rusya" dergisinin 7. sayısında Savaş Örgütü ve Mer-

kez Komitesi arasındaki ilişkilerin görüşmeler ve oluşturulan tüzük yoluyla, karşılıklı olarak düzenlendiği yazıldı. "Devrimci Rusya"nın 7. sayısında şunlar okunuyordu:

"Parti kararı uyarınca, yalnızca düzene karşı terörist faaliyeti üstlenen, dar kadro ve işbölümü esasına dayanan özel bir Savaş Örgütü oluşturulmuştur. Bu Savaş Örgütü, merkezi aracılığıyla partiden, askeri hareketlerin başlama ve bitiş zamanlarının seçiminde ve kendisine karşı bu askeri hareketlerin yapılacağı insan çevresi konusunda genel talimatlar alır. Bunun dışında en geniş yetkiye sahiptir ve tamamen bağımsızdır. Partiyle bağlantısı yalnızca merkez yoluyladır ve yerel komitelerden bütünüyle ayrılmıştır. Bütünüyle ayrı bir örgütlenmesi, özel bir personel sayısı (çalışma şartları gereğince elbette son derece az olan), ayrı kasası ve para kaynakları vardır."

Savaş Örgütünü bütünüyle Merkez Komitesinden ayıran bu parti kararı, daha sonra ne birinci ne de ikinci. parti genel toplantılarında değiştirilmedi.

Tüzük görüşmelerinin bitişi ve Goc ve Çernov'la birlikte dördüncü bir "Devrimci Rusya Bildirisi"ni kaleme aldıktan sonra Paris'e gittim. Paris'te dinamit için bir imalâthane açılmıştı. Svecer Yunanlı bir kaymak tüccarı olarak Grenelle bölgesi'nde Rue Grammas'de bir ev kiralamıştı. Orada Dora Brilliant ve Asef'in küçük kardeşi kimyager Vladimir'le birlikte kalıyordu. Bu imalâthanede ilerdeki suikastler için dinamit üretiliyordu. İçinde ayrıca, patlayıcı maddeler, kimyasal ve dinamit bombaların doldurulması sanatına ilişkin bir okul vardı. Kalyayev, Dulebov, Borişanski, Moiseyenko ve ben sırayla Svecer'den dinamit tekniğini öğrendik. Svecer bu imalâthanede çalışmasının yanısıra, aynı şekilde kimyadaki ve elektronikteki yeni buluşları araştırmayla da ilgileniyordu. O, terörün yalnızca bilimsel buluşların en geniş kullanımıyla hükümete karşı başarılı bir mücadelenin yolunu açabileceğini düşünüyordu. Ne yazık ki, bu yönde anlamlı bir şeyler yapma fırsatı yoktu. Svecer, politikada ılımlı görüşlere sahipti. Bir akşam, onun imalâthanesindeki çalışmamızdan sonra birlikte dışarı çıkarak bir kahveye gidişimizi hatırlıyorum. Bir gazete istedi ve tamamen yazılara gömüldü. Birden dedi ki;

"Başbakan yarın istifa edecek."

Ona şaşkınlıkla baktım.

"Hangi Başbakan?"

"Fransız Başbakanı, elbette."

"Fransız mı?.. Bu önemli mi?"

Şaşkınlıkla yüzüme baktı.

"Neden önemsiz olsun? Radikaller hükümete geliyor."

Hâlâ anlayamıyordum.

"Peki, Melines, Combes ya da Clemenceau arasında ne fark var ki?"

"Ne fark mı var?.. Bunu gerçekten anlamıyor musunuz? Yoksa siz bütünüyle parlamentoya karşı mısınız?"

Gerçekte, bugünkü parlamentoda bulunan partilerin mücadelesine hiç de büyük bir anlam yüklemediğimi ve çalışan kitlelerin Melines'i indirip Combes'i ya da Combes'i indirip Clemenceau'yu getirerek zafer kazanamayacaklarını gördüğümü söyledim.

Svecer sordu:

"Öyleyse anarşist misiniz?"

"Hayır. Söylediklerimin anlamı yalnızca şu: Parlamentoya hiç de büyük bir anlam yüklemiyorum."

"Ben sizin görüşlerinizle Sosyal Devrimcilerin Partisinde olmazdım."

Benim gibi Kalyayev, Moiseyenko, Dulebov, Borişanski ve Brilliant da "anarşist"tiler. Hepimiz parlamenter mücadelenin işçi sınıfının durumunu düzeltmede yetersiz olduğu noktasında aynı fikirdeydik. Hepimiz direk eylemden yanaydık ve Jaures'in taktiklerinin de, Vaillant'ın taktikleri kadar uzağındaydık. Bizimle Svecer arasında önemli bir ayrılık noktası daha vardı. Terör görevine ayrı şekillerde bakıyorduk. Svecer'e göre merkezi terör yalnızca planlandığı şekilde yürütülen parti mücadelesinin bir türeviydi ve Savaş Örgütü yalnızca Sosyal Devrimciler Partisinin bir kuruluşuydu.

Kalyayev daha sonra mahkeme önündeki konuşmasında bu bakış tarzını ifade etmişse de, gerçekte düşünceleri başkaydı. O da bizim gibi merkezi terörün o zamanki tarihi ana uygun düşen en önemli görev olduğu, bu görev karşısında bütün diğer parti hedeflerinin ikinci planda kaldığı, terörün başarısı için bütün diğer çalışmaların başarısından vazgeçilebileceği ve vazgeçmek gerektiği, Savaş Örgütünün (Sosyal Devrimciler Partisinin yönelimi ve amaçlarına denk düşen bir parçası olmasına rağmen) bütün partilerin ortaklaştığı, hatta partiler üstü bir görevi yerine getirdiği, bunun şu ya da bu programa, şu ya da bu partiye hizmet etmek değil, tersine bir bütün olarak Rus devrimine hizmet etmek olduğu görüşündeydi. Ben buna, yalnızca Kalyayev'in değil, bizim de kendimizi böylesi görüşleri mahkeme önünde açıkça savunma hakkına sahip görmediğimizi, partiye girişimizle mahkeme önünde yalnızca partinin görüşlerini ifade etme görevini üstlenmiş olduğumuzu ekliyorum.

O aralar Paris'te bundan sonraki çalışmalara ilişkin bir dizi komite toplanusı yapıldı. Örgütümüzün aynı anda 3 ayrı konuda çalışma yapmasına karar verildi. Petersburg'da Petersburg Genel Valisi Grandük Sergey Aleksandroviç ve Kiev'de ordaki Genel Valiliği yürüten General Kleigels. Örgütün üye varlığı, o an yurtdışında olan kişilerden oluşuyordu. Macyevski Rusya'daydı ve hemen bir eylem çalışmasında yer alıp alamayacağı bilinmiyordu. Macyevski olayda yer almayıp, Polonya Sosyalist Partisi'ne katılmıştı. Onun ve yurtdışında kalan Asef'in dışında, Savaş Örgütü o aralar Dora Brilliant, Dulebov, Borişanski, Kalyayev, Svecer, Moiseyenko, İvanovskaya, ben ve Tatyana Leontyeva'dan oluşuyordu.

Tatyana Aleksandrovna Leontyeva Cenevre'de yaşıyordu ve Breşkavskaya aracılığıyla Savaş Örgütünde çalışma isteğini iletmişti. Dora Brilliant'ın ilk karşılaşmamızda Kalyayev'de olduğu gibi benim üzerimde de yarattığı izlenime çok benzer bir etki bırakmışu. Özellikle Kalyayev'in hoşuna gitmişti ve ben onun içgüdülerine güveniyordum, bu yüzden hiç düşünmeden Savaş Örgütüne üye olarak alınması konusunda fikir belirttim. O, terör konusunda yalnızca hazır oluşuyla yararlı olmakla kalmaz, bunun için hayatını bile feda edebilirdi. Yakut Vali Yardımcısı'nın kızı ve anne tarafından bir aristokratu, annesi nedeniyle Petersburg'un zenginleri ve subay tabakasıyla ilişkiliydi. Saraylarda tanıtılmayı ve uygun durumda saray kızı olarak adlandırılmayı umabilirdi. Henüz yasallığını yitirmemişti ve hiç bir devrimci faaliyete katılmamıştı, polis tarafından tehlikeli bulunması mümkün değildi. Onun örgütümüzde oluşu bize Bakan ve Grandük'e ilişkin gerekli bilgileri doğru kaynaklardan elde edebilme olanağı sağlıyordu. Buradan hareketle, şimdilik görevinin Petersburg'la olan ilişkilerini sıklaşurarak, bu konularda edindiği bilgileri bize iletmekle sınırlandırılmasına karar verildi.

Svecer'in Petersburg'a giderek Trepov suikastinin başına geçmesine karar verildi. Eski örgüt üyelerinden onun yanısıra Dulebov ve İvanovskaya, yenilerdense Leontyeva ve bir bölümü bu toplantılarda tespit edilmiş olan, bir bölümüyse Svecer'in komitenin kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak Rusya'da işbirliğine geçtiği bir dizi yoldaş bu suikastte yer alıyorlardı. Savaş Örgütünün Petersburg bölümüne daha sonra üye olarak Basov, Şillerov, Podvizki, Trofimov, Sagorodni, Markov, Barikov ve Bialistok'tan "Bialistoklu Saşa" adıyla tanıdığımız bir işçi de katılmıştı. Svecer'in görevi bu yeni katılan üyelerle daha da zorlaşu; çünkü bölümünün üyeleri birbirlerini çok az tanıyorlardı ve çoğu savaş deneyiminden yoksundu. Ayrıca "Bialistoklu Saşa"nın ele-

man olarak Savaş Örgütünün hiç bir işine yaramayacağı ortaya çıktı.

Savaş Örgütünün Kiev bölümüyse Asef'in ısrarı üzerine Borişanski'ye emanet edildi. Ona da yeni üyelerle işbirliği hakkı tanınmıştı, ama yalnızca iki yeni üyeyle. Hem de üstelik Bialistok'ta geçmişte oluşmuş olan kavga dostluğundan dolayı çok yakından tanıdığı Bialistoklu işçilerle. Borişanski Kosak çiftini örgüte katmıştı. Grandük Sergey Aleksandroviç'e suikast görevi ise bana verilmişti. Benimle birlikte Dora Brilliant, Kalyayev ve Moiseyenko da Moskova'ya gelmeliydi. Ben de aynı şekilde bölümümü genişletme hakkına sahiptim, ama yalnızca Asef'in bana adını verdiği bir adamla. Asef, bana söylediğinde Bakü'de soruşturulup bulunabilecek olan eski bir Narodnik işçi X'i tavsiye etmişti. Her üç bölüm için de Plehve olayındakiyle aynı olan tek bir suikast planı kabul edildi. Trepov'un, Grandük Sergius ve Kleigels'in bir dışardan takip organize edilerek, caddede öldürülmeleri emredildi. Takip için, önceden olduğu gibi faytoncular ve seyyar satıcılar kullanılacaktı. Özellikle Moiseyenko ve Kalyayev faytoncu olarak Moskova'da görev yapacaklardı.

Plehve olayındaki başarı üstlendiğimiz yeni suikastlerin başarılı olacağından şüphe etmemize izin vermiyordu. Petersburg bölümünün deneyimsiz insanlardan oluşmuş olması, üstelik Borişanski'nin bölümünün sayıca çok küçük oluşu hiç zihnimizi kurcalamıyordu. Üstlendiğimiz eylemlerin, arada bir provokasyon olmazsa, başarıyla taçlanacağından son derece emindik.

Toplantılardan sonra Kalyayev ve Moiseyenko Brüksel'e giderken, ben Paris'te kaldım ve pasaport ve dinamitleri bekledim. Bana James Halley ve Svecer'e Arthur Mac Cullogh adına düzenlenmiş İngiliz pasaportları verildi. Daha sonra, Svecer'in ölümünün ardından, Mac Cullogh ve onunla bizim aramızda aracılık yapan Bredsford, Londra'da, pasaportlarını yasadışı olarak Rus devrimcilere teslim ettiklerinden ötürü yargılandılar. İki İngiliz, adam başı yüzer pound para cezasına çarptırıldılar ve bu ceza Savaş Örgütü tarafından ödendi. O zamanlar, Savaş Örgütü hatırı sayılır miktarda paraya sahipti. Plehve'nin öldürülüşünden sonra yapılan bağışlar onbinlerce rublelik bir yekûn tutuyordu. Bu paranın bir bölümünü, genel parti işlerinde kullanması amacıyla Partiye vermiştik. Kasım başında Savaş Örgütünün bütün elemanları Rusya'ya gitmişti. Dinamit hazırdı ve onu giysilerin altına saklanmış olarak sınırdan geçirmiştik. Bir kaç gün sonrası Kalyayev, Moiseyenko, Dora Brilliant ve ben Moskova'da buluştuk. Svecer ve Borişanski Varşova'da dinamiti aralarında paylaşıyorlardı.

Grandük Sergius'a karşı suikaste hazırlanırken Plehve'ye karşı su-

ikastten elde ettiğimiz deneyimlere başvuruyorduk. Moskova Komitesi Genel Vali'ye ilişkin bazı çok değerli bilgilere sahip olmalıydı. Ama bundan vazgeçerek, hiç bir şekilde komite çalışanlarıyla ilişkiye geçmemeye karar verdik. İllegalitenin derecesi ve komite çalışanlarının devrimci deneyimlerini biliyorduk ve onlarla tanışıklığın polisi suikastimizin izlerine ulaştırabileceğinden korkuyorduk. Bu yüzden Moskova Komitesi uzun bir süre Savaş Örgütü elemanlarının Moskova'ya gelmiş olduklarını ve orada çalıştıklarını hiç farketmedi bile. Buna karşın biz, kendi gücümüze güvenerek düzenli bir takibe başladık.

Önümüzde öncelikle, Genel Vali'nin nerede yaşadığını tesbit etme zorunluluğu duruyordu. Bunu her Moskovalı bilebilirdi, ama içimizden hiç kimse Moskovalı değildi. Grandük'ün hangi sarayını çıkış noktası olarak izlemeye almamız gerektiğinde, Valinin evinin Tverskaya, Nikolay Sarayı ya da Neskuçi Sarayında mı olduğu konusunda tereddüttcydik. Adresler rehberinde hiç bir bilgi bulamamıştık ve Moskova Komitesinin dışında başka birilerine sormamız da mümkün değildi.

Moiseyenko bu sorunu çözdü. İvan Veliki'nin çan kulesine çıktı ve görevliye gezilip görülecek yerleri sormaya başladı, konuşma arasında ondan Genel Vali'nin sarayını göstermesini rica etti. Görevli Tverskaya Ploşad'ı işaret ederek Grandük'ün orada yaşamakta olduğunu söyledi.

Bu şekilde bizim için gerekli olan adresi öğrenmiştik. Şimdi Grandük'ün dışarı çıkışlarını tespit etmemiz gerekiyordu. Moiseyenko ve Kalyayev at ve araba satın alarak, faytonculuk yapmak üzere başvurdular. Kalyayev'in görevini başarıyla yerine getireceğinden kesinlikle şüphem yoktu: Seyyar satıcı olarak kazandığı deneyimler arabacılar arasında da ona yardımcı olacaktı. Ama Moiseyenko'nun hiç deneyimi yoktu. Ayrıca o zengin bir aileden geliyordu ve ne bedensel çalışmaya ne de ağır yaşam koşullarına hiç alışmamıştı. Buna rağmen durumuna çok çabuk uyum sağladı. Moiseyenko ve Kalyayev arabalarını aynı zamanda satın almışlardı ve atlar için aynı parayı ödemişlerdi, ama dış görünüşleri hissedilir şekilde birbirinden farklıydı.

Moiseyenko, (Tver girişi civarında son kez düşüp nalları diken) kemikleri sayılan, dili dışarda bir düldülle sürüyordu arabasını. Arabası eski ve kirliydi, döşemeleri yırtılmış lime lime olmuştu. Kendisi de çok yoksul Moskovalı bir Vanijka gibi görünüyordu. Kalyayev'in atı tok ve güçlüydü, arabasında kürk döşemeler vardı. Kırmızı bir ipek kemer kullanıyordu, onun kendi arabasıyla faytonculuk yaptığı ko-

layca tahmin edilebilirdi. Buna karşın faytoncu avlularında rolleri değişiyorlardı. Moiseyenko kendini maskelemek için hemen hemen hiç uğraşmıyordu. Faytoncular ona hayatına ilişkin sorular sorduğunda, onlara cevap vermeye tenezzül etmiyordu; pazarları bütün günü dışarda geçiriyor, ufak tefek işler ve atları beklemek için döküntü bir herif tutuyor, ev sahibine karşı umursamaz davranıyor ve onun parası olduğunu anlamasına fırsat veriyordu. Bu hareket tarzı, faytoncuların dikkatini üzerine yöneltiyordu. Kalyayev bambaşka bir taktik izliyordu. Mahçup ve korkaktı, uzun uzun ve mümkün olan bütün ayrıntılarıyla, önceki yaşantısını, Petersburg meyhanelerinden birinde garsonluk yaptığını anlatıyordu; son derece, dindar ve cimriydi, sürekli açığı olduğundan yakınıyordu ve kesin ve anlaşılabilir bir cevap veremeyeceği noktada aptalı oynuyordu. Faytoncuların avlusunda ilk başta horgörü izleri taşıyan davranışlar gördü, daha sonra az rastlanır çalışkanlığından emin olduklarında, ona saygı göstermeye başladılar. Atını kendi bekliyor, arabasını kendi yıkıyor, dışarı çıkan ilk kişi oluyor ve sonuncu olarak geri geliyordu. Her zaman olduğu gibi, Kalyayev ve Moiseyenko ayrı yollardan aynı sonuca ulaşmışlardı: Faytoncu arkadaşları bu ikisinin köylü olmayıp, tersine Grandük Sergius'u izleyen, eski öğrenci, Savaş Örgütünün iki üyesi olduklarını en uzak ihtimal olarak bile tahmin edemezlerdi.

Çalışına sırasında birbirleriyle rekabet ediyorlardı. Kalyayev, Plehve'nin öldürülmesinden önce olduğu gibi, genel plana göre belirlenmiş saatleri, belirlenmiş caddelerde geçirdikten sonra da takip etmeye son vermiyordu. Günün geri kalan bölümünde de kendi başına takibe devam ediyordu. Ve hiç de tahmin edilemeyecek bir yer ve saatte sokakta Grandük'ü görmeyi tekrar tekrar başarmıştı. Moiseyenko da kendine özgü bir plana sahipti.

Ama caddelerde çok az dolaşıyordu. Bütünüyle mantıklı yollardan Grandük'ün mutlaka belirli bir zamanda dışarı çıkacağı sonucuna varmıştı ve tam da o saatte Tverskaya'da olabilmeye uğraşıyordu. Böylece onun takibi Kalyayev'inkini, ya da Kalyayev'inki onun takibini tamamlıyordu. Benimle sistematik olarak buluşma güçlüğü, yani kibar bir İngiliz beyinin faytoncularla buluşmasını yine aynı şekilde hallediyorlardı. Kalyayev soğuğun uzun görüşmelere izin vermemesine ve sürücü yerinden takibin sonuçlarına ilişkin konuşmanın hiç de rahat olmamasına rağmen, benimle arabasında buluşmayı yeğliyordu. Çok seyrek olarak ve yalnızca arabacılara karşı bir bahane bulduktan sonra pazarları Bakastov'da, Suşarev kulesindeki meyhaneye gelirdi. Bu buluşmalar bizim için bayram gibi olurdu, ey-

lemin bütün ayrıntılarını konuşarak ya da geleceği düşünerek birlikte iki-üç saat geçirebilirdik. Kalyayev sıkça işinden sözediyor ve mutlu olduğunu ve sabırsızlıkla suikasti beklediğini tekrarlıyordu. Moiseyenko benimle hemen hemen hiç sokakta buluşmadı. Arabacılara herhangi bir açıklama yapmaya hiç gerek duymaksızın, pazar giysilerini giyerek akşam bir meyhane, hipodrom ya da sirkte benimle buluşuyordu. Soğuk ve sakin Grandük'e ilişkin şeyler anlatıyordu, ama dıştan görünen bu sükûnetin ardında, Kalyayev'de olduğu gibi çalışma coşkusu saklıydı. Suikast üzerine konuşurken ölçülü ve sakingandı; ama sürekli, bu olayda bizzat doğrudan yer alacağını kabul ediyordu. Moiseyenko ve Kalyayev'le ortak çalışmamızın her adımını en ince ayrıntısına kadar konuşuyordum.

Kalyayev yaşantısından aşağıdaki bölümü anlatmıştı:

"Polonyalı aksanımı açıklayabilmek için kendime, Podolien'den bir Ukraynalı köylü Ossip Kovaly adına bir pasaport yaptım. Ama gerçekten de şanssızlık denilecek olaylar var. Akşam ev sahibi bana sordu: 'Nerelisin sen?' Ben dedim, ben buradan çok uzaktanım, Podolien'liyim. 'Öyle mi', dedi, 'öyleyse biz memleketliyiz... Ben de Podolien'liyim. Peki hangi tarafındansın?' Ben diyorum; Uşitz tarafından. Evin sahibi seviniyor: 'Ben de Uşitz'denim' Beni sorgulamaya başlıyor: 'Hangi Volosty'den, hangi köyden, Golodayevka'daki kermesi duydun mu, Neyelovka köyünü bilir misin?' Beni avlamak o kadar kolay değil! Ben pasaportu yazmadan önce Rumyanzev kitaplığına gittim ve orada Uşitzer Viesd üzerine ne varsa hepsini okudum, gülüyorum. Onu biliyor muyum, sorusuna; evet gitmiştik diyorum. Peki, sen diyorum, hiç şehre gitmiş miydin, Uşitza'ya? Orada bir Katedral var, diyorum, onu gördün mü? Ve en sonunda benim memleketi ev sahibinden daha iyi tanıdığım ortaya çıktı."

Moiseyenko başka şeyler anlatıyordu:

"Avluda sefilin bir bana yaklaşıyor. 'Nereclisin hemşerim?' Ona bakıyorum ve 'Port Arthurluyum' diyorum. Gözleri faltaşı gibi açılıyor, 'Porth Arthurlu mu? Sahi mi?' Ben ona hiç bakmıyorum bile, atın üzerine koşumları yerleştiriyorum. O orada dikilip, kafasının arkasını kaşıyor; 'neden' diyor, 'traşlısın', beni görüyorsun, saçlar kısacık kesilmiş, diğer faytoncularınki gibi değil. 'Traşlı mı' diyorum. 'Ben askerdim, tifo nedeniyle hastanede yattım ve şimdi bir aptalla konuşuyorum', yine kafasının arkasını kaşıdığını görüyorum, sonra diyor ki, 'öyle işte görüyorum, sen büyük bir hayvansın, askerdin, Port Arthur'daydın, tifo nedeniyle hastanede yatun' Ve o zamandan beri beni

gördü mü şapkasını çıkarıyor."

Örgüt üyelerinin sayısının azlığına rağmen önceki deneyimlerimiz sayesinde takip çok başarılı bir şekilde ilerliyordu. Grandük'ün çıkışları hemen hemen kesin olarak belirlenmişti. Kalyayev önceden Plehve'nin arabasını tarif ettiği gibi ayrıntılı olarak Grandük'ün arabasına ilişkin anlatıyordu. Grandük'e ait arabanın özel işaretleri beyaz dizginler ve lambaların beyaz, göz alan asetilen ışıklarıydı. Yalnızca Grandük ve karısı, Grandüşes Elisabeth bu şekilde bir ışıklandırmayla yola çıkıyorlardı. Bu bizim görevimizi biraz zorlaştırıyordu, çünkü yanılarak Grandüşes'in arabasını, Grandük'ün arabası sanmak mümkündü. Ama Kalyayev ve Moiseyenko Grandük'ün faytoncularını incelemişlerdi ve faytoncuya bakarak kimin arabada olduğunu hatasız olarak bilebiliyorlardı.

Çıkışlarına ilişkin bilgilerimiz henüz daha yetersizdi. Gerekli olan Grandük'ün ne zaman ve nereye gittiğini belirlemekti. Hemen hemen onun Genel Vali'nin evinde yaşadığı ve -sıkça, haftada iki-üç kez- genellikle aynı saatlerde Kremlin'e gittiğini tespit etmeyi başarmıştık. Böylece bir aydan sonra Aralık başında takip ana hatlarıyla sona ermişti. Nijni-Novgorod'da dinamitleri saklamakta olan Dora Brilliant'ı bundan haberdar ettim.

O aralar, Aralık başlarında Asef tarafından bana önerilen eski Narodnik X'i bulabilmek için Bakü'ye gittim. Bakü'de Sasonov'un nişanlısı olup daha sonra 1907 yılında, Nikitenko ve Sinyavski ile birlikte, aynı mahkemede Çar'a karşı bir komplo nedeniyle yargılanan Maria Alekseyevna Prokofyeva'nın da aralarında olduğu yerel komite üyelerini arıyordum. Ondan ve N. O. Lebedeva'dan, aradığım X'in Bakü'de olmadığı, ayrıca terörist faaliyette yer almaya pek hazır olmayabileceğini öğrendim.

Bu arada Lebedeva, bana, Petersburg Öğretmen Enstitüsü eski öğrencisi, o dönem Bakü Komitesi üyesi Peter Aleksandroviç Kulikovski'ye başvurmamı önerdi. Bana, ayrıca yalnız kendisinin böyle düşünmediğini, uzun süreden beri Kulikovski'nin kendisini Savaş Örgütüne önermesini istediğini, onun bütün Bakülü yoldaşlarla kişisel olarak iyi ilişkileri olduğunu söyledi. Orada, Bakü'de onunla da görüştüm.

Kulikovski iri, sevecen, patlak gözlü, gözlüklü, ortanın biraz üzerinde bir adamdı. Daha ilk görüşmemizde bana terörde çalışmak istediğini söyledi. Arzusunun derecesini ölçmek için reddedici bir tarzda konuşmaya başladım. Ona da bir kezinde Didninski'ye söylediklerimin aynısını söyledim: Teröre yalnızca psikolojik olarak

barışçıl çalışmada yer almasının olanakları kalmamış olanların gelebileceği ve böyle bir karar almak için hiç de acele etmeye gerek olmadığı. Kulikovski arzusunda ısrarlıydı. Bana kararlı ve dürüst bir insan izlenimi vermişti. Birkaç görüşmeden sonra, onun hemen Moskova'ya gitmesi gerektiğini kararlaştırdık. Bakü'den geri dönüşümde Moiseyenko ve Kalyayev'den şunu öğrendim: 5 ve 6 Aralık günleri Moskova'da her zamanki gibi öğrenci gösterileri yapılmıştı. Bu nedenle Moskova Komitesi direk olarak Grandük'ü hedef alan bir açıklama yayınlamıştı. Yukarıda da söylendiği gibi komite bizim Moskova'da oluşumuz üzerine hiçbir şey bilmiyordu ve tehdidiyle öldürme insiyatifini üstleniyordu. Bu açıklama hakkında önceden birşey bilmiyorduk. Açıklama şöyleydi:

"Sosyal Devrimciler Partisi Moskova Komitesi, 5 ve 6 Aralık'ta yapılacağı duyurulmuş olan politik gösteriler, eğer yalnızca birkaç gün önce Petersburg'da olduğu gibi, polis ve hükümet tarafından aynı şekilde vahşi bir dayakla karşılanırsa, bu hayvani suçun sorumluları olarak genel vali Sergius ve polis şefi Trepov'u uyararak, suçlarını yaşamlarıyla ödeyeceklerini önceden bildirmeyi gerekli görmektedir. Komite kendilerini öldürme konusunda bir an bile duraksamayacaktır."

Bu ilanın yayınlanmasının hemen ardından Grandük beklenmedik bir şekilde genel valiliğe ait binadan bilinmeyen bir yere taşındı. Önümüze yeni taşındığı yeri ortaya çıkarmak görevi dikilmişti. Nikolay Sarayı, Neskuçni Sarayı ve hatta eski Basmani köşkünü izlemeye başladık. Kalyayev, Grandük'ün arabasını Kaluga kapısında görmeyi başarmıştı. Buradan hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde Grandük'ün Neskuçni Sarayında kalmakta olduğu sonucunu çıkardık. Bugüne kadar hâlâ, Grandük'ün ani taşınmasının hangi nedene dayandığını bilmiyorum. Bütünüyle bir rastlantı mıydı, yoksa örgütümüze ilişkin bir haber mi almışlardı ya da Moskova Komitesi'nin açıklaması nedeniyle miydi? Ben kişisel olarak son görüşe daha çok ihtimal tanıyorum. Grandük Sosyal Devrimciler Partisinin tehdidini hesaba katmış olmalıydı ve Neskuçni Sarayında kendini Tverskaya'ya göre daha güvende hissediyordu.

Ama onun için tehlike azalmamıştı. Bizim takip alanımız genişlemişti; Grandük Tverskaya, Büyük Yamanka ve Polyanka, ya da Ordinka üzerinden Moskova nehri boyunca bir kaç kilometrelik bir yolu katetmek zorundaydı. Bu uzun yol boyunca, herhangi bir şüphe uyandırmadan, sabahtan akşama takibi sürdürmek mümkündür. Moiseyenko ve Kalyayev, kısa sürede, Grandük'ün hemen hep aynı yolu

kullanıp büyük Polyanka üzerinden değişik günlerde ve değişik saatlerde Kremlin'e gittiğini saptadılar.

Bu arada yurtdışından gelirken getirdiğimiz para tükenmişti. Vologda'daki sürgünlükten çok iyi tanıdığım, sonraları Kalyayev'i savunan ve ardından 1907 yılında, bir olaydan ötürü dört yıl hapis cezasına çarptırılmış olan Avukat V. A. Şadanov bir kaç kez bize yardımcı oldu. Paris'e Asef'e yazıp hemen para gönderilmesini rica ettim. Ama para gelmedi. Moskova Komitesine başvurmaksa hiç bir konumda istemeyeceğimiz bir şeydi. Bir süre düşündükten sonra aşağıdaki şekilde bir karara vardım:

Şadanov'un o zamanlar şahsen tanımadığım Avukat P. M. Malyantoviç'le dostluk ilişkileri olduğunu biliyordum. Görüşme saatinde evine gelerek, çiftlik sahibi Çesinski'nin ticari bir iş nedeniyle geldiğinin iletilmesini rica ettim. Diğer müvekkillerle birlikte bekleme odasında iki saat kadar kaldıktan sonra konuşma salonuna kabul edildim. Konuşma salonunda Malyantoviç'e Şadanov'u gayet iyi tanıdığımı ve Malyantoviç'in Şadanov'un sıkı bir dostu olduğunu bildiğimi; paraya ihtiyacım olduğunu ve bir hafta sonra ödenmek üzere, Şadanov'un teminatına dayanarak bana 200 ruble vermesini rica ettiğimi anlattım.

Malyantoviç beni şaşkınlıkla dinliyordu.

"Ama Şadanov Moskova'da değil ki..." dedi.

Eğer Şadanov Moskova'da olsaydı, hiç tanımadığım bir insana başvurmak yerine, kendisine başvururdum, diye yanıtladım.

Malyantoviç beni artan bir şaşkınlıkla dinliyordu.

"Adınız Çesinski miydi?" diye sordu.

"Adımın ne olduğunun hiç bir önemi yok" dedim.

Malyantoviç merakla beni süzüyordu. Ardından:

"İyi. Şu an param yok, iki gün sonra tekrar gelin" dedi.

İki gün sonra gerçekten de ondan ikiyüz Ruble aldım. Çok sonraları, Sivastopol'da beni savunurken, Malyantoviç bu olayı hatırlamıştı ve bana parayı verip vermemekte uzun süre tereddüt ettiğini, benim bir devrimci olabileceğimi hiç tahmin etmediğini ve onun gibi tanınadığım bir insandan böylesi bir talebin ne ifade ettiğini anlayamadığını anlattı.

Bazen Moskova'da, bazen de illegalite nedeniyle Nijni Novgorod'da kalan Dora Brilliant, atıl durumuna zor katlanıyordu. Gerçekten de rolü son derece pasifti. Tek başına, dinamiti saklıyordu. Daha da içine kapanık olmuştu ve dikkatle onun faaliyetine gerek duyulan anın gelmesini bekliyordu.

10 Ocakta Petersburg'daki olaylara ilişkin ilk haberler Moskova'ya ulaştılar. Grandük Neskuçni Sarayından Nikolay Sarayına taşınıyordu. Bu taşınma bizim çalışmamızı etkiliyordu. Neskuçni Sarayı takibi artık bizi en kesin sonuçlarına ulaştırmıştı: Grandük'ün her halükârda en az haftada iki defa Çarşamba ve Cuma günleri öğleden sonra iki ve beş arası Kremlin'e gittiğini tesbit etmiştik.

Suikaste girişmeye hazır haldeydik. Ve şimdi takibe tekrar baştan başlamak ve üstelik Kremlin'in kendisini izlemek gerekiyordu. Grandük'ün ne zaman, nereye ve hangi Kremlin kapısından gideceğini bilmiyorduk. Sayıca çok değildik ve buradan Kremlin duvarlarının diğer tarafını izleyemezdik. İsteyip istememek bir yana, duvarların içinde Grandük'ün korumalarının gözü önünde takibi sürdürmek gerekiyordu. Moiseyenko her zamanki cesaretiyle daha ilk gün, daha önce hiç bir faytoncunun beklemediği, Çarlık toplarının orada dikiliyordu. Çarın toplarının oradan Nikolay Sarayı görülebiliyordu; böylece Grandük'ün çıkışını farketmeyerek kaçırmak mümkün değildi. Faytoncu koruma memurlarının ve ajanların hiç de dikkatini çekmemişti, o andan sonra hemen direk saray kapısında takibimizi sürdürmeye başladık.

Takip sonucu, kısa sürede, Grandük'ün sık sık Nikolski kapısından çıktığı belirlenmişti. Bu çıkışlar değişik günlerde oluyordu; ama yine önceki gibi aynı saatteydiler: Öğleden sonraları ikiden sonra ve beşten önce. İberikli Ana Tanrıça heykelinin oradan izlemeye başladık ve çok kısa sürede Grandük'ün nereye gittiğini tesbit ettik; Tverskaya'daki Genel Valilik binasında bulunan bürosuna gidiyordu. Bir kez Kalyayev onun oraya varışını görmeyi başardı. Grandük meydana açılan ana girişten değil, tersine Çernişevski Sokağındaki girişten içeri giriyordu. Böylesi kesin bilgilere rağmen, bize göre, henüz suikast için oldukça az bilgiye sahiptik. Bir kaç gün ardarda Grandük'ün yolunu beklemek mümkün değildi, onu günde iki üç saat süresince elde bomba Tverskaya'da ve Kremlin'de bekleme olanağı yoktu. Ama bunların dışında düzenli olarak dışarı çıkması söz konusu değildi, böylece bize yalnızca tek bir umut, gazetelerden zamanında hangi saatte, nereye gideceğini öğrenme umudu kalıyordu. Grandük sıkça resmi kutlamalara gidiyordu: Tiyatrolara, ayinlere, hastane açılışlarına ve dini kuruluşlara vs. Ancak gazetelerde her zaman kesin bilgiler yer almıyordu. Emin ve zamanında işaretler iletebilecek bir kaynağın nasıl bulunabileceğini ayrıntısıyla düşünüp taşınmak gerekli hale gelmişti.

Bizim suikastin ayrıntıları üzerine düşündüğümüz bu sıralarda, beklenmedik bir şekilde Mühendis ve Tekniker Peter Moiseyeviç Ruthenberg Moskova'ya geldi. Ruthenberg'i ta üniversiteden bu yana,

uzun süreden beri tanıyordum. Ben nle birlikte "Sosyalist" ve "İşçi Bayrağı" gruplarına üye olmuştu, benimle birlikte yargılanmış ve gözetim altındayken kaçmıştı. Davası Putilov atölyelerinde mühendis olarak iş bulmasından sonra polis gözetimine son verilmesi kararıyla bitmişti. İşyerinde işçilerin sevgi ve saygısını kazanıyor ve 9 Ocak günü Georgi Gapon'la birlikte en ön sıralarda Kışlık Saray'a yürüyor. Narva kapısında piyade ateşiyle isabet alıp yere düşen Gapon'u kaldırıyor ve Narva Caddesine doğru birlikte götürüyor ve bir kaç gün sonrası onu polisten saklayabilmek için Petersburg'dan köye aktarıyor. Bu arada elbette kendisi de polisçe aranıyor ve illegal olarak bana, Moskova'ya geliyor. Adresimi A. G. Uspenski'den öğreniyor.

Ruthenberg beni şu sözlerle karşıladı:

"Petersburg'da ayaklanma."

Petersburg'daki olayları en ince ayrıntısına kadar bana anlattı, bu arada Gapon'dan da söz etti ve onun yurtdışına çıkma isteğini iletti. Ben hemen ikinci yurtiçi pasaportumu sunarak, bir yurtdışı pasaportu sağlama sözü verdim. Ruthenberg bir kaç gün sonra, her ikisini de Gapon'a göndermişti, ama o bunları kullanmadı; Ruthenberg'i beklemeksizin köyden ayrılmış ve pasaportsuz olarak yurtdışına kaçmıştı.

Petersburg olaylarının etkisi son derece muhteşem olmuştu. Petersburg işçilerinin en önde bir rahip olmak üzere başladıkları bu beklenmedik eylem, gerçekten de başlayan bir devrim hayalini uyandırıyordu. Ruthenberg Vasili Adasındaki barikatları, işçilerin bitmeyen hoşnutsuzluklarını, toplumsal güçlerdeki coşkunluğu anlattı ve 9 Ocak'ın daha anlamlı ve geniş olayların bir başlangıcı olabileceğini kesin bir şekilde ifade etti. Bu noktada beni, Savaş Örgütünü işçi kitleleriyle bir araya getirmeyi denemek için hemen Petersburg'a gitmeye ikna etmeye çalışıyordu.

"Herhalde Petersburg'da birşeyler vardır?" diye sordu.

Svecer'in faaliyetlerinden söz etme hakkına sahip olmadığımdan ona kaçamak bir cevap verdim.

"Ama hiç değilse bombalar burda, değil mi?"

"Bombalar burda."

"Peki, öyleyse, hadi gidiyoruz.. Bombayla çok şey yapılabilir."

Kalyayev, Moiseyenko ve Brilliant'la bir toplantı yaptım ve Ruthenberg'e kulak vererek, durumu yerinde görmek ve herhangi bir şekilde işçilerin eyleminin desteklenip korunabileceğinin mümkün olup olmadığından emin olmak üzere Petersburg'a gitmeye karar verdim. Ruthenberg orduyla yeni ve önemli çatışmalar bekliyordu.

12 Ocak'ta Petersburg'a geldim ve hemen Svecer'i aradım. Rut-

henberg'in söylediklerinin hepsini onayladı, ama kendi düşüncesine göre; yakın gelecekte eylemlerin gerçekleştirilemeyeceğini, işçilerin kayıplar nedeniyle zayıfladıklarını, tavsamakta olan bu hareketi yükseltme denemesinin hiç şüphesiz başarısızlığa uğrayacağını, ekledi. Ardından, Svecer bana şunları anlattı:

Tatyana Leontyevna'nın yüksek sosyete diye adlandırılanlarla ilişkileri kendisine Çarın da katıldığı saray balolarından birinde çiçek satması teklifi yapılacak denli sıkıydı. Bu balo yaklaşık olarak 20 Aralık'ta yapılacaktı. Leontyevna bu baloda Çarı öldürmeyi önermişti ve Svecer onunla aynı fikirdeydi. Ama balo iptal edilmişti. Çarın öldürülmesi sorusu, o dönem Merkez Komitesi tarafından kararlaştırılmamıştı ve Savaş Örgütü bu anlamda tam yetkili değildi. Eğer Svecer, Leontyevna'ya aynı fikirde olduğunu söylerse, şüphesiz parti disiplinini bozmuş olacaktı. Bana benim onun bu onayına ne dediğimi, benim de Çara ilişkin, onunla aynı fikirde olup olmadığımı soruyordu. Ben, Kalyayev, Moiseyenko ve Brilliant için Çarın öldürülmesi sorusunun uzun süredir çözülmüş bir soru olduğunu, bunun bizim için bir politika değil, yalnızca bir savaş tekniği sorusu olduğunu ve Leontyevna ile kararlaştırdıkları olayı, yalnızca coşkuyla selamlayacağımızı ve bizimle tam bir dayanışma olarak gördüğümüzü söyledim. Devamla, benim düşünceme göre, Merkez Komitesi'nin resmen bir yasağı olması durumunda bile Çarın öldürülmesi gerektiğini belirttim.

Svecer bana şunları da anlatmıştı:

Savaş Örgütünün Petersburg bölümü Trepov'u izlerken tesadüfen Adalet Bakanı Muravyev'in çıkışlarının gününü, saatini ve izlediği yolu tespit etmişti. Çarın öldürülmesi sorusunda tek başına hareket eden Svecer, bu kez herhangi bir nedenle Partiden izin almayı gerekli buluyordu. Merkez Komitesi üyesi Tutçev'in dışında İvanovskaya da o sıralar Petersburg'da bulunuyordu. İvanovskaya Trepov suikastinde yer alınıyordu ve Merkez Komitesiyle yakın ilişkideydi. Svecer onlara Muravyev'in takibinin sonuçlandığını ve 12 Ocak Çarşamba günü suikaste girişilebileceğini bildiriyor ve onlardan fikir vermelerini istiyor. Hem İvanovskaya, hem de Tutçev hararetle Adalet Bakanı'nın öldürülmesine karşı görüş bildiriyorlar. Bu ölümün genel politik durum üzerinde ciddi bir etki yapamayacağını, Savaş Örgütünün gücünü böyle ikinci sınıf eylemlerle boşa harcamaya izinli olmadığını ileri sürüyorlar. Svecer, Muravyev'i öldürmenin sorumluluğunu üzerine almaya güvenemiyordu ve 12 Ocak'ta Bakan rahatsız edilmeden, alışıldığı şekilde Çarskoye Selo'ya Çara gidiyordu. Bugüne kadar halen,

İvanovskaya ve Tutçev'in bu fikrinin yanlış olduğuna inanıyorum. Muravyev'in öldürülmesinin büyük bir anlam taşıyabileceğine, özellikle de direk 9 Ocak'tan sonra özel olarak önem kazandığına inanıyorum.

Svecer'i dinledikten sonra sordum:

"Eğer, Muravyev'in takibi artık tamamlanmış durumdaysa, neden 19 Ocak Çarşamba günü onu öldürmeyesiniz? Yine Çara gidecek değil mi?"

"Peki ya Merkez Komitesi?" diye yanıtladı Svecer.

"Birincisi Tutçev bütün Merkez Komitesi demek değil; ikincisi şu an Cenevre ile bağlantıya geçmek mümkün değil.

Svecer düşünceliydi.

"Siz Adalet Bakanı'nın öldürülmesinin anlamlı olacağına inanıyor musunuz?"

Trepov'a ve Grandük Sergius'a karşı suikastlerin başarılıp başarılamayacağı bilinmediği için, eğer Muravyev'e ilişkin bir olanak yakalanmışsa, bu olanaktan yararlanılması gerektiğini söyledim. Svecer benimle aynı fikirdeydi.

19 Ocak'ta Muravyev suikasti yapıldı, ama başarısızlıkla sonuçlandı. Bombalar yukarda anılan "Bialistoklu Saşa" ve J. Sagorodni tarafından atılacaktı. Birincisi suikasttten bir önceki akşam ortadan kaybolmuştu ve güya ihbar edildiğini ileri sürdü; ikincisi Muravyev'e rastladı ama bombasını atamadı, çünkü Bakan, arabasının önünde giden atlı yük arabası tarafından ondan korunmuştu. Bir kaç gün sonrası Muravyev istifa etti; ona yapılacak bir suikast gerçekten tüm anlamını yitirdi.

"Bialistoklu Saşa" olayı bir kez daha, örgüt üyelerinin özenli seçiminin ne kadar önemli olduğunu gösterdi. Dulebov ya da Leontyevna "Saşa"nın yerinde olsaydılar elbette ki Muravyev öldürülmüş olurdu.

11 Ocak'ta Markov, Sestrorezk'te tesadüfen Saçarenko adıyla tutuklandı. Onun Savaş Örgütünde olduğuna ilişkin hiç bir şüpheye yer bırakmayan bir mektup üzerinde bulundu. Aynı yerde, Sestrorezk'de Svecer'in verdiği görevle Markov'a gelmiş olan Basov da Darmidontov adıyla tutuklandı. Svecer, bu tutuklamalar nedeniyle, 19 Ocak başarısızlığının yarattığından daha da ümitsiz bir duruma düşmüştü, ama bunu içine atıyor, dışarıya belli etmiyordu. Aynı kararlılıkla Trepov konusunu ele almaya devam ediyordu.

Petersburg'da kalışının bütünüyle gereksiz olduğuna ve yakın gelecekte işçilerden yeni eylemler beklenmediğine emin olduktan

sonra, İvanovskaya'nın da geldiği Moskova'ya Ruthenberg'le birlikte geri döndüm. O ana kadar hiç bir partiye girmemiş olan Ruthenberg, şimdi Sosyal Devrimciler Partisine girmek istediğini açıklıyordu; bizden parti parolalarını ve yurtdışı adreslerini edinerek, yurtdışına gitti. İvanovskaya'ya Moskova'daki durumu anlattun ve bize Grandük üzerine bilgi verebilecek ileri gelenlerden birinin adını vermesini rica ettim.

İvanovskaya bana Dük N. N.'nin adını verdi. Bana önce Dük'ü yakından tanıyan ve beni Dük'le tanışturacak olan Yazar Leonid Andreyev'e gitmemi önerdi. Sonraki günlerden birinde Grusni'ye, yazar Andreyev'e gittim. İvanovskaya benim onu ziyaret edeceğimi kendisine zamanında iletmemişti ve ricam onu çok şaşırttı. Ona kendimi tanıttım, bundan sonra beni N. N. ile tanıştırmaya karar verdi.

N.N.'yle "Ermitage" adlı restorantta buluşacaktık ve beni kesinlikle kararlaştırılmış işaretlerden tanıyacaktı. Masanın üzerinde "Novoye Vremya" ve bir çiçek buketi duruyordu. Dük N. N. süslü püslü, iri, neşeli, pek efendi bir Beyaz Rusdu. Moskova'da, kendisine Grandük'ün yaşamına ilişkin gerekli bilgileri kolayca öğrenmesini sağlayacak olanakları sunan bir görevi vardı. Liberal olarak tanınmıştı, ama ortalıkta pek görünmezdi. Daha sonra Kadetlerin partisinin önde gelen üyelerinden biri oldu. Restoranttan içeri girerkenki korkak yürüyüşünden, benim ya da kendisinin takip edilmiş olacağından çekindiğini anladım. Bu bana pek iyi şeyler söylemedi, ama yine de onunla konuşmaya başladım. Onun devrime sempatiyle baktığını duyduğumu söyledim, bunun gerçek olup olmadığını sordum.

"Evet, gerçek", diye yanıtladı. "Ama ne düşünüyorsunuz, burası tehlikeli değil mi?" Heyecanlı bir şekilde, burada, Ermitage'de onu görebilecek çok sayıda tanıdığının olduğunu, illegal işlerin, illegal bir şekilde halledilmesi gerektiğini anlatmaya başladı ve sonuçta onu evinde ziyaret etmemi önerdi.

Evinde, Ermitage'de olanlar tekrarlanmıştı. Beni tanıyor olmak onu açıkça korkutuyordu ve yalnızca bir tek şeyi, bir an önce oradan gitmemi arzuluyordu. Ona rağmen, büyük bir zevkle gerekli bilgileri iletmeye hazırdı. Onları hiç bir zorlukla karşılaşmadan sağlayabileceğini, Grandük'ün öldürülmesinin büyük politik öneme sahip bir hareket olduğunu, bütün kalbiyle bize sempati beslediğini ve en kısa zamanda önemli ve kesin bilgiler ileteceğini söyledi. Onu dinlerken söylediklerinin çoğuna inanmıyordum; ama o an kesinlikle, onun çok şey söz vermesine rağmen, hiç bir şey yapmayacağını tahmin edemezdim.

Ama sonuçta böyle oldu. Dük N. N. yalnızca söz vermekle yetiniyordu. Bu olay bana, terörde, en cesaretli ve değerli insanlardan bile, eğer örgüt üyeleri değillerse hiç bir şey beklememek gerektiğini gösterdi. Yalnızca kendi gücümüze güvenebileceğimizden ve bir tek kendimizi hesaba katmamız gerektiğinden emin olmuştum. Daha sonraki deneyimlerim de bu sonucu doğruladılar.

Kalyayev Moskova'da da aynı Petersburg'daki gibiydi. Ama artık ömrünün sonuna yaklaşmakta olduğunu hissediyordu ve bu önsezi, sürekli sinir gerginliğiyle açığa çıkıyordu. Onu son olarak, suikast kararlaştırıldıktan sonra, Ocak sonlarında faytoncu olarak gördüm. Birlikte, Samoskvoreçye'deki eski bir meyhanede oturduk. Zayıflamıştı, uzun bir sakalı vardı ve parlayan gözleri çökmüştü. Üzerinde mavi bir faytoncu paltosu ve boynunda kırmızı renkli pamuklu bir atkı vardı. Bana:

"Çok yoruldum... Sinirlerim yorgun. Biliyor musun, artık devam edemeyeceğim sanıyorum... Ama eğer başarırsak ne büyük mutluluk olacak. Eğer Petersburg'da Vladimir ve Moskova'da Sergius öldürülürse... O günü bekliyorum. Düşün bir: 15 Temmuz, 9 Ocak ve ardından iki terör eylemi arka arkaya. İşte bu devrim. Göremeyeceğim için üzgünüm..."

"Openas (Moiseyenko) şanslı" diye devam etti bir dakika kadar sonra "sakince çalışabiliyor. Ben ancak Sergius öldürüldükten sonra sakin olacağım. Keşke Yegor burada olsaydı... Yegor'un, Gerşuni'nin öğrenebilecekleri sanıyor musun? Schlüsselburg'da haberdar olabilecekler mi? Onlar yanımızdalar. Onları hissetmiyor musun?.. Ya eğer başaramazsak? Ne olmalı biliyor musun? Bence Japon usulü..."

"Japon usulü nasıl?"

"Japonlar savaşta teslim olmadılar."

"Peki, sonra?"

"Harakiri yaptılar."

Bu Kalyayev'in Grandük Sergius'un öldürülmesinden önceki kararıydı.

Ocak sonundan itibaren suikast hazırlıklarına başladık. Kalyayev, araba ve at satarak faytonculuk yaşantısının izlerini yok etmek ve yeni bir pasaport edinmek üzere Çarkov'a gitti.

Suikasti hangi gün gerçekleştirmemiz gerektiğinde kararsızdık. Gazete haberleri arasında 2 Şubat'ta Büyük Tiyatro'da Granddüşes Elisabeth Fedorovna'nın himayesi altında bulunan Kızılhaç'ın yararına bir oyun oynanacağını gördüm. Grandük de o gün tiyatroya gelmeliydi. Buradan hareketle suikast için 2 Şubat günü kararlaştırıldı.

Dora Brilliant çok kısa bir süre önce Darpat'a gitmişti ve dinamiti orada saklıyordu. Ben kendisini almaya gittim ve Şubat'ta bütün zamanını faytonu üzerinde geçiren Moiseyenko da dahil olmak üzere bütün örgüt Moskova'da toplanmıştı.

Dora Brilliant Nikolskaya'daki "Slavyanski Bazar" oteline yerleşti. Burada gündüz iki bombayı hazır hale getirdi. Biri Kalyayev, diğeri Kulikovski içindi. Grandük'ün hangi saatte tiyatroya gelebileceği bilinmiyordu. Bu yüzden, oyunun başlama saatinden, yani akşam 8 civarından itibaren onu beklemeye karar verdik. Saat 7'de Nikolskaya'ya "Slavyanski Bazar"a geldim ve aynı anda, elinde kareli bir battaniyeye sardığı bombalarla Dora Brilliant kapıdan dışarı çıktı.

Birlikte Bogoyavlenski Sokağına saptık, battaniyeyi açarak bombaları benim evrak çantama yerleştirdik. Büyük Çerkasi Sokağında Moiseyenko bizi bekliyordu. Arabasına bindim ve İlyinka'da Kalyayev'le buluştum. Ona bombasını vererek beni Varvarka'da bekleyen Kulikovski'ye gittim. Akşam saat yedi buçukta, iki bomba da paylaştırılmıştı ve akşam saat 8'den itibaren Kalyayev Voskresenski Meydanındaki Belediye'nin orda ve Kulikovski Aleksander Türbesine giden caddede dikiliyorlardı. Bu şekilde Grandük Nikolski kapısından geçerek yalnızca iki yolla büyük tiyatroya gidilebilirdi. Ya Kalyayev'in ordan ya da Kulikovski'nin önünden. Kalyayev ve Kulikovski köylü gibi giyinmişlerdi, kısa ceket, şemsiye kasket ve uzun çizmeler; bombaları basma bezlere sarılıydı. Dora Brilliant oteline geri dönmüştü. Onunla bir başarısızlık durumunda gece oyunun bitişinden sonrası için, saat 12'de bir görüşme kararlaştırdım. Moiseyenko faytoncuların arasına geri döndü. Ben de Aleksander Parkına giderek orada patlama sesini beklemeye başladım.

Keskin bir soğuk vardı. Kalyayev kimsesiz ve karanlık meydanda belediye binasının kapısının gölgesinde bekliyordu. Saat dokuz sıralarında Nikolski kapısından doğru Grandük'ün arabası göründü. Kalyayev onu hemen lambalarındaki beyaz ve parlak ışıktan tanımıştı. Araba Voskresenski Meydanına saptı ve karanlıkta Kalyayev hep Grandük'ün sürücülüğünü yapan Rudinkin'i tanır gibi olmuştu. Kalyayev hiç tereddüt etmeksizin, yolunu kesmek üzere arabaya doğru atıldı. Bombayı atabilmek için elini yukarı kaldırmıştı bile. Ama Grandük'ün dışında beklenmedik bir şekilde Granddüşes Elisabeth ve Grandük Paul'ün çocukları Maria ve Dimitri'yi de gördü. Bombasını aşağıya indirerek oradan ayrıldı. Araba Büyük Tiyatronun girişinde duruyordu.

Kalyayev Aleksander Parkına geldi. Beni gördüğünde;

"Doğru yaptığımı sanıyorum; çocuklar öldürülebilir mi ki?" dedi.

Heyecandan devam edemedi. Kendi insiyatifiyle hangi kartları oynamış olduğunun, öldürmek için böyle eşsiz bir fırsattan yararlanmazken yalnızca kendini tehlikeye atmakla kalmayıp, bütün örgütü tehlikeye sokmuş olduğunun farkındaydı. Elinde bir bombayla arabanın yakınlarında tutuklanabilirdi ve bu suikasti uzun bir süre ertelemek demekti. Ona ilk olarak bu hareket tarzını yalnızca eleştirmemekle kalmayıp, tersine takdir bile ettiğimi söyledim. Bunun üzerine genel olarak, örgütün Grandük'ü öldürürken, karısını ve yeğenlerini de öldürme hakkı olup olmadığı sorusunu yanıtlamamızı önerdi. Bu konu aramızda hiç konuşulmamıştı; hatta bu soru hiç sorulmamıştı. Kalyayev, eğer bütün aileyi öldürmeye karar verirsek, tiyatrodan dönüşlerinde içinde kim olduğunu dikkate almaksızın arabaya bir bomba atacağını söyledi. Ona, böylesi bir öldürme şeklini uygun bulmadığını söyledim.

Bizim konuşmamız esnasında Kulikovski de gelmişti. Bulunduğu yerden Grandük'ün arabasının Kalyayev'e doğru gittiğini görmüştü, ama patlama sesi duymamıştı. Bu nedenle suikastin başarısız olduğunu ve Kalyayev'in tutuklandığını düşünmüştü.

Bu arada ben tereddütümü açıkladım, gerçekten Grandük arabada mıydı, yoksa Kalyayev Granddüşes'in arabasını, Grandük'ün arabası sanarak yanılmış mıydı? Bunu hemen öğrenmeye karar verdik. Kalyayev, Büyük Tiyatronun önünde arabaların durduğu yere giderek, hangi arabanın çıkışta beklediğini, yoksa her iki arabanın da bekleyip beklemediğini yakından görecekti. Ben de Grandük'ün tiyatroda olup olmadığını belirleyecektim.

Kasaya gittim. Biletlerin tamamı satılmıştı. Karaborsacılar üzerime üşüştüler. Grandük'ü tiyatroda kolayca gözden kaçırabileceğimi düşündüm.

Bu yüzden bilet almadım ve karaborsacılardan birine sordum:

"Granddüşes tiyatroda mı?"

"Evet, yaklaşık on beş dakika kadar önce teşrif ettiler."

"Ya Grandük?"

"Zat-ı şahaneleriyle geldiler."

Caddede Kalyayev ve Kulikovski beni bekliyorlardı. Kalyayev duran arabaları gözden geçirmişti. Yalnızca Grandük'ün arabası oradaydı. Grandük tiyatroya ailesiyle birlikte gelmişti.

Buna rağmen gösterinin sonuna kadar beklenmesi kararlaştırıldı. Granddüşes'e belki başka bir arabanın verilebileceğini, Grandük'ün de yalnız gidebileceğini umut ediyorduk.

Üçümüz birlikte dolaşmaya çıktık ve önceden belirlemeden kendimizi Moskova-Kai'de bulduk. Kalyayev benim yanımda yürüyordu, başını öne eğmişti ve bir elinde bombasını taşıyordu. Kulikovski bir kaç adım arkamızdan geliyordu. Birden Kulikovski'nin adımları duyulmaz oldular. Geri döndüm. Orada granit parmaklığa tutunmuş duruyordu. Sanki yere düşecekmiş gibi bir hali vardı. Yanına gittim. Beni gördüğünde:

"Bombayı alın, yoksa düşüreceğim" dedi.

Bombayı ondan aldım. Uzun bir süre daha hareketsiz olarak orada kaldı. Gücünün yetmediği açıktı.

Seyirciler tiyatrodan dışarı akın etmeye başladığında, Kalyayev elinde bombasıyla, uzaktan Grandük'ün arabasına doğru yaklaştı. Yine Grandüşes ve Grandük Paul'ün çocukları arabaya binmişlerdi.

Kalyayev yanıma geri döndü ve bombasını bana verdi. Saat 12'de Dora'yla buluştum ve ona bombaları iade ettim. Suskunlukla olaylara ilişkin anlattıklarımı dinliyordu. Bitirdiğimde, hareket tarzı olarak Kalyayev ve benim kararımı doğru bulup bulmadığını sordum.

Gözlerini indirdi.

"'Şair' davranması gereken şekilde davrandı."

Kalyayev ve Kulikovski'nin pasaportları yoktu. Her ikisi de onları eşyalarıyla birlikte garda bırakmışlardı ve faturaları bendeydi. Moskova'dan ayrılmak için olduğu gibi pasaportları almak için de artık saat geçti. Geceyi sokakta geçirmeleri gerekiyordu. Ben kibar bir İngiliz beyi olarak giyinmiştim, onlarsa köylü olarak. Her ikisi de soğuktan donmuş ve yorgundular ve Kulikovski zorla ayakta duruyor gibiydi. Giysilerinin aykırılığına rağmen onlarla bir restoranta gitmeyi denemeye karar verdim: Meyhaneler çoktan kapanmıştı.

Sofika'daki "Alp Gülü" restoranına gittik ve gerçekten de kapıcı bizi içeri almak istemiyordu. Restorantın yöneticisini çağırttım. Uzun süre sağa sola koşuşturduktan sonra bize arkalarda bir masa verdiler. Burası en azından sıcaktı ve oturulabiliyordu. Sabah saat dört civarı, "Alp Gülü" kapandıktan sonra onlardan ayrıldım. Suikastı aynı hafta içinde gerçekleştirmek kararlaştırıldı. 2 Şubat Çarşamba günüydü. Grandük'ü izleyen Moiseyenko, onun son kez Pazartesi günü bürosuna gitmiş olduğunu iddia ediyordu. Grandük'ün alışkanlıklarını bildiğimizden, onun 3, 4 ya da 5 Şubatta mutlaka Tverskaya'daki Valilik binasına gideceği sonucuna varmıştık. Ayın üçünde, başarısızlıktan bir gün sonrası suikasta girişmeyi düşünmek mümkün bile değildi. Kalyayev ve Kulikovski kesinlikle güçten kesilmişlerdi. Suikast ayın 4 ve 5'ine ertelendi. Üçünün sabahında Kalyayev ve Kulikovski Mos-

kova'dan ayrılacaklar ve ayın 4'ünde gündüz geri geleceklerdi. Bu onlara dinlenme olanağı veriyordu. Suikast günü zaman yitirmemek için bombaların teslim olacağı yer ve saatini daha şimdiden kararlaştırılmıştık. Dora Brilliant ateşleyicileri bombalardan ayırdı. Onları tekrar yerleştirmesi gerekiyordu. Ayın dördünde, Cuma günü, saat birde tekrar Nikolskaya'ya "Slavyanski-Bazar"ın girişine geldim ve o yine önceki gibi kareli bir battaniyeye sarılmış bombaları bana verdi.

Moiseyenko'nun arabasına bindim; ama henüz bir kaç adım gitmiştik ki bana döndü ve sordu;

"Şairi gördünüz mü?"

"Evet"

"Peki, nesi var?"

"Ne demek nesi? Hiç birşeyi"

"Ama ben Kulikovski'yi gördüm."

"Ee, sonra?"

"Çok kötü."

Hemen sürücü yerinde bana, Kulikovski'nin sabah Moskova'ya geldiğini ve onunla buluştuğunu, ona suikastte yer alamayacağını anlattığını söyledi. Kulikovski, kendi gücünü abarttığını ve şimdi 2 Şubat'tan sonra terörde çalışamayacağını gördüğünü söylemişti. Moiseyenko bunu herhangi bir yorumda bulunmaksızın bana aktarıyordu.

Durum bana kötü görünüyordu. İkisinden birini seçmek gerekiyordu; ya ben de katılmalıydım ya da suikast tek bir bomba atıcısıyla, yalnız Kalyayev'le yapılmalıydı. Moiseyenko faytoncuydu. Onun tutuklanışı, polis nezdinde bizim takip yöntemlerimizin açığa çıkmasına yol açabilirdi. Benim bir İngiliz pasaportum vardı. Benim tutuklanışım bana pasaportunu vermiş olan mühendis James Halley adlı İngilizin kaderini etkileyebilirdi. Bu durumda, bizim katılımımız hemen olamazdı ve biz suikasti Moiseyenko atı ve arabayı satana ya da ben pasaportumu değiştirene kadar ertelemek zorundaydık. Böylece de Dora ateşleyicileri bir kez daha bombalardan uzaklaştırmak ve yine yerleştirmek zorundaydı. Pokotilov'un ölümünden çıkardığım dersle, bombaların dolduruluşu sırasında bir kazaya yol açabilecek olmaktan hoşlanmıyor, bunu istemiyordum, Diğer yandan, tek bir bomba atıcıyla, yalnızca Kalyayev'le girişilecek bir suikast rizikolu geliyordu. Grandük'ün izlediği yolu kesin olarak biliyorduk. Daima Nikolski kapısından geçiyor, İberik Kapısı ve Tverskaya üzerinden meydandaki yerine geliyordu. Ama tek bomba atıcısının Grandük'ü belki yalnızca yaralayabileceğinden çekiniyordum. O durumda suikast başarısız olarak kabul edilmek zorundaydı.

Hemen burada, arabada bir karar vermem gerekiyordu, Kalyayev çok yakında Yuşkov Sokağında beni bekliyordu. Kulikovski bombasını almak için gelmemişti. Aynı günün akşamı gitmişti ve birkaç ay sonra Moskova'da tutuklandı. Kapatıldığı Pretşistenka polis karakolundan kaçtı ve bütün Rusya'da aranmaya başladı. 28 Haziran 1905'de Moskovalı Yüzbaşı Şvalov'un kabul resmine giderek onu vurdu. Bu cinayetten dolayı Moskova Askeri Mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırıldı. İdam cezası ömür boyu hapse çevrildi. Bu şekilde Grandük Sergius olayındaki kararsızlığına rağmen, hiç de inandığı gibi, terörde çalışmak için yetersiz olmadığını kanıtlıyor. Kalyayev'e giderken birinci çözüme eğilimliydim ve arabaya bindiğimde ona Kulikovski'nin yapmaktan vazgeçtiğini anlattım ve olayı ertelemeyi önerdim. Kalyayev hemen hararetlendi:

"Hiç bir şekilde olmaz... Dora'yı bir kez daha tehlikeye atamayız... Ben her şeyi üstleniyorum"

Ona tek bir bomba atıcısının yetersiz olduğunu söyledim, kaza eseri olabilecek bir patlamadan, tesadüfî bir tutuklanmadan sözettim, ama beni dinlemek istemiyordu.

"Bir bomba atıcısının az olduğunu mu söylüyorsun? Peki önceki gün iki kişi miydik? Ben kendi yerimdeydim, Kulikovski başka bir yerde. Hani ikinci adam nerde?.. Neden bugün de aynı şekilde yapılamasın?"

Ona dinamitlerimizin yalnızca iki bomba yapmaya yetecek kadar olduğunu, 2 Şubatta Grandük'ün tiyatroya gidiş yolunu bilemediğimizden bomba atıcıları iki ayrı yere yerleştirmek zorunda olduğumuz, ama bugün durumun değişik olduğu, riske girmek yerine bir kaç gün bekleyerek suikasti iki bomba atıcıyla gerçekleştirmenin daha doğru olacağı yanıtını verdim.

Kalyayev yanıt olarak:

"Gerçekten bana güvenmiyor musun? Sana tek başıma bitireceğimi söylüyorum."

Kalyayev'i tanıyordum. İçimizden hiç kimsenin onunki gibi bir güvenle garanti veremeyeceğini biliyordum. Bombayı önceden değil, ancak arabanın yanına gidebildiğinde atacağını ve soğukkanlılığını koruyacağını biliyordum. Ama ben rastlantılardan çekiniyordum. Ona:

"Dinle Yanek, iki kişi bir kişiden daha iyidir... Senin başarısızlığını bir düşün... Sonra ne olur?" dedim.

"Başarısız olmam" dedi.

Bu güveni beni tereddüte düşürmüştü. Devam etti:

"Eğer Grandük giderse, onu öldüreceğim. Sakin ol."

O anda Moiseyenko sürücü yerinde bize dönerek:

"Çabuk karar verin. Zamanı geldi."

Kararımı verdim. Kalyayev Grandük'ü öldürmeye tek başına gidecekti. Arabadan indik ve birlikte İlyinka'dan geçerek Kızıl Meydan'a gittik. Gostini Dvor'a geldiğimizde Kremlin'in kulelerindeki saatler ikiyi göstermekteydi. Kalyayev durdu.

"Elveda Yanek."

"Elveda."

Beni öptü ve sağa, Nikolski Kapısına döndü. Spaskiturm'dan geçerek Kremlin'e doğru gittim ve II. Aleksander heykelinin orada durdum. Buradan Grandük'ün sarayı görülebiliyordu. Kapıda bir araba durmaktaydı. Faytoncu Rudinkin'i tanımıştım. Biraz sonra Grandük'ün bürosuna gideceğini anladım.

Sarayın ve arabanın yanından geçerek Nikolski kapısından Tverskaya'ya doğru yöneldim. Şmide köprüsündeki Sioux pastanesinde Dora Brilliant'la bir randevum vardı. Patlama anında tekrar Kremlin'e dönmüş olmak için bu randevuya gitmekte acele ediyordum.

Şmide köprüsüne geldiğimde sokakta birinin tabancayla ateş etmesine benzeyen, uzaktan gelen boğuk bir gürültü duydum. Bu sesi dikkate değer bulmadım, çünkü hiç de bir patlama sesine benzemiyordu. Pastanede Dora'yla buluştum. Birlikte Tverskaya ve Kremlin yönüne gidiyorduk. Aşağıda, Iverikli Ana Tanrıça'nın orada yanımıza gelen bir sokak çocuğu, başır la şapkası olmaksızın koşuyor ve bağırıyordu:

"Grandük'ü öldürdüler. Kafasını uçurdular."

İnsanlar, Kremlin'e doğru yürüyorlardı. Nikolski kapısında öyle kalabalık bir topluluk vardı ki, Kremlin'e girebilmek mümkün değildi. Dora ve ben durduk. Birden bir ses duydum:

"Buyrun bayun, Fayton."

Döndüm. Moiseyenko, beti benzi kül gibi, bize arabasına binmemizi öneriyordu. Yavaş yavaş Kremlin'den uzaklaşarak gidiyorduk. Moiseyenko sordu:

"Duydunuz mu?"

"Hayır."

"Ben burada duruyordum ve patlamayı duydum. Grandük öldü."

Aynı anda Dora bana doğru eğildi ve gözyaşlarını tutamayarak, hıçkırmaya başladı. Bütün vücudu boğuk hıçkırıklarla sarsılıyordu. Onu sakinleştirmeyi denedim. Ama daha sesli ağlıyordu ve yineliyordu;

"Onu öldürdük... Onu öldürdüm... Ben."

"Kimi?" diye sordum. Kalyayev'den sözettiğini düşünmüştüm.
"Grandük'ü."

Kalyayev benimle vedalaştıktan sonra kararlaştırıldığı şekilde İberikli Ana Tanrıça heykelinin oraya gitti. Uzun süreden beri, bir yurtseverlik temasını canlandıran resmin çerçevesinin bir köşesinin kırılmış olduğunu farketmişti. Nikolski kapısından kutsal resime kadar olan yol, bu camda yansıyordu. Bu yüzden insan sırtını Kremlin'e dönüp resme bakarken bile, Grandük'ün çıkışını izleyebilirdi. Kararlaştırıldığı gibi Kalyayev burada biraz durduktan sonra, aynı 2 Şubattaki gibi bir köylünün giysilerini giymiş olarak yavaş yavaş Kremlin'e, Grandük'e doğru gidecekti. Büyük bir olasılıkla orada benim de gördüğüm gibi hazır bekleyen arabayı ve sürücü yerinde arabacı Rudinkin'i görmüştü. Zaman hesaplandığında ortaya çıkan sonuca göre İberikli Ana Tanrıçaya geri dönecek ve Tarih Müzesinin yanından ilerleyerek Kremlin'in Nikolski kapısından geçip mahkeme binasına gidecek fırsatı bulabilmişti. Mahkeme binasının orda Grandük'le karşılaştı.

"Bütün çabalarıma rağmen" diye yazıyordu yoldaşlarına bir mektubunda "4 Şubatta hayatta kaldım. Bombayı atmaya davrandığım anda yalnızca dört adım uzaklıktaydım, daha fazla değil, patlamayla oluşan anafor direk beni de içine aldı, bu arada arabanın nasıl parçalandığını gördüm. Toz bulutu dağıldıktan sonra, arka tekerleklerden arta kalanların orda kalakaldım. Duman ve kıymıkların yüzüme doluşuşu, şapkamın başımdan düşüşü hâlâ hatırımda. Ben yere düşmedim, yalnızca başımı çevirdim, sonra yaklaşık beş adım kadar ilerimde, kapıya yakın yerde, Grandük'ün giysilerinden arta kalan paçavraları ve çıplak vücudunu gördüm. Şapkam arabanın yaklaşık on adım kadar ilerisindeydi, oraya gittim, alıp başıma taktım. Etrafıma bakındım. Ceketim tamamen odun parçacıklarıyla kaplanmıştı, her yanımdan yırtılmış bez parçaları sarkıyordu, o anda etrafımda hiç kimsenin olmadığı birkaç dakikaya rağmen, oradan kaçamayacağımı anladım. Gidiyordum... O anda arkadan 'Onu tutun, tutun onu' bağırışı duyuldu, ajanların arabası az daha beni eziyordu ve birtakım eller ellerimi yakaladılar. Karşı koymadım. Bir bekçi, bir karakol komutanı ve direniş bekleyen bir ajan etrafımda koşuşuyorlardı... 'Tabancası olup olmadığını kontrol edin oh, çok şükür nasıl oldu da ben vurulmadım, biz de hemen buradaydık' diye söyleniyordu, bir Okrana elemanı sesi titreyerek:

'Bu şanlı korkağa bir kurşun sıkmadığım için üzgünüm'

'Niye beni tutuyorsunuz kaçmayacağım, işimi tamamladım'

dedim. (Oradan sonra artık sağır olduğumu anladım.) Buraya bir araba, bir fayton buraya! Bir faytonun içinde Kremlin'de gidiyorduk, bağırınam gerektiğini düşündüm: 'Kahrolsun Çar, Yaşasın Özgürlük, Kahrolsun Hükümet, Yaşasın Sosyal Devrimciler Partisi!' Merkez karakoluna götürüldüm... Güvenli adımlarla içeri girdim. Bu sefil korkakların arasında olmak korkunç tiksindirici idi... Ve ben küstah, korkusuz, cüretkârdım, onlarla dalga geçiyordum. Vakimenka'ya, tutukevine götürüldüm. Orada derin bir uykuya daldım..."

Kalyayev Vakimenka'dan Pugatşov kalesindeki Burtuyrki Cezaevine götürüldü. Birkaç gün sonra öldürdüğü Sergey Aleksandoviç'in karısı, Grandüşes Elisabeth Fedorovna onu ziyaret etti. "Birbirimize" diye yazıyor Kalyayev bu görüşme üzerine "hayatta kalmış olan iki ölümlünün, gizlemek istemediği, mutlak, mistik duygularıyla baktık. Ben tesadüfen, o ise örgütün ve benim gereksiz kan dökülmesini engellemedeki iradi çabalarımızla, örgütün isteğiyle, benim isteğimle hayattaydı. Ve ben Grandüşeş'i gördüğümde, yüzünden toprak altına gitmemiş olmaktan dolayı bana karşı olmasa bile, kaderine karşı kesin bir minnettarlık duyduğunu farkettim."

"Rica ediyorum, bu küçük kutsal resmi benim hatıram olarak alın. Sizin için dua edeceğim."

"Ve ben küçük kutsal resmi aldım. Bu benim için zaferimin onun tarafından tanındığımın bir sembolüydü, yaşamı korunduğu için kaderine duyduğu minnettarlığın bir sembolüydü, aynı zamanda Grandük'ün işlediği suçlardan dolayı vicdanındaki pişmanlığın bir sembolüydü.

Vicdanım rahat, diye yineledim, sizi eleme sevk ettiğim için üzgünüm, ama bilerek yaptım ve eğer yalnız bir yaşamım değil bin yaşamım da olsaydı, binini de bu yolda verirdim. Grandüşes gitmek için ayağa kalktı, ben de ayağa kalktım. Elveda, dedim. Tekrarlıyorum, sizi eleme sevk etmekten dolayı üzgünüm, ama görevimi yaptım ve sonuna kadar da yapacağım ve bu yolda önüme çıkan herşeye katlanacağım. Elveda, çünkü bir kez daha görüşmeyeceğiz.

Bu görüşme daha sonra basın tarafından yanlış ve taraflı bir ifadeyle yansıtıldı ve bu yayınlar Kalyayev'e çok zorlu anlar yaşattılar. Daha sonra, 24 Mart tarihli bir mektupla Grandüşeş'e yazdı.

"Sizi ben çağırmadım. Siz kendiniz geldiniz. Bu yüzden görüşmenin sonuçlarından doğan bütün sorumluluk size düşmektedir. Görüşmemiz en azından dışardan bakıldığında, samimi koşullarda geçmişti. Aramızda geçenlerin hepsi yalnız bize aittiler ve açıklanmaları gerekmiyordu. Tarafsız bir zeminde yüz yüze gelmiştik;

sizin çizdiğiniz sınırlara göre iki insan olarak ve bu yüzden ikimiz de aynı şekilde kendini gizleme haklarına sahiptik. Yoksa sizin Hıristiyanlık duygusundan feragat edişinizi nasıl açıklamak gerekir? Sizin alicenaplığınıza güvendim ve resmen sizin yüce tavırlı olduğunuzu, sizin kişisel asaletinizin, az ya da çok sizin de karıştırıldığınız her türlü entrikaya karşı garanti görevi görebileceğini sandım. Ama siz bunlara karıştırılmaktan hiç de kaçınmadınız; size olan güvenim haklı değilmiş. Görüşmemize ilişkin karalayıcı entrikalar ve taraflı yayınlar ortadadır. Bu ikisinin sizin yalnızca pasif bile olsa, iştirakiniz olmaksızın yapılmış olması mümkün değildir, üstelik buna karşı koymak sizin açınızdan namus göreviniz olmak zorunda değil midir?

Bu sorunun yanıtı, sorunun kendisi tarafından verilmiş bulunuyor ve ben şiddetle sizin eleminize karşı duyduğum acıma şeklindeki iyi duyguların, politika çerçevesinde bir tertip olarak kullanılmasını protesto ediyorum. Yönetici Hanedana karşı düşüncelerim ve tavrım değişmeden duruyor ve benim en küçük hücremle bile bir sorunum yok, tam tersine sorunum esaretin batıl inançları ve sizin iki yüzlü hükümdarınızladır.

Burada kendi hatamı kabul ediyorum. Size uymamalı ve sizinle bir görüşmeye yanaşmamalıydım. Ama size karşı doğal olarak duyduğum nefreti görüşmemiz esnasında gizleyerek, size karşı yumuşak davrandım. Şimdi, beni yönlendirenin hangi motifler olduğunu biliyorsunuz. Ama sizin benim bu yüce gönüllülüğüme layık olmadığınız ortaya çıktı. Benim açımdan sizin bana ilişkin haberlerin kaynağı olduğunuz şüpheye yer bırakmayacak bir şey, çünkü kim sizin izninizi almaksızın görüşmemizin içeriğini yayınlamaya cesaret edebilirdi ki... (gazete yayınında belirtildiği gibi, ben dindar biri olduğumu ve pişmanlık duyduğumu açıklamadım)

Bu hiddetli mektup Kalyayev'in kaderinde etkili olmuş olmalıydı. Bir yoldaşa cezaevinden gönderdiği özel bir mektupta Grandüşes'le görüşmesine ilişkin taraflı yayınlar nedeniyle huzursuz bir şekilde şunları yazıyordu:

27.4.

Sevgili **X**,

Eğer senin üzerinde herhangi bir şekilde kötü bir etki yaptıysam, beni affet. Beni yargılayabileceğine inanmak beni çok bunaltıyor. Ölüme bu kadar yakın olduğum şu anda bana, benim için her şey bir tek noktada, benim devrimci şerefimde odaklaşıyor gibi geliyor;

çünkü benim Savaş Örgütüyle öldükten sonraki bağun burada yatıyor. Cezaevinin dört duvarı arasında, önemli ya da önemsiz, doğruyu bulmak güç. Bazen bana herhangi bir cani küllerimi yergileriyle küçük düşürmek istiyor gibi geliyor. Sonra düşüncelerimin intikamını almak için yaşamak istiyorum. Ama biliyorsun, yeryüzüne ilişkin hesaplarımı kapadım. Seni sevdim, seninle acı çektim ve dua ettim. Benim şerefinin koruyucusu ol. Belki insanlarla ilişkilerimde, fikirlerimde çok açık yürekliydim; biliyorsun, iki yüzlü değilim. V. I.'ye ve bütün insanlarınıza selam söyle. Elveda değerli, tek arkadaşım. Mutlu ol! Mutlu ol!

Kalyayev 5 Nisan 1905'de Senatonun özel bir toplantısında mahkum edildi. Avukatlar Şadanov ve Mandelstam tarafından savunuldu. Şadanov Kalyayev'i Vologda'dan beri tanımaktaydı ve onun savunmasında Rus politik mahkemeleri tarihinin en iyi konuşmalarından birini yaptı. Ama daha büyük anlam taşıyan bir konuşma, Kalyayev'in kendisi tarafından yapıldı:

"Herşeyden önce bir gerçeği açıklığa kavuşturmak istiyorum: Sizin önünüzde ben bir suçlu değil, sizlerin esirinizim. Biz savaş yürüten iki gücüz. Siz hükümdarlık yönetiminin temsilcilerisiniz. Kapitalin maaşlı uşakları, iktidarsınız. Ben bir halk savaşçısı, sosyalist ve devrimciyim. Biz, cesetler dağıyla, yüzbinlerce mahvolmuş insan gerçekliğiyle, baskı ve kıyımların getirdiği kan ve gözyaşından oluşan bütün yurdun sulandığı bir denizle, ayrılmış durumdayız. Siz halka savaş açtınız, biz bu savaşı kabul ettik. Beni esir olarak aldınız ve beni yavaş yavaş ölümün işkencesine mahkum edebilirsiniz, beni öldürebilirsiniz, ama beni değiştirmek size bahşedilmedi. Bana hükmedebilmek için hangi sahtekârlıklara başvurursanız vurun, burada sizin beraat edemeyeceğiniz gibi, benim için de bir mahkumiyet veremezsiniz. Çarlık ve halk arasında olmadığı gibi, bizim aramızda da kardeş olma noktası yoktur. Biz hep aynı düşmanlarız ve siz benim özgürlüğümü ve halka açık çağrı yapma hakkımı gaspederek, böyle sembolik bir mahkeme oyunu hazırlayarak, hiç bir şekilde sizleri yargılayıcılarım olarak kabul etmemi sağlayamazsınız. Bir senatör üniformasında şekillenmiş olan yasalar bizleri ilgilendirmiyor, adı geçen sınıfın temsilcilerinin düzenlediği esaret tanıklıkları ve polisin entrikaları bizi ilgilendirmiyor.

Özgürlük ve bağımsızlığın ifadesi olan halkın vicdanına başvuralım. Tarihin bu büyük mağduruna, Rusya halkına gidelim.

Hükümdar ailesinin üyesi olan bir Grandük'ü öldürdüm ve eğer siz beni hanedanın açık bir düşmanı olarak, Çarlık üyelerinin aile

mahkemesine tabi kılsaydınız, bunu anlayabilirdim. Bu 20. yüzyılda barbarca bir şey olurdu. Ama en azından açık yüreklice olurdu. Daha ellerindeki halkın kanını bile yıkamadan, bir darağacı kurmanız için sizi buraya gönderen o Pilatus nerede? Ya da temsil ettiğiniz iktidarı acınası vicdanınızla iki yüzlü bir yasaya dayanarak kendi yararınıza kullanma hakkını nasıl sahipleniyorsunuz? Öyleyse bilin ki, ben ne sizi, ne de sizin yasalarınızı tanıyorum. Hakarete uğrayan insan vicdanı ve iktidarın zaferi adına, bilerek yöneticilerin korkaklığını gizlemek için, iki yüzlü ve zalim politikalar uygulayan devlet kurumlarını tanımıyorum. Ama sizlerin vicdanınız nerede? Nerede satılık dalkavukluğunuz bitiyor ve inançlarınızın satın alınamazlığı başlıyor, sizin duygularınız benim düşmanlık duygum kadar olabilir mi? Siz yalnızca bana ilişkin olayı yargılamakla kalmıyor aynı zamanda, onun ahlaki değerlerine de saldırıyorsunuz. 4 Şubattaki uygulamayı siz öyle öldürme olarak adlandırmıyorsunuz, siz ona suç diyorsunuz, cinayet diyorsunuz. Siz yalnızca yönetme hakkını değil, yargılama hakkını da gaspediyorsunuz. Bu hakkı size kim tanıyor? Değil mi, siz erdemli saraylılar, siz kimseyi öldürmediniz ve yalnızca yasalara ve süngülere değil, ayrıca ahlak argümanına da sırtınızı yaslamıyor musunuz? III. Napolyon döneminin bilgili bir profesörü gibi iki ayrı ahlak olduğunu kabul etmeye hazırsınız. Biri sıradan ölümlüler için; "Öldürmeyeceksin, çalmayacaksın" diyen, öteki yöneticiler için, onların her şeyi yapmalarına izin veren o politik ahlak. Ve siz gerçekten de, herşeyi yapabileceğinize, sizin üzerinizde bir yargılayıcı olmadığına inanıyorsunuz... Ama etrafınıza bir bakın, her tarafta kan ve inilti var. İç savaş ve dış savaş. Orda, burda birbiriyle uzlaşmaz düşman olan iki ayrı dünya korkunç bir çarpışmaya giriyor: Fışkıran yaşam ve durağanlık, uygarlık ve barbarlık, zulüm ve özgürlük, hükümranlık ve halk. Ve sonuç burada; askeri iktidarın görülmemiş yüz karasıyla yenilgisi, devletin ekonomik ve ahlâki çöküşü, içerde Monarşinin temellerinin politik olarak bozulması, aynı zamanda çevre ülkeler diye adlandırılan yerlerde doğal olarak politik bağımsızlık çabalarının gelişmesi ve her yerde hoşnutsuzluk, muhalefet partilerinin gelişmesi, işçi halkın sosyalizm ve özgürlük adına sürekli devrime yönelmeye hazır açık nefreti ve bütün bu temeller üzerinde yükselen askeri eylemler...

Bütün bu olayların anlamı nedir?

Bu sizlerin tarihinizin yargılandığı bir mahkemedir. Bu uzun süreden beri bastırılmış fırtınanın uyandırdığı yeni yaşamın coşkusu, bu hükümranlığın cenaze marşı.... Günümüzde bir devrimcinin, ide-

allerini gökyüzünden yere indirmek için ütopik bir politikacı olması gerekmiyor. Birikimlerinden bir ortak payda çıkarıyor ve hepsini hayatın gereklerine denk düşen ete ve kana büründürüyor, kavgadaki provokasyonları nefretiyle yanıtlıyor. Ve o artık iktidara karşı cesaretle bağırabilir: Yargılıyorum!

Grandük Rusya'da hüküm süren gerici partinin ileri gelen yöneticilerinden ve temsilcilerinden biriydi. Bu parti, III. Aleksandcr'ın adını dini bir kült olarak tanımlayarak, onun karanlık çağına geri dönüş hülyasında. Grandük Sergius'un faaliyetleri ve yetkileri başından itibaren II. Nikola'nın hükümet politikalarına dayanmaktaydı. Çodinka'daki korkunç felaket ve Sergius'un bu konudaki rolü, bu felaketler doğruca Çarlık dönemine girişe neden oldular. O zaman felaketin nedenlerini araştıran Kont Pehlen'in de dediği gibi, sorumsuz insanları sorumluluk gerektiren görevlere getirmemek gerekli. Ve sonra Sosyal Devrimciler Partisinin Savaş Örgütü, yasalar karşısında sorumsuz olan Grandük'ü halk nezdinde yargılamakla yükümlüydü.

Elbette ki, devrimci bir cezaya uğramak için Grandük Sergius'un halka karşı sayılamayacak kadar suç işlemiş olması gerekiyordu. Ve o bunları yapmış biriydi. Yaptıkları üç ayrı noktada ortaya çıkmaktaydı. Moskova Genel Valisi olarak ardında öylesine kötü anılar bıraktı ki, Şrevski'nin kötü şöhreti ve bıraktığı olumsuz anılar bunun yanında çok sönük kalıyordu. Grandük'ün yasaları bütünüyle hiçe sayması ve sorumsuzluğu, Moskova'da gerçekten çok özel bir dükalık yarattı. Bütün kültürel faaliyetlerin sürekli denetlenmesi, okulların kapatılması, yoksul yahudilerin kovuşturmaya uğramaları, işçilerin politik olarak bölünmesini hedefleyen çabalar, şu anki rejimi protesto eden herkesin baskıya uğratılması, bunlar, içinde yargılananın Moskova'nın küçük hükümdarı rolünü ortaya koyan uygulama şekilleridir. İkinci olarak, yönetim mekanizmasında yüksek mevki sahibi biri olarak, bütün tahakküm denemelerinin anası gerici partinin beyni ve halkın ve toplumun her hareketini zor yoluyla susturmasıyla öne çıkmış, ileri gelen bütün politikacıların koruyucusuydu. Plehve bile, ardından Poltava ve Çarkov'da köylülere boyun eğdirme gezisi gelen Troçki Manastırı gezisi öncesinde Grandük Sergius'dan fikir almaya gitmişti.

Arkadaşı Sipyagin, adamları Bogolyepov, ardından Sveryov'du. Hükümet politikalarının yönü bütünüyle onun etkisiyle belirlendi. Demir yönetimin yumuşatılmasına yönelik en cılız girişimlerle dahi savaştı. Sivastopol Mirski'ye el koyarak bunun sonun başlangıcı olduğunu açıkladı. Sivastopol'a, kanlı Ocak olaylarındaki rolleri herkesçe bilinen, kendi iki satranç taşını, Buligin ve Trepov'u yerleştirdi.

Sonuncu olarak, en az bilineni olsa da, en anlamlı rolü olan üçüncü nokta ise, Çar üzerindeki kişisel etkisi. Hükümranın amcası ve arkadaşı burada, Hanedanın çıkarlarının en zalim ve taviz vermez savunucusu olarak yer alıyor."

Kalyayev şu sözlerle konuşmasını bitirdi:

"Benim görevim başarıyla tamamlandı. Büyük ve tarihi görevler üstlenmiş olan partinin çalışmaları da bütün engellemelere rağmen aynı başarı ile taçlandırılacak. Buna kesin olarak inanıyorum ve uykudan uyanan, üreten, halkın Rusyası'nın yeni yaşantısıyla gelen özgürlüğü görüyorum.

Bu uğurda görevini yerine getirmiş olmanın gönül rahatlığıyla ölebilecek olmaktan ötürü mutluyum ve gurur duyuyorum."

Saat üçte Kalyayev hakkındaki karar açıklandı:

İdam.

"Verdiğiniz karardan son derece mutluyum" dedi yargıçlarına, "umarım, benim Sosyal Devrimciler Partisinin kararını yerine getirdiğim gibi, siz de bu kararı açıkça ve halkın önünde yerine getirmeye cesaret edersiniz. Yaklaşan devrimi gözlerinizle görmeyi öğrenmelisiniz."

Kalyayev bir temyiz davası açtı. Bu dava hakimler heyeti önünde Avukat V. V. Beerenstam tarafından yürütüldü.

Bu itiraz, mahkeme tarafından reddedildi ve 9 Mayıs Pazartesi günü bir polis vapuruyla Peter-Paul kalesinden Schlüsselburg'a götürüldü. 9 Mayıs'ı 10 Mayıs'a bağlanan gece saat 10 civarı Rahip Florinski onu ziyaret etti. Kalyayev ona, inançlı biri olduğunu, ama dini tören kabul etmediğini bildirdi. Rahip geri gitti. Gece saat ikide ortalık aydınlanmaya başladığında, Kalyayev, hazırlanmış bir darağacının belli belirsiz siyah bir ışık saldığı avluya götürüldü. Avluda sınıfın temsilcileri, kale yöneticileri, bir bölük asker ve bütün görevli subaylar toplanmışlardı. Kalyayev idam sehpasına çıktı. Bütünüyle siyah giyinmişti, paltosu yoktu, bir fötr şapka takmıştı.

Sehpanın üzerinde hareketsiz durarak kararı dinledi. Rahip haçla yanına geldi. O haçı öpmedi ve;

"Size yaşamla bütün bağlarımı kestiğimi ve ölüme hazır olduğumu söylemiştim" dedi.

Papaz yerinde cellat Filipov duruyordu. İlmiği boynuna geçirdi ve ayağıyla sehpayı devirdi.

Kalyayev kaleyi deniz tarafından çeviren setle, Kral Kulesi arasındaki kale duvarının arkasına gömüldü.

Savaş Örgütü

4 Şubat akşamı Moskova'dan Petersburg'a gittim. Kulikovski örgüt üyeliğinden ayrılmıştı. Dora Brilliant Çarkov'a gitmişti. Moiseyenko atı ve arabayı satmış ve ona katılmıştı.

Petersburg'da Svecer'le görüştüm. Tutçev'in daha önce Moskova'da söylediklerini onaylıyordu. Petersburg örgütü, Markov ve Basov'un tutuklanmaları ve Bialistoklu Saşa'nın ortadan kayboluşuyla zayıflamıştı, Trepov hakkındaki bilgileri en azından, yavaş denebilecek bir şekilde toplamaktaydı. Takip halen sonuçlanmamıştı ve Trepov'u öldürmenin olanağı yoktu. Buna karşın, Svecer Grandük Vladimir Aleksandroviç'in çıkışlarına ilişkin bilgiye sahipti. Bu bilgiler takiplerle kontrol edilmişti ve Svecer tüm güçleri bu beklenmedik yeni konuya yöneltmeye karar vermişti. Bana bu kararını bildirdi ve ben onu doğru buldum. Svecer bana ayrıca Kiev'deki durumu anlattı.

Borişanski ve Kosak çifti Ocak sonunda Kleigels'in çıkışlarını saptamışlar ve suikaste girişmeye karar vermişlerdi. Kosak çifti, benim bilemediğim nedenlerden ötürü olaya katılmamışlardı. Borişanski yalnız kalmıştı. Bombasını kendi doldurmuş ve Kreşçatik'e gitmişti. Orda yaklaşık bir saat beklemiş, ama Kleigels gelmemişti. Ardından yine oteline geri dönmüştü. Daha sonra, Kleigels'in bir kaç dakika sonrası dışarı çıktığı ve eğer Borişanski oradan ayrılmamış olsaydı, Genel Vali'nin o zaman öldürülmüş olacağı ortaya çıkmıştı. Borişanski halen Kiev'de kalıyordu, ama tek başına görevini tamamlayabileceği konusunda oldukça az umut vardı. Kalyayev'i kaybetmiş olmasına, Svecer'in başarısızlığına ve Kiev örgütünün bütünüyle dağılmış olmasına rağmen o zamanlar Savaş Örgütü büyük bir gücü simgeliyordu. Plehve'nin ve Sergius'un öldürülmeleri halkın bütün katmanlarında Savaş Örgütüne korkunç bir prestij sağlamıştı. Hükümet ondan korkuyor ve parti onu en değerli organı olarak kabul ediyordu.

Petersburg'da bulunmamın gereksiz olduğuna kanaat getirdikten sonra, Gapon ve Asef'le savaş faaliyetlerinin devamı üzerinde ko-

nuşmak için Cenevre'ye gitmeye karar verdim. İvanovskaya'dan Moiseyenko ve Brilliant'ı, Çarkov'da ziyaret etmesini, benim seyahatte olduğumu iletmesini ve benim dönüşümü beklemelerini önermesini rica ettim. O zaman Tatyana Leontyevna'yla Petersburg'da son kez buluştum. Sarışın, narin, parlak gözleriyle, aynen kendisinin de dahil olduğu, iyi tabakadan bir küçük hanım gibi görünüyordu. Bana içinde bulunduğu zor durumdan şikayet etti; yalnızca kendilerine değer vermemekle kalmadığı, hatta düşman olarak gördüğü insanlarla, Moskova ayaklanmasını bastırarak sonradan ünlenen ve o an yalnızca Semyonov komutasında bir albay olan Min'in de aralarında bulunduğu yüksek dereceli memurlar ve subaylarla görüşmek, onlara karşı nazik davranmak zorundaydı. Ama Leontyevna rolünü sürdürüyor ve hatta ailesinden bile devrime olan sempatisini gizliyordu. Topluluklarda görünüyor, balolara gidiyor ve bütün tavırlarıyla kadınlar çevresiyle sınırlanmamak için çaba gösteriyordu. Bu şekilde bize gerekli olan tanışıklıkları sağlayabileceğini hesaplıyordu. Bu zor görevde zekasını, becerikliliğini ve işbilirliğini kanıtlamıştı ve onu dinlerken, Kalyayev'in onunla ilk görüşmesinden sonra söylediklerini tekrar tekrar düşündüm.

"Bu kız gerçek bir hazine."

Sokakta buluştuk ve Morskaya'daki büyük restorantlardan birine gittik. Bana yaşamından ve planlarından söz ettikten sonra çekinerek Grandük Sergius'a yapılan suikastin nasıl örgütlendiğini sordu. Ona bir kaç cümleyle, Moskova'daki yaşantımızdan ve 4 Şubat gününden sözettim, ama Kalyayev'in adını belirtmedim. Bitirdiğimde gözlerini kaldırmaksızın, alçak sesle sordu:

"O kimdi?"

Sustum.

"Şair mi?"

Başımla onayladım.

Koltukta geri yaslandı ve birden Dora'nın 4 Şubatta yaptığı gibi hıçkırmaya başladı.

Kalyayev'i çok az tanıyordu ve onunla çok seyrek görüşmüştü. Ama bu kısa görüşmeler ona onun değerini tam anlamıyla öğrenme olanağını vermişti.

Petersburg'dan ayrılmadan önce aynı şekilde son kez Svecer'le görüştüm. Alışılmıştan daha suskun ve her zamanki gibi ölçülüydü. Bana uzun uzun ve ayrıntılı olarak Moskova olayını sordu, bütün ayrıntıları ve benim bu konudaki düşüncelerimi öğrenmek istiyordu.

Kendi kanaatine göre, planın bir Çar'a, bir Muravyev'e, bir Tre-

pov'a ve bir başka kez Grandük Vladimir'e karşı olmak üzere sürekli değişmesinin işi aksattığını söyledi.

Ayrılırken, her zamanki ölçülülüğünden vazgeçerek beni öptü ve: "Valentin'i benim için öpün" dedi.

Svecer henüz 25 yaşındaydı. Daha bütün yeteneklerini sergileme fırsatı bulamamıştı. Ama, daha o zaman soğukkanlı kişiliğinin iki önemli niteliği özellikle belirgindi: Direk hedefe yönelmiş pratik bir zeka ve demir gibi bir irade. Parti taktiklerinde teröre belirleyici önemi yüklüyordu, ama bence ondan birinci sınıf bir parti örgütleyicisi olabilirdi. Leontyevna gibi, o da zamansız öldü. Şubat ortasında James Halley adına bir pasaportla Eydtkuhnen üzerinden yurtdışına çıktım. Cenevre'de Asef, Gapon ve Ruthenberg'le görüştüm.

Asef bana ayrıntılı olarak, Kiev'i, Petersburg ve Moskova'yı, örgütün bütününü ve tek tek üyeleri sordu. Genelde ve tamamıyla durumdan memnundu, Kiev'deki başarısızlığı pek önemli bulmuyordu. Bu görüşmede bana ayrıca, Merkez Komitesi üyeliğine kabul edildiğimi ve buna ilaveten yurtdışında Savaş Örgütüne girmek isteyen bir kaç kişinin varolduğunu bildirdi: Lev İvanoviç Silberberg ve karısı Xenica Xenofontovna (Kızlık soyadı Pamfilova), Manya Şkolnik ve Aaron Spaismann. İlk ikisi ve Asef'in kardeşi Vladimir, Güney Fransa'da Villefranche'de tuttukları bir villada, kimyacı Boris Grigoriyeviç Villit'in denetiminde dinamit üretmekteydiler. Diğer ikisiyse Cenevre'de kalmaktaydılar.

Asef'in direktifiyle Manya Şkolnik ve Aaron Spaismann'la tanıştım. Şkolnik terziydi, Spaismann, sanırım ciltçiydi. Biri yaklaşık 22 yaşlarındaydı, diğeri otuz. Her ikisi de batıdan küçük bir yerleşim birimindendiler ve 1903 sonbaharında illegal bir matbaa nedeniyle cezalandırılmışlardı ve her ikisi de medeni ve siyasi haklarından men edilerek Sibirya'ya sürgüne gönderilmişlerdi. Oradan kaçmışlardı ve şimdi Savaş Örgütüne alınmayı istiyorlardı.

Manya Şkolnik solgun yüzlü, narin bir kızdı. Dikkat çeken bir Yahudi aksanıyla konuşuyordu ve konuşurken çokca el hareketi yapıyordu. Her sözünde, her hareketinde devrime fanatiklik düzeyinde bir bağlılık göze çarpmaktaydı. Özellikle işçi sınıfının katlanmak zorunda olduğu rezilliklerden ve kötü yaşam koşullarından söz ederken heyecanlanıyordu.

Bana doğuştan bir ajitatör gibi görünmüştü, buna karşın terörde de fedakarca çalışacak olmasında şüpheye yer yoktu. Örgüte girişini bu yüzden protesto ettim. Aaron Spaisman ufak tefek, siyah saçlı, üzgün ve siyah gözlü bir yahudiydi. O da Manya Şkolnik gibi bir te-

röristten çok bir ajitatör yapısındaydı ve sürgüne gönderilmezden önce işçiler arasında büyük bir saygınlığı vardı. İkisi de çok yoksul bir yaşam sürdürüyorlar, merakla Batı Avrupa işçi hareketini izliyorlar ve sabırla Rusya'ya gidişlerini bekliyorlardı.

Burada, Cenevre'de Gapon'u ilk kez gördüm. Gapon Ruthenberg'den Rusya'da, V. G. O.'nun Cenevre adresini almıştı. Ama henüz aramamıştı ve sosyal demokratlara gelmişti. Onu gördüğümde, kendince bütün partilerin birleşmesi temelinde gelişecek bir parti konferansı planıyla meşguldü. Yüksek sesle Sosyal Devrimcilerin Partisine olan sempatisini anlatıyordu ama, aynı şekilde sosyal demokratlarla, anarşistlerle ve Kurtuluş Birliği ile olan ilişkilerinden söz ediyordu. Üzerimde bıraktığı ilk izlenimler hiç de iyi değildi. Sakalsızdı ve yüzünün üst bölümündeki güzel ve akıllı alnı ve canlı gözleriyle, alt çenesinin ileri doğru çıkıntısı arasındaki aykırılık hemen dikkatimi çekmişti. Onunla ilk görüşmem bende, hoş izlenimler bırakmamıştı. Onunla Rue de Carogue'de, V. I. S.'nin evinde buluşmuştum. Benim Moskova olayında yer aldığımdan haberdar olduğu açıktı. Selamlaştıktan sonra beni kolumdan tutup başka bir odaya sürükledi. Orda birden beni öperek:

"Tebrik ederim" dedi.

Hayretle baktım.

"Neden?"

"Grandük Sergius'dan dolayı."

Yalnızca Gapon beni Grandük Sergius'dan dolayı kutlamayı gerekli görüyordu.

Bu ilk izlenimler çabucak kayboldu. 9 Ocak'ın sihiri altındaydım. 'Kanlı Pazar'da Rus devriminin şafağını görüyordum ve kitlelerin devrimci hazırlığını karamsarca küçümsediğimi, bu olayın tarihi anlamını ve gücünü artık bildiğimi kabul etmek zorundaydım. Papaz Gapon, benim için yalnızca ayaklanan işçilerin en önüne geçmiş olan eski bir papaz değildi. Ona büyük umutlar bağlamıştım. 9 Ocak'ın etkisiyle bana, belki de tek başına işçilerin kalbini fethetmeye yetebilecek olağanüstü yetenekli ve iradeli bir insan olarak görünüyordu.

Pek çok kişi, bu yanılgıyı benimle paylaşıyordu. Yalnızca Asef ve A. Rubonoviç, Gapon'u hemen doğru değerlendirmişlerdi. Yani öyle abartmamışlardı. Canlı, hızlı, kurnaz bir zekası vardı, yazdığı bildiriler onun görünürdeki kabalığına rağmen, sade bir uslupla kaleme alınmış güçlü yazılardı ve asıl olarak, doğuştan gelme büyük bir hitabet yeteneğine sahipti.

Petersburg'daki konuşmalarını dinlemedim ve nasıl olduklarını

değerlendiremem. Ama bir kez, Gapon'un da olduğu toplantılardan birinde, benim yanımda şöyle bir olay geçti:

Rus Sosyal Demokrat Partisinin Volga yöresindeki komitelerinin birince çıkarılan bir bildiride Gapon "işe yaramaz bir papazın küstahlaşan bir figürü", olarak nitelendiriliyordu. Birisi bu bildiriyi toplantıya getirmişti. Gapon bu bildiriyi okuduğunda birden yüzü değişti. Adeta büyüyordu, gözleri şimşek şimşekti. Masaya güçlü bir yumruk vurdu ve konuşmaya başladı. Yalnızca hiç bir anlamı olmamakla kalmayıp, manüğı da olmayan sözler sarfediyordu. Sosyal Demokratları, bütün işçilere onların bu ikiyüzlülüğü ve utanmazlığını anlattıktan sonra, yeryüzünden süpürüp atmakla tehdit ediyordu, Plehanov'a küfrediyor ve daha başka doğrudan ilgisi olmayan cümleler söylüyordu. Ama, yaratığı etki konuşmanın içeriğiyle ilgili değildi.

Defalarca Bebel'i, Jaures'i, Sebastian Faure'yi dinlemiştim. Bunlardan hiç biri bir kez olsun dinleyenleri Gapon gibi gözler önünde sihiriyle böyle sürükleyemişti, hem de konuşmanın daha kolay olduğu bir işçi mitinginde değil, küçük bir odada, az sayıda insan önünde yapılan bir toplantıda, hemen yalnızca tehditlerden oluşan bir konuşma yapmış olmasına rağmen. O gerçek bir hatipti ve onun öfke dolu sözlerini dinlerken, kitleleri nasıl fethedip kendine bağladığını anladım. Gapon'a yakından bakuğımda, onda, kendisini yönlendiren büyük ve güçlü bir devrim sevgisi yakalayamadım. Ama kişiliğinin yarattığı etki büyüktü. Önümde şüphesiz 9 Ocakta hayatını feda etmeyi göze almış olan bir adam vardı. Bu yüzden, onun gerçekte sahip olduğu düşünceler için her fedakârlığı yapacağını görmede yetersiz olduğum ve yanıldığım düşüncesine kapıldım. Ruthenberg'in henüz arkadaş olduklarında Gapon üzerine yargısını duydum. Bu yargı benim için bir şey ifade etmiyordu. Ruthenberg Gapon'u devrime katılmış dürüst ve temiz kalpli bir ortodoks Papazı olarak tanımlıyordu. Ruthenberg'in yanıldığına inanıyordum. Gapon konumuna uyum sağlamıştı ve herkesin onu görmek istediği gibi davranıyordu.

Gapon, merkezi ve kitlesel terörü yönetmesi gereken özel bir kurumun, bir mücadele komitesinin gerekliliğinden uzun uzun söz ediyordu. Köylüler arasında bir askeri hareket oluşturma düşüncesini geliştirmişti ve planları, özellikle Breşkovskaya ve Dük D. A. Çilkov'un da aralarında bulunduğu pek çok yoldaşta sempati uyandırmıştı. Uzun görüşmelerden sonra partiye girdi, illegal olarak Rusya'ya gitmeye hazır değildi ve kendini yakın gelecekteki silahlı kitle eylemleri hakkında kehanetlerde bulunmak ve bunların hazırlanması için çağrılar yapmakla sınırladı. Zaten kısa bir süre sonra partiden ayrıldı.

Ruthenberg de Gapon'un planlarına sempati duymaktaydı. Halk kitlelerinin silahlandırılmasına başlanmasını o da gerekli görüyordu. O an genel eğilim yalnızca çok az kişinin bu şekildeki eylemlere karşı çıkmaya cesaret edebileceği biçimindeydi. Bu azınlık, halkın silahlandırılmasının uygulanamaz bir görev olduğuna, çünkü hiç bir partinin çözüm için gerekli malzemeye sahip olmadığına dikkat çekiyorlardı. Ama eğer parti ona sahip bile olsaydı, bu araç ve güçleri merkezi bir terörün geliştirilmesinde kullanmak daha manuklı ve devrimin çıkarlarına çok daha uygundu. O zamanlar Merkez Komitesi çok kalabalıktı. Kararlar oldukça yavaş bir şekilde alınırdı ve her zaman komitenin çoğunluğunun katılımı sağlanamazdı. Yönlendirici rolü Asef ve Goc oynardı, çok şey onlara bağlıydı. Parti çoğunluğunun görüşü sonuçta ağır bastı ve kitlelerin savaşa hazırlanması için özel bir örgüt oluşturma kararı alındı. Bu emir Ruthenberg'e iletildi ve Savaş Örgütünün üç adayı emrine verildi. 1902'de Tomsk'daki matbaada görev almış olan Aleksandra Sevastyanova, (K. M. Gerşkoviç tarafından önerilmişti) Varşovalı bir tekniker Boris Hornson ve N. V. Çaykovski tarafından önerilmiş olan Chaim Gerşkoviç. Ruthenberg bunların yardımı ve Rusya'da katacağı insanlarla, kitlelerin savaş hazırlıkları için zemin oluşturacaktı. Petersburg'da silah depolamak için evler ayarlayacak, Rusya'da silah üretme olanaklarını yaratacak, Taşnak Partisi üyesi Ermenilerden onlara bırakmış olduğumuz doldurulmuş bombaları alacak ve son olarak da askeri depodan bir kamulaştırma olanağı olup olmadığını araştıracaktı. Plan, ileride, örgütün Petersburg'da güçlendiği koşullarda, faaliyetini bütün Rusya'ya yaymasından oluşuyordu. Bu yöndeki gelecek adım 'John Crafton' gemisinin sevki olacaktı.

Ruthenberg, Hornson, Sevastyanova ve Gerşkoviç Rusya'ya gittiler. Gapon İngiltere'ye, kendisine büyük paralar vaadedilmiş olan otobiyografisi üzerine pazarlık yapmak için Londra'ya ve ben Goc'un yanına Nizza'ya gittim.

Goc, pırıl pırıl bir yapıya, büyük bir zekaya ve mükemmel bir örgütçülük yeteneğine sahip olmasının yanısıra, çok seyrek rastlanan fevkalade bir özelliğe, kişisel olarak onunla çalışanların ona sıcak bir yakınlık duymasını sağlayan bir yapıya sahipti. İnsanları yalnızca bir kaç görüşmeden sonra tanımakla kalmayıp, aynı şekilde, yeteneklerini, her birinin kendine has özelliklerini keşfetmek, kişisel durumları ve parti içindeki yerlerini doğru bir şekilde kavramak gibi çok değerli bir özellliğe de sahipti. Bunu, büyük bir duyarlılık ve sevgiyle, onunla kişisel tanışıklığın insana korkunç bir psikolojik destek verdiği ola-

ğanüstü bir insan tanıma bilgisiyle yapmaktaydı. Kalyayev'in de aralarında olduğu pek çok kişi, kendilerini onun öğrencisi olarak kabul ediyorlardı. Goc hasta yatıyordu.

Aramızda, belki de sırrını yalnızca Goc'un bildiği, her ne kadar ilgileri ve yaşam şekilleriyle bağlı olmasalar da, ortak gönüllere sahip insanlar arasında bile çok seyrek olarak rastlanabilen yumuşak, nazik, iyi ilişkiler kurulmuştu. Yukarıda adı geçen 'John Crafton' gemisine ilişkin planlarını ilk kez ondan öğrendim.

Aktif muhalefet yürüten Fin partisinin üyesi gazeteci Conny Cilliacus, Merkez Komitesine, kendisi aracılığıyla Amerikalı milyonerlerin Rus Devriminde kullanılması ve ikinci olarak da programına bakılmaksızın bütün devrimci partiler arasında paylaştırılması koşuluyla bir milyon franklık bir bağış yapıklarını iletmişti.*

Merkez Komitesi bağışı, Savaş Örgütüne nakit olarak verilen yüz bin frank dışında, bu koşullar altında kabul etti.

Amerikalıların yardımıyla devrimci partilere iletmek üzere, yükünü azar azar Baltık Denizi ve Finlandiya sahillerinde boşaltacak, silah yüklü bir gemi satın alınmasına karar verildi. Norveçli bir ticaret adamı adına, İngiltere'de 'John Crafton' adlı bir gemi satın alındı. Gemi, tamamen silah ve patlayıcıdan oluşan yükünü alarak, genellikle İsveçlilerden oluşan mürettebatıyla 1905 yazında denize açıldı. Gemide, patlayıcıların sahibi olarak daha önce kendisinden söz etmiş olduğum Kimyacı B. G. Villit de bulunuyordu. 'John Crafton' amacına ulaşamadı.

Botni körfezindeki Kemi adasında karaya oturdu ve mürettebat tarafından havaya uçuruldu. Silahların bir bölümü önceden adaya boşaltıldı ve bunlar daha sonra sınır polisi tarafından bulundular. Bu silahlar Ekim grevleri sırasında Finli devrimciler tarafından geri alınarak, Fin köylülerine dağıtıldılar.

'John Crafton'un donatımında yer almadım ve bu sevkiyatı yalnızca yoldaşlarla olan konuşmalardan biliyordum. Bir kaç toplantıda bulunmam ve Mayıs 1905'de Anvers'de Rusya için gerekli olan yüklü miktardaki silahı satın alınam dışında kitlelerin savaşa hazırlanması çabalarında da yer almadım. Nizza'da kalıp zamanımın büyük çoğunluğunu Goc'la geçirirken, bir kaç kez Villit'in Vladimir Asef ve devrimciler arasında Serebrov adıyla tanınmış olan Silberberg çiftinin, Villefranche'deki kimya laboratuarına gittim.

*Daha sonra 'Novoye Vremya'da, bu bağışın Amerikalılardan değil, Japon hükümetinden geldiği bilgisi yayınlandı. Johnny Cilliacus bunu inkar etti ve Merkez Komitesinin, onun sözlerine inanmaması için bir neden yoktu.

Laboratuvar iki katlı bir villada bulunuyordu, orada hizmetçi kız olarak Rachel Vladimirovna Lourie sağa sola dolanıp duruyordu. Lourie ve Villit'i daha önce Cenevre'de görmüştüm, Silberberg'leri ise ilk kez görüyordum. Önceden Moskova Üniversitesi öğrencisi olan, Sibirya'da bulunmuş Lev İvanoviç Silberberg 25 yaşlarında genç bir adamdı. Yapılı, adaleli, geniş omuzluydu. Karakteri itibariyle, Svecer gibi güçlü iradeli ve inançlı insanların kategorisine aitti. Matematikçiydi ve zevkle, sevgiyle matematik uygulamalarıyla uğraşıyordu. Onun kuru sözlerinde Svecer'in soğukluğundaki gibi bir güç hissediliyordu. Karısı, Xenia, ya da partideki adıyla 'İrina' da aynı şekilde soğuk ve suskundu. Rachel Lourie de yine aynen suskun ve soğuk biriydi. Cenevre'de gazetelerden Svecer'in ölümünü öğrendik. Svecer, aynı Pokotilov'un 31 Mart 1904'de Kuzey Otelinde uğradığı gibi, 26 Şubat 1905 gecesi Petersburg'daki Bristol Otelinde Arthur Henry Muir Mac Cullogh adı altında kaza sonucu ölmüştü. Grandük Vladimir Aleksandroviç'e yapılacak suikast için bombaları hazırlıyordu. Ölümü nedeniyle 'Devrimci Rusya'nın 61. sayısında aşağıdaki not yayınlandı:

"26 Şubat gecesi St. Petersburg'daki Bristol Otelinde bir kaza neticesi oluşan patlamada bir Sosyal Devrimciler Partisi - Savaş Örgütü üyesi ölmüştür."

Resmi dökümanlarda Svecer'in ölümü aşağıdaki şekilde anlatılıyordu:

" 26 Şubat gecesi Petersburg şehrinde, Morskaya ve Vosnesenski bulvarının birleştiği köşede bulunan 39-12 numaralı, Bristol Otelinin 27 no'lu odasında sabah saat 4 sularında bir patlama oldu. Patlamanın şiddetiyle adı geçen binanın İsaac Park yönüne bakan dört katındaki toplam 36 pencerenin tamamının camları kırıldı. Vosnesenski bulvarının otele bitişik bölümü (yaya kaldırımı ve araba yolunun bir kısmı) tahrip olan yerlerden patlamanın şiddetiyle dışarı fırlayan tahtalar, mobilya parçaları ve çeşitli şeylerle dolmuş durumdaydı.

Bu eşyaların bir bölümü bulvarın bütün genişliğini aşarak (37 adım) Isaac Katedraline kadar fırlamış, hatta bu arada üç yerdeki demir parmaklıklar 16 adımlık bir uzaklığa savrulmuşlar. Patlama nedeniyle, 27 no'lu odaya komşu 24, 25 ve 26 no'lu odalarda, bu odanın bağlandığı koridorda ve aynı şekilde 27 no'lu odaya bitişik olan Michel Restoranında şu veya bu oranda tahribat meydana gelmiştir. Patlama asıl olarak 27 no'lu odanın üzerinde bulunan üçüncü kattaki mobilyalı odalarda ve aynı şekilde alt katındaki odalarda büyük hasara yol açmıştır.

Altı arşın ve beş inç* yüksekliğindeki iki pencereli ve koridora açılan bir kapısı olan 27 no'lu oda bütünüyle tahribatın izlerini taşıyordu. Bu odanın duvarlarının bir kısmı yıkılmış, bir kısım ise dışarı doğru meyillenmişti. Tavanın ve kirişlerin sıvaları dağılmışlar, yer yer dökülmüşlerdi. Bütün pencere camları ve çerçeveleri kırılmışlar veya tahrip olmuşlardı. Michel Restorant'a en yakın olan pencerenin tahtası ve çerçevesi ve bu bölgedeki halılar kömürleşmişlerdi. İkinci pencerenin açılan bölümünde pencere pervazlarının sıvaları bütünüyle aralanmıştı, kalan çerçeve bölümlerinde delikler vardı ve pencere pervazına kan sıçramıştı. Sobanın bir bölümü dağılmıştı. Yer bütünüyle yan odayı ayıran tahta duvarın kırık parçaları, kireç ve mobilya artıklarıyla kaplanmıştı. Michel Restorantı'nı ayıran duvarın yanındaki iki döşekli metal yatak dağılmıştı ve üstü kireçle örtülmüştü; üzerinde kırış kırış iki yastık, iki yatak çarşafı, iki yorgan 'Neue Freie Presse' (Yeni Özgür Basın) adlı gazetenin 24 Şubat tarihli sayısı ve Fransızca kitaplar bulunuyordu. Duvarın dışarıya bakan kısmında patlama sonrasında yalnızca arka bölmelerinden kırık parçalar kalmış olan bir komodin ve bir dolap vardı. Vosnesenski bulvarına bakan duvarda, bir yazı masası, bir büyük ayna ve kitaplık olmalıydı, fakat bunlardan bir eser kalmamıştı. Komodin ve dolabın bulunduğu duvardan bir arşın kadar uzakta, tahta parçaları ve mobilya artıkları arasında tanınmaz bir hale gelmiş bir erkek cesedi yatıyordu. Pencereye dönük kafası, boğazı açıkta kalacak şekilde geri atılmıştı ve yüzü dosdoğru pencere yönündeydi. Gövde, sırtüstü durumda yerde yatıyordu. Sağ yarısında hiç bir şey kalmamış olan göğüs kafesi önden bütünüyle açıktaydı; göğüs kafesinin hizasındaki omurgalar ve karın boşluğundaki omurgalar tamamen görünür haldeydi. Göğüs kafesinin sol yarısından her iki akciğeri görünmekteydi. Yine üzerindeki kaslarla birlikte kafayla kürek kemiği arasında birleşen bölüm, aynı şekilde elsiz kollar ve sırt kaslarından bir bölüm bulundu. Karın boşluğu tamamen parçalanmıştı; kalp sol omuz eklemi bölgesindeki adale artıklarının altında bulundu. Leğen kemiğinin bir kısmı ile sağ bacak, 26 ve 27 no'lu odaların arasında bulunan yıkılmış duvarın üzerindeydi. Parmak ve bir kısım adale parçaları Isaac Park'da bulundular. 27 no'lu odada patlamada ölen şahsa ait eşyalar vardı; İngiliz vatandaşı Arthur Muir Mac Cullogh adına bir yurtdışı pasaportu ve patlayan bombanın parçalarının neden olduğu tahribatlar. Bunlar araştırmaları sonucunda aşağıdaki bulguları tespit eden bir uzman tarafından incelendiler: İnfilak eden

* 1 Arşın 71 cm ve 1 inç 2.54 cm

patlayıcı, atılabilir bir bomba olarak kullanılmak üzere hazırlanmıştı. Dış yüzey hafifti, 0.3 mm kalınlığında metalden oluşuyordu. Patlayıcının ana maddesi bütün nitrogliserin bileşimlerinin en güçlüsü olan patlayıcı jelatine yaklaşık bir güce sahip magnezya dinamitlerden oluşmaktaydı. Patlama, hazırlanan bombanın patlayıcı çubuğu içinde bulunan, görünüşüne bakılırsa patlayıcı cıva maddesi nedeniyle gerçekleşmiştir. Patlayıcı bir el bombası için oldukça büyük hacimli ve iki-iki buçuk kiloluk patlayıcıyla doldurulmaya uygun bir durumdaydı.

Gövdenin ön üst kısımlarının ve kolların alt bölümlerinin derin ve büyük oranda zarar görmüş olması ve yanıkların durumu da göz önüne alınarak, ölünün patlama anında üst ve alt gövde bölümlerini patlayıcıya özel olarak yaklaştırdığı, örneğin patlayıcının bulunduğu masanın yanında durduğu kabul edilmelidir. Cesedin üzerindeki giysi kalıntılarına bakılacak olursa, ölünün patlama anında yalnızca iç çamaşırlarıyla olduğu söylenebilir. Patlamanın pencerenin önünde olduğu açıktır ve patlamanın şiddeti Mac Cullogh'un vücudunu çok miktarda kan ve yapışma izleri kalmış olan tersi yöndeki duvara ve yukarıya doğru fırlatmıştır. Oradan ağırlığı nedeniyle bulunmuş olduğu yere düşmüştür. Ölüm anında gerçekleşmiştir" (16 kişilik General Trepov'a yönelik suikast dosyasından bölümler.)

Svecer'in ölümünü öğrendikten sonra, bu ölümün bütün Petersburg örgütü için zararlı sonuçlara yol açabileceğini sanıyordum ve bu nedenle Asef'e, bence hemen Petersburg'a gitmemiz gerektiğini söyledim. Asef benimle aynı fikirdeydi, ama öncelikle yurtdışındaki işlerini bitirmesi gerektiğini söyledi. Goc'un yanına gittim ve iki-üç haftayı bekleyerek geçirdim. Mart ortasında tesadüfen bir Fransız gazetesinde, Petersburg'da Savaş Örgütü üyelerinin tutuklanmış olduklarını okudum.

Sayılan isimler arasında benim adım da vardı. Daha sonradan ortaya çıktığına göre, Polis Moiseyenko'yu tutukladığında onun ben olduğumu sanmıştı.

Kısa süre içerisinde olaylar açığa çıktı:

16 ve 17 Mart günleri Petersburg'da faytoncular Agopov, Dulebov ve Boris Podoviçki, aynı şekilde seyyar satıcı Trofimov, ayrıca Vasili Şillerov, Praskovya Voloşendo Ivanovskaya, Boris Moiseyenko, Sergey Barkov, Yakob Sagorodin, Anna Nadeşina Tatyana Leontyevna, Nataşa Barkova, Moses Şneerov, Moses Novomeyski, Michail Şergov, Sura Efrussi ve Feiga Katz tutuklandılar. Ayrıca Borişanki, Petersburg Varşova demiryolu üzerindeki Malkin istasyonunda Podnovski adıyla tutuklandı.

Borişanski ve Leontyevna'nın üzerinde dinamit bulundu. Trofimov'sa tutuklanışı sırasında silahla karşı koydu. Svecer'in ölümü ve 16-17 Mart tutuklamalarıyla Savaş Örgütünün tarihinde yeni bir dönem başlıyordu. Bir daha hiç bir zaman 15 Temmuz 1904'den Şubat 1905 dönemine kadar sahip olduğu güce ve anlama ulaşamayacaktı. Bu sürekli gerileyişin nedenleri çoktu, ama o zamanlar henüz bilemediğimiz en önemli neden bir provokatörün Merkez Komitesine kadar girmesiydi. Bu provokatör, merkezi terör olayını, hemen hemen bir yıl engellemeyi başardı.

30 Haziran 1905'de, Ruthenberg'le birlikte Rusya'ya gitmiş olan yoldaşlardan biri, Chaim Gerşkoviç tutuklandı, (ve 20 Ağustos'ta polise silahla karşı koyduğu gerekçesiyle idam edildi) Ruthenberg onun tutuklanışından önce yurtdışına geri dönmüştü. Onunla hemen aynı zaman diliminde Merkez Komitesi üyesi, Tutçev de yurtdışına gelmişti ve bize şunları anlattı:

Svecer'in ölümünden sonra Petersburg'daki Savaş Örgütü yöneticisiz kalmıştı. Üyeleri, beklenebileceği gibi, eylemi tasfiye etmemeye karar verdiler. Örgütün yönetimini, İvanovskaya Leontyevna'nın yanısıra kısa süre önce Petersburg'a gelmiş olan Barikov ve diğerlerinin oluşturduğu bir komite üstlenmişti. Burada, çok sayıda ve uzun süren toplantılar gerektirdiğinden, terörde bir komite yönetimi sakıncalı olarak görülebilir, özellikle de bu birlik örgütün yönetimi için yeterli deneyime sahip olmayan insanlardan oluşuyorsa. Ayrıca komite, kendisi gibi, savaş faaliyetlerine ilişkin teknik konularda pek bilgisi olmayan Tutçev'le ilişkiye geçmişti. Komite, Grandük'e suikasttten vazgeçmeye, ama Trepov'a karşı bir suikast düzenlemeye karar vermişti.

İç ilişkilerindeki bütün eksikliklere, takibe katılan kişilerin sayılarının azlığına (Podviçki, Dulebov ve Trofimov), Svecer'in ölümü nedeniyle uğranılan bocalamayla örgüt disiplininin sarsılmış olmasına rağmen, kısa sürede tekrar toparlandıklarına inanıyorum. Aralarında yeterince, ya Sergius okulunu bitirmiş olan (Moiseyenko, Brilliant) ya da Plehve suikastinde yer almış olan (İvanovskaya, Dulebov) soğukkanlı ve enerjik insanlar vardı. Belki de doğal olanı yönetimin hemen en deneyimli kişiye aktarılmasıydı; böylece disiplin kendiliğinden sağlanmış olurdu ve elbetteki takip de daha iyi yürütülürdü. Ayrıca, bir yöneticinin gelişiyle, en önemli olanı, kendi gücüne duyulan güveni yeniden kazanma konusundaki eksiklik giderilmiş olurdu. Yukarda adı geçen provokatör, bütün başarı olanaklarını temelinden dinamitledi.

1904 sonunda Nikolay Yuryeviç Tatarov sürgünden Petersburg'a geri dönmüştü. Polonya Sosyalist Partisi'nin eski bir üyesiydi, doksanlı yılların sonlarında "İşçi Bayrağı" grubunu kurmuştu ve o dönemin en önemli illegal şahıslarından biriydi. 1901 Şubatında Petersburg'da tutuklandı, Peter-Paul kalesinde açlık grevi ilan etti ve 22 gün aç kaldı. Uzun bir tutukluluktan sonra 5 yıllık bir cezayla Doğu-Sibirya'ya gönderildi. İrkutsk'a yerleşmesine izin verildi. Burada Sosyal Devrimcilerin Partisine katıldı ve komite için bir matbaa örgütledi. Bu matbaa bir yıldan fazla bir süre, polis tarafından yakalanmadan çalıştı. Sürgünlük müddeti kısaltıldı. Tatarov'un devrimci ünü oldukça fazlaydı. Gerşuni bile onu mükemmel bir devrimci olarak nitelendirmişti. Tatarov'u memleketi olan Varşova'dan tanıyordum ve illegal olduğu 1900'den 1901'e kadar birlikte çalışmıştım. Bir kezinde Moskova'ya geldiğimde Tutçev bana Tatarov hakkındaki düşüncemi sordu. Ona söylenebilecek en iyi referansları verdim, daha fazlası kimse için söylenemezdi. Tatarov'un devrimci geçmişi referansa gerek bırakmıyordu, kendisi büyük bir zekaya ve yeteneğe sahip birisiydi.

Rusya'ya geri dönüşünden sonra Tatarov Odessa'da resmen Merkez Komitesine alındı. Petersburg'da Merkez Komitesine girişinden önce de sıkça Tutçev'le görüşüyordu. Kısa sürede yalnızca İvanovskaya'nın bir Savaş Örgütü üyesi olduğunu öğrenmekle kalmadı, aynı şekilde nerede kaldığını da öğrendi.

O andan itibaren Savaş Örgütü polisin avucundaydı ve tutuklanmalar kısa sürede gerçekleşti.

Ne Goc, ne Tutçev, ne de Savaş Örgütünün üyeleri Tatarov'un rolüne ilişkin bir şey bilmiyorlardı. Çoğunluk onun parti üyesi olduğunu dahi bilmiyordu. Çok sonraları hakkında bir araştırma yapıldığında ve ölümünden sonra, onun 17 Mart tutuklamalarının asıl nedeni olduğu kesin olarak ortaya çıktı. Tutçev Tatarov'a görüşmeleri esnasında Petersburg'daki durumdan hiç bir şekilde söz etmemişti. Elbetteki "Moskova Haberlerinde" "Sovyet Devriminin Köstebekleri" üzerine yazılana kadar, Tatarov'un Savaş Örgütünü açığa çıkaracak herhangi bir ilişkiye girmiş olabileceği bir kez bile aklına gelmemişti. Ama tutuklanmaları anlatırken, o an açıklanamaz olarak kalan bir ayrıntıyı da belirtmişti; 17 Marttan iki gün kadar önce biri ona telefon açmıştı ve bu pek tanımadık ses "insanlarınızı uyarın, bütün odalara hastalık bulaştı" demişti. Ardından telefon kapanmıştı. Tutçev duyduklarını hemen İvanovskaya'ya iletmişti, ama o an hasta olan İvanovskaya bu uyarıyı yeterince ciddiye almamıştı.

17 Martta tutuklananların daha sonraki kaderleri şöyleydi: Basov,

Agapov (Dulebov), Podviçki, Şillerov, Voloşenko-İvanovskaya, Moiseyenko, Barikov, Şneerov, Sagarodni, Nadyesdina, Novomeyski, Şergov, Efrussi ve Katz'a karşı açılan dava, 17 Ekim Beyannamesiyle (Çarın 21 Ekim tarihli direktifiyle), Leontyevna'ya karşı psikolojik rahatsızlığı nedeniyle, Peter-Paul kalesinde sinir hastası Agapov (Dulebov) dışındakilerin hepsinin serbest bırakılmasıyla sonuçlandı. Aralarından yalnızca Moiseyenko ve Şillerov Savaş Örgütüne geri döndüler. Sagarodni, 1905 Aralığında bir dinamit atölyesi nedeniyle Petersburg'da tutuklandı, sonraki durumuna ilişkin bir haber alamadım. Efrussi çok sonraları 1907 yılında yine terörde yer aldı. Sinir bozukluğu bir ruh hastalığına dönüşmekte olan Agapov (Dulebov), kaleden mucize yaratıcı doktor olarak bilinen Nikola'nın hastanesine götürüldü. 1905 Kasım ve Aralığında onu hastaneden çıkarma denemelerimiz oldu, Moiseyenko bu amaçla doktorlardan biri, Doktor Troşin'le pazarlık yürütüyordu. Bu pazarlıklar başarısızlıkla sonuçlandı ve Agapov 1908'de aynı hastanede gerçek adını bildirmemiş olarak öldü. Arkasında bana, tanıdık bir döküman, Ufa Valisi Bogdanoviç'in öldürülüşünden önce yazdığı bir mektup bıraktı.

Mektup şöyle:

Yoldaşlar!

Size neden Ufa valisini öldürmeye gittiğimi açıklamaya gerek olmadığına inanıyorum; sizin bunun neden gerekli olduğunu anladığınızı düşünüyorum. Bize köleler gibi baskı yapılmasına göz yumamayız, kanımızın su gibi akıtılmasına izin veremeyiz. Ve özgürlüğümüz için, mutluluğumuz için bizzat savaşmak zorundayız.

Ama yoldaşlar, size bir şey söylemek istiyorum; Savaş Örgütünün kararını yerine getirmeye gidiyorum. Bu işçi hareketine inanmadığından değil, eğer biz halkın cellatlarını ve eşkiyalarını cezalandırmazsak, coşkunun azalacağı ve ileri gidilemeyeceğini düşündüğümdendir. Belki bu yaptığımla benim işçi hareketine zarar verdiğim söylenecek. Ona zarar vermek istemediğimi söyleyebilirim, bu konuda çok düşündüm, her barışçıl protestoya karşı küstahça bir alayı göze almamız gerektiğinden bunun yapılmasının zorunlu olduğunu hissediyorum ve inanıyorum. Gösterilere gittiğimiz zaman, bayrağımızı açacak zamanımız ya oluyor, ya olmuyor, canileşmiş kazaklar, jandarma ve ajanlar üzerimize saldırıyor ve vahşi bir kavga başlıyor; kılıçlarıyla üzerimize yürüyorlar, palalarını çekiyorlar, atların ayakları altında eziyorlar, karakollara götürülüyoruz ve göstericilerin kişilikleriyle utanmazca alay ediliyor. Bu vahşiyane sal-

dırıların sorumlusu kim? Bakanlarımız, Genel Valilerimiz ve öteki Valilerimiz. Ve bu yüzden bu zalimden, Ufa Valisinden intikam alma şerefinin bana verilmesini mutluluk olarak kabul ediyorum. Onun kararıyla Blatoustlu işçilerin çok kanı döküldü. Ve akıtılan bu kanlara karşılık zalimlerin de kanı dökülmeli. Yalnızca bütün kalbimle kardeşlerime yardımcı olmak istiyorum ve bu eylemin gerçekleştirilmesi gerektiğine inandığım gibi, bizim genel hedeflerimize de inanıyorum. Kazananın biz olacağımıza inanıyorum. Rus halkını mahveden bu kan emici akbaba, yani Çarlık Hükümranlığı daha uzun süre kanımızı emeyecek. Savaşın Yoldaşlar! Halkın mutluluğu için, daha iyi bir dünya için, kutsal özgürlük için savaşın! Savaşın Yoldaşlar, Rus hükümranlığının en son kaleleri zaptedilene kadar, silahlarınızı bırakmadan savaşın!

Dulebov, Bogdanoviç'i öldürmeye kalkışır ve arkasından bu mektubu bırakırken, tutuklanıp idam edileceğinden en küçük bir şüphesi yoktu. 6 Mayıs'ta bir Browningle şehir parkında Bogdanoviç'e altı el ateş etti ve kaçtı.

Yegor Olimpieviç Dulebov, 1883 ya da 1884'de doğmuştu. Köylü kökenliydi, Ufa'daki demiryolu atölyesinde tesviyeci olarak çalışıyordu. 1901 kışında, yönlendiriciliğini o dönem polis gözetiminde Ufa'ya gönderilmiş olan Yegor Sergeyeviç Sasonov'un yaptığı devrimci bir işçi grubuna katıldı. Gerşuni Bogdanoviç'in öldürülüşünü organize ederken, bu olayı gerçekleştirmek üzere Dulebov'u seçmişti. 6 Mayıs'dan sonra Dulebov aranmaya başladı ve Yekaterinenburg, Saratov ve Bakü'de saklandı. Bakü'de illegal bir matbaada çalıştı. 1904 baharında daha önce de anlattığım gibi Plehve olayında yer aldı. Savaş Örgütünde cesareti, bağlılığı ve pratik deneyimleri nedeniyle büyük bir saygı görmekteydi. Sasonov dışında en yakın olduklarıysa, Kalyayev, İvanovskaya ve Dora Brilliant'tı.

Tatyana Leontyevna Peter Paul kalesinden serbest bırakılışının hemen ardından Goc aracılığıyla Savaş Örgütüne ulaşabilmek için yurtdışına çıkmıştı. Ben ve Asef, tekrar çalışmak istediğini haber aldık. Leontyevna'ya çok değer veriyorduk, ama kendisiyle görüşmeden hastalığının ne durumda olduğunu bilemezdik. Asef'in de onayıyla, kendisine biraz yurtdışında kalarak iyileşmesini ve dinlenmesini rica ettiğim bir mektup yazdım. Bu mektup nedeniyle üzücü bir yanlış anlama meydana geldi. Leontyevna mektubumu birlikte çalışma isteğinin reddi olarak yorumlamıştı; yani yalnızca düşünmediğim şeyleri değil, ayrıca düşünemeyeceğim şeyleri de bana

isnat etmişti. Leontyevna benim gözümde her zaman yakın olduğum bir arkadaştı ve benim için yalnızca hastalığının yeterince iyileşip iyileşmediği sorusu vardı. Benim mektubumu Savaş Örgütünün red cevabı olarak kabul ettikten sonra, Maksimalistlerin Sosyalist Devrimci Partisine katıldı. 1906 Ağustosunda İsviçre'de İnterlaken'de bir kahvaltı sırasında yan masada oturan yaşlı bir adamı vurdu. Önündekinin eski İçişleri Bakanı P. N. Durnovo olduğundan emin olarak ateş etmişti. Ama bu bir hataydı; ihtiyar Durnovo değil, Müller adında bir Fransızdı.

Bu suikast Leontyevna'nın tek başına yaptığı bir şey değildi. Maksimalistlerce organize edilmişti ve bu üzücü yanlışlığın sorumluluğu yalnızca ona düşmüyordu. 1907 Martında Leontyevna Thun'da İsviçre mahkemesi tarafından yargılandı ve dört yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Örgütün Trepov'a suikast hazırlığı suçlamasıyla tutuklanmış olan öteki üyelerinin başına gelenler ise şöyleydi:

21 Kasım 1905'de Petersburg Bölge Askeri Mahkemesi, Podnovski, Şişmanov, Borişanski, Siderenko (Albay Trofimov'un oğlu) ve Markov'u dört yıl, Trofimov'u 10 yıl kürek cezasına mahkum etti; yüksek askeri mahkeme, Trofimov'un 10 yıllık cezası yerine 15 yıllık kürek cezası kararı verdi. Mahkeme tek bir idam kararı bile vermemişti. Bu yalnızca politik durumla, "Özgürlük Günleri"yle açıklanabilirdi: Gerici bir saldırı daha yeni hazırlanmaktaydı. Eğer yargılama iki ay önce ya da sonra, Eylül ya da Ocakta olsaydı, kesinlikle Borişanski, Trofimov ve Markov idam edilirlerdi.

Savaş Örgütünün elemanlarının tutuklanmasından sonra, daha önce de söz ettiğim gibi, yalnızca Dora Brilliant, bu konuda hiç bir yetkisi olmayan Tutçev ve sırf kitleleri savaşa hazırlama yetkisine sahip olan Ruthenberg dışarda kalmışlar ve birlikte Savaş Örgütü adına bir komite oluşturmuşlardı. Bu komite herhangi bir eyleme girişmemiş ve hemen ardından Ruthenberg ve Tutşev yurtdışına çıkmışlardı. Dora Brilliant ise artan dinamitleri Poltava'da bırakarak, benim ya da Asef'in gelişini beklediği Darpat'a gitmişti. Böylece Savaş Örgütünün varlığı son bulmuştu. Yalnızca Asef, ben ve Dora Brilliant kalmıştık. Henüz denenmemiş, ancak çok az tanıdığımız insanlar vardı; Silberberg çifti, Rachel Lourie, Manya Şkolnik ve Aaron Spaismann. Ama büyük çabalar ve yüce fedakârlıklar pahasına ulaşılmış olan, ortak çalışmayla yaratılmış birlikten ve bütünlükten ve ortak bir düşünceyle yoğrulmuş anlayışımızdan bir eser kalmamıştı. Görevimiz örgütü yeniden yaratmak ve Trepov olayını bir sonuca

ulaştırmaktı. Villefranche'deki laboratuvarda yapılan çalışmalar bitmişti. Aşağıdaki karara varmıştık:

Örgütün, içlerinden dördü kadın olan o andaki gücüyle, Trepov'a bir suikast hazırlığına girişmesini olanaksız görüyorduk. Bu yüzden ben, gerekliliği uzun süreden beri bilinen ve Borişanski'nin başaramadığı Kleigels'e suikast olayını üstlendim. Olayda doğrudan yer alınayacak olan Silberberg, Şkolnik ve Spaismann emrim altında idiler. Organizasyon çok güçsüzdü ve yalnızca Silberberg'de önemli bir güç ve daha sonra bizim yerimizi doldurmaya uygun bir yetenek olabileceğini düşünüyorduk. Şkolnik ve Spaismann yahudilikleri nedeniyle ellerinde bombayla Petersburg'da dolaşmaya uygun değillerdi. Ayrıca, Yahudi kökenli oluşları Genel Valinin öldürülüşünün ardından, Kiev'de bir Yahudi kıyımına yol açabilirdi. Xenia Silberberg ve Rachel Louire dinamitleri Odessa'da kaplıcalara yakın bir yerde saklayacaklardı. Asef, en zor olanı üstlenmişti; Trepov'u öldürmesi gereken insanları, örgütün çekirdeğini oluşturacak olanları seçmek. Kiev'de de Petersburg'daki gibi eski yöntemin, caddede takip yönteminin uygulanmasına karar verildi. Spaismann, sigara, Şkolnik, çiçek satacaktı. 17 Mayıs tutuklamaları Savaş Örgütünün tarihinde bir dönüm noktası olmuştu.

Mayıs 1905'de Belçika vatandaşı Rene Tocque'e ait pasaportla Voloçisk üzerinden Moskova'ya gittim ve Çarkov'da Silberberg'le buluştum. Dora Brilliant Darpat'taydı, Xenia Silberberg ve Rachel Lourie dinamitlerini kaplıcada muhafaza etmekteydiler. Spaismann Vilna'da, Şkolnik Druşeniki'de beni beklemekteydiler.

Kleigels olayını üstlenirken, ciddi zorlukların çıkabileceğini, doğru bir örgütlenmeyle, Silberberg'in doğrudan katılımı olmaksızın en kısa sürede, kesin olarak başarıya ulaşmak zorunda olduğumuzu düşünüyordum. Silberberg terörist faaliyetler okulunu bitirmek zorundaydı. Bu noktadan hareketle Kiev'de bulunması gerekiyordu. Onunla Çarkov'da görüşüp, pasaport defteri almak üzere batı bölgesine gitmesi görevini verdikten sonra Vilna'ya Spaismann'a gittim.

Vilna'da Spaismann'ı bulamadım. Bir kaç gün arka arkaya kararlaştırılan yerde onu bekledim ve gelinceyince, gizlilik kurallarına karşın kalması gereken otele gittim. Otelde yoktu. Şkolnik'ten Spaismann'a ilişkin bir şeyler öğrenebilme umuduyla Druşeniki'ye geçtim.

Şkolnik bana şunları anlattı:

Spaismann örgütün bütün diğer üyeleri gibi dinamitleri giysilerinin altında saklayarak sınırdan geçirmişti. Aleksandrovo'da, gümrük salonunda beklerken, bir gümrük memuru yanına gelmiş ve ondan

üst-baş araması için özel bölmeye gelmesini rica etmişti. Aramada paketler halinde keten bir torbaya dikilmiş olan dinamit bulunmuştu. Ayrıca bir de tabanca çıkmıştı. Gümrük memurunun torbada ne olduğu sorusunu, eczacı olduğu, yanında kafur getirmiş olduğu, ama gümrük ödememek için sakladığı şeklinde yanıtlamıştı. Ona inanılmıştı, ama bir jandarma subayını çağırmışlardı. Subay dinamiti incelemiş ve o da bir ilaç maddesi olarak kabul etmişti. Spaismann 60 ruble gümrük ödemiş, silahına el konulmuş ve bir tutanak hazırlanarak serbest bırakılmıştı. Aleksandorovo'dan Vilna'ya gitmiş, bir kaç gün beni beklemiş ve bir ev aramasından korktuğu için dinamiti imha etmişti: Ardından beni beklemeksizin, Druşeniki'ye Şkolnik'i görmeye gitmişti. Benim gelişimden önceki gün para almak amacıyla tekrar Vilna'ya dönmüştü. Bu anlatılanlar hiç hoşuma gitmemişti. Dinamitin imha edilişi ve sınırda olanlar ilginçti. Şkolnik'in Spaismann'a nasıl bir güven duyduğunu bildiğimden edindiğim izlenimlerden ona söz etmedim ve Druşeniki'de onu beklemesini ve ardından birlikte Kiev'e, yanıma gelmesini önerdim.

Kiev'de Spaismann'a;

"Sınırda neler olduğunu anlatır mısınız?" dedim.

Şaşırdı, ama Şkolnik'in anlattıklarını yineledi.

"Peki, yanınızda bir tabanca oluşunun nedenini onlara nasıl açıkladınız?" dedim.

"Rusya'da soykırımlar olduğunu, her insanın kendini koruma hakkına sahip olduğunu, eğer bu gerçekten bir suçsa, hata yapmış olduğumu, silah ruhsatımın olmadığını söyledim."

"Size inandılar mı?"

"Evet ve silahımı alıkoydular."

Konuşmasının tonunda dürüstlük vardı. Ayrıca sözlerinden şüphelenmek için hiç bir nedenim yoktu, daha çok yurtdışındayken üzerimde kesinlikle dürüst bir insan etkisi bırakmıştı. Buna rağmen sordum;

"Yanınızda yurtiçi pasaportu var mıydı?"

"Evet."

"Bulundu mu?"

Spaismann sözlerimdeki güvensizliği hissetmişti. Daha da şaşkınlaştı.

"Hayır, bulunmadı. Yurtdışı pasaportumu girişte, kapıda aldılar. Diğeri gibi yeşil olan yurt içi pasaportum cebimde kaldı. Arama sırasında onu dışarı çıkardım ve masanın üzerine koydum."

"Peki, jandarmalar onu kontrol etmediler mi?"

"Hayır, belki de onun benim yurtdışı pasaportum olduğunu düşündüler."

Spaismann'a inanıyordum, ama öykü gerçekten ilginçti. Özellikle ilginç olanı dinamiti imha etmesiydi. Sordum:

"Dinamiti nerede imha ettiniz?"

"Vilna'da."

"Neden?"

"Aleksandorovo'dan hakkımda bilgi iletilmiş olabileceğinden korktum, pasaportumu da değiştiremezdim, yanımda başka bir tane daha yoktu."

Spaismann'ın macerasını Silberberg'e anlattım. Silberberg onu kendi açısından sorgulamıştı ve ona inanıyordu. Buna rağmen, Mayıs'ta geldiğinde Asef'e herşeyi anlattım.

Kafasını salladı ve;

"Gerçekten mi?" dedi.

Spaismann'a güvendiğimi, ama bunun görülmedik, inanılamaz bir macera olduğunu, Spaismann dışında herhangi biri bunu anlatsaydı tek kelimesine bile inanmayacağını söyledim.

Asef, yine kafasını salladı.

"Belki de korkmuş olamaz mı?" dedi. "Belki de dinamiti daha Viyana'dayken attı ve sonra bütün bu hikayeyi uydurdu, onu sorgulayacağım."

Asef, Spaismann'a bizzat sordu. Daha sonra Spaismann, ölümünden kısa bir süre önce, cezaevinden sınır hikayesinin kelimesi kelimesine doğru olduğunu bildiriyordu.

Silberberg yüz adet pasaport defteriyle geri gelmişti. Onları Slonim şehrinde satın almıştı. Şkolnik ve Spaismann için pasaport düzenledim ve aynı evde kalarak seyyar satıcılığa başladılar. Spaismann sigara, Şkolnik çiçek satıyordu. Kreşçatik'de seyyar satıcılık yasak değildi ve büyük bir rahatlıkla takip çalışması yapmak mümkündü; yalnızca Genel Valilik binasının bulunduğu Enstitü Caddesinden uzak olmayan alanları tutmak gerekiyordu. Spaismann'a, Kleigels'i görebilmek için, onun Podol'daki vapur iskelesine gidişinde İşadamları Parkında satış yapmasını önerdim. Şkolnik Enstitü Caddesinin sağ tarafında, Annen caddesinin köşesinde gözlemliyordu ve şehire ya da gara giden yolu kaçırması mümkün değildi. Kleigels'in düzenli çıkışları olamazdı, bu yüzden dış görünüşünü tespit ederek, örneğin Çarlık Günü gibi, görev gereği katedrale gitmesi gereken günlerden birinde suikast düzenlemeye karar verdik. Planımıza göre Şkolnik ve Spaismann dokuzdan onikiye ve birden akşam sekize kadar iz-

leyeceklerdi. Kleigels'in akşam sekizden sonra tiyatro dışında bir yerlere gidebileceğini pek sanmıyorduk. Bütün bir yıllık gazetelerden olağanüstü seyrek tiyatroya gittiği biliniyordu.

Silberberg ve ben de Kreşçatik civarında dolaşmaya çaba gösteriyorduk. Kısa süre sonra her ikimizde Kleigels'i görmeyi başardık. Açık bir arabayla gidiyordu. Bu şekilde suikast anında bir hata olasılığı yok edilmişti.

Haziran'da bir gün alışıldığı gibi, Kreşçatik'de dolanıyordum. Birden arkamda beklemediğim bir ses duydum.

"İzin verin bir dakika."

Bunun bir ajan olduğuna emindim. Yoksa kim bana bu sözcüklerle hitap edebilirdi; döndüm Didinski önümde duruyordu.

Birlikte bir pastaneye gittik. Orada bana bir yüzme havuzunda tutuklanışının ve Kiev'e getirilişinin öyküsünü anlattı. Tekrar Savaş Örgütüne kabul edilmesini rica ediyordu.

"Dinleyin, Didinski" dedim, "şimdi gerçekten yoldaşların bunu onaylayabileceğine inanıyor musunuz?"

Başını eğdi.

Devam ettim.

"İlk olarak ben, bunun karşısında olacağım. Siz aslında örgüte karşı suç işlemiş durumdasınız."

Bu noktada,

"Ben böyle yaşayamam. Herhangi bir şekilde Kleigels'i öldürmeye karar verdim. Eğer bana yardım etmezseniz onu tek başıma öldüreceğim" dedi.

Kim öldürürse öldürsün, elbetteki Kleigels'in öldürülüşünü yalnızca saygıyla karşılayacağımızı söyledim. Sordu:

"Peki mahkeme önünde kendimi Savaş Örgütünün bir üyesi olarak tanımlayabilir miyim?"

"Dinleyin, bunu bir kenara bırakalım; siz Kleigels'i tabii ki öldürmeyeceksiniz. Artık terörü düşünmeyin, ateş etmek, bomba atmak herkesin harcı değil. Barışçıl çalışmada yer almanız daha iyi olur."

Didinski isteğinde ısrarlıydı. Tek başına Kleigels'e karşı harekete geçebileceğini, yardıma ihtiyaç olmadığını ve istemediğini de, yalnızca bir şeye, mahkeme önünde, Savaş Örgütünün bir üyesi olduğunu söyleyebilme hakkına ihtiyacı olduğunu söyledi. Devamla, yoldaşlar önünde kendini Plehve olayından ötürü suçlu hissettiğini ve bunu telafi etmek istediğini ekledi. Başarısız bir suikast durumundaysa mahkeme önünde susacaktı.

Onu dinledikten sonra;

"Biz size Kleigels'i öldürmeyi ne yasaklayabiliriz, ne de izin verebiliriz. Bir tabancanız var. Kiev'de her anlamda yasal durumda bulunan bir insan olarak kolayca Genel Vali'den bir randevu alabilirsiniz, bu sizin sorununuz. Ama biz size yardım etmeyeceğiz ve sizinle görüşmek de istemiyorum. Ama eğer Kleigels'i öldürürseniz, kendinizi Savaş Örgütünün bir üyesi olarak tanımlayabilirsiniz. Size şunu söyleyeyim: Bu suikast için ön hazırlık gerekmiyor, Kleigels'in herhangi bir görüşme gününde bunu gerçekleştirebilirsiniz. Size üç hafta süre veriyorum; eğer Kleigels üç hafta içinde öldürülmemiş olursa, bugün bana hiç bir şey söylememiş olduğunuzu kabul edeceğim."

Üç haftanın sonunda Kleigels öldürülmemişti. Ve ardından birkaç gün sonra Kreşçatik'de Didinski'ye rastladım. Beni görmemiş gibi davrandı.

Spismann ve Şkolnik'in Kleigels'i izlemesi gereken saatlerde Kreşçatik'de dolaşmaya çıkıyordum ama, onları yerlerinde çok seyrek görebiliyordum. Özellikle Spaismann çok seyrek görev yerindeydi. Akşamları Çarlık Bahçesi ya da bir meyhanede onlarla görüştüğümüzde, sıkça, bu konudaki şaşkınlığımı belirtiyordum. Yokluklarını birbir nedenle açıklıyorlardı, bir kezinde Spaismann hastaydı, başka bir kez Şkolnik'in caddenin gürültüsünden ötürü başı ağrımıştı vs. Ama bana sanki benden bir şeyler gizliyorlar gibi geliyordu. Görüşmelerimizde sıkça bulunan Silberberg de aynı izlenimi edinmişti. Takip artık bir aydan beri sürüklenirken, ben ve Silberberg gibi rasgele takip edenlerin ona rastlamış olmasına rağmen, düzenli izleyicilerin Kleigels'i henüz görmemiş olmaları son derece tuhaftı. Bu muammâ ve Şkolnik'in tavrı, bana verdiği bir devrim tutkunu olarak terör adına her türlü fedakârlığı yapmaya hazır bir insan izlenimine, ona ilişkin düşünceme uygun düşmüyordu. Bir kez onu, Spaismann olmaksızın, tekbetek bir randevuya çağırdım ve açıkça düşüncemi söyledim; bu işi bu şekilde yürütmektense bir kenara bırakmanın daha uygun olacağını söyledim. Bitirdiğimde, gözlerinde yaşlar gördüm. Bir dolu el kol hareketi yaparak, tipik yahudi şivesiyle konuşmaya başladı:

"Peki, tamam... size herşeyi söyleyeceğim... Yalnızca tanrı aşkına Aaron bunu bilmesin."

"Ne oluyor?"

"Aaron bana izin vermiyor."

"Takip için mi?"

Gözlerini elleriyle kapatarak;

"Bomba atmamı istemiyor."

Bu benim için beklenmedik bir şeydi; Spaismann'ın herhangi bir nedenle suikaste karşı olabileceğini asla düşünmemiştim.

"Ama, o bombayı atacak olan siz değilsiniz. Siz yalnızca yedek olacaksınız" dedim.

"Hiç farketmiyor. O bunu da istemiyor."

Ben de bunu istemiyordum. Ama bir seçim yapma hakkımız yoktu; ya Şkolnik ya da Silberberg suikasti gerçekleştirmeliydi. Ayrıca, Kleigels'in birinci bombayla öldürüleceğini umuyordum. Bombaları Silberberg hazırlamıştı ve Kreşçatik'de büyük bir hareketlilik yoktu; hiç bir şey bomba atıcıyı arabanın yanına kadar gitmekten alıkoyamazdı.

"Peki siz, siz istiyor musunuz?"

Yaşlı gözlerini kaldırıp yüzüme baktı.

"Soruyor musunuz? Böyle birşeyi nasıl sorabilirsiniz?"

Bir kaç gün sonrasında Spaismann'a dedim ki;

"Sizi sokakta pek göremiyorum... Yoksa takibi sürdürmek istemiyor musunuz?"

Şaşırdı.

"Doğruyu söylemek gerekirse, ben Kleigels'i pek düşünmüyorum."

"Peki kimi öyleyse?"

"Trepov'u."

"Ama biliyorsunuz, bu konuyu daha önce konuştuk. Trepov olayı için güçlü bir örgütlenmeye ihtiyacımız var; bu olmadığı sürece ve ayrıca da sizin bir Yahudi olarak Petersburg'da dolaşmanız pek uygun değilken mümkün değil"

"Evet, ama Kleigels kim oluyor ki?"

Ona, Kleigels'e suikastte yer alacağını daha önceden bildiğini ve bunu onaylamış olduğunu, hatta özel olarak istemiş olduğunu anımsattım. Devamla, elbetteki onu zorlayamayacağınızı ve eğer Kiev'de çalışmak istemiyorsa örgütün ona tek başına çalışma özgürlüğü verebileceğini söyledim. Spaismann daha da şaşkınlaştı.

"Bana örgütten ayrılmamı mı öneriyorsunuz?"

"Hayır, yalnızca sizi zorlamak istemiyorum."

Bir dakika kadar süren tereddütten sonra:

"İyi, Kleigels'e karşı eylemde yer alacağım."

Bu tür konuşmalar bende yavaş yavaş bu olayın başarısından şüphe uyandırmaya başlamıştı. Şkolnik'den, Spaismann'ın onu halen takibi sürdürmemesi için ikna etmeyi denemekte olduğunu ve artık olayın onu zorla çalışmadan alıkoymaya kadar vardığını öğrendim.

Bütün bunları Haziran sonunda Çarkov'da görüştüğüm Asef'e anlattım.

"Öyleyse, bu suikasttten birşey çıkmayacak" dedi biraz düşündükten sonra "işi tasfiye etmek daha iyi."

15 Temmuz'daki Aziz Vladimir günü ve 30 Temmuz'daki veliahtın doğum gününe kadar beklemeyi önerdim. Kleigels'in bunlardan birinde Katedrale gitmesi umudu vardı. Asef karşı çıkmadı. Kiev'e geri dönüşümdeki randevuda, Şkolnik ve Spaismann'a 15 ve 30 Temmuz'da Kleigels'e karşı suikastte yer almayı isteyip istemedikleri sorusunu yönelttim.

Spaismann, "Ama biz daha Kleigels'i hiç görmedik ki" dedi.

Bunun için yeterli zamanımız olduğu, gözlemleri esnasında onu görebilecekleri yanıtını verdim. Bunun üzerine Spaismann;

"Trepov'u tercih ederdim" dedi.

Ama Şkolnik onun sözünü keserek;

"Kleigels'i kararlaştırmıştık ve bunu yerine getireceğiz."

Spaismann'ın Kleigels'e karşı harekete geçmeyeceğini görüyordum. Suikasti yalnızca Şkolnik'le örgütlemeyi pek çok nedenden ötürü istemiyordum. Bombayı Silberberg'e vermne hakkına sahip değildim ve ayrıca buna hakkım olsaydı bile yapmazdım, çünkü, örgütün bu güçsüz durumunda en değerli elemanını böylesi bir olay için feda etmeyi uygunsuz buluyordum.

Kleigels'e karşı suikast ne 15 ne de 30 Temmuz'da gerçekleştirilemedi. Spaismann katılmayı reddetti ve ayrıldık. Ayrıca teröre olan bağlılığına ilişkin düşüncemiz sarsılmamış olmasına rağmen Şkolnik'le de ayrıldık. Veda ederken Spaismann:

"Peki, eğer rica edersem, bana bir bomba verebilir misiniz?"

"Bombaya niçin gerek duyuyorsunuz?"

"Belki, taşrada bir eylem gerçekleştirebilirim."

Şaşırdım.

"Dinleyin Aaron, sizin için Kleigels çok küçüktü, Trepov'u istiyordunuz, daha azını değil ve şimdi böyle bir taşra eylemine mi karar veriyorsunuz?"

"Onu söylemedim, yalnızca bana bir bomba verip vermeyeceğinizi bilmek istiyordum."

Ona bomba vermeyeceğim, örgüt haricinde dinamiti kullanma hakkına sahip olmadığın yanıtını verdim.

Şu ana kadar hâlâ aslında Kleigels'e ya da Trepov'a karşı olsun hangi suikastte yer aldığının Spaismann için hiç de önemli olmadığını düşünüyorum. Aynı şey Kiev olayına katılmayı reddederken dahi

şüphe götürmezdi. Ama bana, o zaman henüz Şkolnik'le birlikte bir askeri eylemde yer alma düşüncesine alışamamış, bunu daha sonraları örgütümüzden ayrıldıktan sonra kabullenmiş gibi geliyor.

Bir kaç ay sonra 1906 Ocak'ında Çernigov'da oradaki Valiye karşı bir suikast düzenlendi. Daha sonra bu suikastin Manya Şkolnik ve Aaron Spaismann tarafından gerçekleştirildiği ortaya çıktı. Spaismann'ın bombası patlamamış ve Şkolnik'in bombasıyla vali yaralanmıştı. Bölge Askeri Mahkemesi Spaismann'ı ölüme mahkum etmişti ve hemen asıldı. Şkolnik ise yirmi yıl kürek cezasına çarptırıldı. Devrimci kariyerleri böylece sona erdi.

Ağustos başında Asef, Nijni Novgorod'a geri döndü. İlk sözleri; "takip ediliyoruz" idi.

Arkasında bir ajanı farkettiğini anlattı bana. Ben bir takibe ilişkin hiç bir işaret farketmemiştim ve bu yüzden başta ona inanmıyordum. Bunun üzerine yalnızca arkasında ajan farketmekle kalmadığını, ayrıca iki kez tanımadığı insanlar tarafından uyarıldığını anlattı: İlk kezinde, Moskova'da Yakimova'yla Filipov'un kahvesindeki görüşmeden sonra caddede yabancı birinin dikkatini ajana çekmeye çalıştığını ve ikinci kezinde ona doğrudan vagonda bir demiryolu kondüktörünü gösterdiğini söyledi. Asef ateşli bir biçimde hepimizin derhal Nijni'yi terketmemizde ısrarlıydı. İki gün kadar sonra Asef ve Silberberg yolda arkalarında bir ajan olduğunu farketmişlerdi. Otelime geri döndüğümde, otel personelinin bana karşı tavrında kesin olarak belli belirsiz hissedilebilen bir değişiklik gözlemledim. Ama, tehlikeleri büyüttüğümüze ve takip edilmeyeceğimize inanma eğilimindeydim. Silberberg'e sormuştum:

"İzlendiğinizden emin misiniz?"

"Emin değilim" diye yanıtladı "Ama, bir gözün üzerimizden hiç ayrılmadığı gibi, hoş olmayan bir duygu var." Aynı akşam kentteki marketlerden birinde Asef'le otururken, bana Okrana Petersburg bölümünde özel görevde çalışan, Statkovski salona girdi gibi gelmişti. Öğrencilik yıllarımdan beri Statkovski'yi görmemiştim ve elbette yanılabilirdim, ama benzerlik Asef'in dikkatini buraya çekmeme yetecek kadar büyüktü.

Dikkatlilik hemen ve ciddi önlemleri gerektiriyordu. Eğer Novgorod olayını sürdürseydik, bütün örgüt onu kesin olarak yok olmasına götürecek olan ajanlar çemberine alınmış olacaktı. Böylece önümüzde duran, artık önceki göreviniz Trepov'un öldürülmesi değil, belki daha az onurlu olmayan, ama daha az zor bir görev olan örgütün korunması göreviydi.

İlk olarak Silberberg Nijni'den ayrıl[illegible]mısı yaver gitti, takibi atlattı ve Petersburg'a gelip, bir at ve fayton satın aldıktan sonra faytonculuğa başladı. Asef ortalıktan kaybolmuştu. Ve ben şunları yaşadım:

Asef bana üç hafta sonrası için Petersburg'da bir randevu vermişti. Bu üç haftalık süreyi her birimiz kendi başına, izlerinizi yok etmek için kullanacaktık. Bir savaş hilesi uyguladım. Kiev'e giden hızlı trenin kalkışından yarım saat öncesi, Moskova'ya gelen trenlerden biriyle Nijni'den ayrıldım, ancak bu trenler Briansker garından hareket ediyorlardı. Moskova'da bir gardan diğerine gidebilecek kadar bir zamanım oluyordu. Ajanlar Moskova'da nereye gideceğimi zamanında bilemeyeceklerdi. Bu yüzden, Nijni-Novgorod garında hamala yüksek sesle Brester garına bir fayton tutmasını emrettim, bu gar Kiev'e değil, Smolensk'e giden trenlerin kalktığı gardı. Faytonla bir yarım kilometre kadar gitmiştik ki, faytoncuya sordum:

"Nereye gidiyorsun?"

"Emrettiğiniz gibi, Brester garına."

"Brester'e değil, Briansker'e. Briansker'e çek."

Faytoncu döndü. Arkamızda kimse yoktu ve ben gidişimin kimse tarafından farkedilmediğinden emin olarak Kiev'e gittim. Kiev'de giysilerimi değiştirdim ve Kiev'le Odessa arasındaki Şmerinka istasyonunda çalışan üniversiteden arkadaşım Danilov'un yanında birkaç gün geçirmeye karar verdim. Odessa'ya kadar bir bilet satın aldım ama, üçüncü işaret zilinde Şmerinka'da trenden atladım. Şanssızlığım şu ki; Danilov bütün aile üyeleriyle birlikte Kiev'e gitmişti. Yalnızca hizmetçi kız evdeydi. Ona Danilov'un bir kuzeni olduğumu söyledim ve boş evde tek başıma kaldım. Ev sahibi dönünceye kadar, beş gün Şmerinka'da kaldım. Her türlü takipten uzak olduğumdan emin bir şekilde Petersburg'a gitmeye karar verdim. Asef'le kararlaştırdığımız süreye yedi gün kadar kalmıştı. Her şeye rağmen, Asef'in bana tavsiye ettiği tarım uzmanı yoldaş Gedda'nın Klin bölgesindeki çiftliğine gittim. Benim varışımdan sonraki gün evdeki kadın heyecanla odama geldi.

"Takip ediliyorsunuz."

"İnkarsız."

"Kesinlikle, bahçıvan burdaydı, istasyondan iki ajanın geldiğini ve sizi sorduklarını söyledi."

O anda Gedda geldi. Demiryolculardan birinin, Klin ve civar istasyonlarda ajanların pusuda beklediğini bildirdiğini anlattı. Takibi atlatmayı başaramadığım açıktı. Kesinlikle çiftlikte daha fazla kalmamalıydım.

Aynı akşam Gedda bir atı arabaya koştu ve beni istasyona değil de, Klin'in dışındaki küçük bir durağa götürdü. Trene bindiğimde, durakta bekçiden başka bir tek kişi bile yoktu. Petersburg'a giden hızlı trene yetişmek üzere Moskova'ya gidiyordum. Trenimin varışıyla, Petersburg treninin kalkışı arasında 15 dakika süre vardı. Yalnızca vagondan inmek ve aynı garda, hatta aynı yolda farkedilmeksizin hazır olan trene binmek zorundaydım. Ben de öyle yaptım.

Sabah Petersburg'a gelmiştim. Takibi atlatınayı başarıp başaramadığımı bilmiyordum. Akşama kadar arkamda bir ajanın varlığını hissetmedim. Ama akşam saat 7 civarı hayvanat bahçesinden çıkarken bir yarış faytonunun kendisini kiralamamı teklif etmeksizin arkamda yavaş yavaş hareketlendiğini farkettim. Sverinskaya Caddesine gittim, o da arkamdan geliyordu, Mistinskaya Sokağına saptım, o da hemen beni izledi. Yaklaşık bir saat kadar beni böyle izledi. Ani bir biçimde Zerkovnaya'ya dönerek, ona doğru yürümeye başladım. Gözlerimin önünde atı çevirdi ve gülerek:

"Evet, bayım, görüyor musunuz..." dedi.

Tutuklanacağımı anladım.

Petersburg tarafındaki büyük bulvara doğru gittim, beni geçti ve Vedenskaya caddesine doğru ilerledi. Bir faytona bindim ve Vassili adasındaki büyük bulvara gitmesini istedim. Ortasında bir bulvar olduğu aklımdaydı ve ortadan kaybolmak için bunu kullanmaya karar vermiştim.

Tuçkov köprüsünde arkada bir at hızlı tırısla gidiş sesini duydum. Etrafıma bakındım. Yarış faytonu beni geçmişti. Büyük bulvarın orda fayton son hız giderken aşağı atladım ve bulvarı koşarak geçtikten sonra Dinyeper Sokağında ortadan kayboldum. Yarış faytonunun bir atla bulvarı geçemeyeceğini, onun etrafını dolaşmak zorunda olduğunu hesaplamıştım. Bu şekilde birkaç dakika kazanmıştım. Faytoncu hemen atını kırbaçlamıştı, dönemeç yüzünden Dinyeper Sokağı boyunca koştum ve Akademi Sokağına girdim, bir evin duvarına yaslanarak bekledim. Bir yarım saat geçti. Etrafta kimseler yoktu. Kaçmayı başardığımı düşünüyordum, ama eşyalarım yanımda değildi, bu yüzden bir otele gitmek zordu. Büyük bulvarın Petersburg tarafında okul arkadaşım avukat A. T. Semmel'in oturduğunu anımsadım.

Bir süre sonra orada kapısını çalıyordum.

Semmel'e iki haftadan beri izlenmekte olduğumu anlattım ve gece orada kalmama izin verip vermeyeceğini sordum. Semmel bunu hemen kabul etti.

Ertesi sabah, yakından tanıdığım mühendis P. M. Makarov, Semmel'e gelmişti. Bir çok kereler Savaş Örgütüne yardımda bulunmuştu. Makarov Semmel'e yöneldi ve;

"Neden eviniz polisçe sanlmış durumda?"

Ev gerçekten polisçe kuşatılmıştı. Her şeye rağmen, farkına varıldığı ve buradan çok zor ayrılabileceğim açıktı. Semmel'le evinden nasıl çıkabileceğimi konuşmaya başladım. Konuşmanın ortasında Semmel şapkasını başına geçirdi ve alışveriş yapmak üzere dışarı çıktı. Makarov çoktan gitmişti. Yalnız kalmıştım. Bir saat geçti, iki saat, üç saat geçti. Alacakaranlık çöktü. Semmel geri gelmiyordu. Gelmeyişinin nedenini anlayamıyordum. Çünkü onu tanıyordum, beni böyle zor bir durumda yalnız bırakacağını sanmıyordum. Ama aynı şekilde, tutuklanmış olabileceğini de sanmıyordum. Tutuklanması için hiç bir neden yoktu. Semmel ancak ben onun orda bulunduktan sonra tutuklanabilirdi. Ama polis arama emriyle gelmiyordu ve ben dört bir taraftan çevrilmiş olmama rağmen halen özgürdüm. Akşam saat sekiz civarı artık Semmel'i beklemeyerek, dışarı çıkmaya karar verdim. Onun paltosunu giydim ve kapıcının yanından geçerek dışarı çıktım. Kapıcılar bana dikkat bile etmemişlerdi. Yağmur yağıyordu ve ortalığı sel götürüyordu. Ortalıkta ajan görünmüyordu. Bir fayton kiraladım ve Finlandiya garına gittim. Daha sonra ortaya çıktığına göre, Semmel sokakta tutuklanmış ve Okrana bölümüne götürülmüştü. Polis akşama kadar onun ben olduğumu sanmıştı. Ancak gece olduğunda bunun bir yanlışlık olduğu ortaya çıkmıştı; bunun üzerine evinde sonuçsuz bir aramaya girişilmişti.

Finlandiya'ya A. G. Uspenski'nin sayfiye evine gittim. Şimdi ne yapmam gerektiği konusunda kararsızdım. Asef'ten haberim yoktu. Temkinli davranmak amacıyla bir kaç gün Finlandiya'da kalıp, ardından Asef'i aramaya başlamak istiyordum. Ama, hemen ertesi gün Petersburg komitesi üyesi W. S. Heinze Uspenski'ye gelmişti. O bana Asef'in yurtdışına çıktığını söyledi. Ve ayrıca şunları bildirdi:

Tanımadığı bir kadın, Petersburg komitesi üyesi Rostovski'ye gelmiş ve ona imzasız bir mektup getirmişti. Bu mektupta Mühendis Asef ve "eski sürgün" P.'nin (Tatarov) polisin gizli ajanları oldukları söyleniyordu. Ardından bu ikisinin neleri polise bildirdikleri sayılıyordu.

Bu mektup içimde en ufak bir kuşku dahi uyandırmamıştı; Asef'in dışında, Tatarov'u da provokasyonla suçlayamazdım. Ama bu mektubun kaynağını ve amacını anlayamıyordum ve bu yüzden bu konuyu Asef ve Goc'a danışmak üzere yurtdışına gitmek istiyordum. Tek

anladığım, bu mektubun her halûkârda, polisin olaydan haberdar olduğunu ispatladığı ve bu yüzden işin devamına girişmemizin mümkün olmadığıydı. Daha sonra Cenevre'ye gelen Dora Brilliant dışında bütün Savaş Örgütü üyeleri Rusya'da kalmışlardı. Sınırı geçmek için Helsingfors'da Heinze tarafından verilmiş adresteki Fin Aktif Direniş Partisinin üyesi Ewe Prokope'ye başvurdum.

Helsingfors'da Gapon'a rastladım. Skatudene'de öğrenci Walter Stenbeck'in yanında kalıyordu. Akşam yanına gittiğimde çoktan uyumuştu bile. Evi, Aktif Direniş Partisi üyesi silahlı bir nöbetçi tarafından korunmaktaydı.

Gapon uyandı ve beni görünce yataktan kalktı. İlk sözleri:

"Ne dersin beni asarlar mı?" oldu.

Sorusu beni hayrete düşürdü.

"Belki" dedim.

"Ama belki de, kürek cezası olur, değil mi?"

"Sanmıyorum."

Bunun üzerine çekinerek sordu.

"Peki, Petersburg'a gidebilir miyim?"

"Petersburg'da ne yapmak istiyorsun?"

"İşçilerle görüşmek. Yapamaz mıyım?"

"Yolculuk için yalnızca bir gece gerekli."

"Peki, tehlikeli değil mi?"

"Belki de tehlikeli."

"Posse de tehlikeli olduğunu söylüyor. Beni gitmemek için ikna etmeye çalışıyor. Ne dersin, işçiler buraya ya da Wiborg'a davet edilemez mi?"

Cevap vermedim. Gapon:

"Pasaportun var mı?" diye sordu.

"Evet."

"Bana ver."

"Yalnızca bir pasaportum var."

"Farketmez, sen ver."

"Ama bana lazım."

"Hadi canım ver."

"Dinle biraz, ben pasaportsuz kalamam ya."

"Ver."

Ona Felix Ribnicki adına düzenlenmiş sahte bir pasaport verdim. Pasaportu cebine koyduktan sonra, sorusunu yineledi:

"Sen, beni asacaklarını mı düşünüyorsun?"

"Evet."

"İşte bu kötü."

Veda etmeye hazırlandım. Komodinin üzerinde dolu bir Browning duruyordu. Gapon onu aldı ve başının üzerinde sallayarak:

"Yaşarken teslim olmayacağız" diye bağırdı.

Ewe Prokope bana Abo'ya kadar rehberlik etti. Abo'dan yine Fin Aktif Direniş Partisinin bir üyesi, yoldaş Kuvşinov'la Aaland adasına gittim. Oranın büyük toprak sahibi Alftan'a ait bir yelkenli, Aaland adasında hazır beklemekteydi. Alftan, Kuvşinov, köylü Lindeman ve Helsingfors Üniversitesi öğrencisi Viode kotranın mürettebatını oluşturuyorlardı. Gümrüğü yat klübü flaması altında geçtik ve akşama doğru Fin kıyılarındaki kaya adacıklardan birinde durduk. Sabah kızıllığıyla birlikte tekrar demir aldık ve 24 saat sonra artık İsveç karasularındaydık. Bir İsveç fener kulesinde karaya çıktım. Finliler fener bekçisine benim Fransız bir turist olduğumu söylediler ve onların yardımıyla Stokholm yakınındaki bir dinlenme yeri olan Furusund'a kadar bir yelkenli kayık kiraladım. Akşam üzeri Furusund'da, bir gün sonrası Stokholm'deydim.

Finlilerin bana karşı, o zaman göstermiş oldukları bu yakınlığı ve konukseverliği hiç unutamam. Benim kişiliğimde Rus Devrimine hizmet ettiklerini düşünüyorlardı ve bunu kendilerini Rus Devriminin yoldaşları olarak kabul ediyormuşçasına büyük bir istekle yerine getiriyorlardı. Eylül başında Cenevre'ye geldim.

Cenevre'de Goc'u buldum. Önceki gibi hasta yatağında yatıyordu. Goc Savaş Örgütünün durumuna ilişkin anlatıklarımı dikkatle dinledi ve sözedilen mektupta yazanların ona Petersburg'dan iletilmiş olduğunu söyledi. Bana bu mektup hakkında ne düşündüğümü sordu:

"Ne mi düşünüyorum. Hiçbirşey."

"Peki, Tatarov?"

Tatarov'u uzun süreden beri tanıdığımı, onun bir provokatör olabileceğini düşünemediğimi söyledim.

Goc düşünceliydi.

"Bence" diyerek yavaş yavaş konuşmaya başladı, "bu mektup kesinlikle polis çevresinden geliyor. Arkasında bir şeyler dönüyor. Ayrıca, partide bir provokatör var sanıyorum. Yoksa, örneğin Nijni'deki takip nasıl açıklanabilir?"

"Ne düşünüyorsunuz yani?" diye sözünü kestim.

Hemen yanıtlamadı.

Sonunda:

"Bence bu konu araştırılmalı" dedi.

Tatarov o zaman Paris'te yaşıyordu. "Devrimci Rusya"da çıkacak

yazıların, aynı dönemde yasal olarak Rusya'da yayınlanması işine girişiyordu ve Rus gazetelerine bu yayınevi adına ilanlar vermişti bile. Bu ilanda Goc'un, Şişko, Çernov, Minor, Bach ve öteki önde gelen sosyal devrimcilerin adları sayılıyordu. İsimlerin bu şekilde ilan edilmesi yalnızca zarar verirdi, bu okuyucuların ve sansürcülerin dikkatini üzerine çekme anlamına gelirdi. Tatarov bunu biliyor olmalıydı.

Partideki gelişmeleri karamsar bir tarzda gören sadece Goc değildi. Bir provokatörün varlığı pek çok kişi tarafından hissedilmişti. Pek çoğu, sözü edilen mektupta Tatarov'un adının direk olarak yer almasından dolayı tedirgindiler. Tatarov, onu suçlamak için ortada hiç bir neden var olmamasına rağmen, yurtdışındaki yoldaşların çoğunluğunda hoş olmayan izler bırakmıştı.

Eylül başında Goc, Cenevre'de bulunan Merkez Komitesi üyelerini ve Merkez Komitesine yakın elemanları biraraya topladı. Bu toplantıda, Minor, Çernov, Tutçev, ben ve birkaç kişi daha bulunuyordu.

Toplantının açılışında Goc:

"Bu konu üzerine çok düşündüm. Durum son derece ciddidir. Bana, tek devrimci dayanak noktasında durmak zorundayız gibi geliyor: Bizim için ne isimler ne de yetkililer olamaz. Tehlikede olan Partidir, bu yüzden en küçük varsayımı bile değerlendirmeliyiz, diyelim ki, aramızda herkes şüphelidir. Kendimden başlıyorum. Benim yaşamım biliniyor. Buna karşı birşey söyleyebilecek olan var mı?" şeklinde konuştu.

Orada bulunanların tek tek yaşantıları üzerinde durdu ve sordu: "Belki içinizden birileri birilerini kesin bir şeylerle suçluyor olabilir?"

Çernov ayağa kalktı. Uzun uzun ve ateşli bir şekilde bağımsız olan ve Merkez Komitesine muhalif görüşleri bulunan N'nin onun düşüncesine göre suçlu olduğunu kanıtlamaya çalıştı; ama o hepimizin iyi tanıdığı biriydi ve en ufak kuşkuya yer bırakmaksızın bütün şüphelerden uzaktı. Çernov konuşmasını bitirdiğinde herkes ona gülüyordu, kendisi de ilk gülenler arasındaydı. N'nin suçluluğu öylesine uzak bir olasılıktı.

Yine suskunluk egemen olduğunda Goc:

"Kötü şeyler söylemek istemiyorum, ama kuşkularımı da gizleyemem. Tatarov benim hesaplarıma göre, yayınevinin işleri için altı hafta içinde beşbin rubleden fazla harcadı. Bu parayı nerden buldu? Ne partiden aldı, ne de kişisel parası var ve bağışları da Merkez Komitesine bildirmek zorunda. Ona bu parayı nereden bulduğunu sordum, sorumu tanıdığı politikacı Çarnoluski'nin ona onbeş bin ruble

verdiği şeklinde yanıtladı."

Hepimiz merakla Goc'u dinliyorduk.

Kısa bir susuştan sonra tekrar konuşmaya başladı.

"Bu yayınevinin malzemeleri bu şekilde sağlanmadı. En azından Çarnoluski'nin bu kadar parası olduğuna ya da bu amaçtaki bir yayınevi işi için, üstelik de olay kültürel çevrelerce pek tanınmayan Tatarov tarafından örgütlenirken bağış yapmış olabileceğine inanmıyorum. Ama hepsi bu kadar değil, onun yayınevi güvenli değil, ya da daha doğrusu, direk sansürün dikkatini çekecek kadar güvenli. Tatarov becerikli ve akıllı bir insan. Benim, Çernov'un, Minor'un da katıldığımız şeklinde basılmış ilanı nasıl açıklanabilir? Böyle bir ilan, işi mahveder. Bence Tatarov'un rolü açık değil ve ortaya çıkarılmasını öneriyorum... Nasıl ortaya çıkarılabilir? Birini, özel olarak Çarnoluski'den Tatarov'a para verip vermediğini, eğer vermişse hangi çerçeve ve miktarda verdiğini öğrenmek üzere Petersburg'a göndermeyi önermek istiyorum. Eğer Tatarov bana gerçeği söylemişse, bütün söylediklerimi geri alacağım. Biz hiç bir şeyi riske atamayız."

Bütün orada bulunanlar Goc'la aynı fikirdeydi ve hemen Merkez Komitesinin bir üyesini, A. A. Argunov'u Petersburg'a göndermek kararlaştırıldı. Argunov, Petersburg'a gidip Çarnoluski'yle görüşmüştü. Çarnoluski ona, Tatarov'a yalnızca para vermemekle kalmayıp, herhangi bir söz de vermemiş olduğunu söylemişti. Ayrıca, Tatarov onun adını kullandığı için son derece şaşırmıştı.

Argunov'un gitmiş olduğu süre içerisinde, Tatarov Cenevre'ye geldi. Goc, ısrarla Tatarov'un takip edilmesini önerdi. Bu takibi Aleksander Gureviç ve Vasili Suhomlin'in de desteğiyle ben üzerime aldım. Bizim takibimizden bir sonuç çıkmadı, buna karşın Tutçev ve Çernov tesadüfen, Tatarov'un Merkez Komitesine Cenevre'den yanlış bir adres vermiş olduğunu tespit etmeyi başardılar. Adını verdiği otelde kalmıyordu.

Yaklaşık iki hafta kadar sonra Argunov geri geldi ve bize Çarnoluski'nin yanıtını iletti.

Tatarov Goc'a yalan söylemişti.

Bunun üzerine Goc'un önerisi ve Merkez Komitesinin kararıyla, Tatarov olayını araştırma komisyonu oluşturuldu. Bach, Tutçev, Çernov ve ben bu komitede yer alıyorduk.

Tatarov henüz bir şey sezmemişti. Benimle eski ilişkilerini sürdürüyordu. Bana eve geliyor ve sık sık Savaş Örgütünü soruyordu. Yanıt vermiyordum ve bunların örgüt sırrı olduğunu ileri sürüyordum. Devrime katılmaları olasılığı nedeniyle akrabalarım ve işleriyle de il-

gileniyordu. Hep, bilmediğimi belirtiyordum. Birkaç kez Rusya'da takip edilip edilmediğimi sordu. Uzun süreden beri Cenevre'den ayrılmadığın yanıtını verdim.

Yalnızca bana gelmiyordu. Cenevre'de herkese bir diğerini soruyordu. Ona güveniliyordu. Merkez Komitesi, üzerindeki kuşkular konusunda susuyordu. Bu gerekliydi, çünkü bir hata olasılığı da söz konusu olabilirdi. Yüksek sesle ifade edilen bir kuşku Tatarov'u mahvedebilirdi. Kısa sürede çok şey bilir hale gelmişti.

Tatarov Rusya'ya gitmek istiyordu ve yoldaşlar için bir veda yemeği vermeyi kararlaştırdı. Bu yemekte aralarında Çernov ve benim de bulunduğum çok kişi vardı. Tatarov canlı ve neşeliydi. Hakkındaki suçlamalar üzerine bir bilgisi olmayan yoldaşlar ona Rusya'da başarılar diliyorlardı. Yemekten sonra, misafirler birbiri ardı sıra gitmeye başladığında Çernov ve ben yanına gittik:

"Ne zaman gitmek istiyorsunuz?"

"Bu akşam."

"Bu akşam mümkün değil."

Tatarov aceleyle sordu:

"Neden?"

"Merkez Komitesinde sizinle ilgili bir konu var."

"Ama gitmek zorundayım. Nasıl bir konu bu?"

"Bize size kalmanızı bildirmemiz, emredildi."

Tatarov omuzlarını silkti.

"Merkez Komitesi sizden rica ediyor."

Yine omuzlarını silkti.

"Peki, iyi, kalıyorum. Ama bu garip... Neden bunu bana daha önce söylemediniz?"

Ertesi gün Cenevre'de O. O. Minor'un evinde adı geçen komisyonun bir toplantısı yapıldı. Tatarov'a Merkez Komitesinin parti kollarını gözden geçirmekle meşgul olduğunu söylemiştik. Merkez Komitesinin verdiği görevle, Merkez Komitesinin yönetimi altına almayı arzu ettiği yayınevinin ekonomik ve sansüre ilişkin yönlerini açıklamasını rica etmek zorundaydık. Tatarov, yanıt olarak Çarnoluski'den onbeş bin ruble civarında bir para ve Kievli yayıncı Citron'dan da destek sözleri aldığını söyledi. Soruşturmayı Çernov yürütüyordu. Tatarov'a karşı çıkmaksızın, Cenevre'deki adresini sordu:

Aralarında şöyle bir konuşma geçti.

Çernov: Hotel des Voyagues'de kaldığınızı söylüyorsunuz. Hangi isim altında?

Tatarov: Plevinski.

Çernov: Oda numarası kaç?

Tatarov: Sanırım 28.

Çernov: Soruşturduk. Ne 28 no'lu odada, ne de Hotel des Voyagues'de Plevinski adında kimse yoktu.

Tatarov: Yanılmışım. Hotel d'Angleterre'de kalıyorum.

Çernov: Plevinski adıyla mı?

Tatarov: Henüz başvurmadım.

Çernov: Oda numarası kaç?

Tatarov: Hatırlamıyorum.

Çernov: Hotel d'Angleterre'de de soruşturduk. Orada da yoktunuz.

Tatarov: Otelin adını hatırlayamıyorum. Belki Hotel d'Angelterre de değildi.

Çernov: Düşünün bir.

Tatarov: Hatırlayamıyorum.

Çernov: Peki, hangi caddede bu otel?

Tatarov: Hatırlayamıyorum.

Çernov: İyi, tutanağa yazın: Ne oteiin adını, ne caddesini ve ne de oda numarasını hatırlamıyor ve henüz bir adı da yok.

Kısa bir sessizlikten sonra Tatarov:

"Size yalan söyledim."

Çernov: Neden?

Tatarov: Çocuk değiliz. Bir kadınla birlikte yaşıyorum. Adresimi gizliyorsam onun namusunu korumak düşüncesinde olduğum içindir. Ayrıca, eğer istiyorsanız, size adını açıklarım.

Çernov: Hayır.

Tatarov telaşlanıyordu. Cevapları daha da garipleşmekteydi.

Çernov: Söyleyin, yayınevinız sansür konusunda, ne şekilde güvenceye alındı?

Tatarov: Yetkili birisi bana koruyuculuk sözü verdi.

Çernov: Kim?

Tatarov: Bir dük.

Çernov: Hangi dük?

Tatarov: Bir dük.

Çernov: Adını söylemenizi rica ediyoruz.

Tatarov: Neden? Bir dük dedim. Bu yeterli.

Çernov: Merkez Komitesi kararıyla, sizden adını söylemenizi istiyoruz.

Tatarov: Peki, tamam, Kont

Çernov: Kont mu?

Tatarov: Kont ya da Dük, ne önemi var. Niye ismi gerekiyor ki?

Çernov: Merkez Komitesi size emrediyor.

Tatarov: Kont Kutaisov.

Çernov: Baba mı, oğul mu?

Tatarov: Oğul.

Çernov: Kutaisov'un oğlunu tanıyor musunuz?

Tatarov: Evet.

Çernov: Onunla nerede tanıştınız?

Tatarov: Babasının orada.

Çernov: Irkutsk'da mı, yoksa Petersburg'da mı?

Tatarov: Petersburg'da.

Çernov: Petersburg'da Kutaisov'u ziyaret ettiniz mi?

Tatarov: Evet.

Çernov: Orada ne yaptınız?

Tatarov: Onu ta Irkutsk'dan tanıyorum. Irkutsk'da bir kez ondan yoldaşlar için bir şeyler istemem gerekmişti.

Çernov: Evet, ama neden Petersburg'da ilişkinizi sürdürdünüz?

Tatarov susuyordu.

Çernov: Kutaisov'un evine gittiniz ve bunu Merkez Komitesine iletmediniz. Partini uzun bir süredir ona karşı bir suikast hazırlığında olduğunu biliyor muydunuz?

Tatarov susuyordu.

Çernov: Peki, Kutaisov'un oğlu devrime sempatisi olan biri mi ki size koruyuculuk sözü verdi?

Tatarov susuyordu.

Çernov: Size, bize göz göre göre yalan söylediğinizi söylemek zorundayım; hem de yalnızca adresinizi söylerken değil. Çarnoluski size tek kuruş vermediği gibi, hiç bir şey için söz de vermedi. Citron'un adını ilk kez üç gün önce Minor'dan duydunuz ve bu yüzden onunla ilişkinizin olması mümkün değil.

Tatarov: Hayır, Çarnoluski bana onbeş bin ruble verdi.

Çernov: Hiç tartışmayın. Ondan para almadığınız kanıtlanmış durumda.

Tatarov: Bu bir yanlış anlama, ben ondan aldım.

Çernov: Merkez Komitesinin bir üyesi, Petersburg'da Çarnoluski'nin yanındaydı. Siz ondan para almadınız.

Uzun bir tereddütten sonra Tatarov:

"Size yalan söyledim. Parayı bana babam verdi."

Çernov: Ne kadar?

Tatarov: On bin.

Çernov: Babanız o kadar zengin mi?

Tatarov: Benim için senet karşılığı borç para aldı.

Çernov: Bunu kanıtlayabilir misiniz?

Tatarov: Bu konuda babamın bir onayını kanıt olarak getirebilirim.

Çernov: Bize parayı verenin babanız olduğunu, niye baştan söylemediniz? Böyle bir yanıtla yetinebilirdik.

Tatarov: Babam devrim sempatizanı değil. Burada onun adından söz etmek istemedim... Ama beni neyle suçluyorsunuz?

Çernov: Kendiniz biliyorsunuz.

Tatarov: Hayır.

Tutşev: İhanet.

Çernov: İtiraf ederseniz daha iyi olur. Böylece bizi suçluluğunuzu kanıtlamak zorunluluğundan kurtarırsınız.

Tatarov susuyordu. Suskunluk on dakika kadar sürdü. Bach suskunluğu bozdu:

"Degayev'e bazı şartlar koşulmuştu. Size de aynılarının şart koşulmasını ister misiniz?"

Tatarov yanıt vermedi. Suskunluk bir on dakika kadar daha sürdü. Bütün bu süre zarfında, Tatarov başı ellerinin arasında, kolları masaya dayalı oturuyordu. Sonunda başını kaldırdı:

"Beni öldürebilirsiniz. Ölümden korkmuyorum. Beni birini öldürmeye mecbur edebilirsiniz. Ama size yemin ederim ki; suçsuzum."

Sorgu bir kaç gün daha sürmüştü. Tatarov'un 1-1905 yazında Nijni Novgorod'da bir Savaş Örgütü Üyeleri Konferansı'nın planlandığını A. V. Yakimova'dan öğrendiği 2-Voloşenko Ivanovskaya'nın Petersburg'daki adresini 17 Mart'ta tutuklanışından önce biliyor olduğu 3 - Novomenski'nin tutuklanışından önce, Novomenski ve "Narodnoya Volya"nın eski üyesi Friedenson'la randevü yapmış olduğu 4-Petersburg'da tutuklanışından önce (Haziran 1905) Ruthenberg'le görüştüğü ve daha başka bir çok ayrıntı, tespit edilmişti.

Bütün bu ayrıntılar, bizce büyük bir anlam taşımıyorlardı. Araştırmanın genel özelliği aynıydı; sürekli Tatarov'un yalanları ispatlanıyordu.

İki kez komisyonun toplantıları dışında da Tatarov'un görevini tespit etmeyi denedik. Otelinde önce Çernov, ardından benim tarafımdan özel olarak ziyaret edildi.

Tatarov'un yanına gittiğimde bir koltukta oturuyordu ve yüzünü elleriyle kapamıştı. Selamlaşmadık. Bana dönmedi. Ona, onu uzun süreden beri tanıdığımı, ihanet etmiş olduğuna inanamadığımı, ko-

misyonda da onu zevkle savunabileceğimi, ama ifadelerinin içeriğinin bu olanağı ortadan kaldırdığını, tavırlarındaki anlaşılmaz yanları açıklayarak bana yardım etmesini rica ettiğimi söyledim. Ek olarak, yalnızca bu konuların bütünüyle açıklanmasının uygun bir çıkış yolu sağlayabileceğini belirttim. Tatarov ellerini yüzünden çekmeksizin susuyordu. Omuzlarının titreyişinden ağladığını farkettim. Sonunda Tatarov;

"Sizinle konuşurken kendimi hain gibi hissediyorum. Ama yalnızken vicdanım rahat" dedi.

Ondan daha başkaca birşey duymadım. Çernov büyük bir başarı elde edememişti, Tatarov söz verdiği onay kağıdı olarak komisyona üzerinde yaklaşık olarak "Sevgili oğlum, sana 10.000 Ruble verdim. Baban J. Tatarov" yazan buruşuk bir kağıt iletmişti. Eldeki bütün malzemelerin araştırılmasından sonra komisyon oybirliğiyle;

1- Tatarov'un olay sırasında ve olaya ilişkin olarak yoldaşlara yalan söylediği,

2- Kont Kutaisov'la kişisel bir tanışıklığı olduğu, bunu devrimci amaçlarla kullanmadığı, hatta Merkez Komitesine bundan hiç söz etmediği,

3- Yüklü miktardaki parasının kaynağını açıklayamadığı göz önünde tutularak, bütün parti organlarından ve komitelerden uzaklaştırılması, ama konunun araştırılmasına devam edilmesi, kararını verdi.

Goc bu kararı onaylıyordu. Komisyonun bütün üyeleri, Tatarov'un polisle ilişkisi olduğuna dair ortak bir kanıya varmışlardı. Ama bu ilişkilerin şekli ve hedefleri açığa çıkartılamamıştı. Bu yüzden Tatarov'un canını almaktan söz edilemezdi. Ama pek çok yoldaş kararımızdan hoşnutsuzdu. Tatarov'un maskesinin düştüğünü düşünüyorlardı.

Tatarov Rusya'ya gitti. Berlin'den Komisyona birkaç mektup gönderdi. Bu mektuplarda tavırlarını açıklamaya uğraşıyordu.

Çok sonraları Rusya'da şu gerçekler tespit edildi; 17 Ekim Beyanatına dayanarak Ruthenberg cezaevinden serbest bırakıldı. O, Tatarov'la tutuklanışından çok kısa bir süre önce Petersburg'da görüştüklerini anlattı. Ayrılırken Tatarov ona iki gün sonrası için yeni bir randevu önererek buluşacakları evi tarif etmişti. Ruthenberg bu iki günü diğer yoldaşlarla ilişkisi olmadan Finlandiya'da geçirmişti. Belirlenen günün sabahı trenle Petersburg'a gelmiş ve tanıdığı A. F. Sulima Samuylo'ya gitmişti. Bavulunu Sulima-Samuylo'da bırakmıştı. Üzerini değiştirmiş, bavulunun anahtarını almış ve tespit edilen saatte, belirlenen yere varmıştı.

Tatarov'un tarif ettiği evde kimse yoktu. Yine sokağa çıkmış ve evin çevresinin polisçe sarılmış olduğunu farketmişti. İki saat sonrası da Mars Meydanında tutuklanmıştı. Üzerindeki anahtar bulunmuştu. Sulima-Samuyla önceden bir takip durumunda polisin bavulu ortaya çıkarmaması için hiç bir neden olmadığını sanıyordu. Böyle bir bilgiyi dikkate almamaları pek mümkün değildi. Ajanların, Ruthenberg'i nerede ve ne zaman tutuklayabilecekleri üzerine kesin bir bilgiye sahip oldukları düşünülebilirdi.

Aynı olaya ilişkin Ruthenberg'in anlattıkları, Tatarov'un anlattıklarıyla karşılaştırıldığında, Tatarov'un doğruyu söylemediği ortaya çıkıyordu. Novomenski'nin verdiği bilgiler daha da önemliydi. Novomenski Sosyal Devrimciler Partisinin bir üyesi değildi, Savaş Örgütünün çalışmalarıyla hiçbir ilgisi yoktu ve ona hiç yardımcı olmamıştı.

Onu hiç tanımıyordum. 17 Mart olayıyla ilişkili olarak tutuklanmış ve Peter Paul kalesinde tutulmuştu. 17 Ekim Beyanatına dayanarak serbest bırakılmıştı, jandarma bölümünde önüne çıkan soruların onda bazı şüpheler uyandırdığını açıklıyordu. Savaş Örgütüyle ilişkisi yalnızca şu şekilde olmuştu;

Polkin Restorant'ında görüştüklerinde Tatarov ve Friedenson aracılığıyla, Sibirya'dan bir kaç Pud dinamit getirme teklifi almıştı. Görüşmede başkaca kimse bulunmamıştı. Novomenski'nin dinamiti getirecek zamanı olmamıştı, ama bu görüşme jandarma bölümünce en ince ayrıntısına kadar biliniyordu. Hatta sorguda öne sürülen suçlamaların sıralanışı bile aynen görüşmede konuşulanların sıralanışına denk düşüyordu. Böylece polisin gizli bir ajanı aracılığıyla haber almış olduğu konusunda şüphe kalmıyordu.

Görüşmenin koşulları dinleyicilerin olabileceğine ilişkin bütün düşünceleri ortadan kaldırıyordu. Friedenson çok iyi bilinen bir insan, kusursuz bir parti elemanıydı. Bu durumda şüphe elbetteki Tatarov'a yöneliyordu. Dahası, Novomenski, kalede tanınması amacıyla birisinin karşısına çıkarıldığını anlatıyordu. Bu insanın yüzünü görememişti. Ama gövdesi ona Tatarov'u hatırlatmıştı; Novomenski ayrıca; "eğer Tatarov'un o günlerde yurtdışında olduğunu bilmeseydim, gördüğümün o olduğuna kalıbımı basardım", diye ekliyordu.

Biz araştırdık. o günlerde Tatarov halen Petersburg'daydı. Friedenson olayı açıklığa kavuşturmaya karar vermişti. Üzerinde hiçbir şüphe olamazdı, ama buna rağmen onuruna leke sürüldüğünü düşünüyordu. Şimdi ölmüş olan eski yoldaşı Kriel'le birlikte, Tatarov'un o zaman kalmakta olduğu Kiev'e gitmişti. Friedenson Tatarov'a; Pol-

kin'de Novomenski ile yaptıkları konuşmanın polisçe bilindiğini, Novomenski'nin suçlu olamayacağının açık olduğunu, bu durumda ya kendisinin ya da Tatarov'un suçlu olması gerektiğini söylemişti. Tatarov'dan açıklama rica etmişti.

Tatarov yanıt olarak şunları belirtmişti:

Şerefini, bu onur kırıcı suçlamalardan temizlemek istediğinde yetkili kaynaklara başvurmuştu. Kızkardeşi bir polis binbaşısı olan Semyonov ile evliydi. Semyonov, akrabalıklarına dayanarak ona polis dairesinde Sosyal Devrimciler Partisi içindeki gizli elemanlar hakkında bilgi toplama sözü vermişti. Bunu Ratşovski'nin eski bir temsilcisi olan güvenilir Ratayev aracılığıyla yapmıştı. Sonuçta, polisin partinin merkezi organlarında bir ajanı bulunduğu ortaya çıkmıştı.

Bu ajan Asef'ti. Aralarında 17 Mart tutuklamalarının da bulunduğu tüm tutuklamalarda sorumluluk ona aitti. Tatarov'a karşı yapılan suçlamalarsa yalnızca iftiraydı.

Bu açıklamada pek çok şey bana gerçek dışı görünüyordu. Polisin gizli servisinde çalışan bir polis binbaşısının, böyle bir sırrı açıklamaya ikna edilebilmesi olası değildi, polisle ilişkisi olan bir Merkez Komitesi üyesinin, bunu partinin hedefleri doğrultusunda kullanmadığı gibi, hiç kimseye bu konuda bir şey belirtmemesi mümkün değildi. Ve son olarak, bir yoldaşın kendi savunmasını, önde gelen parti yöneticilerinden birinin hain olduğu suçlaması üzerine kurması olası değildi. Bütün bu olaylar, Çernov, Tutşev ve benim Tatarov'un bir hain olduğundan emin olmamıza yol açtı. Komisyonun dördüncü üyesi Bach yoldaş, yurtdışındaydı. Merkez Komitesine Tatarov'un öldürülmesini örgütlemeyi üstlenme teklifini yaptım. Merkez Komitesi önerimi onayladı ve bunun için gerekli olan parayı sağladı.

Cenevre'de, devrimcilerin zırhlı kruvazörü 'Çar Potemkin-Tavdiçevski'nin eski komutanı, maden ve makine bölümü sorumlusu Afanasiy Matyuşenko'yla tanışmıştım. 1905 yazında ayaklanan gemiyle Romen limanı Köstence'ye gelip, gemici arkadaşlarının Rus makamlarına teslim edilmeyeceğine kesin olarak emin olduktan sonra, İsviçre'ye gitmiş, ama hiç bir partiye katılmamıştı. Daha sonraları kesin bir şekilde anarşizme eğilim gösteriyordu. Gapon onunla karışık bir komedya oynuyordu. Onu yarı-dini efsanevi "İşçi Birliği"ne çekmek istiyordu. Başlangıçta bu oyun başarılıydı. Cenevre'ye gelişimden hemen sonra Matyuşka bana geldi. Dış görünüşü itibarıyla renksiz bir yüze sahipti, çıkık bir çene kemiği ve kullandığı halk diliyle iç sıkıcı bir gemici idi. İnsan onu gördüğünde, "Potemkin"de ayaklanmayı başlattığına, kendi elleriyle birkaç subayı öldürdüğüne ve ayaklanan ge-

micilerin başında Karadeniz'de ünlenen seferini yapmış olduğuna pek inanamazdı. Yanıma geldiğinde, hemen sevgiyle Gapon'dan söz etmeye başladı.

"Artık Peder geri döndü."

"Geri mi döndü?"

"Evet, iki ay boyunca Petersburg'daydı, birliği kurdu."

"Bunu size kim söyledi."

"Kendisi söyledi."

Gapon Matyuşenko'ya doğru söylememişti. Gapon'un Petersburg'a gitmediğini, hem de bir birlik kurmaksızın yalnızca birkaç işçiyle görüşmeyle sınırlı olarak (yaklaşık on gün kadar Finlandiya'da kaldıktan sonra) tekrar yurtdışına geri döndüğünü biliyordum. Ama bundan Matyuşenko'ya söz etmedim.

Devam ediyordu;

"Sosyal devrimciler, sosyal demokratlar... Bu kavgalardan artık bıktık, hepsi boş edebiyat. Doğru düzgün gücümüz bile yok ki. Evet, en azından Peder bir şeyler yapıyor..."

"Ne gibi şeyler?"

"İşte, John Crafton?"

"Kemi'de havaya uçan buharlı gemi."

"Deme yahu!"

"Onu Peder sağladı ya."

"Gapon mu?"

"Kim, yoksa? Hem ona kumanda da etti. Patlama anında o da gemideydi. Zorlukla yaşamda kalabildi."

Yukarıda da sözettiğim gibi Gapon'un John Crafton'un sevkiyatıyla hiçbir ilgisi yoktu. Gerçekte Amerika'dan bağış olarak gelen paranın bir kısmı, Gapon'un "İşçi Birliği" için silah şeklinde kullanılmıştır. Gapon'un bu konuyla ilgisi yalnızca bununla sınırlıydı.

"Peki buna emin misin?"

"Hem de nasıl. Peder bunları kendi söyledi."

"Gapon size gemide olduğunu mu söyledi?"

"Evet. Ben de Botni denizindeydim, kendimi zorla kurtarabildim, dedi."

"Bunu kesin olarak biliyor musunuz?"

"Evet, elbette."

Gapon'un Matyuşenko'yu "Birlik"ine çekmek için hiç bir şeyden kaçınmadığına şüphe kalmamıştı. Ama ben hâlâ ona bir şey söylemiyordum. Matyuşenko'nun devrimci partilere nasıl bir kuşkuyla yaklaşığı, V. K. S'nin Bükreş'ten yazdığı karakteristik bir mektupta

şöyle ortaya çıkıyor:

Partiler arasında yürütülen bütün bu polemiklerin, beni, son derece kızdırdığını anlıyor musunuz? Neden birbirleriyle didiştiklerini bir türlü kafam almıyor, bu şeytan alasıların. İşçilerden giderek uzaklaşıyorlar ve kendi içlerinde de birbirleriyle didişiyorlar. Siz Cenevre'deki durumumu, orada bütünüyle yalnız olduğumu biliyorsunuz. Görünüşte, birbirlerini seviyorlar ve saygı gösteriyorlar, ama gerçekte beni de bir yoldaş olarak değil, tersine kurulduğunda danseden ve eğer istenirse, tekrar dans edecek olan bir oyuncak bebek gibi görüyorlardı.

Biri Marx'ı çok az okudunuz, diğeri Bebel'i okumanız gerekir diyor. Onlar için, herkesin Marx gibi düşünmesi gerektiği anlaşılmaz bir şey. Eğer Cenevre'de kalsaydım, kesin olarak bu kavgaların ve çekişmelerin batağında kaybolurdum. Orada partiler "Potemkin"de kimin nesi olduğu üzerine çekişiyorlar, burada insanlar işsiz, ekmeksiz oturuyorlar ve kimse yardım etmiyor. Komik: Biz ne yapmışsak gerekli, ama onun yaptığı şey gereksiz."

Elbette hakkı vardı. Yurtdışında pek çok önemsiz ihtilaflar vardı ve onun gibi sıkı sıkıya devrime bağlı bir gemici için, mültecilerin dili yabancı ve anlaşılmazdı. Mültecilikten sonra o da Parti'nin Rusya'daki çalışmalarını eleştiriyordu. Gapon bunu kendi açısından ustaca kullanıyordu. Daha sonraları, Gapon'un dolapları açığa çıkıp, Matyuşenko kızgın bir şekilde ondan ayrıldığında, ona şu soruyu yöneltttim;

"Söyleyin İlya Petroviç (Matyuşenko yurtdışında böyle adlandırılıyordu) bu çekişmelerde sizi ilgilendiren nedir?"

"Elbette, hiç bir şey."

"Öyleyse, neden bütün bunları dinliyorsunuz?"

"Peki, ne yapayım?"

"Nasıl ne? Birşeyler bulunur."

"Ne peki?"

"Terör, İlya Petroviç."

"Terör mü? Terör, doğru, bu doğru birşey, bu boş gevezelik değil... Ama bu bana göre değil."

"Neden?"

"Ben bir kitle adamıyım, bir işçi... Tek başıma yapamam. Siz ne istiyorsanız yapın, ama ben yapamam."

Tabii ki onu ikna etmeye çalışmadım. Daha sonra Amerika'ya gitmişti. Daha sonraları, 1907 yazında, Nikolayev'de bombalarla birlikte tutuklandı. Askeri mahkeme tarafından yargılandı ve hemen asıldı.

Matyuşenko'yla ilk görüşmemden bir kaç gün sonrası Gapon'a rastladım. Ona eğer John Crafton'un sevkinde yer aldığını anlatıyorsa, yalan söylediğini ve onun bu yalanını ortaya çıkarabileceğini söyledim.

Gapon kızarmıştı. Çok kızgın;

"Nasıl bana, Gapon'a yalan söylüyorsun demeye cesaret edebilirsin?"

Sözlerimde ısrarlı olduğumu belirttim.

"Yani, ben Gapon, sana göre bir yalancı mıyım?"

"Evet" diye yanıtladım. "Gapon benim düşünceme göre kesinlikle bir yalancıdır."

"Peki. Bu konuyu düşüneceksin. Sana ilişkin herşeyi anlatacağım."

"Ne anlatacaksın?" diye sordum.

"Herşeyi Plehve'yi ve Sergius'u."

"Kime peki?"

Yanıt olarak elini salladı.

Gapon kendini hakarete uğramış kabul ediyordu. Partinin yurtdışı komitesine, içinde benim ve onun arasında bir soruşturma komisyonu talebi yer alan bir mektup göndermişti. Bu komisyonu reddettim. Bu benim, Gapon'la son görüşmemdi. Bunları anlattığımda Goc güldü;

"Haklısınız varmış. Gapon elbette nerede, ne zaman, kime söyleyebilirse yalan söylüyor."

"Ama hâlâ ona inanılıyor."

"Pek değil. Ve yakında ona inanmaktan bütünüyle vazgeçilecek."

Benim ve Goc'un Gapon'la 1905 sonbaharındaki ilişkilerimiz böyleydi, ama ne ben ne de Goc tabii ki onun bu karışık dolaplarının sonucunu önceden göremezdik.

Durnovo'ya Suikast

Yukarıda Tatarov konusunda Rusya'da yapılan araştırmaların, Araştırma Komisyonunun üç üyesi Çernov, Tutşev ve beni (dördüncü üye Bach, yurtdışındaydı ve soruşturmanın sonuçlarına ilişkin hiç bir şey bilmiyordu) yargılananın suçluluğuna ikna ettiğini belirtmiştim. Merkez Komitesine Tatarov'un öldürülüşünü organize etmeyi üzerime almayı teklif etmiştim ve Merkez Komitesi bunu onayladığını bildirmişti.

1906 Şubatında Moiseyenko, Tatarov'u bulma emriyle Helsinfors'dan ayrılmıştı. Yer değişikliklerini Komisyona bildirme zorunluluğuna rağmen Tatarov ortadan kaybolmuştu. Moiseyenko Petersburg ve Kiev'deki akrabalarına boş yere onu sormuştu; ama en sonunda onu Varşova'da buldu. Tatarov, Varşova'da Birleşik Kilisenin Yönetim Kurulunda bir başrahip olan babasının yanında kalıyordu.

Moiseyenko bu bilgiyle Finlandiya'ya geri döndü.

Olayı, Asef'in hiç bir katılımı olmayacak şekilde organize etmek istiyordum. Tatarov, Asef'e karşı suçlamalarda bulunmuştu ve 1905 Ağustosunda Roskovski'ye iletilmiş olan ve benim de okuduğum imzasız mektupta aynı ifadeler yer alıyordu. Merkez Komitesi ve Savaş Örgütünün bütün üyeleri bu suçlamaları hiç bir temele dayanmayan iftiralar olarak kabul ediyordu. Asef'i iftira atan bir provokatörün öldürülmesi konusundaki zorlu sıkıntılardan korumayı gerekli görüyorduk.

Tatarov'un suçlu olduğundan kesinlikle emindim. Savaş Örgütünün 17 Mart 1905'de büyük bir kayba uğramasının ve bir süre çalışmalarını durdurmak zorunda kalmasının doğrudan sorumlusu olduğundan emindim. Onun öldürülmesini gerekli ve haklı buluyordum. Buna rağmen, hiç bir eyleme, bu polis ajanının öldürülmesinde duyduğum o rahatsız edici duyguyla gitmemiştim.

Bu eylemin hazırlanışında başka bir nazik yön daha vardı. Savaş Örgütü üyelerinden yalnızca ben Araştırma Komisyonunda yer almıştım, yalnızca ben suçlamaların bütün ayrıntılarını biliyordum ve böylece kendi kendimi ikna edebilirdim. Ama partinin ve örgütün çı-

karları, bu öldürmenin kayıp vermeksizin gerçekleştirilmesi olanağını yaratmayı gerektiriyordu. Bu şart yalnızca bu olay üzerine kendi yargısı bulunmayan, ama Merkez Komitesine sadece tam bir güven duyan ve bu olayın sorumluluğunu taşıyabilecek bana bağlı bir kaç yoldaşın görevlendirilmesiyle yerine getirilebilirdi. Uzun tereddütlerden sonra, uzun bir süreden beri bizzat yakından tanıdığım, yalnızca yıllardan beri dost olmakla kalmayıp, ayrıca görüşlerimizin ortaklığıyla da birbirimize bağlı olduğumuz yoldaşlar Moiseyenko ve Benevskaya'da karar kıldım.

Onlara Tatarov'un Partideki görevini, ilk şüphe anını, yurtdışında komisyonun yaptığı araştırmaları ve Rusya'daki araştırmaların sonuçlarını en ince ayrıntılarına kadar anlattım. İkisi de susarak beni dinliyorlardı.

En sonunda Moiseyenko sordu:

"Onun bir provokatör olduğuna emin misin?"

Bu konuda en ufak şüphemin olmadığı yanıtını verdim.

"Öyleyse öldürülmesi gerekir?"

Benevskaya henüz bir yanıt vermemişti. Ona döndüm.

"Peki siz, siz ne düşünüyorsunuz?"

Hemen yanıt vermedi.

"Ben mi? ... Her zaman Savaş Örgütünün emrindeyim."

İki yoldaş yeterli değildi. Bir süre düşündükten sonra, Kalaşnikov, Dvoynikov ve Nazarov'a da görev vermeye karar verdim. Üçü de bana Moiseyenko'nun da sorduğu soruyu yönelttiler; Tatarov'un suçluluğundan emin miydim? Bunu evetledim.

Bunun üzerine her üçü de Tatarov'un öldürülüşünde yer almayı kabul ettiler.

Planımız şöyle oluşturulmuştu; Moiseyenko ve Benevskaya Varşova'da kuytuda bir ev tutacaklardı, akşam Kalaşnikov, Dvoynikov ve Nazarov Browning ve Fin kamalarıyla silahlanmış olarak bu eve geleceklerdi. Ben Tatarov'a gidecek ve onu bir görüşme için bu eve gelmek üzere davet edecektim.

Moiseyenko ve Benevskaya öldürme eyleminde direkt yer almayacaklardı. Evde Kalaşnikov, Dvoynikov ve Nazarov'un gelmelerini bekleyecek ve sonra ilk trenle Varşova'dan ayrılacaklardı. Üç kişi yeterli olduğundan ve evde ıssız bir yerde bulunduğundan ötürü onlar da kolayca ortadan kaybolacaklardı. Her biriyle tek tek işi bitirdikten sonra nasıl ve nereye gideceklerini kararlaştırmıştım.

Asef bu plandan haberdardı, Çernov da ayrıntılı tartışmalarından birinde bulunduğu bu planı biliyordu.

Şubat sonunda Moiseyenko, Benevskaya, Kalaşnikov, Dvoynikov ve Nazarev Helsingfors'dan Varşova'ya gittiler. Moiseyenko, evi tutmak üzere bütün hazırlıklar tamamlandığında, bana, Moskova'ya telgraf çekecekti.

Ardından ben de Tatarov'u aramak üzere Varşova'ya gelecektim.

Mart başında şifreli telgrafı aldım. Varşova'da daha önceden kararlaştırdığımız şekilde Merkez Postanesinde Moiseyenko'yla buluştum. Chopin caddesinde bir ev, Kramer çifti adına düzenlenmiş sahte bir pasaportla kiralanmıştı. Boke Restorant'ında Moiseyenko ve Benevskaya'yla son bir görüşme yaptım.

Hep neşeli, hayat dolu ve sevinçli olan Benevskaya bu kez üzgün ve düşünceliydi. Suskun ve biraz mahzun Moiseyenko, her zamanki gibi az konuşuyordu. Öldürme ve kaçış planının bütün yönlerini ayrıntılı olarak anlattım. Bitirdiğimde suskunluk çöktü.

Bir konuşma mevzu bulamıyorduk. İşe ilişkin yön en ince ayrıntısına kadar görüşülmüştü. Ama birbirimizden de ayrılmıyorduk. Sonunda Benevskaya mavi gözlerini kaldırdı:

"Yarın tamam mı?"

"Evet, yarın."

Tekrar sustu. Uzun bir aradan sonra Moiseyenko:

"Moskova'ya geri mi döneceksin?"

"Evet, Moskova'ya döneceğim."

Tekrar sustuk. Ardından onlardan ayrıldım ve Vyazd fidanlığında Kalaşnikov, Dvoynikov ve Nazarov'la yapmış olduğumuz randevuya gittim.

Onları daha uzaktan seçmiştim. Her üçü de Rus giysileri içerisindeydiler ve siperli kasketleri ve boru şeklindeki uçları kıvrık çizmeleriyle Varşova sokaklarında göze batıyorlardı. Bu giysiler Nazarov'a çok yakışmıştı. Uzun boylu, ince ve güçlüydü, bu giysilerle daha da uzun ve ince görünüyordu. Ufak tefek, sert çeneli ve siyah saçlı Dvoynikov görünüşü itibarıyla gerçekte kendisinin de olduğu gibi, Moskovalı bir işçiyi anımsatıyordu. Solgun yüzlü, kıskaç gözlüklü bir yüksek okul öğrencisi olan Kalaşnikov ise alışık olmadığı bu giysilerin içinde kendini açıkça rahatsız hissediyordu. Lazienki'de dolaşıyorduk. Dvoynikov heyecanla:

"Böyle bir konuda tam bir cesaret sahibi olmak gerekir... Belki ben henüz, örneğin Kalyayev gibi, devrim için ölmeye hazır değilim. Yaşamında neler gördüm? Sarhoşluk, küfür, dayak. Ben, eğer tabir-i caizse kültürsüz geri bir aileden geliyorum, babam da eğitimsizdi. Bana ne verebilirlerdi ki? Ama, devrim, insanın bu konuda bir pencere camı

kadar saydam olması gerekiyor, yoksa olmuyor. Değil mi Fedya?

Fedya (Nazarev) yanıtlamadı. Başı yukarıda uzaktaki yarı donmuş havuza ve Jan Sobieski'nin beyaz heykeline bakıyordu. Sordum:

"Ne düşünüyorsun, Fedya?"

"Hı, hiç bir şey. Eğer öldürülecek deniyorsa, öldürmek gerekir... Kaç kişiyi felakete sürükledi.."

Kalaşnikov yalnızca öldürmenin ayrıntıları üzerine konuşuyordu. Bütün girişimin en büyük sorumluluk payı ona düşüyordu: Tatarov'un girişinden sonra evde asıl görevi yerine getirip, ilk vuruşu yapmalıydı. Ayrıca, Dvoynikov, Nazarov ve kendisinin kaçışını organize etme sorumluluğu da ona düşüyordu.

Ertesi sabah Tatarov'un evinin kapısını çalıyordum.

Gri saçlı bir ihtiyar, annesi kapıyı açtı. Nikolay Yuryeviç'in evde olup olmadığını sordum.

"Evde, içeri gelin."

Küçük, uzun ve çiçeklerle süslenmiş bir salona girdim. Uzun süre beklemem gerekmedi. Yaklaşık beş dakika sonra eşikte Tatarov'un iri gövdesi göründü. Beni gördüğünde çok telaşlandı.

"Size nasıl yardım edebilirim?"

Ona Varşova'dan gelmekte olduğumu, Bach dışındaki bütün Araştırma Komisyonu üyelerinin de aynı şekilde Varşova'da olduklarını, onun bir kez daha sorgulanması gerektiğini, ona bütün savunma olanaklarını vermek istediğimizi, onun durumunu tamamen değiştirebilecek yeni haberlerin geldiğini ve son olarak yoldaşların beni, ona giderek komisyona gelip, ek ifade vermeyi isteyip istemediğini sormakla görevlendirmiş olduklarını söyledim.

Tatarov, küçük yuvarlak bir masanın diğer tarafında, tam karşımda oturuyordu, gözleri yerdeydi ve gergin olduğu görülüyordu, yanakları pençe pençeydi. Elleri açıkça titriyordu.

"Söylemiş ve yazmış olduklarıma ekleyecek başka bir şeyim yok" diye yanıtladı beni.

Yeni konuların olduğunu söyledim. Örneğin, onun savunmasını başka bir provokatöre dikkat çekerek yürüttüğünü duymuştuk. Direk kendisinden Asef'e karşı bir suçlama duymak istiyordum.

Tatarov:

"Evet, bu konuda üzücü bir hata yapılıyor. Soruşturdum. Partide bir provokatör var, ama, bu ben değilim, tersine "Şişman" Asef denilen biri.

Sordum:

"Bu bilgiyi nereden aldınız?"

Tatarov:

"Bu bilgiler resmi. Bunları direk olarak polisten edindim. Kendilerine güvenilebilinir."

"Polisten nasıl edindiniz?"

"Kızkardeşim polis binbaşısı Semyonov'la evli. Ondan partideki gizli elemanı araştırmasını rica ettim. Bunu Ratayev'e sordu. Ratayev provokatörün 'Şişman' olduğunu söyledi"

Tatarov, benim Asef'e iftira ve Savaş Örgütüne hakaret olarak kabul ettiğim ve daha önce Kriel ve Friedenson'a anlatmış olduğu şeyleri yineledi.

Bunun üzerine ben:

"Bu akşam Chopin Caddesinde komisyonun bir oturumu yapılacak. Gelecek misiniz?" dedim.

Tatarov daha da telaşlandı.

"Orda kimler olacak?"

"Çernov, Tutşev ve ben."

"Daha başka biri?"

"Hiç kimse."

"Peki, geleceğim."

Bekleme odasında gözlerime baktı, kızardı ve dedi ki:

"Sizi anlayamıyorum. Beni provokasyonla suçluyorsunuz, o halde her an sizi ele verebileceğime inanıyorsunuz. Peki, neden evime gelmekten çekinmediniz?"

Benim için onun suçluluğu konusunun henüz yeterince açıklığa kavuşmadığı ve Asef'e ilişkin söylentiler konusunu ona bizzat sormayı görev olarak kabul ettiğim yanıtını verdim.

"Şimdi, 'Şişman'ın polise hizmet ettiğine inanıyor musunuz?" dedi.

Hiç bir şey bilmediğimi söyledim. Eğer bildiğim bir şey varsa o da partinin merkezi organlarında bir provokatörün olduğudur.

Bana elini uzattı ve tokalaştık.

Aynı akşam Tatarov Kramer'lerin Chopin caddesindeki evlerine gelmişti. Nazarov onun kapıdan girişini ve ardından kapıcıyı yanına çağırarak uzun uzun bir şeyler konuştuğunu görmüştü. Ama Tatarov, yukarıya eve çıkmamıştı, kapıcıyla bir şeyler konuştuktan sonra tekrar sokağa çıkmış ve gözden kaybolmuştu.

Böylece planımız başarısızlığa uğramış oldu. Tatarov neyin döndüğünü anlamıştı. Seçebileceğimiz iki alternatif kalıyordu; ya Tatarov'un sürekli takibini örgütleyerek onu sokakta öldürmek, ya da evinde öldürmek. İkisinin de kendine özgü yanları vardı. Eğer Ta-

tarov'un takibi organize edilmek istenirse, savaş halinin ilan edilmiş bulunduğu Varşova'da en azından üç kişilik bir gruba sahip olmak gerekiyordu, bu üç yoldaşı sürekli tehlikeyle yüz yüze bırakmak demekti. Ayrıca, bu rizikoya rağmen kaçış olanağı da sunmuyordu, çünkü caddede ancak büyük zorluklarla kaçılabilirdi. Başarı için en küçük bir garanti bile söz konusu değildi. Tatarov çok deneyimliydi, takibi hemen farkedebilirdi ve eğer takibi farkederse izleyicileri kolayca tutuklatabilirdi.

Evinde öldürmek biraz daha fazla kaçış olanağı tanıyordu, ama buna karşın fevkalade zor bir yönü vardı. Tatarov, evde ailesiyle birlikte kalıyordu. Aile elemanları bu ölümün tanıkları olabilirlerdi. Ve gerçekte de öyle oldu.

Bu iki alternatiften birini seçerken, uzun tereddütlerden sonra ikincisinde karar kıldım. Bunu kendimi bu olayda bir kaç yoldaşı feda etme hakkına sahip görmediğimden ve arkadaşlarımın evden kaçabilecekleri düşüncesiyle yaptım.

Bu göreve Fyedor Nazarev talip oldu. Ona neden bu konuda kendini önerdiğini sordum. Cesaret dolu kahverengi gözleriyle bana baktı:

"Onun öldürülmesi gerektiğini söylemiyor muydun?"

"Evet, öldürülmeli."

"Öyleyse, onu öldüreceğim."

"Peki, neden sen?"

"Neden ben olmayayım?"

Nazarov bu olayda, tıpkı öldürme anında soğukkanlılığını ve cesaretini kanıtladığı gibi, parti görevlerine karşı kesin bağlılığını da ortaya koymuş oluyordu. Bir bakanla, bir provokatörün öldürülmesi arasındaki farkı kavradığı gibi, doğal olarak, yaşamını koruyabilmek için pek fazla umut olmadığını da biliyordu. Ama kısa bir süreden beri Savaş Örgütü üyesi olmasına rağmen, onu birçoklarından daha fazla seviyordu ve onun onurunu kendi yaşamıyla savunmak için belki de diğerlerinden daha hazırdı.

Ben Moskova'ya gittim, Nazarov Vilna'ya. Diğer yoldaşlar Helsingfors'a geri dönmüştü. Moiseyenko, öldürmenin ayrıntılarını kesin olarak kararlaştırmak için Helsingfors'dan Nazarov'un yanına gitti. Nazarov Tatarov'un evine gidecek ve onu görür görmez ateş edecekti. Vilna'da yalnız yaşıyordu ve Varşova'da da aynı şekilde yardım görmeksizin davranacaktı.

Mart sonunda Petersburg'da Durnovo'yu izliyordum ve Vsevolod Smirnov'la bir randevum vardı. Randevuya solgun bir yüzle geldi ve hemen sordu:

"Okudunuz mu?"

"Hayır."

Bana bir gazete gösterdi. 'Varşova'dan bir telgrafla bildirildiğine göre:

"22 Martta kimliği tesbit edilemeyen bir adam başrahip Yuri Tatarov'un evine gelerek, oğlu Nikolay Yuryeviç'i öldürmüştür. Katil kaçış sırasında öldürülenin annesini de bıçakla yaralamıştır."

Okumayı bitirdiğinde Smirnov:

"Annesini yaralamış..." dedi.

Nazarov'u tanıyordum. Bu yüzden telgraftaki sözlere güvenmiyordum: Nazarov'un gerçekten, kendi yaşamını kurtarmak için bile olsa, suçsuz bir ihtiyarı bıçaklıyabileceğini sanmıyordum. Bunu Smirnov'a söyledim.

"Tanrı bilir?" diye yanıtladı beni "ama ya onu gerçekten yaraladıysa, ne olacak?"

Smirnov böyle bir hareket tarzının Nazarov'u lekeleyeceğini ve bu yüzden uzaklaştırılması gerektiğini düşünüyordu ve sanırım bütün yoldaşlar da ona hak verirlerdi. Bir kaç gün sonrası tesadüfen Moskova'da Tverskaya Bulvarında Nazarov'a rastladım.

Ona seslendim:

"Fedya!"

Beni hemen tanıdı ve sevinçle gülümsedi.

"Fedya, sen neler yaptın?"

"Ne yapmışım?"

"Ne demek, ne yapmışın? Sen neler yapın?"

Beti benzi atmıştı, hemen fısıldayarak sordu:

"Hâlâ yaşıyor mu, yoksa?"

"Hayır tabii ki o öldü. Ama sen annesini de yaraladın..."

"Ben mi? Annesini mi yaraladım?"

Ve Nazarov haklı olarak öfkelenerek gazete haberinin yanlışlığını ispata girişti.

"Bütün olay şöyle gelişti" diye bana anlatmaya başladı. "Eve geldim, kapıcı sordu: 'Nereye gidiyorsun?' 'Altı numaraya' dedim. Tatarov aslında beş numarada oturuyordu. 'Başrahip Gussev'e mi' diye sordu. 'Evet, Gussev'e' 'Peki, git!' Gittim, kapıyı çaldım. İhtiyar kapıyı açtı. 'Nikolay Yuryeviç'i görebilir miyim' dedim. 'Neden onu görmeniz gerekiyor' diye sordu. 'Görmem gerekiyor' dedim. Babası dışarı çıktı. 'Kimi aramıştınız?' 'Nikolay Yuryeviç' dedim. 'Görüşmeniz mümkün değil' O anda Tatarov'un kendisinin dışarı geldiğini gördüm. Eşikte, iri gövdesiyle duruyordu. Tabancamı çıkardım,

ona doğrulttum. İhtiyar elimi itiyordu. Ateş etmeye başladım. Mermilerin nereye gittiğini bilmiyordum. Tatarov üzerime atladı, üçü birden üzerime atladılar. Annesi sol, babası sağ koluma asılıyorlardı. Tatarov, sırtıyla göğsüme bastırıyor, silahı elimden almak için çekiştiriyordu. Silahı vermedim, sıkı sıkıya tutuyordum. O ise çekmeye çalışıyordu. O an onu öldüremedim ve kendim tuzağa düştüm diye düşünüyordum. Tek başına sol elimle vurmayı denedim. İttim ve ihtiyar yere düştü. Yine sol elimle bıçağı çektim ve onu sol tarafından bıçakladım. Elini serbest bıraktı, iki adım öne doğru gitti ve yere düştü. İhtiyar sağ elimden sıkı sıkı yakalamıştı. Tavana ateş ettim ve 'bırak, yoksa seni öldürürüm' dedim.

İhtiyar elimi bıraktı. Sonra Tatarov'un yanına yaklaştım ve cebine bir pusula bıraktım: Sosyal Devrimciler Partisi. Ellerini cebime soktum ve merdivene yöneldim. Kapıcı da o anda yukarı çıkıyordu; sordu:

'Bu ne gürültü burda böyle?' 'Eğer gürültü varsa, seni çağırıyorlardır, hadi git' dedim. Gitti. Bir fayton kiraladım, otele gittim, hesabı ödeyip, gara gittim. Her şey böyle oldu, ben ihtiyarı bıçaklamadım.

Gerçekten böyle bir şey yapabileceğime inanıyor musun?"

Böylece Tatarov'un öldürülüşü anne-babasının gözü önünde gerçekleşmişti, ama fail kaçmıştı. Daha sonra, ta 1906'da Tatarov'un annesinin gerçekten iki mermiyle yaralanmış olduğunu öğrendim. Nazarov'un gerçekte istemeksizin, kaza kurşunuyla onu vurduğu açıktı.

Tatarov'un öldürülüşünü araştırmak üzere Varşova Okrana Bölümünün özel görevlisi M. J. Bakai görevlendirildi. Daha sonra Bakai, başlangıçta Tatarov'un öldürülme nedeninin onun için anlaşılmaz olduğunu bildiriyordu. Onun gibi, Varşova Okrana bölümü de Tatarov'un polise hizmet ettiği konusunda hiç bir şey bilmiyordu. Araştırmaya bağlı olarak Varşova Genel Vali Yardımcısı General Uthoff, bunu ona ilk kez bildirmişti. O dönem Bakai, Tatarov ve Ratşovski arasında telgraf yoluyla kurulmuş ilişkiler tesbit etmişti. Daha sonra Başbakan Stolipin III. Duma'da yaptığı konuşmada Tatarov'un bir gizli görevli olduğunu açıkça onaylamıştı.

Daha yukarıda da yazdığım gibi, Tatarov'un suçlu olduğundan bütünüyle emindim. Yalnızca bu emin olma duygusu, öldürülmesinin sorumluluğunu üzerime almama izin vermişti. Fakat emin olmama rağmen, Tatarov'a karşı hukuki delillerin yokluğunu ve yeminli bir mahkemenin onu serbest bırakacağını kesinlikle kabul ediyorum. Ne yazık ki, askeri mahkemeler ve askeri yargıtay var oldukça, dev-

rimcilere partiyi provokasyondan korumak için, aynı mücadele yöntemlerini uygulamaktan başka bir yol kalmıyor: Polis ajanlarını kendi mahkemelerimizde yargılamak.

Bakai'nin açıklaması ve Stolipin'in konuşması Tatarov olayında araştırma komisyonunun kararının yanlış olmadığını kanıtlıyor. 1909 Şubatında Merkez Komitesi "Snamya Truda" gazetesine Tatarov'un parti kararı gereğince cezalandırıldığını bildiren bir açıklama verdi.

Moskova'da Amiral Dubasov eylemi ve Varşova'da Tatarov'un öldürülmesi hazırlıkları yapılırken, aynı zamanda Petersburg'da İçişleri Bakanı Durnovo'nun takibi sürdürülüyordu.

İzleyici arkadaşlar bağımsız iki gruba bölünmüştü. Birincisinde; her üçü de faytoncu olarak Abraham Goc, Tregubov ve Pavlov yer alıyordu. Bu grup başlangıçta Sot Sasanov, daha sonra Asef tarafından yönetiliyordu. İkincisi; "Amiral" ve Peter İvanov (faytoncu olarak) Gorinson ve Piskaryov (seyyar satıcı olarak) ve Vsevdod Smirnov'dan (gazete satıcısı olarak) oluşuyordu. Bu grupla ben bağlantı kurmuştum.

Takip Ocakta organize edilmişti ve birinci grup tarafından Nisan'a, ikinci grup tarafındansa Duma'nın göreve çağrılmasına kadar sürdürüldü. Uzun, kenarları kıvrık çizmeleri, mavi faytoncu paltosu ve kasketiyle bir faytoncu gibi giyinmiş Abraham Goc hiç de bir Yahudi gibi görünmüyor, daha çok Yaroslavlı kurnaz bir köylüyü çağrıştırıyordu. Buna rağmen tecrübeli bir göz onun dış görünüşünde yahudilere benzerlik bulabilirdi. Takip görevinde olduğu bir kez bir bekçi yanına gelmiş. Dikkatli bir şekilde atını, faytonunu ve Goc'u incelemiş ve demiş ki;

"Sen pis bir Yahudisin, köpek soyu!"

Goc kasketini başından çıkararak, haç çıkarmaya başlamış. "İsa'ya inanır mısın sen?" Hemen aklına ne gelirse söylemeye başlamış. "Ben pis bir Yahudi miyim?... Tanrım... Ben piyade tugayında hizmet yaptım, şimdi bir kaç kopek kazanabileceğimi düşünerek Petersburg'a geldim ve sen bana pis Yahudi diye verip veriştiriyorsun!...."

Bekçi inanmazcasına gülüyordu.

"Piyade tugayında görev yaptığını mı söylüyorsun?"

"Elbette!... İyi atıcılığımdan ötürü nişanın bile var."

"Hangi tugaydaydın?"

"Yedincide."

"Bak hele.... Ben de sekizincideydim."

Bir dakika sonrasında birbirleriyle gayet dostça konuşuyorlardı.

Ve bekçi artık Goc'un Yahudi kökenine ilişkin en ufak bir şüphe duymuyordu. Bu olayda yalnızca yaratıcılığı Goc'u tutuklanmaktan kurtarmıştı. Kısa sürede birinci gruptan haberler gelmeye başladı, Durnovo'ya ilişkin bazı şeyler belirlemişlerdi. Arabasının kesin tarifinin yanı sıra, Goroçovaya boyunca Çarskoye Selo garına ulaşan gidiş yolu bildirilmişti. İkinci grubun bu bilgiler karşısındaki tavrı kötümserdi: Düzenli takibe rağmen Durnovo'nun kendisi bir kez bile ortada görünmemişti.

Vsevolod Smirnov dış görünüşü itibarıyla tıpkı bir dilenci gibiydi. Traşsız, üstü başı paramparça, üstündeki bir ip kemerle bağlanmış yırtık kaftanıyla önceleri caddelerde sigara satıyordu. Kısa sürede daha uygun bir iş buldu. Gazete satıcısı olarak Rus Sancağı gazetesine girdi.

Şimdi Smirnov'un görevi, özellikle Durnovo'nun Çar'a gitmek için kullandığı Çarskoye Selo garını gözetleyebilmek için Semyonov alayının bulunduğu kışlayla aynı bölgede bulunan Saporodni Bulvarında gazete satacak bir yer elde etmekti. Vedeski kanalının köşesini seçmişti ve orada kendisine durabileceği bir yer ismi vermesi ricasıyla polis şefinin bürosuna gitti. Polis şefi onu kızgınlıkla karşıladı.

"Dışarı çık. Bu olmaz."

"İzin verin saygıdeğer efendim."

"Olmaz."

"Tanrı aşkına."

Polis şefi kibarlaştı.

"Peki hangi gazetedensin?"

"Rus Sancağı'ndan."

"Rus Sancağı mı?"

"Emrinizle."

Polis şefi bir dakika kadar düşündü.

"Peki, tamam, şeytan alsın seni."

Ruhsatını elde etmişti. Ve sürekli olarak belli saatlerde Çarskoye Selo garını izliyordu. İkinci gruptaki bütün yoldaşların bilgi toplama çalışmaları gibi bu da hiç bir sonuç vermedi. Ama bir defasında bizi son derece saşkınlığa uğratan bir olay yaşandı.

Smirnov da bütün diğer istihbaratçılar gibi silahsızdı. İçlerinden hiç biri her zaman mümkün olabilecek tesadüfi bir tutuklanmada silah kesin bir delil olacağından silah taşımazdı. Bir kezinde güpegündüz Smirnov Saporodni Bulvarında gazete satarken Durnovo'nun bizzat kendisi onun yanına gelerek bir "Novoye Vremya" satın almıştı. Smirnov'a uzaklaşan bakanın arkasından bakmaktan başka bir şey kal-

mamıştı. Bu olay artık kafamızda oluşmaya başlamış olan düşünceyi onaylıyordu. Uzun süreden beri Durnovo'nun açıkça bir arabada gitmek yerine evden yürüyerek ayrılmak ve yolda kendini sağlama almak gibi bir bakan için yeni, devrimciler içinse eski bir taktiği tercih ettiğini farketmiştik. O anda onun özellikle bizim takibimize karşı uyarılmış olabileceği sonucuna varmış değildik. 17 Martta ilk faytoncunun tutuklanışından bu yana bizim yöntemlerimizin polisçe bilinir olduğu ve bütün üst kademedeki kişilerin bu yüzden özel önlemler almış olduklarını düşünüyorduk. Bizim gibi, onlar da güvenlik açısından bir sivil polis birliğinin asla gerçek bir koruyucu olamayacağını biliyorlardı.

Peter İvanov 1905 yazının sonundan beri faytoncu koltuğundan inmiyordu. En tecrübeli ajan bile, dış görünüşüne bakarak onun bir devrimci olabileceğini tahmin edemezdi. Ufak tefek, geniş omuzlu ve güçlü gövdesiyle faytoncu koltuğunda gerçek bir faytoncu gibi yan otururdu, gerçek bir faytoncu gibi polise küfreder ve müşterilerle pazarlık ederdi. Atı cılız, arabası eskiydi. Onun bulunduğu durağa geldiğimde sıkça faytoncuların uzun kuyruğunda onu diğerlerinden ayırdedemezdim. Mesleğine ve oradaki yaşam koşullarına diğerlerinden çok daha fazla uyum sağlamıştı. İş arkadaşlarının içinde bulunduğu durumu hassasiyetle inceliyor ve faytoncular sendikasının bir üyesi olarak toplantılarına katılıyordu. Ama avlularda ve özel sohbetlerde gerçek düşüncelerini özenle saklıyor ve Kadetlerin programından daha ileri gitmiyordu.

"Kısa süre önce bir toplantıdaydım" diye anlatıyordu. "Bir başkan seçildi. Ekzantrik bir adam geldi, bir sosyal devrimci. Bir konuşma yaptı. Ülkeden, topraktan ve mülkiyetten söz etti. Şöyle ifade etmek gerekirse köylülere toprak verilmeli. Tamam, bunların hepsi çok güzel.. Yalnızca biz onu seçmedik."

"Neden?"

"O, hiç de gerçek bir köylü değildi. Bir faytoncu faytoncu gibi olmalı. Bir beygir de beygire benzemeli. Araba da tabir-i caizse aynı şekilde parlamalı, tabii ayrıca yolda gidebilmeli. Ama o... Onu tanırım. Böyle bir faytoncu parçası tam bir pislik. Altı kuruş için dışarı gidiyor. Yoo, bu durumda doğru dürüst çalışacak bir insansa bir Kadet'i tercih ederim."

Amirali faytonunun koltuğundayken basit bir köylü genci sanmak mümkündü. Açık kumral, kaba saba, geniş suratıyla para kazanmak için Petersburg'a gelen yüzlerce, binlerce köylüden birine benziyordu. Rolünü de çok çabuk benimsemişti. Herhangi bir nedenle Petersburg

Belediye Başkanı General Launitz'e olağanüstü bir nefret besliyordu ve sık sık onun öldürülmesi sorusuyla karşımıza çıkıyordu.

Atını kırbaçlarken "Durnovo'yu halledemeyeceğiz" diyordu, "nereye ve nasıl gittiğini anlamak mümkün değil.. Onu halledemeyeceğiz ama Launitz'i ben çok sık gördüm. Neden Launitz olmasın, eğer Durnovo olmuyorsa o zaman Launitz'i öldürmek gerek."

Daha sonra Launitz'i öldüren de o oldu.

Böylece grubumuzun takip çalışmaları sonuç vermedi. Durnovo'yu onun Smirnov'dan gazete satın aldığı olayın dışında, bir kez daha gördük; 'Amiral' Bakanı Morskaya'da görmüştü. Durnovo köşede duruyor ve bir memurla konuşuyordu. Ama daha önce Smirnov'un olduğu gibi 'Amiral' de silahsızdı.

Bu arada birinci grup iddialarında ısrarlıydı. Goc, Pavlov ve Tregupov, Durnovo'nun izini bulduklarını ve artık eylemin gerçekleştirilebileceği düşüncesindeydiler. Buna karşın, biz bunun yanlış olduğundan emindik; grubumuzun sıkı takibine rağmen Durnovo'yu farkedememiş olması düşüncesini kabul edemezdik. Kısa sürede bunun bir yanlış anlama olduğu ortaya çıktı. Yapılan araştırmada Goc, Pavlov ve Tregupov'un İçişleri Bakanını değil, yüzü itibarıyla Durnovo'ya benzeyen Adalet Bakanı Akimov'u izledikleri açığa çıktı.

Bunun üzerine Akimov'a karşı bir eylem gerçekleştirme önerisinde bulundular. Dubasov eylemi ve Varşova seyahatinin ardından Mart'ta Petersburg üzerinden Helsingfors'a gittim. Helsingfors'da Asef'le buluştum. Ona Moskova'daki ve Varşova'daki olayları anlattım ve yakında Adalet Bakanına karşı bir eylem düzenlemeyi düşünüp düşünmediğini sordum. Asef o her zamanki kayıtsız görünüşüyle:

"Açıkçası Akimov'a karşı bir eylem yapılamaz. Emin kaynaklardan polisin Petersburg'da Durnovo olayıyla ilişkisi olan üç faytoncunun varlığı üzerine bilgilendirildiği haberini aldık. Diğer yandan Goc, Pavlov ve Tregubov izlendiklerinden yakınıyorlar. Bu konuda sen ne düşünüyorsun" dedi.

Kimden ve nasıl bir haberin geldiğini sordum. Asef bana şunları anlattı:

V. J. Natanson tanınmış bir Kadet'in yanında öğle yemeğinde iken, Savaş Örgütü üzerine bir konuşmaya tanık olmuştu. Bu konuşmadan, Petersburg'da üç terörist faytoncunun varlığına ilişkin bir şeyler bilindiğini çıkarmıştı. Bu gerçek bizzat onun tarafından bilinmediği için ve bunun Kadetlere devrimci ya da tutucu çevrelerden değil, yalnızca polis kaynaklarından ulaşabilmesi mümkün ol-

duğundan duyduklarını aceleyle Merkez Komitesine iletmişti.

Asef konuşmasını bitirdiğinde yine sordu:

"Ne düşünüyorsun şimdi, bu konuda?"

Bence hemen Goc, Pavlov ve Tregubov'u Petersburg'dan geri çağırmanın gerektiğini, daha sonra da acilen ikinci grubun da izlenip izlenmediğinin araştırılarak eğer izlenmiyorsa takibin onlar tarafından sürdürülmesinin gerektiğini söyledim: ayrılan faytoncuların yerine yenilerini almak gerekiyordu: Dvoynikov, Kalaşnikov ve Nazarov Asef benimle aynı fikirdeydi. Goc, Tregubov ve Pavlov koşumlarını satarak Petersburg'dan ayrıldılar. Dumanın açılışına yalnızca bir ay kalmıştı ve araba ve atlar satın alınana kadar sürenin yarısı geçip gidecekti. Bu nedenle Dvoynikov, Kalaşnikov ve Nazarov izleme ekibinde yer alamadılar.

Bu yüzden takipçi sayısını yalnızca seyyar satıcılar yoluyla arttırabilmek mümkündü. Ama Gorinson ve Piskaryov'un söylediklerine göre seyyar satıcılar iş esnasında pek çok zorlukla karşı karşıya kalıyorlardı, kısa süreli bir takip yalnızca ufak tefek bilgiler getirebilirdi.

Daha sonraları, Nisan hemen hemen geçip gitmişti ki, Duma'nın açılışının arifesinde Akimov'u öldürme girişiminde bulunuldu. Tregubov elinde bir bombayla Adalet Bakanlığına bağlı bir memur giysileri içinde Akimov'un oturduğu Mihailov Caddesinde onun dışarı çıkışını bekliyordu. Bakanın gelişine kadar kalamadı ve eylem girişimi başarısızlığa uğradı. Elbette girişim belki de büyük bir başarıyla bitecek şekilde tekrarlanabilirdi, ama Merkez Komitesinin çizdiği sınırlar bize Merkez Komitesinin izni olmaksızın bunu yapma hakkını tanımıyordu. Tregubov başarısızlığından sonra Finlandiya'ya geri dönmüştü ve Petersburg'da ihbar edilmiş olduğunu açıklamıştı. Bu ihbar ona Bakan gelene kadar bekleme imkanını vermemişti. Onun için yapılan bomba Silberberg tarafından hazırlanmıştı. O da takip edildiğini farkettiğini bildirmişti.

Bundan kısa bir süre sonra Pavlov Fin garında tutuklandı, daha sonra Tregubov ve en sonunda, yazın başlangıcında Goc Peterhof'da yolda giderken tutuklandı. 1907 güzünde Petersburg mahkemesi tarafından sosyal devrimcilerin Savaş Örgütüne üye olmak nedeniyle yargılandılar ve medeni ve siyasi haklarından men edilerek, değişik sürelerle kürek cezalarına çarptırıldılar.

Daha 23 Nisan öncesinde, Duma'nın açılışından önce Durnovo'ya karşı bir eylem yapılamayacağı, Dubasov'a karşı bir eylemin de pek çok zorluğu olduğu açıkça ortaya çıktığında, Goc iki plan önerdi.

Duma'nın açılışından önce büyük bir askeri eylem ger-

çekleştirmenin gerekli olduğunu düşünüyordu ve biz de onun bu düşüncesine katılıyorduk. Eğer bunu uzun bir hazırlık döneminden sonra gerçekleştirmenin yolu yoksa, bir başarının partizanca kazanılmasının denenmesi gerektiğini düşünüyordu. Ya Durnovo'nun yaşadığı evi ya da Çara gitmek için kullandığı treni havaya uçurmayı önerdi. Asef bu planın teknik ayrıntılarını tartışmaksızın:

"Ben yalnızca, eğer işin başında ben olursam kabul ederim" dedi.

Goc ve ben ona, bizim düşüncemize göre bunun gereksiz olduğu yanıtını verdik. Hemen yapılacak bir terörist eylemin gereğinin büyük olduğunu, onun sorumluluğunun derecesi nedeniyle, örgütün Asef'i, şefini ve pratik liderini feda edemeyeceğini söyledik. Ondan bu şarttından vazgeçmesini istemek zorunda olduğumuzu belirttik.

Asef:

"Böylesi eylemlerde, açık saldırılarda liderin önde olması gerekir. Bunu yapmak zorundayım" dedi.

İkimiz de bunu, yoldaşlardan ikisiyle gitmemizi yeterli bulduğumuz, bu yüzden onun direk olarak eylemde yer almasının gerekli olmadığını düşündüğümüz şeklinde yanıtladık.

Asef bir süre düşündü ve sonra:

"Peki, tamam... Daha sonra bakarız" dedi.

Biz Goc'umuzun planlarının teknik yönlerine geçtik. İki önemli sorunla karşı karşıyaydık. Birincisi bu kadar kısa sürede her iki girişim için yeterli dinamit sağlayıp, sağlayamayacağımızdan emin değildik, hatta yalnızca Durnovo'nun treni ya da evinden birinin havaya uçurulabilmesi için bile bir kaç Pud dinamit gerekliydi.

İkincisi; Durnovo'nun oturduğu Moyka'daki evi çok büyük olduğundan kesin olarak Durnovo'nun odasının yerini bilmiyorduk, evin içine girmeyi başarabilsek bile patlamayla bakanın öleceğine ilişkin en küçük bir garantimiz bile yoktu. Evin yarısının yıkılmasına rağmen Durnovo'nun hâlâ hayatta kalması çok kolay gerçekleşebilirdi. 1906 Ağustosunda Maksimalistler, benzer bir plan uygulayarak Bakan Stolipin'in Eczacılar adasındaki villasını havaya uçurduklarında aynı şeyler yaşanmıştı.

Ayrıca Durnovo'nun hangi trenle ve hangi vagonda Çara gittiğini bilmiyorduk. Herhangi bir şehirlerarası treni havaya uçurarak iktidarla hiç bir ilişkisi olmayan insanların ölümüne yol açmaktan kaçınmak zorundaydık. 1878 Kasımında "Narodnoya Volya" partisi tarafından havaya uçurulan tren aklımıza gelmişti.

Kısa sürede Durnovo'nun odasının yerini tespit etmek bütünüyle olanaksızdı. Yine aynı sürede Durnovo'nun hangi trende gittiğini

kesin olarak belirlemek de pek mümkün değildi. Biz yalnızca, güçlerimizi, Çarskoye Selo'ya varan tren hattının izlenmesi ve bu hatta direk bir saldırı olanağını yakalamak için seferber edebilirdik. Bu belirlemelerle Goc ilgileniyordu. Hattın çok sıkı korunduğunu, gündüz gözüyle ve Bakanın treni yaklaşırken bombalamanın zordan daha öte bir şey olduğunu anlattı.

Dinamite ne olacağı konusunda ise kararı Silberberg verecekti. Silberberg Terioki'deki laboratuvarda yaşıyordu. Silberberg ve evi bütün kuşkulardan uzaktılar ve işi başarıyla ilerliyordu. Ama Silberberg kendi pasif rolünü bir yük olarak görüyordu. Örgüt görevlerinde daha dolaysız ve bizzat yer almayı arzu ediyordu ve bunun için gerekli bütün yeteneklere sahipti. Onun Petersburg'da doğrudan Durnovo'nun takibini üstlenmesi ve bu amaçla faytoncu olması kararlaştırıldı. Ama laboratuvar çalışmaları, Dubasov ve Akimov için bomba yapma zorunluluğu bunu engellemişti. O hep baş kimyacı rolünde kaldı. Goc'un planını ilettiğimiz Silberberg, deneyimli bir yoldaşın yardımıyla bir kaç dinamit lokumu ve bomba yapmayı üstlenebileceği, ama elindeki dinamitin tamamının dahi, Durnovo'nun treni ya da evini havaya uçurmaya pek yetmeyeceği yanıtını verdi.

Böylece var olan sorunlardan ikincisi kısmen çözülmüştü, birincisiyse aynı şekilde duruyordu.

Asef planı bir kez daha gözden geçirdiğinde:

"Bütün zorlukların dışında bir sorun daha var; örgütün üyelerinin birinden kendini havaya uçurmasını talep etme hakkı var mıdır?" dedi.

Goc'un planının reddedilmesi kararlaştırıldı ve Goc'un kendisi de bunu onaylıyordu.

Dubasov'a karşı yapılan eylem girişimi hesaba katılmazsa, (bunun Dubasov'un hayatta kalması nedeniyle başarısız bir eylem olmasına rağmen, psikolojik bir başarısı vardı) Duma'nın açılışına, Merkez Komitesinin bize tanıdığı süreye kadar büyük bir terörist eylem gerçekleştirmede yetersiz kalmıştık.

O zamanlar bu başarısızlıkları üç nedene bağlama eğilimindeydim: Birincisi, işimizin belli bir süreyle sınırlandırılmış olması ikincisi Durnovo'ya erişememizle kanıtlanan eskimiş istihbarat yöntemlerimiz ve üçüncüsü Savaş Örgütünün yeterince elastiki ve hareketli olmayışı. Ayrıca buna ek olarak sayıca küçük bir merkezin varlığı (yalnızca Asef ve ben) merkezle tek tek bireyler arasında sıkı bir bağın olmasını engelliyordu. Sık sık Asef'in dikkatini bu eksikliğe çekmiştim.

Savaş Örgütü bu arada güçlü askeri eylemlerin dışında Amiral

Çunin'e, General Min'e, Albay Riemann'a, Provokatör Gapon'a ve siyasi ajanlar bölümünün yöneticisi Ratşovski'ye karşı daha az önemi olan eylemler hazırlıyordu. Ama Savaş Örgütüne ait güçler tarafından bu eylem girişimlerinden hiçbiri tamamlanamadı.

Daha önce de belirttiğim gibi Sensinov, Amiral Çunin'i cezalandırmak üzere bir olanak araştırmak amacıyla Sivastopol'a gitmişti. O oraya geldiğinde, Vladimir Vnorovski (o zaman henüz Savaş Örgütü üyesi değildi) ve Yekaterina İsmailoviç de aynı amaçla Sivastopol'daydılar. Bunun üzerine Sensinov, Finlandiya'ya geri dönerek, Çunin'in büyük bir olasılıkla bu yoldaşlar tarafından öldürüleceğini bildirmişti. Gerçekten de 22 Ocak 1906'da Yekaterina İsmailoviç halk gününde ziyaretçi olarak Amiral Çunin'in sarayına gelmiş ve bir tabancayla bir kaç el ateş ederek onu ağır yaralamıştı. Hemen orada avluda yargı ve mahkeme olmaksızın bahriyeli erler tarafından kurşunlanarak öldürüldü. Vnoroski kaçarak kayboldu. Çunin'se aynı yılın 29 Haziranında Sivastopol yakınlarındaki Ne Holland'da bulunan yazlık evinde bahriye eri Akimov tarafından öldürüldü.

General Min'e ve Albay Riemann'a suikast girişimleri aşağıdaki şekilde gelişti:

Trafik Enstitüsü öğrencisi Samoylov ve Moskova Üniversitesi öğrencisi Yakovlev (Gudkov) Savaş Örgütünün bir eyleminde yer almaya hazır olduklarını bildirmişlerdi. Samoylov'un mücadelede bir geçmişi yoktu, Yakovlev ise Moskova ayaklanmasına katılmıştı. Bu önerilerinden önce ne Samoylev'le, ne de Yakovlev'le görüşmemiştim, ama her ikisi de çok iyi referanslar getirmişlerdi. Ve gerçekte de her iki suikastin de başarısızlıkla sonuçlanmasında onların bir payı yoktu.

Her ikisinin aynı günde ve mümkün olursa aynı saatte Min ve Riemann'ın evlerine giderek onları vurmalarına karar verildi. Helsingfors'dan ayrılmalarından önce ikisiyle Framtidu gazetesinin redaktörü bay Tidermann ve bize sık sık çok değerli yardımlarda bulunmuş olan Finli yoldaş bayan Elin Nolander'in evinde görüştüm. Samoylov ve Yakovlev, her ikisi de aynı şekilde sakindiler. Yakovlev güzel ve güçlü tenor sesiyle Lenski'nin "Gelen günler bana ne getirecek" aryasını söyledi. Gelen günlerde tutuklanacaktı.

Akşam treniyle Helsingfors'dan ayrılmışlardı. Samoylov bahriyeli bir teğmen gibi giyinmişti, Yakovlev'in üzerinde ise bir piyade subayının giysileri vardı. Samoylov Dük Valbovski'nin kartvizatiyle Min'e, Yakovlev Drutzki Sokolinski'den bir dük olarak Riemann'a gidecekti. Sabahleyin geldiklerinde ikisi de Riemann ve Min'i evde bu-

lamadılar ve gündüz bir kez daha gelmek üzere sözleştiler. Samoylov gündüz de kimseyi bulamadı, daha doğrusu Min onu denizci üniformasına ve tanınmış ismine rağmen kabul etmedi. Yakovlev ikinci kez geldiğinde Riemann'ın evinin kapısında polis tarafından tutuklandı. Goc, Pavlov ve Tregubov'la birlikte düzenin temsilcisi bir mahkeme heyeti tarafından yargılandı ve siyasi ve medeni haklarından menle birlikte, 15 yıl kürek cezasına gönderilmeye mahkum edildi.

O zaman bu tutuklama karanlıkta kaldı. Riemann onun gelişinden daha önce haberdar edilmiş gibi görünüyordu, aksi takdirde evinin giriş kapısında polisin bulunması anlaşılmaz olurdu.

Riemann'ın sabah gelen Drutzki-Sokolinskili subay hakkında toplayabileceği onun bir subay değil de bir terörist olduğu şeklindeki bilgiler saat beşe kadar toplanamazdı. Riemann hayatta kaldı. Min aynı yılın Ağustosunda Sinayda Konopyanikova tarafından öldürüldü.

O dönem Ratşovski ve Gapon'a karşı bir suikast da hazırlandı. Şubat başında P. M. Ruthenberg Helsingfors'a gelmişti ve bize şunları anlattı:

6 Şubatta Gapon Moskova'da ona gelmişti. Gapon ona polisle, özellikle de Petersburg Okrana Bölümü yöneticisi Gerasimov ve daha önce bana da söz edilen Ratşovski ile ilişkide olduğunu anlatmıştı. Ruthenberg'e polisin hizmetine girmesini ve Gapon'la birlikte iddia ettiğine göre hükümetin yüz bin Ruble söz verdiği Savaş Örgütünün deşifre edilmesine yardımcı olmasını önermişti.

Uzun süreden beri ortalıkta Gapon hakkında karanlık söylentiler dolaşmaktaydı. Ekim-Kasımda İçişleri bakanlığında memur olan Manaseviç-Manuylov ve "Graşdanin" gazetesinde çalışan Kolişko aracılığıyla Dük Vitte'yle kesin olarak ilişkiye geçtiği; daha önceden yurtdışında Grandüklerden biriyle buluştuğu; son zamanlarda yurtdışı muhabirlerine Çarlığa bağlılığını ve yanılgılarından pişmanlık duyduğunu belirttiği vs. söyleniyordu. Bu söylentilerin öyle kolayca reddedilmesi mümkün değildi. O yaşamı bütün yönleriyle seviyordu; konforu seviyor, kadınları seviyor, lüks ve gösterişi, kısacası parayla satın alınabilen herşeyi seviyordu. Onun Paris'teki yaşantısına baktığımda buna emin olmuştum. Bu tek başına Gregori Gapon'u bir ispiyoncu yapmaya yetmezdi şüphesiz. Ama Gapon'un onu hükümetle bir anlaşmaya itecek bir eğilimi vardı; cesareti yoktu, hayatı için korkuyordu, darağacından korkuyordu. Ekim 1905'te Helsingfors'da yukarıda da anlattığım görüşmemizde buna emin olmuştum. Belki de ne lükse düşkünlüğü ne de ölüm korkusu, eğer kesin bir inancı olsaydı, onu dük Vitte ve ardından Ratşovski'ye yöneltmezdi. Ama onun böyle

inançları yoktu. Ruhuyla, duygularıyla yaşıyordu. Önce yapıyor ve ardından yaptıklarını haklı görüyordu. Heyecanlı ama aynı zamanda zayıf yapılıydı, yetenekli ve son derece atılgandı; pek çok yanlış adım atabilir ve sonra pişman olabilirdi. Bunlar gibi Ruthenberg'in anlattıkları da ne Gapon'la ilgili izlenimlere ne de hakkındaki söylentilere ters düşmüyordu.

Ruthenberg karmakarışık bir haldeydi. Gapon'la birlikte Putilov işçileriyle askerlere karşı yürüyüşleri halen aklındaydı, Gapon'u Narva şosesinden alıp götürüşünü, böylece onu tutuklanmaktan kurtarışını dün gibi anımsıyordu, Gapon'un yurtdışında silahlı mücadele ve eylemler üzerine söyledikleri belleğindeydi ve son olarak Gapon'la kişisel dostluğunu ve ona karşı duygularını düşünüyordu. Helsingfors'a geldiğinde Asef'e ve bana "Şimdi ne yapılmalı?" sorusunu yöneltti.

Gapon'un ihanetinin psikolojik yönü açıktı, olayın kendisi alışılmış ölçülerin tamamen dışındaydı. 1906 kışında Gapon kitleler için halen en popüler adamdı. Adı, bir devrimci önderin adı olarak işçilerden köylülere kadar dilden dile dolaşıyordu. Resimlerini her tarafta şehirlerde ve köylerde, Ruslarda, Polonyalılarda hatta Yahudilerde bile bulmak mümkündü. Hareketi şehir proletaryasına götüren ilk o olmuştu. Başkaldıran işçilerin başına geçme kararlılığını gösteren ilk kişi oydu. Ne 1905 grevi ne de Aralık Barikatları kendisinden yeni eylemler beklenen, başlattığı devrimi sonuna kadar yönlendirmesi beklenen bu insanın portresine gölge düşünemezdi. Daha yukarıda anlattığım bu belirsiz söylentiler geniş kitlelere ulaşmamıştı ve Gapon adı Petersburg ve öteki şehirlerde böylesi bir değer taşırken, açıkça Dük Vitte ile ilişkiyle suçlanmaya başlanması, ona tamamıyla güvenen ve tek sözüyle ardından gitmeye hazır olan pek çok işçinin ondan yana olması anlamına gelirdi.

Gapon benim gözümde sıradan bir hain değildi. Onun ihaneti örneğin Tatarov'unki gibi bir ihanet değildi. Tatarov insanları, birimleri ve partiyi ihbar etmişti. Gapon daha kötüsünü yaptı: O bütün devrimci kitlelere ihanet etti. O, kitlelerin körce, değil bir önder, yalnızca devrimin sıradan bir neferi bile olmaya layık olmayan bir insanın peşinden sürüklendiğini göstermişti. Ruthenberg'e hiç tereddütsüz sorusunun daha baştan belli bir yanıtla yanıtlanabileceğini belirttim: Gapon öldürülmeli!

Bu görüşme yine altı ay kadar önce Gapon'un gizlendiği Walter Stenbck'in evinde yapılıyordu. Asef, Ruthenberg ve benim dışımda Çernov da bu görüşmede bulunuyordu.

Asef ve Çernov görüşlerini hemen açıklamadılar. Ben o dönem

henüz Merkez Komitesi üyeliğine alınmamıştım ve oyum, P. M. Ruthenberg'in oyu gibi yalnızca önerme özelliği taşımaktaydı. Asef ve Çernov belirleyici kararı vermek durumundaydılar.

Asef uzun bir süre düşündü. Sigara üstüne sigara içiyor ve susuyordu. En sonunda:

"Bence Gapon'u yalnızca Martin'in (Ruthenberg) ilettiklerine dayanarak öldürmek olanaksız. Gapon kitleler içinde oldukça popüler. Ölümü anlaşılamaz olur. Bize inanılmayacak, onu gerçekten polisle ilişki de olduğu için değil, yalnızca parti içi çekişmelerle öldürdüğümüz söylenecek. İlk önce bu ilişkiyi ispatlamak gerek. Martin bir devrimci, partimizin bir üyesi, o bu olayla ilgilenecek. Ama eğer Gapon'un foyasını meydana çıkarabilirsek..." dedi.

"Onun foyası nasıl meydana çıkarılır ki?" diye sordu Ruthenberg.

"Çok kolay. Gapon, Gerasimov ve Ratşovski'yle buluştuğunu söylüyor. Hatta sizi de bu buluşmaya davet ediyor. Siz de onun polisin hizmetine girme teklifini kabul etmiş gibi yapın ve buluştuğunuzda Gapon'u Ratşovski'yle birlikte öldürün."

"Ya sonrası?"

"Sonra, kanıt elimizde olur. Dürüst bir insan Ratşovski'yle bir randevuda bulunamaz. Böylece herkes Gapon'un gerçekten bir hain olduğuna emin olur. Ayrıca Ratşovski de öldürülmüş olur. Partinin Ratkovski'den daha büyük bir düşmanı yok. Onun öldürülmesi çok büyük bir anlam taşıyacak."

Asef, Çernov tarafından da desteklendi. O da, Gapon'un suçlarına ilişkin Ruthenberg'in iddiaları dışında ciddi hiç bir kanıt bulunmazken öldürülmesinin, Partiyi çok zor bir duruma sokacağını düşünüyordu. Ayrıca Ratşovski'nin öldürülmesini de çok gerekli görüyordu. Ruthenberg ve ben farklı düşünüyorduk. Biz elbetteki olanak varsa, Ratşovski'nin de öldürülmesi gerektiğine, ama tek başına Gapon'un öldürülmesinin bizim gözümüzde büyük bir önemi olduğuna inanıyorduk. Biz ikimiz de Gapon'un ihanetine ilişkin kanıtların er ya da geç kendiliğinden ortaya çıkacağına emindik ve bu yüzden onları, şu anda elde edememiş olmayı dikkate almayı gerekli bulmuyorduk. Bizim düşüncemize göre Gapon'un öldürülmesi için Ruthenberg'e kendi ağzıyla söylediği itirafları yeterliydi. Dahası; biz hain Gapon'un her koşul altında parti adına öldürülmek zorunda olduğu, çünkü onun partiye yakın olması ve Ruthenberg aracılığıyla doğrudan partinin, hainliğini ortaya çıkarması nedeniyle, Gapon'un her koşul altında parti adına öldürülmek zorunda olduğu düşüncesindeydik.

Ne Asef ne de Çernov bizim gibi düşünmüyorlardı. Ayrıca bütün

sorumluluğu üstlendiklerini ve Merkez Komitesinin de genel toplantısında bizim değil, onların düşüncesi doğrultusunda karar vereceğini bildiriyorlardı. Gerçekten de Merkez Komitesi, Gapon'un öldürülmesi gibi Ratşovski'nin de, ya da ikisinin birlikte öldürülmesinden vazgeçilmesi gerektiğini düşünen M. A. Natanson'un muhalefetine rağmen onların düşüncesini onayladı.

Asef'in ve Çernov'un açıklamalarından sonra Ruthenberg başka bir odaya gitti ve uzun süre orada yalnız kaldı. Geri geldiğinde "kabul ediyorum; Ratşovski ve Gapon'u öldürmeyi deneyeceğim" dedi.

Asef hemen bir eylem planı hazırladı. Ruthenberg Gapon'la yapacağı gelecek buluşmada ona, polisin hizmetine girmeyi ve bu amaçla Ratşovski'yle buluşmayı kabul ettiğini açıklayacaktı. Ayrıca Gapon'a Savaş Örgütünün bir üyesi olduğunu ve Durnovo suikastinde yönlendirici olduğunu söyleyecekti. Ratşovski Ruthenberg'in kabulünü şüpheyle karşılayabileceğinden, Asef önlem olarak şunları önerdi; ilk olarak Ruthenberg partiyle ve parti elemanlarıyla bütün ilişkilerini koparacak ve izole edilmiş olarak yaşayacaktı. Bu şekilde Ruthenberg'in takibi diğer yoldaşların takibi ve tutuklanmasına yol açamazdı. Ruthenberg yine aynı amaçla, Ratşovski'nin kuşkularını dağıtmak için faytoncuların yardımıyla Durnovo'ya bir suikast hazırlarmış gibi yapacaktı. Bir kaç faytoncu kiralayacak ve onlarla birlikte Durnovo'nun geçebileceği bir saatte, geçebileceği caddelerde dolaşacaktı. Ruthenberg'i izleyen ajanlar, kesinlikle aynı kişinin sürekli aynı faytoncularla ilişkide bulunduğunu farkederek durumu bildireceklerdi. Tabii ki, faytoncular tehlikeye düşmeyeceklerdi. Ayrıca, Asef örgütün bir üyesine, gerçekten de faytoncu olmasını ve Ruthenberg'le ilişkiye geçmesini önermeye hazır olduğunu açıkladı. Bu örgütün bu üyesini hemen hemen ölüme mahkum etmekti, ama Ratşovski'nin öldürülmesi, örgüt açısından, örgütün yalnızca bir üyesini değil, pek çok üyesini feda etmeye değecek kadar önemliydi. Ratşovski pratik olarak siyasi ajanların tüm iplerini elinde tutuyordu. Ruthenberg için gerekli bomba Silberberg tarafından hazırlanacaktı.

Bu plan Ruthenberg'in hoşuna gitmemişti. Gapon'la yapacağı sözde anlaşmanın tehlike yönünden; tamamen yalan üzerine kurulu bu planın bütününden hoşlanamamıştı. Savaş yönteminin her zaman kaçınılmaz olarak kendini feda etmeye dayanması gerekirken, yalan dolan üzerine kurulu olmasını kabul edemiyordu. Ben, Asef tarafından önerilen planı, sorunun ahlâki yönü dışında, yararlı ve hedefine ulaşabilir buluyordum.

Gapon uzun süreden beri partiyle, özellikle de Savaş Örgütüyle

bütün bağlantısını kesmişti. Yoldaşlardan hiçbiri, polis için önemli olacak bilgileri ona iletmek bir yana, onunla en önemsiz ayrıntıyı bile konuşamazdı. Merkez Komitesinin, Asef'in ya da benim kaldığımız yer onun tarafından bilinmiyordu. Bu durumda kendisi Ratşovski için yararlı olamazdı ve onun polis için yapabileceği hizmet Ruthenberg gibi önemli bir parti üyesini provokasyona yönlendirmekten başka bir şey değildi. Gapon'un biricik amacı olan Ratşovski'ye çalışmalarının başarısını kanıtlamak uğruna, Ruthenberg'in ricasına bile gerek kalmadan Ruthenberg'i Ratkovski'yle buluşturmak için kendiliğinden çaba göstermesi gerekirdi. Elbette ki, asıl ilgilendiği şey olan kendi çıkarları, Gapon'un bu buluşmada bulunmasını gerektirirdi. Bu yüzden bana; Ruthenberg, kendi açısından büyük uğraşlara girmeden ve kişilere ve olaylara ilişkin gerçekleri Gapon'dan gizleyerek Ratşovski ve Gapon'la buluşabilir, bu arada onları öldürebilir gibi geliyordu. Doğrusu, Durnovo'nun sözde takibini gereksiz buluyordum, eğer ajanlar Ruthenberg'i izlerler ve onun cephesinde hiç bir eylem olmadığını farkederlerse, kesinlikle onun, olaya karışmamış olduğu sonucunu çıkarmazlardı: Onun kısa süre içinde bir komplo düzenleyeceği düşüncesine kapılırlar ve bunu üst makamlara da rapor ederlerdi. Ayrıca Ruthenberg için korkuyordum. Bana, Asef'in önerdiği planı, hiç mi hiç beğenmiyor, bu yüzden de yerine getirme kararlılığında olmayacak, ya da işi sonuna kadar yürütebilecek gücü kendinde bulamayacak gibi geliyordu. Bu konuyu. Ruthenberg'le görüştüm.

"Ben küçük bir çocuk değilim", diye yanıtladı beni. "Ne söylediysem, yerine getireceğim."

Asef'in planını hemen kabul etti. Petersburg'daki sözde takip için seçilen Dvoynikov'la görüşmeye gittim.

Dvoynikov şaşkınlıkla beni dinledi, ama hiç tereddütsüz;

"Kabul ediyorum" dedi.

"Anlıyorsunuz ya, Vanya" dedim ona, "kesinlikle takip edileceksiniz, bu çalışmayı sürdürürken tutuklanabilirsiniz ve eğer Gapon ve Ratşovski öldürülürse, tutuklanmaktan kurtulmanız mümkün olmayacak."

Kara gözleriyle bana baktı:

"Bu tutuklanma da ne oluyor?.. Tanrım, Gapon gerçekten bir provokatör mü?"

Bu düşünceye alışması kolay değildi. Bu haberin onun üzerinde yaptığı etkiyi gördüğümde. 9 Ocak'ta Gapon'la yürüyen işçilerin, onun bir provokatör olduğunu öğrendiklerinde, neler hissedeceklerini ve nasıl tepki göstereceklerini kavradım. Dvoynikov Petersburg'a gitti ve

orada bir faytonla bir at satın aldı. Ruthenberg Gapon'un yanına gitti; onun Asef'le yaptığı son buluşmada ben yoktum; Moskova'ya gitmiştim.

Ruthenberg Gapon'la buluştuktan sonra, plana uygun bir şekilde davranmaya başlamıştı. Yavaş yavaş Gapon'la anlaşmaya varmıştı, ona sorunun sözde bir sorun olduğu kararına vardığını, polisin hizmetine girmeyi istediğini açıklamıştı. Ayrıca ona, bu kararın Ratşovski'nin ödemeye hazır olması gereken bir ücrete bağlı olduğunu açıklamıştı. Bu noktadan sonra sohbetleri, yahudi bezirganların sohbeti şekline bürünmüştü; Ruthenberg ücreti belirtiyor ve Gapon pazarlık ediyordu. Ruthenberg bu konuşmaların içeriğini, günü gününe, bir stenocu gibi yazıyordu ve daha sonra bunları Merkez Komitesine iletmişti. Bu notların varlığını öğrendiğimde hiç şaşırmadım, çünkü Ruthenberg, Asef'in önerisiyle çok kırılmıştı. Oynadığı rol zor olmaktan öte can sıkıcıydı. Gapon'un anlattıkları ve teklifleri kin doluydu. Ruthenberg, Gapon'un yoldaşlarını ve arkadaşlarını satmak üzere yaptığı pazarlıkları sessizce izleyebilmek için, değişik karakterlere sahip olmak zorundaydı.

Bu şekildeki bir kaç sohbetten sonra Gapon, Ratşovski'nin onunla buluşmaya hazır olduğunu ve 4 Mart'ta Content Restorant'ının özel bir odasında buluşmayı kararlaştırdığını bildirdi. Gapon da bu görüşmede yer alacaktı. Kararlaştırıldığına göre, Ruthenberg'in Ratşovski'nin yanına silahsız olarak gitmesi gerekiyordu; biz girişte üzerinin aranabileceğinden çekiniyorduk. Ruthenberg yalnızca Ratşovski'nin ona güvendiğine emin olduktan sonra bombayı yanına alacaktı.

4 Mart'ta Ruthenberg, Content Restorant'ına gitti ve Gapon'la kararlaştırıldığı şekilde, Bay İvanov'un odasını sordu. Garson ona böyle bir odanın olmadığı yanıtını verdi. Bunun üzerine Ruthenberg oradan ayrıldı.

Ertesi gün Gapon, ona bir yanlış anlamanın sözkonusu olduğunu ve Ratşovski'nin onu gelecek Pazar günü için bir randevuya davet ettiğini anlattı. Ruthenberg, pazar gününe kadar beklemek istememişti. Gapon'la yapılan sohbetler onu büyük bir sinir krizine sokmuştu. Ayrıca o, bu "yanlış anlama"da Gapon'un değilse bile, Ratşovski'nin yalanını görüyordu. Asef'e de yazılı olarak bildirdiği gibi, olayı tasfiye etme ve yurtdışına çıkma kararı aldı.

Bütün ayrıntıları Mart'ta, Varşova'ya yaptığım bir seyahatten Helsingfors'a döndüğümde öğrendim. İki gün kaldıktan sonra yine Helsingfors'tan ayrıldım.

Gapon-Ratşovski olayının bütünüyle tasfiye edildiği ve Rut-

henberg'in yurtdışında bulunduğundan emin olduktan sonra seyahate çıktım. Mart sonunda yine Helsingfors'daydım. Asef'le kalmakta olduğu Aino Malmaberg'in evinde görüştüm. Moskova ve Petersburg'daki duruma ilişkin değerlendirmelerimi dinledikten sonra kısa bir süre sustu ve her zamanki soğukkanlılığıyla;

"Gapon öldü, biliyor musun?" dedi.

Şaşırmıştım.

"Onu kim öldürdü?"

"Martin. (Ruthenberg)"

Daha fazla şaşırmıştım.

"Ne zaman?"

"22'sinde, Oserski'deki bir tatil evinde."

"Parti buna izin verdi mi?"

"Hayır. Martin kendi insiyatifiyle davrandı."

Ruthenberg Helsingfors'daydı. Onu, "Framtid" dergisinin ikinci redaktörü Bay Humerus'un yanında, Brunspark'ta buldum. Ruthenberg, hâlâ Gapon'u öldürmenin etkisi altındaydı.

"Belçika'ya hareket etmek üzereydim" dedi. "Ama buraya geldiğimde düşünmeye başladım. Tamam, Ratşovski öldürülemez, ama Gapon öldürülebilir. Bunu yapmakla görevli olduğumu duyumsadım."

Ona sordum:

"Ama bilmiyor muydun ki, Merkez Komitesi Gapon'un tek başına öldürülmesine izin vermiyor?"

Yanıtladı:

"Nasıl izin vermiyor? Bana, eğer ikisi birlikte öldürülemezse, yalnızca Gapon'un öldürülmesi söylendi."

Ona karşı çıktım. Sordum:

"Dvoynikov nerede?"

"Atı ve arabayı sattı ve şimdi burada."

Bunun üzerine Ruthenberg bana şunları anlattı: Yalnızca Gapon'u öldürmeye karar verdikten sonra onu, sözde polisin hizmetine girme kararı üzerine son kez görüşmek üzere, Oserski'de daha önceden kiralanmış bir tatil evine davet etmişti. Aralarından bazıları 9 Kasım'da Gapon'la yürümüş olan, yakından tanıdığı birkaç işçi ve parti üyesini biraraya toplamıştı ve onlara Gapon'la yaptığı bütün görüşmeleri anlatmıştı. İşçiler önceleri ona inanmamışlardı. Ruthenberg onlara, gerçeği onun kendi sözleriyle kanıtlamayı ve ardından öldürme girişimini önermişti. Bu işçilerden biri, Oserski istasyonunda faytoncu olarak Gapon ve Ruthenberg'i beklemişti. Tatil yerine giderlerken, faytonu sürdüğü yerden, Gapon'un Ruthenberg'le yaptığı bütün konuşmaları

duymuş ve gerçekten Gapon'un Ruthenberg'e polisin hizmetine girmeyi teklif ettiğine emin olmuştu. Aynısı tatil evinde de yinelenmişti. Boş bir odada, kapalı kapıya yaslanmış bir kaç işçi, Ruthenberg'le Gapon'un konuşmalarını dinlemişlerdi. Gapon bu kez, daha öncekilerden de kinle konuşmuştu. Bu görüşmenin sonuna doğru, Ruthenberg, ansızın kapıyı açarak, işçileri içeri almıştı. İşçiler bütün yalvarmalarına rağmen onu, hemen oracıkta bir elbise askısına asmışlardı.

Ruthenberg anlatırken, son derece heyecanlanıyordu.

"Onu rüyalarımda görüyorum... Sürekli rüyalarıma giriyor. Bir düşünsene, 9 Ocak'ta onu ben kurtardım... Ve şimdi o asılı!"

Gapon'un cesedi polis tarafından öldürülüşünden bir ay sonra bulundu. Merkez Komitesi yaptığı toplantıda, bu konuda parti eylemi olarak bir açıklama yapmayı reddetme kararına vardı. Ardından Ruthenberg yurtdışına çıktı.

Daha sonra Ruthenberg, defalarca Gapon'un öldürülüşünün araştırılması ve en üst parti organlarının bilgisi ve izni çerçevesinde gerçekleştirildiğinin onaylanması ricasıyla Merkez Komitesine başvurdu. O, Asef'in son buluşmalarında kendisine, Gapon'un ve Ratşovski'nin aynı anda öldürülmesinin mümkün olmadığının ortaya çıktığı durumda, yalnızca Gapon'un öldürülmesi iznini verdiğini, Asef'in 22 Mart'tan iki gün önce öldürme hazırlıklarına ilişkin bilgi edindiğini, ama öldürmeyi engellemediğini, daha sonra da Asef'in yalnızca Gapon'un öldürülüşüne yardım edebilecek kişilere doğrudan önerilerde bulunarak ve yol göstererek, bizzat olayın içinde yer aldığını söylüyordu. Asef, Ruthenberg'in söylediklerinin tersini iddia ediyordu. Merkez Komitesi kararının iki ayrı anlam taşımadığını ve iznin yalnızca Gapon ve Ratşovski'nin birlikte öldürülmesi için verildiğini söylüyordu. Merkez Komitesi, Ruthenberg'in açıklamalarını dikkate almadı ve onun isteğini reddetti. Ben, Merkez Komitesi'nin doğru davrandığı görüşündeydim; Asef ve Çernov'un yalnızca Gapon'un öldürülüşüne karşı çıkışları apaçık bir şekilde belleğimdeydi. Gapon'un cesedi polis tarafından bulunduktan sonra, ortada nedenleri ve nasıl gerçekleştirildiği üzerine değişik söylentiler dolaşmaya başladı. Elbette ki, Gapon'un suçluluğuna inanmayan insanlar vardı, ama sayıca az da olsa Ruthenberg'i politik dürüstlüğü açısından suçlayanlar da bulunuyordu. Ruthenberg'in Gapon'u, polisler arası çekişmeler nedeniyle öldürdüğünü ileri sürüyorlardı. Merkez Komitesi, "Parti Haberleri"nin bir sayısında bu söylentileri yalanlamıştı ve ben, Ruthenberg'in dürüstlüğünün bütün şüphelerden uzak olduğunu ve onun Gapon'un öne-

rilerini yalnızca Merkez Komitesinin bir emrini yerine getirmek için kabul ettiğini eklemeye gerek duymuyordum.

"Snemya Truda" gazetesinin 15. sayısında, Merkez Komitesi'nin bu defa bu olaya ilişkin Ruthenberg'in bütün ilişkilerinde saygınlığının sürdüğünü belirten resmi bir açıklaması yer aldı.

Birinci Duma'nın açılışıyla, birinci parti kongresinden sonra başlamış olan teröre dayalı kampanyamız sona ermişti. Eylemlerden hiç biri tam anlamıyla başarılı olamamıştı; Dubasov yalnızca yaralanmıştı, Gapon öldürülmüştü, ama Ratşovski olmaksızın. Min, Riemann, Akimov ve en önemlisi Durnovo hayatta kalmışlardı. Örgütte, bir dizi başarısızlığımızın yalnızca raslantısal nedenlerle açıklanamayacağı, asıl nedenlerin daha derinde yatması gerektiği sesleri yükselmeye başlamıştı. (Benim sesim de bunların arasındaydı) Svecer'in terörde, en yeni teknik buluşları uygulama düşüncesi üzerine düşünüyordum. Bu anlamda örgüt, çok geri düzeyde bulunuyordu; Silberberg'in keşfettiği dinamit hazırlamadaki birkaç ilerlemenin dışında; bilimsel teknikten hiç yararlanılamaz durumdaydı. Asef'in dikkatini örgütün bu konuda ciddi bir eksikliğin içinde oluşuna çekmiştim ve Asef de benimle aynı fikirdeydi.

Lubkovski'nin evindeki patlamadan sonra, Helsingfors'da, Silberberg'le görüştüm. Çok hastaydı ve nerdeyse o alışılmış soğukkanlılığını yitirmişti.

Ona;

"Neyiniz var?" diye sordum.

"Suçluyum."

"Neden?"

"Henriette (Benevskaya)'nın havaya uçuşundan dolayı."

"Ne diye?"

"Bombayı ben yapmıştım."

Şaşırmıştım ve tekrar sordum;

"Ama neden, neden?"

"Belki de pimi çok sıkıydı ve onu yalnızca güçlükle çekebildi."

Elbette ki Silberberg 13 Nisan'daki patlamada ancak, daha önce Sasonov'un 18 Mart başarısızlığında olduğu kadarıyla suçluydu. Ama Silberberg ve Sasonov yalnızca kendi kendilerini suçluyorlardı.

Buna karşın, benim üzerinde durduğum asıl nokta; 13 Nisan'daki patlamada kimin suçlu olduğu sorusunu bir yana bırakarak, gelecek için altın bir kuralı geçerli kılmaktı: Bir kimyacı tarafından yapılan bir bomba, başka biri tarafından boşaltılamazdı. Eğer bomba Vnorovski'ye Petersburg'da verilmemiş olsaydı, Benevskaya Moskova'da

onu boşaltırken, böylesi bir kazanın olması mümkün olmazdı.

Dubasov'un öldürülme planıyla bağlantılı olarak, aslen Asef'in suçlu olduğu ve benim de karşı düşüncelerimi uygulamayarak suça katıldığım bu hatanın ortaya çıkışı, bana, başarısızlıklarımızdaki bir nedeni daha gösterdi. Kendimi yorgun hissediyordum. Asef'in daha Ocak'ta yorgunluktan yakındığı ve işi bırakmayı istediği hatırımdaydı. Asef'in ve benim yorgunluğumuzun kesin olarak örgütün eylemlerinin gerçekleştirilişine etkide bulunuyor olması gerektiği sonucuna varmıştım:

Dubasov suikastinin gerçekleştirildiği koşullar altında 23 Nisan'da atılan bombanın tatmin edici bir zafer şeklinde sonuçlandırıldığını kesinlikle kabul edemezdik.

O arada, hayretle, polis tarafından izlendiğim gerçeğini tesbit ettim. Nisan'ın ortalarında, Petersburg'a yaptığım yolculuklardan birinde, Petersburg'daki Fin garında, sınırda görevli bir asker, benim yanıma geldi ve benden onu izlememi istedi. Beni içinde iki askerin ve bir memurun daha bulunduğu bir odaya götürdü. Memur, adımı bile sormaksızın, benden bavulu açmamı rica etti. Onu açtım ve yerde bıraktım. Bavulun aranmasından sonra memur ve askerler tek kelime bile etmeksizin, odadan dışarı çıktılar. Yalnız kalmıştım. Bavulumu yerden aldım ve dışarı çıktım. Kimse beni durdurmadı.

Şüphelerimi Asef'e ilettim. Ona bu olayın boyutunu anlattım ve "bunu nasıl açıklayabilirsin" diye sordum. Asef güldü. Bana bunun rastlantısal bir durum olduğunu, belki de gümrük memurunun beni bir kaçakçı sandığını söyledi. Eğer aynı dönemde aşağıdakileri yaşamamış olsaydım, bu söylediklerini kabul etmeye hazırdım.

Silberberg, Bjeloostrov istasyonunda sınır görevlisi tarafından durdurulmuş ve üzerindeki yeni elbise için gümrük ödemesi istenmişti. Silberberg ödemiş, ama Gümrükler Müdürlüğü'ne, ondan haksız yere alınan paranın geri verilmesini isteyen bir dilekçeyle başvurmuştu. Gümrük Müdürlüğündeki yetkili, paranın ona geri verilmesini emretmiş ve konuşma sırasında ona;

"Bu olayı kesinlikle anlayamıyorum. Üstündeki elbise için para talep etmek!.. Buna ilişkin yapabileceğim tek açıklama sizin gizli polis tarafından izlendiğinizdir. Gizli polisin bir ajanı sizde herhangi bir şüphe uyandırmadan sizi aramak istiyordur ve gümrük memurunu size göndermiştir. Sonra bu memur, elbiseyle ilgili bu hikayeyi uydurmuştur" demişti.

Asef'le benim örgütün düzeni hakkındaki şüphelerimi de konuştum. Alışıldığı gibi suskun dinliyordu. Bana sordu:

"Peki, şimdi ne yapılmalı, sence?"

Ben, örgüt üyelerinin sınırlandırılması ama buna rağmen örgütün büyütülmesi gerektiğini söyledim: Bir sınırlama örgüte elastikiyet verebilirdi ve belki de bizim şu ana kadar yetersiz olarak kullandığımız silahlı mücadele yöntemlerini kullanma olanağı sağlardı; bir büyüme ise bize fazlalaşma yoluyla dış takip yöntemlerinin yetkinleştirilmesi olanağını verirdi. Ayrıca, belki de terör çerçevesinde yetkin teknik yöntemlerin kullanılması gibi radikal bir kararın uygun olduğunu belirttim. "Belki de haklısın" dedi, Asef. "Dene bir kez. İstersen görevi al ve Sivastopol'a git. Şimdi Çunin öldürülmeli, özellikle şimdi, İsmailoviç başarısızlığından sonra. Kabul ediyor musun?"

Ona, teklifini kabul ettiğimi söyledim. Yöresel zorluklar ne kadar büyük olsa da, birbirine yakın insanlardan oluşan küçük bir grubun Çunin'e karşı bir suikast hazırlamak için yeterli olduğundan emindim. Ama yine de sordum:

"Ama, Duma toplantıları sırasında teröre devam etmeye izin veriliyor mu?"

"Peki, sen ne düşünüyorsun?" diye sordu, Asef.

Benim için böyle bir sorunun olmadığı cevabını verdim: Terör çalışmalarının tatil edilmesini büyük bir hata olarak görüyordum.

Asef:

"Ben de böyle düşünüyorum. İstiyorsan kal, ben Petersburg'da kalıyorum, Stolipin'e bir suikast hazırlamak istiyoruz" dedi.

Ben Kalaşnikov, Dvoynikov, Nazarov ve Rachel Louire ile bağlantıdaydım. Dördü de benimle Sivastopol'a gelmeyi kabul etti. Onları tanıdığım için, başarıdan emindim.

Son zaman zarfında, Savaş Örgütünün bazı kayıpları olmuştu. Vnorovski ölmüştü, Moiseyenko, Yakolvev, Benevskaya ve Pavlov tutuklanmışlardı. Goc, hasta kardeşi için yurtdışına gitmişti, Sensinov örgütten ayrılmıştı. Buna rağmen, kimyacılar dışında Asef'in Petersburg'da takip için yararlanabileceği yeni bir grup kalıyordu. (Smirnov, İvanov, 'Amiral', Gorinson ve Piskaryov) Bunlara takibi yönlendirmek üzere Silberberg, ayrıca Vladimir Vnorovski, Şillerov da katılacaktı. Asef bir başarıyı hesaplayabilirdi

Tutuklanma ve Kaçış

Mayıs'ın hemen başında Asef'ten ayrıldım ve Helsingfors'a doğru yola çıktım. Kalaşnikov, Dvoynikov ve Nazarov, her biri ayrı ayrı beni bekleyecekleri Çarkov'a gittiler. Şillerov da Çarkov'da bulunuyordu: 23 Nisan'daki patlamadan sonra Moskova'dan ayrılmıştı. D. O. Gavronski'nin bana parti çalışmalarını tamamladığını bildirdiği Moskova'da bir gün kaldım. Yalnızca bu toplantıya davet edilmemiş değildim, uzun zamandır parti organlarıyla doğrudan ilişkim olmaksızın çalıştığım için böyle bir toplantının yapılacağından bile haberim yoktu. Ayrıca, bu kongrenin, Duma toplantıları sürerken, terörü sürdürmeme kararına vardığından da haberim yoktu. Böylece, parti artık teröre bir süre ara verme kararı almışken, ben partinin izniyle, Amiral Çunin'i öldürmek üzere Sivastopol'a gidiyordum. Partinin kararını ilk kez cezaevinde gazetelerden öğrendim.

Parti kongresinin kararı, benim ve yoldaşlarım çoğunun düşüncelerine aykırı düştüğünden, eğer bu kararı zamanında öğrenseydik, tavrımız ne olurdu bilmiyorum. Teröre bir kez daha yeni baştan başlamak, bizim gözümüzde açık bir politik hataydı: Yeni yeni güçlenen Savaş Örgütünü dağıtmak demekti. Bu durumda belki de Merkez Komitesi'ne boyun eğmez ve partiye karşı açık bir muhalefet riskini göze alabilirdik. Bunun gibi, niçin ve hangi nedenle varılan karardan haberdar edilmediğimiz, hangi nedenle bu karardan hareketle Çunin olayını bir kenara bırakarak, Finlandiya'ya geri dönmemin emredilmediği, benim için bugüne kadar anlaşılmaz olarak kalmış bulunuyor.

Çarkov'da Şillerov, Kalaşnikov, Dvoynikov ve Nazarov'la buluştum. Şillerov birkaç gün dinlenmek için Çarkov'dan Vilna'ya gitti. Bir günümü Dvoynikov, Kalaşnikov ve Nazarov'la önümüzdeki Çunin suikastini görüşerek geçirdim. Bu toplantıda, her üçünün de Sivastopol'da sokakta istihbarat toplamakla uğraşmalarına, seyyar satıcılık ve ayakkabı boyacılığı yapmalarına karar verildi. Onlarla birkaç başka ayrıntıyı görüşmek için Simferopol'de bir buluşma belirledim ve tek başıma, yerinde kesin bir plan yapmak için Sivastopol'a gitmeye

karar verdim. Onlardan ayrılırken, üniversite bahçesinde şüpheli bir şahıs dikkatimi çekti. Yoldaşlara sordum:

"Takip edilmediniz değil mi?"

"Hayır" diye yanıtladı Kalaşnikov, herkes adına.

"Buna emin misiniz?"

"Elbette."

Aynı akşam Çarkov'dan ayrıldım. Daha sonra yapılan ilk araştırmadaki bulgulara göre, o zaman ben henüz izlenmemiştim, buna karşın Dvoynikov, Kalaşnikov ve Nazarov birkaç günden beri izlenmekteydiler. Ajanlar Çarkov'daki buluşmalarımızı tesbit ediyorlardı. Simferopol'de de aynı öykü tekrarlandı. Yine açıkça bizi izleyen, dikkat çekici insanlar görmüştük ve yine Dvoynikov, Kalaşnikov ve Nazarov hiç kimse tarafından izlenmediklerine emindiler.

O zaman onların iddialarına güvenmeyi, benim büyük hatam olarak kabul ediyorum. İşçi olarak geniş kitleler içinde çalışmaya alışkın olan Dvoynikov ve Nazarov ajanlara karşı yeterli derecede dikkatli davranmıyorlardı. Kalaşnikov'un kişiliğindeyse, aynı şekilde tehlikeyi abartmak yerine küçümseme eğilimi vardı. Bunu biliyordum ve buna rağmen, belki de bizi tutuklanmaktan kurtaracak olan gerekli her araştırmayı yapmamıştım.

12 Mayıs'ta Sivastopol'a geldim ve yedek astsubay Dimitri Yevgeniyeviç Subatin olarak Otel Vetzel'e yerleştim. Yerel komiteyle en küçük bir ilişkiye girmedim, komitenin buluşma yerlerini bile bilmiyordum, bu yüzden, Sivastopol'da 14 Mayıs günü için bir suikast hazırlanmış olduğunu bilemezdim. Tersine, taç giyme töreni nedeniyle tam da 14 Mayıs gününü Çunin'in takibinin başlama günü olarak seçmiş ve Dvoynikov, Nazarov ve Kalaşnikov'dan bu tarihte Sivastopol'a gelmelerini istemiştim.

Üçü benim hesaplarıma göre, ayin töreni için Vladimir Katedraline gelmesi gereken Çunin'i izleyeceklerdi. Buna karşın benim bu sürede, saat tam onikide sahil bulvarında bir randevum vardı. Rachel Louire o gün dinamitlerle birlikte Sivastopol'a gelecekti ve ben onu bekliyordum. Şans eseri 14 Mayıs'ta Sivastopol'a gelmemişti.

Bu gecikme bizi kurtardı. Eğer dinamitle tutuklanmış olsaydı, hiç kimsenin General Neplyukov suikastinde yer alanların biz olduğumuzdan en küçük bir şüpheleri bile olamazdı. 14 Mayıs sabahı, saat on civarı, Katherinen Caddesindeki bir kilisede Kalaşnikov'la buluştum ve onu Vladimir Katedraline gönderdim. Daha sonra açığa çıktığı şekliyle Kalaşnikov'u izleyen ajanlar bu buluşmayı da tesbit ettiler.

Öğlen saat onikide şunlar olmuştu:

Ayinin bitişinden sonra, Sivastopol kalesinin kumandanlığını yapan Korgeneral Neplyukov, Katedralde kabul yerine doğru yürürken, yaklaşık 16 yaşlarındaki bir genç, Nikolay Marakov halkın arasından fırlayarak Neplyuyev'in ayaklarının önüne bir bomba attı. Makarov'un bombası patlamamıştı. Aynı anda güçlü bir patlama duyuldu, bu 29. deniz birliğinden İvan Frolov adlı bir denizci olan ikinci suikastçinin patlayan bombasıydı. Frolov bu patlamayla olay yerinde öldü. Bu patlamayla kalabalıktan 6 kişi ölmüş ve 37 kişi yaralanmıştı.

Frolov ve Makarov Sosyal Devrimciler Partisi'nin üyesiydiler ve bunu eğer partinin onayıyla değilse bile, Sivastopol komitesinin bilgisi ve yardımlarıyla gerçekleştirmişlerdi. Bu komitenin temsilcisi, yukarıda bahsettiğim parti konseyi toplantısında, diğer birçoklarıyla birlikte teröre bir süre ara verilmesi yönünde oy kullanmıştı.

Makarov, Dvoynikov (Solovyov adıyla) ve Nazarov (Seliverstov adıyla) patlama yerinde tutuklandılar. Dvoynikov takip edildiğini farkettiğinde Uşakov Sokağına koşarak meydandan ayrılmış, ama bir Okrana ajanı olan Petrov ve karşıdan gelmekte olan bir memur tarafından tutuklanmıştı. Nazarov, hemen patlamadan sonra ajan Şerbakov tarafından yakalanmış ama, Nazarov, (dava tutanaklarında da böyle belirtiliyor) açıkçası ne olduğunu anlayamamıştı, Şerbakov onu podyumdan bahçeye çekmiş ve Şerbakov Nazarov'u orada serbest bırakmıştı, yardım için kime başvurması gerektiğini bilemediğinden, hemen kalabalık halkın arasına karışarak büyük Göl Caddesi boyunca yürümeye başlamıştı. Şerbakov onu izlemiş ve belediye binasının kapısındaki devriyeyi farkettiğinde ona ulaşmıştı, hemen Nazarov'u arkasından yakalamış ve devriyeye; "Onu tutun, bomba atan işte bu!" diye bağırmıştı. Devriyenin de yardımıyla Nazarov tutuklanmıştı.

Kalaşnikov kaçmayı başarmıştı; o bir süre sonra 20 Mayıs'ta Petersburg'daki Fin garında tutuklanmıştı. Ben de Otel Vetzel'deki odamda tutuklandım.

Sahil bulvarında otururken, uzaktan patlamanın gürültüsünü duydum. Caddeye çıktım. Köşelerde toplanan insanlar itişip kakışıyorlardı. Bir denizci yüksek sesle ve sevinçli bir yüzle; bana dönerek, "Neplyuyev'i öldürdüler, bayım" dedi. Birkaç dakika şüphede kaldım. Patlamadan sonra şehirde büyük bir arama başlayacağını biliyordum ve kendi kendime hemen Sivastopol'dan ayrılıp ancak aramalar hızını kaybettikten sonra geri dönmenin daha iyi olup olmadığını soruyordum. Ama, bu aramaların bana ulaşmayacağını düşündüm; suikastte yer almak bir yana onun olacağından dahi ha-

berim yoktu ki. Takip edilmediğime emindim. Bu yüzden otelime geri dönmeye karar verdim. Merdivenlerden yukarı çıkarken arkamdan "Bayım, tutuklandınız" diye bağıran bir ses duydum. Aynı anda birinin arkamdan kollarımı sıkıca tuttuğunu hissettim. Döndüm. Merdiven basamakları hemen, silahlarını ateş etmeye hazır bir şekilde tutan askerlerle dolmuştu. Etrafımı çevirdiler ve süngülerini beni tam ortalarında bırakacak şekilde doğrulttular. İki tanesi kollarımdan sıkıca tutuyordu. Çok solgun yüzlü bir polis memuru silahını göğsüme dayamıştı. Bir ajan küfürler savurarak beni yumruklamakla tehdit ediyordu. Heyecanlı bir deniz subayı da yanıma koşarak benim "uğraşmaya değmeyeceğimden" ve "hemen avluda kafama bir kurşun sıkacağından" söz ediyordu. Üzerim arandıktan sonra, çok sıkı önlemler altında, Sivastopol kalesinin karargâhına götürüldüm. Nazarov, Dvoynikov ve Makarov da karargâhtaydılar. Aynı akşam hepimiz, yine sıkı önlemler altında kalenin merkez karakoluna götürüldük. Hepimiz aynı suçlamayla karşı karşıyaydık: Patlayıcı maddelere sahip, gizli bir örgütün üyesi olmak ve General Neplyuyev'e suikast. Odessa Askeri Birliğinin Komutanı, General Kaulber'in emriyle, savaş hükümlerine göre yargılanmak üzere, askeri mahkemeye sevkedildik. Duruşma için 18 Mayıs Perşembe günü kararlaştırıldı. 15 Mayıs Pazartesi günü resmi avukatlarımız topçu Yüzbaşı İvanov ve deniz Yüzbaşı Bayadsiyev ziyaretime geldiler.

Bayadsiyev'i hemen azletmemiz gerekti. Makarov'un masasında benim bir notumu bulmuştu. Notu gizlice cebine sokmuş ve jandarma komutanına götürmüştü. Şans eseri notta bir şey yoktu, yalnızca "İtiraf cinayettir" yazıyordu.

Bunun tersine Yüzbaşı İvanov'la aramızda kısa sürede iyi ilişkiler oluştu. İtiraf etmeliyim ki; bana getirdiği savunma için yapacağı konuşmanın taslağı, içeriği yüzünden beni rahatsız etmişti: İvanov, hafif bir ceza için, kabul etmeyeceğimi bile bile; parti programının ana noktasından hareketle yalnızca terörün gerekliliğini vurguluyor ve devrimcilerin onuru, parti geleneği ve Savaş Örgütünün tarihçesi hakkında konuşuyordu. Konuşma metnini okuduğumda, onayladım ama aslında bunları mahkeme önünde söylemeyi gerekli bulmuyordum. Polis, Jandarma ve Kale Karargahı beni Sivastopol suikastinin planlayıcısı ve yönlendiricisi olarak görüyorlardı. Vladimir Katedralinde sivillerin zarar görmesi ve çocuk yaştaki Makarov'un bir eyleme katılması bana yükleniyordu. Bense, bütün mücadelem boyunca, elimde olduğu sürece hükümetle sorunu olmayan insanları, korumaya çalışmıştım. Ayrıca her ne kadar iyi kişilik özelliklerine sahip olsa da 16

yaşındaki bir gencin silahlı bir eyleme katılması devrimci bilincime ters düşüyordu, örgütlenmedeki deneyimlerimle bir suikastin insanlarla dolu bir yerde ve bir tören sırasında yapılmasına karşı çıkıyordum. Ama ben eğer mahkeme önünde bunları söylersem, suikastin örgütleyicilerini ve hatta Makarov'un kendisini doğrudan suçlamış olurdum. Elbette ki, böyle bir konumu kabul edemezdim. Bu yüzden bana, mahkeme boyunca susmaktan başka bir seçenek kalmıyordu.

Yüzbaşı İvanov'un da görev aldığı Otsakov'daki ayaklanmanın bastırılmasından sonra tutuklanarak Merkez Karakoluna konulan askerlerin varlığını biliyordum: onun bataryası kruvazöre ateş etmişti. Onu ne haklı göstermek, ne de savunmak istiyorum. Ama bu ayaklanmayı bastıran Yüzbaşı İvanov'un biz dördümüze karşı kusursuz bir nezaketle davrandığını, tüm gücüyle yardıma hazır olduğunu gösterdiğini belirtmek zorundayım. İnançlarını gizlemiyordu ve bana sık sık devrimden yana değil, hükümetten yana olduğunu söylüyordu, ama bize karşı bir subay olarak tavır alıyordu; bizi düşman olarak görüyordu, ama bize saygı duyuyordu ve avukat olarak cezamızı mümkün olduğunca hafifletmek için uğraşıyordu.

Daha ayın 16'sında Salı günü, verdiği sözü tutacağına güvenerek Yüzbaşı İvanov'a adımı açıkladım. Ondan böylece cezanın infazından önce, gelebileceklerini hesaplayarak anneme ve karıma telgraf çekmesini rica ettim. Adımı en erken mahkemeden sonra açıklamayı ve böylece onlara veda edebilme olanağına kavuşmayı istiyordum. Yüzbaşı İvanov bana verdiği sözü tuttu ve henüz mahkeme benim adımı bilmezken akrabalarım Sivastopol'a geldiler.

O zamanlar henüz Petersburg askeri mahkemesinde savcı olan eski polis şefi Truseviç de aynı trenle gelmişti. Beni eski olaylardan dolayı şahsen tanıyordu. Yüzbaşı İvanov'dan onun gelmekte olduğunu öğrenir öğrenmez, onu yanımda görmek istemediğimden, hemen aynı gün adımı açıkladım. Aynı zamanda avukatlar, L. U. Andronikov, V. A. Cadov, P. N. Malyantoviç ve N. J. Falyayev de Sivastopol'a geldiler; Andronikov ve Falyayev Makarov'un savunmasını üstlendiler.

Makarov, ufak tefek, neşeli ve güçlü bir gençti, görünüşüyle tepeden tırnağa tam bir delikanlıydı. Teröre tutkulu bir inancı vardı ve devrim adına asılmayı, bir mutluluk olarak kabul ediyordu. Bana General Neplyuyev'e karşı suikastin nasıl örgütlendiğini anlatmıştı. Dört kişi eylemde yer almıştı. Sivastopol yerel komitesi onların hazırlıklarından haberdardı, hatta laboratuvarı kendileri bulmuşlardı; ama komite açık bir onay vermemişti. Belki de komitenin bu yarı mu-

halefeti, suikast yerinin şanssız seçimi ve Makarov'un bombasının patlamaması gibi acı gerçekleri de açıklıyor.

Tutukluluğumuzun ilk günlerinde Karakoldaki nöbet Bialistok'tan 50. Alay tarafından tutuluyordu. Bütün bölüklerde Sosyal-Devrimciler, Sosyal-Demokrat askerler ve yalnızca devrime sempati besleyenler vardı. Devrimci askeri örgütlere üye alt rütbeli subaylar da vardı. Bu yüzden askeri makamların en sıkı yasaklarına ve karakolda özel olarak seçilmiş jandarmaların varlığına rağmen, hücre kapılarımız sürekli açık kalıyordu. Nöbeti olan biri, eğer subay yaklaşıyorsa, öteki nöbetçinin bir işaretiyle tüm kapılar anında kapanıyor, ama subay koridordan çıkar çıkmaz da yine hemen açılıyordu. Pek çok olayda, nöbetçi askerlerden candan yakınlık gördüğümü söylemeliyim. Onlara verilen görevleri yerine getirmiyor ve her olanağı kullanarak bizim koşullarımızı yumuşatmaya çalışıyorlardı. Toprak, Ulusal Meclis ve terör üzerine uzun sohbetlerimiz oluyordu. Bu kısmî özgürlük bana Makarov'u yakından tanıma ve Dvoynikov ve Nazarov'la daha sıkı ilişkiler kurma olanağını verdi. Ayın 16'sında, Cuma günü, Yüzbaşı İvanov hücreme geldi ve mahkeme için ayın 18'inin kesin tarih olarak saptandığını iletti. Cezanın infazına ilişkin sorum üzerine:

"Sizden saklamayacağım, infaz 19'unda" dedi. Aynı gün bunu Dvoynikov'a ilettim. Dvoynikov biraz sarardı.

"Fedya da mı?" diye sordu bana, titreyen sesiyle.

"Fedya da."

"Siz de mi?"

"Ben de... ama siz de Vanya!"

"Benim için ne farkeder ki". Elini boşver dercesine salladı. "Ama Fedya?"

Çocukluğundan beri Nazarov'a çok düşkündü, onunla birlikte Sormovo'da çalışmış, barikatlarda çarpışmış ve yine onunla birlikte Savaş Örgütüne girmişti. Nazarov'un asılacağı düşüncesine asla alışamazdı. Nazarov benim sözlerime tepki göstermedi. Yüzünde şaşkınlık ya da korkudan bir iz göremedim... Neşeli bir gülümseyişle sakin ve rahat konuşmaya başladı:

"İyi, hiç değilse burada insanlara eziyet etmiyorlar. En azından çabuk oluyor... Açlıktan ölmekten daha iyi böylesi... Cuma günü mü dedin?"

Makarov keyif ve neşeyle heyecanlanmıştı. Ölüm ona bir devrimci için, sevinçli ve güzel bir son gibi geliyordu. Beni dinledikten sonra:

"Ülkem ve özgürlük için!" diye bağırdı.

Fakat mahkeme 18'inde yapılmadı. Ayın 17'sinde, Çarşamba günü, polisin soruşturması sonucu Makarov'un adı tesbit edildi. Benim de yaptığım gibi adını gizlemişti. Bu arada ayrıca 16 yaşında olduğu da ortaya çıkmıştı. Mahkeme, Makarov'un yaşının küçük oluşu nedeniyle rüştüne ilişkin Simferopol askeri mahkemesinin kararına kadar ertelendi.

Avukatlarla birlikte annem, karım Vera Glyebavna, kardeşi Boris Glyeboviç Uspenski ve liseden beri arkadaşım avukat Aleksander Timofeyeviç Senunel de Sivastopol'a gelmişlerdi. Avukat mahkeme önüne çıkmadı, ama savunmanın hazırlanışında bize çok yardımcı oldu.

Aynı sürede, ama diğerlerinden ayrı olarak Silberberg de geldi. Teröre ara verilmesi kararından sonra, Asef'e gitmiş ve terör ve buna bağlı olarak Stolipin olayı dondurulmuşken Dvoynikov, Nazarov ve beni cezaevinden kaçırmayı denemek istediğini bildirmişti. Yalnızca parasal konuda destek talep ediyordu. Asef, uzun süre Silberberg'i bu girişimden vazgeçirmeyi denemişti. Üçümüzü birden kurtarmak bir yana, yalnızca beni bile kurtarma olanağının olmadığını kanıtlamaya çalışıyordu; örgütün baştan başarısızlığa mahkum bu girişim için elemanlarını feda edemeyeceğinden söz etmiş ve Silberberg'e sabırlı davranarak, yeniden terörist eylemlere başlanılana kadar beklemesini önermişti. Silberberg onunla aynı fikirde değildi; Merkez Komitesi ona kaçış için gerekli malzemeleri sağlamıştı.

Vera Glyebavna bana Silberberg'in geldiğini iletti. Zor bir görev üstlenmişti. Merkez Karakolundan kaçış yalnızca iki şekilde mümkündü: Ya bizzat binaya silahlı baskın düzenleyerek ya da bir nöbetçi subayından yardım görerek. Silberberg, birinci planla ilgilendi. Bialistok Alayı daha önce belirttiğim gibi, çoğunlukla devrimcilerden oluşuyordu. Nöbetçi erler ve de astsubaylardan defalarca, nöbetçilerin bir baskın anında, ilk kurşun atılır atılmaz silahlarını bırakacaklarını duymuştuk; ama onların bu sözlerine karşın biz karamsar davranıyorduk ve hâlâ yalnızca askerlerin bir bölümünün silahlarını bırakacaklarını zannediyorduk. Bu arada kısa süre içerisinde bu plandan vazgeçtik. Bir baskının hiç ölü olmadan sonuçlanamayacağı açıktı; belki de yalnızca anlaştığımız subaylardan değil, böyle bir şeyi göze alamayacağımız askerler arasından da ölenler olacaktı; ayrıca yerel komite yeterli savaş gücüne sahip değildi. Silberberg kalabalık ve her konuda uygun bir eylem grubu oluşturamazdı.

Bu plandan vazgeçtiğimiz anda, bütün yoldaşların kaçış umutları da yok oluyordu. Yalnızca bir kişiyi kaçırmak mümkün görünüyordu;

böylesi bir kaçış da ancak pek çok zorluğa rağmen mümkündü.

Kalenin hergün nöbet değiştiren bir piyade bölüğü tarafından korunan merkez karakolu üç bölüme ayrılmıştı; genel bölüm, subaylar bölümü ve gizli bölüm. Biz bu bölümde tutuluyorduk. Gizli bölüm uzun ve dar bir koridorun iki tarafında yer alan yirmi hücreden oluşuyordu. Bir tarafta koridor, parmaklıkla kapatılmış pencerelerle son bulurken, diğer tarafta sürekli kapalı duran bir kapı vardı. Bu kapı, ardından bütünüyle karanlık ve penceresiz görevli jandarma astsubayına ait bir odayla, bir depoya, subaylar bölümü ve nöbetçi kulübesine varılan çamaşırhaneye açılıyordu. Nöbetçi kulübesinden, tek çıkış olan kapıya ulaşılıyordu. Yalnızca gizli bölümün koridorunda sürekli üç adam bulunuyordu. Çamaşırhaneye açılan ve ayrıca nöbetçi kulübesine ulaşılan kapılarda da aynı şekilde nöbetçiler bekliyordu. Benzeri nöbetçiler, dışarda karakol ve dış duvarlar arasında, ayrıca duvarların dışında caddede ve önde de bulunuyorlardı. Karakoldan dışarı çıkmak istenirse, önce gizli bölümün koridorundaki üç nöbetçiyi aşmak, ardından kapalı kapıdan geçmek, sonra iki nöbetçiyi ve daha sonra, daima askerlerle dolu olan nöbetçi kulübesini geçmek gerekiyordu: Ancak ondan sonra, nöbet görevi olan subayın odasının yanından geçilerek yine bir nöbetçinin beklediği kapıya varılabilirdi. Burada, yukarda da belirttiğim gibi, bir kaçışın yalnızca, örneğin nöbetçi jandarma subayı ya da nöbetçi komutan vb. gibi bir subay bize yardım ederse ya da çok sayıdaki insan işbirliği yaparsa mümkün olabileceği gerçeği ortaya çıkıyordu. Nöbetçi hergün değiştiriliyordu ve nöbetle görevli Bialistok Alayı'nın ne askerleri ne de subayları tutuklulardan hiç birini şahsen tanımıyorlardı.

Silberberg işi dışarıdan örgütlüyordu. Bialistok alayındaki yoldaşların kurduğu komite aracılığıyla önce bir baskın düzenlemeye çalışmıştı. Ben ise karakol içinde örgütlemeyi deniyordum. Brest olayından hükümlü bir asker olan Israel Kon'un yardımıyla, bizi bekleyen pek çok bölük içinde yakınlıklar kurmuştum. Merkez Karakolu'na baskın olayından vazgeçtiğimiz zaman, kapının önünde bekleyen nöbetçiyle ilişkiye geçmeyi en sonunda başarmıştım. Onunla kararlaştırdığımıza göre tanıdığı bir yazıcının yardımıyla bir hafta sonrası için, kendisi gibi devrime sempati besleyen ve firarı kolaylaştırmak için çaba göstermeye hazır olan insanlardan en samimi yoldaşı da koridorumuzdaki bir bölüm listesine yazılırken, kendisi yine nöbet tutacaktı. Bu asker benden ne para ne de ödül bekliyordu. Yalnızca kaçış sonrası yurtdışına çıkışı için yardımcı olmamı rica ediyordu. Bu konuşmaları Silberberg'e aktardım. Bana dışarıda herşeyin

hazır olduğu yanıtını verdi ve uygun bir fırsat olduğunda kaçırmamamı öğütledi. Ama benim nöbetçiyle konuştuğum bir haftalık süre içinde büyük bir değişiklik gerçekleşti: Birden Bialistok 50. Alayı yerini 57. Litvanya Alayı'nın İkinci Taburu'na bıraktı. Bu yüzden, Silberberg ve benim Bialistok Alayında kurduğumuz bütün ilişkiler bir çırpıda anlamını yitirdi. Ayrıca bu değişiklikle yeni zorluklar da ortaya çıkmıştı. Bizi bekleyen 57. Litvanya Alayı belki de Bialistok Alayı'ndan daha devrimciydi; bununla birlikte bölükler artık onüç günde bir değil, dördüncü günde tekrar nöbete dönüyorlardı. Bu yüzden askerler ve subaylar kısa sürede bizi tanıyacaklardı ve eğer ben bir üniforma giymiş olsam bile, beni tanımamaları umudu giderek azalıyordu. Bu durumda işi tesadüfe bırakmaktan başka seçenek kalmıyordu. Bir jandarmaya verdiğimiz rüşvet sayesinde bahsettiğimiz değişikliklerin daha öncesinde Nazarov'un hücresinde genel bir toplantı yapmayı başardık. Bu görüşmede yoldaşlara, Nikolay İvanoviç'in (Silberberg) cezaevinden bir firar örgütlemek gibi özel bir amaçla geldiğini ilettim. Ayrıca biz dördünüzün birden kaçması umudunun pek olmadığını da belirttim. Eğer yalnızca bir kişi kaçabilirse bunun kim olması gerektiği sorusunu yönelttim:

İlk olarak Nazarov konuştu:

"Kim kaçmalı mı? Elbette ki sen... Daha fazla konuşmaya hiç gerek yok."

Dvoynikov da onun düşüncesine katılıyordu. Makarov, tutuklandığı gün onunla birlikte tutuklanan bizlerin Savaş Örgütünün üyeleri olduğumuzu ve Çunin'i öldürmek için Sivastopol'a geldiğimizi bilmiyordu. Bunu öğrendiğinde hiç tereddütsüz Dvoynikov ve Nazarov'u onayladı.

Ben karşı çıktım. Bu durumda tek doğru çözümün kura çekmek olduğunu belirttim, ama önerim reddedildi. Bunun üzerine kaçanın kim olacağı sorusunu yineledim ve kaçmayı isteyenin bunu söylemesini rica ettim. Kaçış hakkımdan seve seve vazgeçeceğimi söyledim.

Üç yoldaş da bana tekrar, kaçması gerekenin ben olduğumu söylediler. Kabul ettim. Onlardan hiç birinin idam edilmeyeceğini umut ediyordum: Makarov yaşı nedeniyle, Dvoynikov ve Nazarov'un ise delil yetersizliğinden. Karar yanılmadığımı gösterdi.

Bu arada Simferopol bölge mahkemesi temyiz duruşmasında Makarov'un reşit olduğu ve cezaya çarptırılabilir bir suikastçi olduğu kararını verdi. Ona karşı açılan mahkemenin günü olarak bu kez 26 Mayıs kararlaştırıldı. Savunmanın söylediğine ve benim kişisel gö-

rüşüme göre ceza kaçınılmazdı ve açıkçası bütün firar umutlarından vazgeçmek gerekiyordu.

26 Mayıs'ta sıkı güvenlik önlemleri altında mahkemenin yapılacağı istihkamcılar bölüğü binasına getirildik. Hakim General Kardinalovski ve savcı General Volkov'du. Daha mahkemenin başında avukat Andronikov mahkemenin ertelenmesini talep etti. Her ne kadar askeri mahkeme Makarov'un cezaya çarptırılabilir bir eylemci olduğuna karar verdiyse de, bu karara itiraz ederek, Çarkov Temyiz Mahkemesine başvurduğunu onların vereceği karara kadar Makarov'un yargılanamayacağını açıkladı. Uzun bir görüşmeden sonra heyet, duruşmayı ertelemeye karar verdi.

Mahkemenin bu beklenmedik sonucu, benim konumumu iyileştirdi. Mahkeme sürüncemede kalmıştı, hemen yeni bir denemeye girişmek gerekiyordu. Silberberg yapacağı hazırlıklar için sınırlanmamış bir zamana sahip olmuştu. Yalnızca bir tehlike vardı: Petersburg'a Peter-Paul kalesine sevk edilebilirdim. Öğrendiğime göre Truseviç bunu ısrarla istiyordu. Avukatlarımız Şadanov, Malyontoviç, Falyayev ve Andronikov'u yalnızca büyük takdir duygularıyla anabilirim. Vologda'dan beri çok yakından tanıdığım, Moskova'da Savaş Örgütüne defalarca hizmet etmiş ve Kalyayev'i savunmuş bir insan olan Şadanov'un yanı sıra bütün avukatlar bize sıcak bir ilgi ve büyük bir duyarlılık gösterdiler. Onlarla görüşmek bizim için gerçek bayramdı.

Haziran sonunda, kesin olarak yasaklanmasına rağmen Yahudi Birliği üyesi bir yahudi, nöbetçi olarak koridorumuzdaydı. Daha önce de söz ettiğim İsrael Kon sayesinde, bize yardım etmeye hazır olduğunu açıklamış olan bu nöbetçinin yardımıyla, karım aracılığıyla, Silberberg'le haberleşme işini örgütlemeyi başardım. Silberberg ondan görüşmemizde taburda kimlerin kaçışta bizzat görev almaya hazır olduğunu sormasını istemişti. Yanıt Silberberg'in yine bu nöbetçinin tanıştırdığı bir kaç asker yoldaşla yaptığı görüşmeyle iletildi. Bu görüşmeye 57. Litvanya Alayı'nın 6. Bölüğünden gönüllü asker Vasili Mitrafanoviç Sulyatizki de gelmişti. O artık askerlik süresini tamamlamıştı ve Sosyal Devrimciler Partisi'nin Simferopol komitesi üyesiydi. Sulyatizki kaçışımı kimsenin engellemeyeceği bir şekilde örgütlemeyi üstleneceğini açıklamıştı. Silberberg önerisini hiç düşünmeksizin doğru bulmuş ve anında onaylamıştı.

O andan sonra Silberberg ve Sulyatizki ile ilişkilerim (karım aracılığıyla gerçekleştiriliyordu) çerçevesi çizilmiş bir kaçışın hazırlıklarını tamamlama karakterini aldılar. 31 Temmuz'da Sulyatizki, ilk kez karakola, yanımıza geldi. İçerideki nöbetçilerin görev da-

ğılımını yapma yetkisindeki şef nöbetçi ile birlikte gelmişti. Nöbetçilerin şefi, bütün nöbetçilerin üstü oluyordu. Nöbetçileri belirlemek ve görevden almak yalnızca onun işiydi. Diğer konularda emirler veremezdi. Sabah, sayımdan sonra hücremin kapısı açıldı; önümde, mavi gülen gözleriyle, iri yapılı sarışın bir askerin durduğunu gördüm.

"İyi günler, beni Nikolay İvanoviç gönderdi" dedi ve bana Silberberg'den gelen bir not verdi. Yatağıma oturdu ve kaçışın gece olacağını ve Sulyatizki'nin beni cezaevinden dışarı çıkaracağını söyledi. Bana hazır olup olmadığımı sordu. Bir şanssızlık olarak, hemen aynı gün kaçışın pek mümkün olmadığı ortaya çıktı. Beklenmedik bir şekilde nöbetçi subay, gerekmediği sürece koridor kapımızın anahtarının her seferinde ona geri verilmesi emrini vermişti. Bu emir üzerine anahtar nöbetçi astsubaydaydı ve yalnızca istek üzerine nöbetçi şef onu kullanabilirdi. Sulyatizki bunu hemen Silberberg'e iletti ve ona anahtarın bir izini de gönderdi. Bu şablona göre yapılan bir anahtar akşama kadar merkez karakoluna gönderilmişti bile. Ama anahtar kilide uymadı ve o gece kaçma düşüncesinden vazgeçmek zorunda kaldık. 3 Temmuz'da Sulyatizki bir kez daha nöbetçiyle birlikte geldi. Bu defa Silberberg'le bütün karakoldakileri kurtarmayı denemek üzere anlaşmışlardı. Beraberinde bir kumanya çantası dolusu, içine uyku ilacı karıştırılmış şekerlemeler getirmişti. Gece subaylara nöbetçilere bu şekerlemelerden verecek ve onlar bir uykuya dalar dalmaz, bütün hücre kapılarını açacaktı. Uyku ilacı bir parti doktoru tarafından önerilmiş ve hangi dozda [illegible]ği belirtilmişti. Ne Sulyatizki ve ne de Silberberg eczacı olm[illegible]darından onun bilgi ve deneyimine güvenmişlerdi. Gecenin ilk saatlerinde Sulyatizki şekerlemelerini dağıtmaya başladı. Bu şekerlemelerin sağlığa zarar vermeyecek, ama uzun ve derin bir uykuya dalmalarını sağlayacak olduğundan emindi.

Hücremden nöbetçiye:

"Landsmann, bir bonbon ister misin?" diye ikramda bulunduğunu duyuyordum.

"Teşekkür ederim.

Koridordaki demir kapı gıcırdadı... Sulyatizki'nin gittiğini anladım. Ortalığa bir sessizlik çöktü. Artık askerlerin uykuya dalmasını bekliyordum.

Bir kaç dakika sonrasında askerlerin aralarındaki sohbetlerini dinliyordum.

"Kahretsin, ne şeker."

"Beyler böyle şekerler tıkınırlar."

"Tü...."

Ardından yine sessizlik oldu. Bütün gece boyunca hiç uyuyamadım, ama askerler de uyumuyorlardı. İçlerinden bir teki bile uykuya dalmamıştı ve hiç biri ciddiye alınabilecek şekilde rahatsızlanmamıştı. Uyku ilacının morfin olduğu ortaya çıkmıştı.

Dört gün sonrası, 7 Temmuz'da Sulyatizki yeni bir denemeye girişti. Yine nöbetçi şefi olarak koridorumuza gelmişti. Merkez karakolundaki komutayı kırabilmek amacıyla, depocu başçavuşu içkiyle sarhoş edebilmek için olası bütün bahaneleri uydurması gerekmişti. Bu sorumluluk gerektiren zor görev için gönüllü olarak hakkı olduğu halde böyle kolay yöntemleri tercih etmesi anlaşılır gibi değildi. Her geçen gün çok değerliydi ve her başarısızlıkta umudumuz azalıyordu. Bu son kaçış girişiminde de yine bir tesadüf bizi engelledi. Nöbetçi subay, astsubay Korotkov beklenmedik bir şekilde gerekçesini açıklamaksızın, Sulyatizki'nin şef nöbetçi olmasını onaylamadı. Onu duvarın dışındaki nöbetçi kulübesinde görevlendirdi. Sulyatizki bu görevde iken bana kesinlikle yardımcı olamazdı. Kaçış yine ertelenmişti.

Durumun kötüleştiği görülüyordu. Daha sonraki girişimlerin de başarısızlığa uğrayacağını düşünmemiz için yeterli nedenimiz vardı. Vera Glyebavna, bana Silberberg'in sivil cezaevindeki olanakları araştırmaya başladığını iletti. Oradan daha kolay kaçılabileceğini düşünüyor ve bana oraya sevk edilmeyi sağlamak için bir dilekçe vermemi öneriyordu. Hemen kale komutanlığına, merkez karakolunda havalandırma olmadığını gerekçe göstererek sevkimi istediğim bir dilekçe verdim. Dilekçem reddedildi.

Bu arada Sulyatizki ortadan yok oldu. Daha sonra bu günlerde Alay Kumandanlığı'nın bulunduğu Simferopol'da olduğu ortaya çıktı. Alay Komutanı Albay Çerepaçin İvatçenko'ya gitmiş ve ona Korotkov tarafından posta şefliği görevinden alındığını anlatmıştı. Korotkov'un bu emrinin onun için hakaretamiz bir güvensizlik olduğunu açıklamıştı. Alaydaki üstün hizmetlerini kanıt olarak göstererek, ondan askerlik onurunu ayaklar altına alınmaktan kurtarmasını rica etmişti. Albay Çerepaçin ona korunacağı sözünü vermişti. Sulyatizki bundan sonra tekrar Sivastopol'a dönmüş, Silberberg'le görüştükten sonra 15 Temmuz'da yine posta şefi olarak ve yine astsubay Korotkov görevli iken Merkez Karakoluna gelmişti. Artık duvarın dışında nöbet beklemesinden söz edilemezdi. Gece saat 1 ile 3 arası, üçüncü grup nöbette iken kaçmaya karar verdik.

Silberberg önceki günlerde de olduğu gibi, nöbetçilerini merkez karakolunda görevlendirmiş ve şehirde saklanabileceğim bir yer ayar-

layarak, gece boyunca bizi beklemişti. Ama üçüncü grubun nöbeti boyunca Korotkov hiç uyumadı. Koridorda ona rastlamamız tehlikesi vardı. Saat 3'de nöbet değişti. Birinci grup nöbeti devraldı ve hemen ardından bir kapının açıldığını duydum. Sulyatizki her zamanki sakinliğiyle içeri girdi. Eşikte bir nöbetçi duruyordu.

Hemen hemen o ana kadar Dvoynikov'la sohbet etmiştim, ara sıra da Nazarov'un kapısında durup onunla konuşmuştum. Nöbetçiler bu gece sohbetlerine alışkındılar ve Korotkov koridora girdiğinde bizi uyarıyorlardı. Dvoynikov ve Nazarov kaçışının bu gece gerçekleşeceğini biliyorlardı. Makarov'un bundan haberi yoktu. Dvoynikov bana uzun uzun yapmamam gerekenleri öğütledi:

"Nasıl dışarı çıkacaksın? Buradan dışarı çıkmak mümkün değil! Sonunda öldürüleceksiniz. Vazgeç daha iyi. Nöbetçilerin yanından nasıl geçilebilir?"

Ona karşı çıktım, kaybedecek hiç bir şeyim yoktu.

Nazarov değişik şeyler söylüyordu:

"Haydi gitsene... Ama dikkat et, bir süngüyle şişlenmeyesin, ama eğer dışarı çıkarsan, özgürlüğe selam..."

Sulyatizki yanıma geldiğinde, bu gece kaçabileceğim umudunu yitirmiştim, yatıp uyumayı düşünüyordum. Alışkanlıkla yatağıma oturdu.

"Hadi kaçıyor muyuz?" diye sordu ve bir sigara yaktı.

Dvoynikov'a söylediğim gibi, ona da kaybedecek bir şeyim olmadığını söyledim. Ama ayrıca, Sulyatizki'nin yaşamını tehlikeye attığını ekledim ve ondan bunu kaçış kararı vermezden önce bir kez daha düşünmesini istedim. Gülümsedi.

"Biliyorum, bir deneyelim..."

Bana bir tabanca verdi.

"Askerler bizi durdurursa, ne yapmayı düşünüyorsunuz?"

"Askerler mi?"

"Evet, eğer nöbetçi beni tanırsa?"

"Askerlere ateş etmeyeceğiz."

"Öyleyse, yine hücreye geri mi döneceğiz?"

Yine gülümsedi.

"Hayır, neden hücreye dönelim?"

"Ne yapacağız, peki?"

"Eğer karşımıza bir subay çıkarsa, ona ateş edeceğiz, ama bir asker bizi durdurursa o zaman... İşte o zaman, anlıyor musunuz, intihar etmeliyiz."

Onunla aynı fikirdeydim.

Kısa bir süre sustuk.

"Botunuz var mı?" diye sordu.

Asker botum yoktu. Bunu ona söyledim. Bunun üzerine komşu hücrelerden birinin kapısını açtı. Orada sınırda görevli askerlerden biri tutuklu olarak kalıyordu. Uykudaydı. Sulyatizki onun yerde duran botlarını aldı ve nöbetçinin gözleri önünde bana iletti. Giyindim, omuzuma bir havlu attım ve çamaşırhanenin kapısına doğru uzun koridorda yürümeye başladık. Normal olarak bu yolda daha önce de söylediğim gibi üç nöbetçi bekliyordu. Bu gece Sulyatizki Korotkov'u birine izin vermeye ikna etmişti. Ona iki nöbetçinin de yeterli olduğunu, askerlerin sık ve uzun nöbetlerden dolayı yorgun olduklarını söylemişti. Korotkov bunu onaylamış ve bir nöbetçi hemen nöbetten alınmıştı. Sulyatizki benimle birlikte diğer ikisinin yanından geçerken üstünkörü:

"Elini yüzünü yıkamak istiyor... Hasta olduğunu söylüyor..." dedi. Emirlere göre sabah beşten önce yıkanamazdım ve bunu bir jandarma eri ve dış emniyet diye adlandırılan bir askerin nezaretinde yapmak zorundaydım. Buna rağmen direk Sulyatizki'nin emri altında bulunan uykulu haldeki nöbetçiler benim gece yalnız nöbetçi şefle hücreden dışarı çıkışımda dikkate değer bir şey görmüyorlardı.

Koridorun sonundaki demir kapıya kadar geldik. Sulyatizki nöbetçiye;

"Uyuyor musun, Karga?"

Nöbetçi dikeldi.

"Daha sonra uyursun, kapıyı aç."

Nöbetçi kapıyı açtı.

Lavaboya gittim ve elimi yüzümü yıkamaya başladım. Sağda, solda askerler duruyordu. Özel bir odada, kapıyı kapatmaksızın, üniforma ve botlarıyla bir jandarma derin bir uykudaydı. Arkamızdan kapıyı kapamış olan Sulyatizki her şeyin yolunda olup olmadığına bakmak için giderken ben yıkanıyordum. Tekrar geldiğinde beni nöbetçilerin yanından depoya götürdü. Orada karanlıkta bıyıklarımı kestim, önceden hazırlanmış gömleği giydim, şapkayı taktım ve erzak çantasıyla kemeri geçirdim. Depodan çıktığında artık bir askerdim. Aynı nöbetçilerin gözleri önünde Sulyatizki'yi nöbetçi kulübesine kadar izledim. Askerlerin bir kısmı uyuyorlardı, bir kısmı ise ışıldağı kerevetin üzerine almış, bir daire oluşturarak birinin anlattıklarını dinliyorlardı. Biri adımlarımızın sesine döndü, ama hiç kimse karanlıkta beni tanımadı.

Bekleme odasına geldik. Nöbetçi subay odasının kapısı açıktı.

Lambanın aydınlattığı masada nöbetteki subay sırtı bize dönük olarak oturuyordu. Korotkov kanapede uzanmış, uyuyordu. Kapıdaki nöbetçi bizi gördü. Apoletlerimizi görünce döndü. Merkez Karakolu'nun köşesine vardıktan sonra hızlı adımlarla şehire gidiyorduk. Siste, duvarlara dış güvenlik nöbetçilerinin gömleklerinin gölgeleri düşüyordu.

Taşlı, dar bir sokakta Silberberg tarafından gönderilen eski denizci Fyodor Bosenko bizi karşıladı. Elinde içinde giysiler olan bir sepet tutuyordu ve bize hemen orda üstümüzü değiştirmemizi önerdi. Reddettik. İzlenmiş olabilirdik. Bir dakika bile yitirmemek gerekiyordu. Erzak çantasını attım, Sulyatizki elime bir devriyeyle karşılaşma durumuna karşı Litvanya Alayı'ndan bir asker adına düzenlenmiş bir izin belgesi tutuşturdu. Daha sonra asker üniformasını çıkarmadığımıza ve giysi değiştirmekle boşuna zaman harcamadığınıza hiç de pişman olmadık. Yaklaşık beş dakika kadar sonra firar tesbit edilmiş ve Korotkov hemen ardınızdan devriye gönderilmiş ve karının evini aratmıştı.

Hemen koşar adım şehre indik. Ortalık aydınlanmıştı, önümüzde caddenin diğer tarafında beyaz asker gömlekleri görünüyordu. Şüphesiz bir devriye karşımıza çıkmıştı. Kaçamazdık, arkamızda da Merkez Karakolu vardı. Daha yakınına geldiğinizde yanıldığımızı gördük. Pazar açılmıştı ve beyaz gömlekli denizciler buradan yiyecek satın alıyorlardı. Bize hiç dikkat bile etmediler, on dakika sonra işçi N'nin evindeydik. Silberberg orada bizi bekliyordu. Giysilerimizi değiştirdik ve Silberberg ve Bosenko'yla birlikte bahsedilen eve gittik. Bosenko işsizdi, nemli, karanlık bir bodrumda oturuyordu. Polisin beni onun yanında arayabileceğini hiç sanmıyorduk.

Özgürdüm. Kaçışının örgütleyici ve yönlendiricisi Silberberg alıştığımız soğukkanlılığını yitirmişti. Sevinç içinde bana ve Sulyatizki'ye sarılıyordu. Ama önümüzde daha kolay olmayan bir görev, yurtdışına kaçışınızı örgütleme görevi duruyordu. Şehirdeki bütün polisler ayağa kalkmışlardı. Caddelerde ve şehrin dışında kabadayılar diye adlandırılan jandarma ve atlı birlik devriyeleri dolaşıyorlardı. Bu çemberden geçmek gerekiyordu.

Sulyatizki de mutluydu. Onun bu gece gösterdiği gibi soğukkanlı cesareti sıkça görme fırsatının olmadığını söylemeliyim. Onun fedakârlığı üzerine tek bir söz bile etmiyorum; ben onun için bir yabancı, tanınadığı bir insandım.

Aynı gece Bosenko'nun evinde çok sayıda basılan aşağıdaki bildiriyi yazdık:

"15 Temmuz'u 16 Temmuz'a bağlayan gece, Sosyal Devrimciler Partisi'nin askeri kanadının kararı ve 57. Litvanya Alayı'ndan bir yıllık gönüllü asker V. M. Sulyatizki'nin yardımlarıyla Sosyal Devrimciler Partisi üyesi Boris Viktoroviç Savinkov tutuklu olarak bulunduğu kalenin merkez karakolundan kaçırıldı.

Sivastopol, 16 Temmuz 1906"

Aynı akşam hava kararduktan sonra, işçi elbisesi giymiş ve kasket takmış olarak Bosenko'nun evinden dışarı çıktık. Beş kişiydik; Silberberg, Sulyatizki, Bosenko, ben ve kılavuzumuz Politeknik Enstitüsü öğrencisi Josef Sepi.

O bizi dağ ve bozkırdan geçirerek Alman çiftçi Karl İvanoviç Stalberg'in çiftliğine götürecekti, orada bizim için gizlenecek bir yer hazırlanmıştı. Dolambaçlı yollardan gittiğimiz için uzun bir yolumuz vardı. Bosenko, Silberberg ve Sepi yorgunluk hissetmiyor gibi görünüyorlardı; ama uykusuz bir geceden sonra kırk kilometre yol yürümek bana ve Sulyatizki'ye zor geliyordu. Sepi ısrarlıydı. Hâlâ gece iken çiftliğe varmak istiyordu. Hepimiz silahlıydık, ama şans eseri yol boyunca polisle karşılaşmadık. Stalberg'in çiftliği, her yönden tepelerle çevrelenmiş dar bir vadideydi. Bu tepelerden birinden düzenli olarak Sivastopol'a bağlayan caddeyi kontrol ediyorduk. Çiftlik sahibinin 14 yaşlarında bir genç olan büyük oğlu nöbetçilik yapıyordu ve bütün günü görev başında geçiriyordu. Geceleri de aynı şekilde nöbet için bölünüyorduk: daha çok Silberberg ve Stalberg nöbetteydiler. Önlem olarak evin dışında, dağlarda, açık havada uyuyorduk. Akşamları Silberberg çalılıklarda sakin bir köşe arayıp buluyordu, bir örtü seriyor ve hepimizi büyük bir battaniyeyle örtüyordu; silahlarımız çepeçevre otların üzerinde ve bir nöbetçi tepede iken uykuya dalıyorduk. Bir bölük asker çiftliği sarmış bile olsalar, kaçacak ve dağların uzak köşelerindeki mağaralara saklanacak zamanımız olurdu.

Çiftlikte geçirdiğimiz bu on gün yaşamımın en güzel anıları olarak kaldı. Stalberg'in kalabalık bir ailesi vardı; kısa sürede çocuklarıyla dostluk kurmuştuk. Çocuklar neler olduğunu anlıyorlardı ve her biri herhangi bir şekilde bize yardımcı olabilmek için uğraşıyorlardı. Sık sık Sivastopol'a giden yolu izlemede abilerine yardım ediyorlardı. Onların koruması altında kendimizi bütün tehlikelerden uzak hissediyorduk.

Çiftlik sahibi Karl İvanoviç Stalberg bir köylünün kararmış yüzü ve nasırlı ellerine sahip, kırk yaşınaşkın bir adamdı. Uzun süre yük-

sek dağların engelleyemediği uzaktaki amfik tiyatroyu görebilen tepede oturuyorduk.

Bana yaşamını ve neden kırk yaşından sonra bir devrimci olduğunu anlattı. Bu çalışma, yoksulluk ve acı dolu bir yaşamdı. Karısı ve baldızı küçük bir çiftlikte yaşamanın zorluklarını onunla paylaşıyorlardı.

Bir kezinde bana;

"Biliyor musunuz, kendimi bütünüyle devrime adamaya karar verdim" dedi.

"Bu çiftliği terketmeniz anlamına mı geliyor?"

"Evet, çiftliği terketmek ve illegal olmak."

"Peki, çocuklar?"

"Çocuklar, bensiz de yaşayabilirler."

Ona kararının yanlış olduğunu, en küçük bir neden bile yokken illegaliteye geçilmesine gerek olmadığını, orayı illegal bir yer olarak kullanır, bombalar yapar, silahları saklar, kısacası şu ana kadar yaptıklarını yaparsa çiftlikte kalarak yararlı olabileceğini anlatmaya çalıştım. Stalberg benim gibi düşünmüyordu.

"Yurtdışına gidiyorsunuz" dedi bana. "Beni de birlikte götürün, Breşkovskaya ve Goc'la tanışmak sonra da Volga'daki köylülerin yanına gitmek istiyorum."

Stalberg benim için görevini yapmış; herşeyini tehlikeye atmıştı. Kendimde onun isteğini reddetme hakkını görmüyordum. Ona yurtdışına çıkacağına dair söz verdim.

Silberberg sık sık yürüyerek Sivastopol'a gidiyordu. Polisin şehir ve çevresindeki limanlarda, garlarda ve tren istasyonlarında sıkı kontroller yaptığı söylentileri bize kadar ulaşıyordu. Bir çok jandarma, asker ve ajan yüzümü iyi tanıyorlardı. Bu yüzden demiryolunu kullanmayarak, deniz yoluyla Romanya'ya gitmeye karar verdik. Bu nedenle Silberberg'in yapması gereken çok iş vardı. Karadeniz üzerinden geçiş için bizzat tanıdığı bir kaçakçıyı düşünmüştü. Bu kaçakçı bizi direk kendi yelkenlisiyle Köstence'ye götürmek istemiyordu. Bize Türk arkadaşları bir iskuna ile Türkiye'den gelinceye kadar beklememizi önerdi.

Ama zaman geçiyor, iskuna gelmiyordu, kaçakçı bize kesinlikle karşı rüzgar yüzünden gelemediğini söylüyordu, biz hiç bir şey yapamadan dağlardaki sığınağımızda kalıyorduk.

Silberberg kızıyordu. Sulyatizki ve benim güvenliğimden sorumlu olduğunu düşünüyor ve bizim için korkuyordu. Dikkatini yolculuk hazırlıklarından uzaklaştırmayı deniyordum. Ona Birinci Duma,

Savaş Örgütü ve eylemlere ara verilmesi üzerine sorular sordum. Alışılmış sakinliğine rağmen heyecanla:

"Askeri faaliyetler bugün tatil ediliyor, yarın baştan başlanacak. Şimdi Birinci Duma dağılmış durumda, bu önceden tahmin edilebilirdi ve göreceksin, yine eylemlere başlanacak. Böylesi şartlar altında örgüt nasıl çalışabilir?"

Buna bir yanıt verebilmem mümkün değildi.

Silberberg iskunayı beklememeye karar verdi. 25 Temmuz'da Sivastopol'dan, bütünüyle donatılmış resmi bandıralı bir kotranın gece bizi denizde, Katşa nehrinin ağzında bekleyeceği haberiyle geri geldi. Bu kotra, o dönem henüz devrimci bir örgüte katılmamış bulunan donanmadan yedek subay Boris Nikolayeviç Nikitenko tarafından Biyolojik Araştırma İstasyonundan ödünç alınmıştı. 25'inin akşamı beşimiz, Silberberg, Stalberg, Sulyatizki, Bosenko ve ben çiftlikten ayrıldık; sabah, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında Katşa nehrinin ağzına varmıştık. Ufukta, deniz üzerinde, rastlantı eseri o gece atış talimi için gelmiş olan bir filonun parlak ışıkları göze çarpıyordu. Atış alanının solunda, sahilden yüz-yüz yirmi metre uzaklıkta, yağmur perdesinin ardında belli belirsiz gri bir yelkenli bulunuyordu. Ortalıkta sınır devriyesi gözükmüyordu. Denizden serin bir rüzgar esiyordu. Silberberg yüzme bilmiyordu. Kotradan atılan bir kurtarma halatıyla yüzüyorduk. Sıkı sıkı halata tutunarak yüzüyordum. Ağırlığımla halat sulara batıyordu ve dalgalar başımın üzerinden geçerek sahili dövüyorlardı. Kotranın asma merdivenine tutunduğumda artık gücümün tükenmiş olduğunu hissettim. Bir kaç el beni gemiye çekti. Ufak bir kotraydı, ama sağlam, dayanıklıydı ve yarı yarıya kamufle edilmişti.

Mürettebat B. N. Nikitenko ve iki tayfadan oluşuyordu: Bosenko ve Petersburg Teknoloji Enstitüsü öğrencisi Mihail Mihailoviç Şişmanov. Yolcularsa Sulyatizki, Stalberg, Silberberg ve bendik.

26 Temmuz günü saat beşte, çapayı çekmiş ve denize açılmıştık. Hemen hemen filonun en dıştaki zırhlı gemisinin burnunun dibinden geçtik. Nöbetçi subayın dürbünle bizi gözlediğini görüyorduk. Öğleyin Yaila zar zor görülebiliyordu ve akşam Sivastopol yönünde yalnızca uzak bir duman tabakası vardı. Dürbünle bir mayın tarama gemisini gördük. Sanki bizi bekliyormuş gibi duruyordu. En sonunda yönünü değiştirip, bizden uzaklaştığı ortaya çıkana kadar, uzun bir süre onu gözetledik. Nikitenko rotayı Köstence'ye çevirdi.

Yelken açmıştık, rüzgar şiddetleniyordu ve bazen gerçek bir fırtına gücüne erişiyordu. Biz dört yolcu hiç bir işe yaramıyorduk, bütün

iş mürettebatın üzerindeydi. Ama Nikitenko işini mükemmel bir biçimde biliyordu ve yorgunluktan, zorlukla ayakta duruyor olmasına rağmen kotrayı sakin bir şekilde dosdoğru Köstence'ye götürüyordu.

27'sinin gecesinde rüzgar alışılmışın üzerinde bir hıza ulaştı. Kotra buna dayanamayacak gibi görünüyordu: Sular tehditkar bir şekilde geminin içine doluyordu. Nikitenko rüzgar nedeniyle artık Köstence rotasında kalamayacağını belirtti ve Romanya sahilinde Don nehrinin ağzına kurulmuş küçük bir liman şehri olan Sulin'e gitmeyi önerdi. Sulin'de zorluklarla karşılaşabileceğimizi, Bükreş'e giden bir tren olması nedeniyle, Köstence'den, her gün Don nehrini geçen buharlı gemi seferi olmayan Sulin'e göre daha kolay ve dikkati çekmeden ayrılabileceğimizi biliyorduk. Nikitenko'dan her şeye rağmen Köstence'ye gitmesini istedik, ama güvenliğimizi garanti edemeyeceğinden bunu reddetti. Rota Sulin'e çevrildi. 28'inin gecesi geç saatlerde, artık Sulin fenerinin ışığını görebiliyorduk. Karaya oturmamaya dikkat ederek limandan içeri girdik. Bir Romen memur göründü, kotranın ismini (Aleksander Kovalievski) kaydettikten sonra, su ve yiyecek almak için karaya çıkmamıza izin verdi. Biz yolcular sabalı Galatz'a gidebilmeyi umarak kotradan ayrıldık. Nikitenko mürettebatıyla birlikte şafakla beraber Sivastopol'a doğru denize açılacaktı.

Galatz'a ilk geminin sonraki gün olduğu ortaya çıktı. Sulin'de kalmak zorundaydık. Sabahleyin bir polis komiseri yanımıza geldi ve pasaportlarımızı sordu. Yalnızca benim yurtdışı pasaportum vardı, diğer yoldaşların yalnızca Rusya içinde geçerli olan, yurtdışında işe yaramayan sahte pasaportları vardı. Komiser dökümanlarımızı aldı ve pasaportlarımızda Romanya vizesi bulunmadığı için Romen topraklarına girmemize izin veremeyeceğini açıkladı. Aynı zamanda Rus konsolosluğundan koruma istemediğimize şaşırdığını söylüyordu. Nikitenko ve mürettebatın akibetinden korkuyorduk. Konsolos, eğer bizim ilticacılar olduğumuzu anlarsa, Sivastopol'a telgraf çekebilirdi, bu durumda yoldaşlarımız hemen tutuklanmayla karşı karşıya kalırlardı. Ona Sivastopol'dan Feodossia'ya bir deniz yolculuğu yaptığınızı ama fırtınanın bizi Romen sahillerine sürüklediğini, ama artık deniz yoluyla geri dönmek istemediğimizi, yalnızca bir tek, Galatz ve Yassi üzerinden Rusya'ya geri dönmemize izin vermesini rica ettiğimizi söyledik. Bu konuşmadan sonra pasaportumu geri verdi ve Romen ajanların gözetimi altında, Bükreş'e, Sulin'de kalmış olan yoldaşları kurtarabilmek için Z. K Arbore-Ralli'ye gittim. Arbore-Ralli bize büyük bir ilgi gösterdi. Romen veliaht prensinin Rusça öğretmeni

olarak Bükreş'de büyük itibarı vardı. Hemen Sulin'e bir telgraf çekerek, tutuklanan yeğenlerinin serbest bırakılmasını istedi. "Aksi takdirde", diye tehdit etmişti, "bunu Krala" şikayet edecekti. Yanıt olarak, Silberberg, Sulyatizki ve Stalberg Romen polisinin koruması altında Bükreş'e getirildiler. Dördümüz Ralli'nin evinde bir araya gelmiştik.

İlk kez güvenlikteydik.

Kaçışımın Dvoynikov ve Nazarov'un akibetini etkileyebileceğinden çekiniyordum, bu yüzden Basel'den General Neplyuyev'e aşağıdaki mektubu yazdım.

"Ekselansları Korgeneral Neplyuyev'e

Sayın Bay!

Bildiğiniz gibi 14 Mayıs günü, Sivastopol şehrinde sizin yaşamınıza yönelik bir suikast suçlamasıyla tutuklandım ve Sosyal Devrimciler Partisi'nin Savaş Örgütünün kararı ve 57. Litvanya alayından bir yıllık gönüllü er V. M. Sulyatizki'nin yardımlarıyla 15 Temmuz'u 16'sına bağlayan geceki kaçışıma kadar Dvoynikov, Nazarov ve Makarov adlı baylarla birlikte kalenin merkez karakolunda tutuldum. Şimdi, Rus yasalarının geçerlilik sahasının dışında, tutuklu bulunurken de defalarca açıkladığım gibi, Sosyal Devrimciler Partisi'ne üye olmanın ve programını bütünüyle kabul etmenin onuruna sahip olduğumu, ama size karşı düzenlenen eylemle en küçük bir ilişkimin bulunmadığını, buna ilişkin hazırlıklardan haberim olmadığını ve moral yönden tamamen suçsuz insanların ölümü ve küçük yaştaki Makarov'un eyleme katılmasının sorumluluğunu taşımayacağımı, size bir kez daha açıklamayı görev biliyorum. Benim gibi I. V Dvoynikov ve F. A. Nazarov'un da bahsedilen eylemle hiç bir ilişkileri yoktur.

Aynı açıklamanın kopyalarını General Kardinalovski ve eski savunma avukatlarım Şadov ve Malyantevic'e de gönderiyorum.

Saygılarımla.

Basel 6 (19) 8. 1906 Boris Savinkov"

Eylül başında, Dvoynikov, Nazarov, Makarov ve benim kaçışımdan sonra Petersburg'dan Sivastopol'a sevkedilen Kalaşnikov'un yargılanmalarına başlandı. Dvoynikov, Nazarov ve Kalaşnikov General Neplyuyev'e karşı suikast suçlamasından beraat ettiler, buna karşın patlayıcı maddelere sahip bir gizli örgütün elemanı olmaktan suçlu bulundular.

Üçü de medeni ve siyasi hakları ellerinden alınarak; Kalaşnikov yedi yıl, Dvoynikov ve Nazarov dört yıl kürek cezasına mahkum edildiler. Makarov yaş küçüklüğü nedeniyle 12 yıl cezaya çarptırıldı. 15 Haziran 1907'de kaçacağı Sivastopol sivil cezaevine konuldu. Aynı yılın Eylül'ündeyse Petersburg cezaevi yöneticisi İvanov'un öldürülmesi nedeniyle asıldı.

1906 güzünde ayrıldığım yoldaşların akibetiyse şöyle olmuştu:

1. Boris Uspenski ve Maria Cudatova askeri çalışmalardan ayrıldılar ve kendi adlarıyla Rusya'da yaşamaktalar.

2. Vladimir Vnoronski ve karısı Margerete Grundi General Kaulbars'a karşı eylemlerinin başarısız olmasından sonra yurtdışına çıktılar.

3. Valentine Kolosova Popova da aynı şekilde yurtdışına çıktı.

4. Boris Grinson General Kaulbars'a karşı girişilen eylemin başarısızlığından sonra, taşradaki eylem girişimlerinde yer aldı. 1908 yazında Moskova'da tutuklandı.

5. Paula Levinson Odessa'dan dönüşünden sonra, Asef tarafından yeniden kurulan Savaş Örgütünde çalıştı. Şu an yurtdışında bulunuyor.

6. Vsevolod Smirnov partinin genel örgütlenme çalışmalarıyla uğraştı. Sahte bir isimle Rusya'da yaşıyor.

7. Ksenia Silberberg, General Launitz, Grandük Nikolay Nikolayeviç ve Çar'a karşı girişilen eylemlerde yer aldı. 31 Mart 1907'deki tutuklamalardan sonra yurtdışına çıktı.

8. Aleksander Feldmann 1907 Stolipin eyleminde yer aldı ve yurtdışına çıktı.

9. Rachel Lourie 1884'de zengin bir Yahudi tüccar ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Kavno kolejinde eğitim görmüştü, önce Yahudi Birliği'nin bir üyesiydi ve 1904'de Sosyal Devrimciler Partisi'ne girdi. Rachel Lourie 1 Ocak 1908'de Paris'te intihar etti.

10. Aleksandra Sevastyanova Kasım 1907'de Moskova Genel Valisi Gerselmann'a bir bomba attı. Askeri Mahkeme tarafından ölüme mahkum edildi ve asıldı.

11. Peter İvanov 28 Ağustos 1907'de Piskov'da Algatşinsk tutukevinin yöneticisi Borodulin'i ateş ederek öldürdü. Askeri mahkeme tarafından ölüme mahkum edildi. Piskov'da asıldı. Yaşam öyküsünü bilmiyorum.

12. Beni kotrayla Sivastopol'dan Romanya'ya getirmiş olan Boris Nikolayeviç Nikitenko, 1906 yılının sonlarında Petersburg'a geldi ve Silberberg'in kurduğu Savaş Örgütüne girdi. Tutuklamalardan sonra

örgüt elemanları Çar'a karşı bir eylem hazırlamışlardı. Nikitenko, diğer yoldaşlarla birlikte 31 Mart 1907'de tutuklandı. Petersburg Askeri Mahkemesinde Numov, Siniavski ve diğerleriyle birlikte ölüme mahkum edildi. Aynı yılın 21 Ağustos'unda Petersburg'da "Tilki Burnu"nda asıldı. Yaşam öyküsünü bilmiyorum.

13. Kaçışımdan sonra beni çiftliğinde saklayan Karl İvanoviç Stalberg, 1907'de Sivastopol'da tutuklandı. Cezaevinde öldü.

14. "Amiral" 23 Aralık 1906'da Petersburg'da Petersburg şehri Komutanı General Launitz'i deri hastalıkları üzerine çalışacak olan bir kliniğin açılışında ateş ederek öldürdü. Olaydan sonra hemen intihar etti.

15. Vasili Mitrafonoviç Sulyatizki "Amiral"le birlikte adı geçen kliniğin açılışında bulundu. Gelişini beklediği Stolipin'e ateş edecekti. Stolipin gelmedi. Sulyatizki 9 Şubat 1907'de yolda tutuklandı. Bölge Askeri Mahkemesi tarafından ölüme mahkum edildi. Aynı yılın 16 Temmuz'unda Peter-Paul Kalesinde Granski adıyla asıldı.

16. "Amiral'in aracılığıyla General Launitz'i öldüren Lev İvanoviç Silberberg, 1906 güzünden beri merkezi gezici mücadele bölümünün başında bulunuyor. Silberberg'in yönetiminde Stolipin'e karşı bir eylem, aynı şekilde muhafız kıtası komutanı ve Petersburg Askeri Mahkemesi başkanı Grandük Nikolay Nikolayeviç'in Çarskoye Selo'ya gittiği trenin havaya uçurulması eylemi hazırlandı. Bu eylem 13 Şubat 1907'de gerçekleştirildi; ama başarısızlıkla sonuçlandı: Eylemci garda Okrana tarafından farkedilmişti.

Silberberg bu eylemden bir kaç gün önce 9 Şubat 1907'de tutuklandı. Silberberg 26 Eylül 1880'de Elisabethgrad'da doğmuştu, önce oradaki liseye, sonra Üçüncü Moskova Lisesi'ne gitmişti. 1899'da girdiği Moskova Üniversitesi Matematik Fakültesini bitirerek matematikçi olmuştu. 1902 Şubat'ında Sivastopol'daki bir öğrenci eyleminde tutuklanmış ve resmi olarak Yakut bölgesindeki Olekminsk'de dört yıllık sürgüne gitmişti. Öğrenciler için çıkan afla birlikte, bir yıl sonra Avrupa bölümüne geçmesine izin verilmiş ve polis gözetiminde Tver'de bulunmuştu. Tver'de Sosyal Devrimciler Partisi'ne katılmış, bir kaç işçi ve köylü çevresini örgütledikten sonra 1903 Ağustos'unda yurtdışına çıkmıştı. Partinin yurtdışı örgütünün kongresinde (1904) Sosyal Devrimcilerin Lüttlicher grubunun yöneticisiydi. 1905 güzünde Savaş Örgütüne girdi. Silberberg, Sulyatizki'yle beraber Petersburg Askeri Mahkemesi'nde yargılandı ve idama mahkum edildi. Sulyatizki'yle birlikte Peter-Paul kalesinde Vladimir Stiftar adıyla asıldı.

Asef'in İhanetinin Ortaya Çıkışı

Şimdi anılarının en acı yönüne geliyorum.

1908 Mayıs'ında "Biloye" dergisi redaktörü Vladimir Livoviç Burçev, Asef'i provokatörlükle suçlamasına yol açabilecek bilgileri olduğunu açıkladı. Söylediğine göre bu tür bilgiler ona 1907 güzünde P. P Kraft ve doğu bölgesi seyyar mücadele bölümünün üyeleri Karl Truberg ve Kalvino-Lebedinzev tarafından da iletilmişti.

Bu arada Burçev bu suçlamaları Sosyal Devrimciler Partisi üyesi bir kaç yoldaşa da açıklamıştı. Uzun süreden beri ortalıkta Asef'e ilişkin söylentiler dolaşıyordu.

Daha 1902 yılında, Asef Petersburg'da çalışmakta iken, bir parti propagandisti olan öğrenci Krestyaninov onu provokasyonla suçlamıştı. Bu suçlama, üyelerinin yazar Peşehanov, Annenski ve Gukovski'den oluştuğu bir onur kurulu tarafından araştırılmıştı. Bu kurul suçlamaların dayanaksız olduğunu açıklamış ve Asef'i suçsuz bularak temize çıkarmıştı.

Söylentiler bitmiyordu. 1905 Ağustos'unda Merkez Komitesi'ne daha önce de söz ettiğim imzasız bir mektup gönderildi. Bu mektupta Tatarov ve Asef'in provokatif rollerine dikkat çekiliyordu.

Mektup şöyleydi:

"Yoldaşlar! Bir pogrom partiyi tehdit etmekte. Sürekli iki önemli ispiyon tarafından ihanete uğratılıyor. Onlardan biri eski bir sürgün, T. isminde biri, ilk olarak ilkbaharda, sözde Irkutsk'dan geri döndü, yavaş yavaş Tutşev'in güvenini kazandı, İvanovskaya olayının açığa çıkmasını sağladı. Bach, Frölich, Nikolayev, Veit, Starinkeviç, Lionoviç, Shomlin'in yanı sıra tutukevi firarisi Akimova, Odessa'da, Kafkaslarda, Nijni'de, Moskova'da, Diter'de ihbar edilen belki de yakında tutuklanacak diğer pek çoğunu da ihbar etti; diğer ispiyon kısa bir süre önce yurtdışından geldi, Asiyev adında Yahudi bir mühendis, kendini Valuyski olarak da tanıtıyor; bu ispiyon Nijni'de yapılan kongreyi, ordaki valiye karşı eylemi, Moskova'da Konoplyanikova, Vedenyapin, (dinamiti getirmişti) Samara'dan Lomov'u Kiev'den il-

legal olarak yaşayan Çenedin'i, büyükanneyi (Rakitnikovs'un yanında Samara'da saklanıyor) ihbar etti... Pek çok kurban bu hainlerce seçildi. İkisini de bilmek zorundasınız. Bu yüzden size başvurduk. Namuslu insanlar ve devrimciler olarak gerekeni yapın (ama hemen, bütün ajanların bilinmediğini ve bizim hâlâ pek çoğunu bilmediğimizi gözönünde bulundurmak gerek) Kopyasını ya da özetini çıkarmaksızın bu mektubu hemen imha edin. Size bu bilginin iletildiğinden kimseye söz etmeksizin, bunu nasıl öğrendiğinize dair bir açıklama bularak, içeriğini kutsal bir sır gibi iyice ezberledikten sonra hafızanızda saklayın. Yalnızca bir şey ya Breşkovskaya ya Potapov (Moskova'da Doktor) ya Mainov (o da orda) ya da Pribilyov peşlerinde bir kaç ajanın dolaştığı Piter'den ayrılırlarsa, onlardan biriyle konuşun. (Bu olayda mektupla haberleşme kesinlikle olmamalı) Bunu, adı geçenlere bizden söz etmeksizin iletebilirsiniz. Bu sırrı açığa çıkarmadan, acele edilmeli ve emirler verilmeli: Hainlerin hakkında bir şeyler bildiği herkes tetikte olmalı, aynı şekilde onlarla pratik ilişkileri olanlar da. İllegal insanlar takibi atlatmaya çalışmak ve daha önce bulundukları yerlerde görünmemek zorundalar. Teknik hemen değiştirilmeli ve bu yeni insanlarla gerçekleştirilmeli."

1907 güzünde Merkez Komitesine Saratov'daki parti yoldaşları tarafından Asef'i suçlayan başka bir mektup iletildi. Bu mektupta yazılanlar şunlardı:

"Yetkili bir kaynaktan şunları öğrendik:

1905 Ağustos'unda Sosyal Devrimcilerin Partisinin önde gelen üyelerinden biri, polis teşkilatıyla ilişkiye girdi ve teşkilattan düzenli olarak maaş alıyordu. Bu partinin bir kaç önemli görevlisinin katıldığı toplantılar için Saratov'a gelmiş olan bir kişidir. Yerel Okrana örgütü bu toplantıların Saratov'da yapılacağını biliyordu ve hatta bu toplantılarda köylüler arasındaki askeri kanat örgütlenmesi ve kardeşlik sorununun görüşüleceğini bile haber almıştı. Aynı şekilde toplantıya katılanların isimleri de Okrana'ca biliniyordu ve bu yüzden toplantıya katılanların hepsi takip edilmişlerdi. Okrana'nın bu toplantılara verdiği olağanüstü önem nedeniyle, takip özel olarak polis teşkilatının yöneticilerinden eski ajan, müsteşar Mednikov tarafından yönetildi. Bu zat yüksek bir mevkiye ulaşmış olmasına rağmen, bütün alışkanlıklarıyla sade bir ajandı ve boş zamanlarını subaylarla değil, Okrana'nın en eski ajanlarıyla geçirirdi. Mednikov, bu insanlara da, kongre için Saratov'a gelen Sosyal Devrimcilerin arasında polis teşkilatında görevli ve ayda 600 Ruble maaş alan bir kişinin varlığını iletmişti. Okrana'daki insanlar, böyle yüksek bir gelirin sahibiyle çok il-

gilenmişlerdi ve onu görebilmek için Otşin Parkına gitmişlerdi. Çok itibarlı biri gibi görünüyordu, çok güzel giyinmişti ve görünüşüyle zengin bir işadamına ya da kesinlikle yüksek gelir grubundan birine benziyordu.

Kuzey otelinde kalmış (Moskova ve Aleksander caddelerinin köşesinde, Kreditlerin evinin hemen karşısında) ve Sergey Melitonoviç adıyla (Asıl adı "Kaynak"ımız) tarafından bize iletildi, ama ne yazık ki biz unuttuk) kayıt olmuştu.

Kişi olarak "haberler veren" Sergey Melitonoviç (ilettiklerinin doğruluğunun kontrolü için) özel bir ajanlar ekibiyle çevrelenmişti. Nijni'den Moskova yoluyla Saratov'a; onu günlüklerinde "Filipovski" takma adıyla belirten iki özel ajanın refakatinde gelmişti.

Toplantıya katılanların tutuklanmalarının amaçlanıp amaçlanmadığını bilmiyoruz; ama katılanlar izlendikleri konusunda uyarıldılar ve hemen birbirlerinden ayrıldılar. Filipovski de (biz de onu takma adla analım) Saratov'dan ayrıldı. 19 Ağustos günü öğleden sonra saat beşte trenle Saratov'dan ayrıldı. Okrana Sosyal Devrimcilerin gidişleri konusunda bir şey bilmiyordu ve takibi sürdürüyordu. 21 Ağustos gecesi (saat 11'de) Bakanlık Okrana'ya yolculuğun gözlenmesine son verilmesini emreden bir telgraf gönderdi. Bu telgraf kongreye katılanların Okrana'nın yazıcı memuru tarafından uyarılmış olabileceklerini gösteriyor. Böyle bir tebliğ yalnızca kongreye katılanlardan birinden alınan haberler temelinde mümkün olabilirdi ve bu, bakanlığa, haberi Filipovski'nin verdiği sanısına sürüklüyordu. Bu kişi 19 Ağustos günü akşam saat 5 ya da 6 civarında Saratov'dan ayrılmıştı ve akşam 21'e kadar Petersburg'a varmış olabilirdi. Birinci Duma'nın açılışından çok kısa bir süre önce, yani 1906 Nisan'ında Okrana Saratov örgütünün yöneticisi Fyodorov (daha sonra Eczacılar adasındaki patlama sonucunda öldü) Petersburg'dan ayrılışı sırasında Okrana Petersburg örgütünün yarattığı nahoş bir olaya çok üzüldüğünü anlatmıştı. Saratov'a geri döndüğünde oradaki Okrana örgütünün acınacak durumuna çok üzüldüğünü anlatmıştı: Polis teşkilatı ve Petersburg Okrana ajanları arasındaki çelişkilerle, onun ifadesine göre hiç de Degayev'den daha az önemli olmayan Filipovski tutuklanmıştı.

Filipovski devrimcilerin önde gelen kişiler hakkında düzenledikleri istihbarat toplama işinde, diğer eylemcilerle birlikte yer almıştı. Petersburg Okrana örgütünün ajanları istihbaratla uğraşan eylemcileri tutuklama emri almışlardı ve Filipovski'nin tutuklanmaması gerektiğini çok iyi bilmelerine rağmen teşkilattaki ajanları kızdırmak

için, bilmiyormuş gibi, polisin d: hizmet görevlilerini de buna katmak kurnazlığını göstererek Filipovs. i'yi tutuklad ılar. Bunu Filipovski'nin serbest bırakılmasını zorlaştırmak için yaptılar; çünkü eğer Okrana'yla hiç bir ilgisi olmayan ve sayıca kabarık görevlisi olan polisin dış görevlileri bu tutuklamaya karışırl ırsa, artık Filipovski'nin gerçek rolünü açıklamaksızın, olayı sır olarak saklamak çok zordur. Fyodorov Petersburg'dan ayrıldığında, Filipovski'nin devrimcilerde şüphe uyandırmayacak şekilde serbest bırakılmasını sağlayacak yöntem henüz bulunamamıştı. Bu arada Fyodorov bu sefer de Saratovlu ajanlarca iyi tanınan, faytoncu giysileri içinde takip çalışmalarında yer alan Sot Sergeyeviç Sasonov'un az daha tutuklanabileceğini anlatmıştı. O ve bir kişi daha kaçabilmişlerdi."

Asef, kurulduğundan bu yana partinin üyesiydi. Çarkov valisine karşı düzenlenen eylemi, Dük Obdienski (1902) olayını biliyordu ve Ufa Valisi Bogdanoviç'in öldürülmesi hazırlıklarına katılmıştı. (1903)

1903 güzünden beri Savaş Örgütünü yönetiyordu ve şu eylemlerde yer almıştı: İçişleri Bakanı Plehve'nin öldürülmesi, Grandük Sergey Aleksandroviç'in öldürülmesi, Petersburg Genel Valisi General Kleigels'e karşı düzenlenen suikast, Nijni Novgorod Valisi General Baron Unterberger'e karşı düzenlenen suikast, Moskova Genel Valisi Amiral Dubasov'a karşı düzenlenen suikast, Semyonov Alayı Subayları General Min ve Albay Riemann'a karşı düzenlenen eylem, siyasi ajanlar bölümünün şefi Ratşovski'ye karşı düzenlenen eylem, Georgi Gapon'un öldürülmesi, Karadeniz donanmasının komutanı Amiral Çunin'e karşı düzenlenen suikast, Başbakan Stolipin'e karşı düzenlenen suikast ve Çar'a karşı düzenlenen üç suikast. Ayrıca Saratov Valisi General Zaharov'un öldürülmesi, Petersburg şehri Komutanı General von der Launitz'in öldürülmesi, Grandük Nikolay Nikolayeviç'e karşı düzenlenen suikast vs. ise tamamen biliyordu.

Asef'in yaşam öyküsündeki bu tür olaylar nedeniyle Merkez Komitesi söz ettiğim haberleri ve çağrı mektubunu dikkate alınıyordu: Bunlarda bir polis entrikası görme eğilimindeydiler. Elbette devrimin önderlerinden birinin üzerine gölge düşürerek, faaliyetlerini sürdürme olanağını elinden almak, polisin yararınaydı. Bu, yoldaşların çoğunluğunun düşüncesiydi. Azınlıkta olanlar ise bir polis entrikasına inanmıyordu; ama buna rağmen, Asef'in bir provokatör rolü oynadığını düşünmekten de çok uzaktılar. Ben de bunlar arasındaydım.

Asef'e dostluk bağıyla bağlıydım. Uzun süreden beri askeri kanattaki ortak çalışmalar bizi birbirimize yakınlaştırmıştı. Karakterindeki bazı tuhaf özellikleri, psikolojik olarak hassasiyet ek-

sikliğiyle ve Savaş Örgütünün sorumluluğunu taşıyan bir insanın belirlenmiş bir çerçevenin dışına çıkmayan görevlerinin getirdiği sertlikle açıklıyordum. Onun bu tuhaflıklarına alışmıştım. Asef'i güçlü bir iradeye sahip bir insan oluşuyla, pratik anlayışının gelişmişliğiyle ve büyük örgütleyicilik yeteneğiyle tanıyordum. Onu çalışma esnasında görüyordum. Devrimci çalışmalardaki ödün vermez inatçılığını, sakin eylemci cesaretini, devrime bağlılığını ve son olarak da ailesine duyduğu, gizli derin sevgiyi görüyordum. Benim gözümde o fedakar ve deneyimli bir devrimci, sert ve enerji dolu bir insandı. Bu onunla çalışmış olan bütün yoldaşlarca paylaşılan bir görüştü.

Değişik karakterlerdeki ve alışkanlıklardaki insanlar, bu konuda böyle düşünüyorlardı. Körü körüne inananlar ve ikircikte olanlar, eski devrimciler ve yeniler. Belki herkes onu aynı şekilde sevmiyordu; ama herkes ona aynı saygıyı duyuyordu. Bütün bu yoldaşların yanılması uzak bir ihtimaldi.

Ne kaynağı belirsiz söylentiler, ne 1905'deki imzasız mektup (1907'deki mektuptan ilk olarak Burçev hakkındaki mahkeme sırasında haberim oldu) ne de Burçev'in anlattıkları, bende Asef'e karşı dürüstlüğüne gölge düşürecek en küçük bir şüpheye yol açmamıştı. Bu anlatılanların ve söylentilerin nereden çıktığı nasıl açıklanabilir bilmiyordum; ama bunlar Asef'e olan sevgimi, saygımı sarsamadılar.

Merkez Komitesi, Burçev'in suçlamalarını bir kaç partili arkadaşına ilettiğini öğrendiğinde Burçev'i bir onur mahkemesine çıkarmayı kararlaştırdı. Burçev ilk olarak Merkez Komitesinin bir üyesinin hakkında asılsız söylentiler yayarak küçük düşürdüğü; böylece partiye zarar verdiği ve ikinci olarak bunları Merkez Komitesinin bilgisi ve onayı olmaksızın yaparak, bu söylentileri boşa çıkarma olanağını Merkez Komitesinin elinden almaktan ötürü yargılandı. Komisyona G. A. Lopatin, Dük Kropotkin ve V. N. Figner seçildiler. Bu karar Londra'daki bir parti kongresinde, 1908 yılında gerçekleştirildi. Ben bu konferansta ve bu sorunun çözümlenişinde yer almadım. Bu kararı öğrenir öğrenmez uygulanmasını önlemek için, yapabileceğim herşeyi yaptım. Bunu şu nedenlerden dolayı yapmıştım: Birincisi, bana Merkez Komitesinin oluşturduğu bu mahkemenin önünde Burçev'in yapacağı açıklamalar Asef'i küçük düşüren bu söylentileri engellemez, tam tersine yaygınlaşmasını sağlar gibi görünüyordu; Burçev'le ilgili bir mahkeme istenmeyen pek çok konuşmanın yapılmasına neden olurdu ve gerçekte de böyle oldu. İkinci olarak, Merkez Komitesinin mahkeme önündeki konumunun en azından pek uygun olmayacağını düşünüyordum. Bunun dışında, polis kay-

naklarından çıkan bu söylentileri engelleyebilmek son derece zordu ve bunu yalnızca Burçev yapabilirken, Burçev'in mahkum edilmesi, Asef'e ilişkin suçlamaları onun sırtına yükleyemezdi.

Burçev asılsız söylentileri yayıyor olabilirdi; ama söylentiler yine ortada kalıyorlardı. Bir mahkeme, Merkez Komitesi için en iyi çıkış yolu olmasına rağmen, parti için istenilen amaca ulaştıramazdı. Sonuncu olarak ana neden, Burçev'in mahkeme önünde yargılanmasının bana Savaş Örgütünün onuruna yakışmaz bir şey olduğu şeklinde görünmesiydi. Asef'e yöneltilen suçlamalar, yalnızca onu küçük düşürmekle kalmıyordu, bütün eylemcilere hakaret etmek anlamına geliyordu. Böylesi bir hakaret yalnızca sözlerle yanıtlanamazdı. Benim düşünceme göre, buna denk düşen tek yanıt örgütün bütün üyelerinin Asef'le birlikte pratik çalışmalarda yer almalarıydı; bu, bu konudaki en uygun açıklama olurdu. Yalnızca böyle bir çalışma örgütün liderine tam güveni olduğunun ve bu haksız ve ağır hakaretleri dikkate almadığının kanıtlayıcısı olurdu. Onu ikna etmeyi denemek üzere V. N. Çernov'un yanına gittim. Çernov:

"Ben burada Savaş Örgütüne karşı bir hakaret göremiyorum, Asef değil Burçev yargılanmak isteniyor" dedi.

"Bizzat bu mahkemenin varlığının bir hakaret olduğu, Savaş Örgütünün kendini, onun onuru söz konusu iken, işi gevezeliklere havale edecek kadar küçük düşüremeyeceği" yanıtını verdim. Ayrıca mahkeme yönteminin Merkez Komitesi için uygun olmayacağını, söyledim.

"Neden?" diye sordu Çernov "Burçev mahvolacak. Mahkeme önünde pişmanlık bildirmek zorunda kalacak."

Ardından aynı amaçla M. A. Natanson'un yanına gittim. Orada da pek başarılı değildim. Asef'in kendisini etkilemekten başka çarem kalmamıştı. Paris'e geldi, konferans nedeniyle yorgun ve suçlamalar yüzünden tedirgindi, ama soğukkanlı görünüşüyle karşılaştığımızda bana:

"Bunların hepsi laf... Burçev'in söylediklerini duydun mu? Bir mahkemenin yapılacağını duydun mu?" dedi.

Yanıt olarak Çernov'a ve Natanson'a söylediklerimi tekrarladım. Ondan Savaş Örgütünün bakışıyla düşünmesini ve Burçev'le ilgili mahkemeden vazgeçmesini rica ettim. Ayrıca, böylesi bir suçlamayla yaşamanın ona nasıl zor geldiğini bildiğimi, ama bu suçlamanın sözlerle değil, yalnızca pratikte yapılanlarla temizlenebileceğini söyledim.

"Bu durumda Rusya'ya gitmek gerektiğine mi inanıyorsun?" diye sordu.

"Elbette."

"Benimle birlikte gelir misin?"

Savaş Örgütünün güçsüzlüğünün nedenleri üzerine eski düşüncemde ısrar etmek zorunda olduğumu, ama verili olayda söz konusu olanın terörün onuru olduğunu ve eğer böyle bir denemenin ümitsiz olacağı açık bile olsa, bu yolculuğu örgütün, Asef'in ve benim onurumu korumanın tek olanağı olarak gördüğümden Rusya'ya gitmeyi bir görev olarak kabul ettiğimi söyledim. Terör yoldaşlarının benimle aynı düşüncelere sahip olacaklarından emin olduğumu, kişisel olarak da herkesin önünde onunla, Asef'le çalışmaya devam ettiğini açıklamaya hazır olduğumu ekledim.

Asef:

"Gideceğiz ve hepimiz tutuklanacağız. Sonra ne olacak?" dedi.

Böyle bir sonu da hesaba kattığım; ama yargılanma ve bir kaç idamın Savaş Örgütüne onurunu yeniden kazandıracağı yanıtını verdim.

"Peki ya tesadüfen ben tutuklanmazsam?" diye sordu Asef.

"O zaman mahkeme önünde sana tam anlamıyla güvendiğimizi açıklarız."

Asef düşüncelere dalmıştı.

"Hayır" dedi "bu kadarı yetmez. Figner de Degayev'e güvenmişti denilecek... Bir hakem mahkemesi gerekli. Yalnızca böyle bir mahkeme önünde bütün bu suçlamaların saçmalığı ortaya çıkabilir."

Ben:

"Bu konuda senin onayın olmadan hiç bir şey yapmak istemem. Eğer önerimi kabul etmiyorsan, en azından bana Burçev'i bu mahkemeden vazgeçirmeyi deneme izni ver. Seni ve senin yaşam öykünü bilmiyor. Eğer bunu ona anlatırsam, suçlamalarından vazgeçeceğine eminim" dedim.

Asef:

"Buna itirazım yok" dedi.

Burçev'i ikna edebileceğime inanmıyordum: Burçev ısrarla ve kesinkes Asef'i suçluyordu; ama bunu denemeyi kendim için bir görev kabul ediyordum.

Asef, Fransa'nın güneyine doğru yolculuğa çıkmıştı. Burçev'e, suçlamalarının içeriğini anlatmasını ve Asef'in yaşam öyküsünü dinlemesini önerdim. Bunu zevkle kabul etti. Bana şunları anlattı:

1906 yılında, Tatarov olayıyla bağlantılı olarak daha önce kendisinden söz etmiş olduğum, Okrana Varşova bölümünden özel hizmet memuru Bakai, Biloye dergisinin Petersburg'daki redaksiyon bü-

rosuna onu görmeye gelmişti. Bakai önce içinde Polonya Sosyalist Partisi'ndeki polisin gizli ajanlarının bir dizi isim ve özelliklerinin yer aldığı gizli belgeleri basmasını önermişti. Bunları ortaya çıkarışıyla Bakai, Burçev'in güvenini kazanmıştı. Bakai Sosyal Devrimcilerin Partisi hakkında şunları iletmişti: "Polis teşkilatının çok gizli dökümanlarından yararlanma fırsatını bularak, son iki yıl boyunca devrimcilere karşı yapılan ev aramaları ve tutuklamaların başlıcalarının hemen hemen yalnızca 'ajan haberleri'nin sonuçları olduğunu, yani provokatörler dolayısıyla yapıldığını tesbit ettim.

Borsa köprüsündeki kamulaştırma eyleminin hazırlıklarında yer alan Stiftar ve Gronski'nin tutuklanmaları, Venediktova ve Mamayeva'nın matbaada, "Fikir"in, Misli'nin Kronstadt'ta tutuklanmaları 1907 yılında Çarın öldürülmesi eyleminin hazırlıklarında yer alanların tutuklanmaları, Sosyal Devrimcilerin Moskova'daki muhalif grubunun tamamının tutuklanması, Kuzyi bölgesi seyyar birliğinin (Karl ve diğerleri) Finlandiya'da tutuklanmaları, Çişeglovitov'a karşı tasarlanan eylemin ortaya çıkarılması, (Lebedinzev, Rasputina ve diğerlerinin tutuklanmaları); bütün bunlar ajanların varlığı yüzünden oldular; bu olaylarda başka nedenler arayıp bulmaya çalışmak boşuna olur.

Konunun açıklığı için, provokasyondan etkilenen ve bir provokasyonun varlığının ortaya çıktığı bir kaç örnek vereceğim: Gerşuni Savaş Örgütünün başına geçtiğinde, polis teşkilatı bunu hemen öğrendi, tutuklanması için bütün güçler seferber edildi ve hatta 10.000 Rublelik bir ödül konuldu. Gerşuni yurtdışında olduğunda, bunu polis teşkilatı da biliyordu. Rusya'da beklenmedik yerlerde ortaya çıkmasına rağmen, yer değişiklikleri biliniyordu. Buradan onun yalnızca yurtdışındaki bir gizli ajan vasıtasıyla 'aydınlatıldığı' sonucu ortaya çıkıyor. Eğer Rusya'da provokatörlere rastlarsa bu yalnızca bir rastlantı olurdu ve jandarmalar ona ilişkin şeyleri hep en son öğrenirlerdi; vaktiyle Minsk'de onu izlemiş olan ajanların onu tanımalarına, bütün jandarmalarda bir fotoğrafı bulunmasına rağmen, şans eseri kaçıp kurtulabilme becerisini göstermişti. En sonunda öncesinde onunla hiç bir ilişkisi bulunmayan ama onun Ufa'dan gittiğini bilen Kievli ajanların verdiği bilgilerle tutuklandı.

Gerşuni'nin Bogdanoviç suikastine katılacağı polis teşkilatına iletilmişti ve tutuklanışı bütün Rusya'daki dış hizmetten sorumlu yönetici Mednikov'un yönetiminde olmuştu; ama o saptanan yere zamanında gelmemişti. Grandük Sergey Aleksandroviç'e karşı hazırlanan suikast da aynı şekilde iletilmişti. Savinkov'un mutlaka bu olayda yer alacağı biliniyordu. Şüpheli şahısları izleyebilmek için Dük'ün yolu üzerinde

sürekli ajanlar bulunuyordu. Buna rağmen eylem gerçekleştirildi, bu eylem tarihleri bilinmeden yapılan polis takibinin bir yarar sağlamada yetersiz olduğunu bir kez daha gösterdi. Bunun üzerine, yapılacak bir eylemden haberi olan Moskova Okrana bölümü, dış hizmet şefi D. Popov'la konuşuldu ve bu şekilde öldürme eyleminin yapıldığı ya da bir sonrasındaki gün polis teşkilatına o zamanlar Varşova'da yaşayan akrabalarının çok sıkı takip edilmesi ve Savinkov'un her koşulda hemen tutuklanmasını belirten telgraflar geldiği onaylandı.

Bu telgrafın teşkilattan gelmesine rağmen, Okrana Moskova Bölümünden gönderilmemiş olması durumu, bilgilerin yalnızca polis teşkilatıyla ya da Okrana Petersburg örgütüyle ilişkileri olan bir provokatör tarafından ifşa edildiğini gösteriyor.

Ayrıca "Biloye"nin bir sayısında "Devrimci Rusya"nın nasıl kurulduğunu anlatan Argunov'un anılarını okudum; bu derginin basıldığı Tomsk'taki matbaanın hedeflenen amacına ulaşamama nedenlerini belirtmiyordu ve göründüğü kadarıyla matbaanın yerinin tespit edilmesi konusunda tahminde bulunabilecek düşünceler aklına gelecek gibi değildi.

Resmi tarihlere (Subatov'un Tomsk'taki matbaanın tasfiye edilmesi haberini de dikkate alarak) ve Mednikov, Subatov ve bir ajan olan Dm.Yakovlav'ın anlattıklarına dayanarak, o zamanlar yeni oluşturulmakta olan Sosyal Devrimciler Partisi'nde mesleği mühendislik olan birinin bulunduğunu, bunun Okranalı görevliler arasında 'Raskin' adını kullanan bir ajan olduğunu ve polis teşkilatı için çalıştığını söyleyebilirim.

'Raskin' adını kullanan ajandan bilgiler geliyordu; 'falan filan' şöyle bir şey yapacak (bunları düşünürsem daha ayrıntılı hatırlayabilirim), parti ile ilgili işler için Rusya'nın güneydoğusuna gidecek ve oradan eğer Moskova'ya gitmezse, 'Devrimci Rusya'nın basılacağı gizli bir matbaanın kurulacağı Tomsk'a geçecek. 'Falan filan' iki ajan tarafından izlendi, bunlardan biri Dm.Jakovlov ve sanıyorum diğeri D. Popov idi. Onu bir gölge gibi izlediler ve hiç de zor olmadığından matbaa yerinin uzaktan izlenmesine karar verdiler. Bu yüzden matbaa konusunda uğranılan hüsranın nedenlerini, provokatör 'Raskin'in verdiği bilgilerde aramak gerekir.

Bu kendini 'Raskin' takma adıyla gizleyen provokatörün kimliği gerçekten ilginç ve maskesinin düşürülmesi daha önceki pekçok fiyaskonun açıklanmasını sağlayabilir. 'Raskin'e ilişkin ilk kez 1903 Ocak'ında bazı şeyler duydum ve onun bir mühendis olduğunu Sosyal Devrimciler Partisi'nde en önemli ajan olduğunu, Polis Teşkilatında

çalıştığını, edindiği bilgileri yalnızca Subatov ya da Mednikov'a ilettiğini ve çok iyi bir maaş olarak kabul edilen ayda 350 Ruble geliri olduğunu öğrendim.

'Raskin'in kongrelere katıldığını, Rusya'da oradan oraya dolaştığını ve bir yere gittiğinde sürekli olarak dış emniyet polislerince ve de bizzat Mednikov'un kendisi tarafından izlendiğini biliyorum; yolculukları bu kadar önemliydi.

'Raskin' Sosyal Devrimciler Partisi hakkında çok önemli bilgiler veriyordu; partinin bütün devrimci faaliyetlerinden haberdardı; diğerlerinin yanısıra Gerşuni'nin sahip olduğu önemli rolü açığa çıkarmıştı; 1903 güzünde Çarkov'da, ardından Petersburg'da kalmakta olan Serafima Klitşoğlu, onun, hakkında Savaş Örgütü üyesi olduğu bilgisini ilettiğinden sonra sürekli izlendi; polisin dikkatini Negreskul'daki terörist Narodovolzen çevreye çektiğinde mühendis Vittenberg onun verdiği bilgilere dayanarak izlendi; Semstvo politikacıları Bakunin, Petrunkeviç ve diğerlerinin (Tver'den) devrimcilerle ilişkileri olduğunu belirtti; bu arada Breshko-Breshkovskaya tekrar harekete geçme ihtimali nedeniyle dış emniyet gezici birimler tarafından aralıksız olarak izlendiler.

'Raskin' Subatov ve Mednikov'la, Mednikov'un metresi J. Gr. Rumyanzeva'nın Preobranşenski caddesi 1 numaradaki evinde buluşmaya özen gösterirdi.

'Raskin'in direktifiyle Şubat 1903'de Sosyal Devrimcilerin illegal yayınlarını gizlice yurtdışından getirme göreviyle Lodz'a yerleşmiş olan diş hekimi Şnеür izlenmeye başlandı. Varşova'ya yerleştikten sonra 'Raskin'i gözden kaybettim; ama bir gün 1904 yılında Mednikov bir defa ajanların refakatinde Moskova yolunu kullanarak Petersburg'dan Varşova'ya geldi ve ertesi gün ciddi bir konuda N. ile bir buluşması olan iş arkadaşı 'Raskin'in geleceğini bildirdi.

Buluşmadan sonra N. (polis gözetimindeki bir kişi) birlikte getirilen ajanlar tarafından izlenecekti. 'Raskin'in N.'yi ziyaret ettiği gün, her ikisi de Varşova Okrana bölümünden ajanlarca izlendiler ve onlar akşam herhangi bir saatte takip edilenin, yani N.'nin evine bir Çizme Pençesi'nin (ajan olarak adlandırılan sivil polislerin örgütlere sızmış provokatörlere verdikleri ad) geldiğini anlatıyorlardı; tipini tarif ediyorlardı, ama, söylediklerine göre 'Raskin' oradan çabuk ayrılmıştı ve yalnızca 'dışardakinin', yani onu kendilerinin izleyeceğini belirten seyyar bölümün ajanlarının takibi altında giunişti. Aynı gün 'Raskin' ve Mednikov seyyar bölümün iki ajanını Varşova'da bırakıp oradan ayrıldılar. Bunlardan biri olan A. Tutuşkin şimdi Güneybatı de-

miryollarında yapı kooperatifçisi olarak çalışıyor. Birkaç gün sonra Polis teşkilatının seyyar bölümünden ajanlarını geri gönderme ve N.'yi yalnızca yerel güçlerle takip etme emri geldi.

Bunun üzerine 'Raskin'e ilişkin haberlerim de yok oldular, ama somut deliller olmaksızın kişisel düşüncelerime dayanarak (bu bütün anlattıklarımdaki tek tahmin olacak) bu sır dolu provokatörün sahneden yok olmadığı; tersine yalnızca takma adını değiştirdiği ortaya çıktı; son zamanlarda 'Vinogradov' adını kullanıyor. Aralarında Guroviç'in de bulunduğu polis teşkilatının pek çok çalışanının ifadelerine dayanarak Tatarov'un dışında; ama onunla aynı dönemde sosyal devrimciler içinde bir Vinogradov'un da çalıştığını; eğer daha fazlası değilse bile, en azından aynı oranda 1905 Mart'ında Trepov'a ve Buligin'e karşı hazırlanan suikastlerin açığa çıkmasında etkili olduğunu bildiriyorum.

Belki Raskin ve Vinogradov isimlerini özdeşleştirirken yanılıyorum; ama Sosyal Devrimciler 'Raskin' takma adının ardına gizlenenin kim olduğunu saptamak için uğraşmak zorundalar. Eğer Raskin açığa çıkmış olsaydı; bunu bilirdim, çünkü polis teşkilatı için böylesi anlamı olan bir provokatörün açığa çıkışı gözümden kaçamazdı. Bunun dışında iki olasılık kalıyor; ya 'Raskin' devrimci hareketi terketti ya da halen önceden olduğu gibi Sosyal Devrimciler Partisi saflarında bulunuyor"

Burçev, Bakai'nin anlattıklarından, Raskin ya da Vinogradov'un Asef'den başkası olmadığı sonucunu çıkarmıştı.

Bu sonucun doğruluğunu kanıtlamak için iki ana neden gösteriyordu. Birincisi Bakai'nin anlattıklarından sonra, Petersburg Okrana örgütü komutanı Albay Kremenyetiki 1905 yılındaki imzasız mektubu yazmıştı. Bunu Ratşovski'ye duyduğu kişisel kinle yapmıştı. Ratşovski provokatörler Tatarov ve Vinogradov'un hizmetlerinden yararlanarak 17 Mart 1905'de, Petersburg Okrana Bölümü ve özellikle de Albay Kremenyetzki'den bağımsız, onun bilgisi olmaksızın, Savaş Örgütü üyelerinin tutuklanmasını gerçekleştirmişti. Bu tutuklamalar nedeniyle, Ratşovski ve çalışma arkadaşları büyük miktarda para ödülü aldılar; ayrıca Ratşovski, polis teşkilatından bir müdürün yetkileri verilerek İmparatorluk siyasi polisinin yöneticiliğine atandı. Kremenyetzki elbette ödüllendirilmedi. Bu onun Ratşovski'ye kin duymasına neden oldu. Böylece, bu imzasız mektupla Asef'in Vinogradov'la aynı kişi olduğu ortaya çıktı.

İkinci olarak Raskin'le aynı kişi olduğu şu şekilde ortaya çıktı: Bakai tarafından açıklanan, N. adında birinin Raskin tarafından 1904

yılında Varşova'da ziyaret edilmesi gerçeği, N.'nin Asef tarafından ziyaret edilmesiyle aynı zamana rastlıyordu.

Bu buluşma Burçev'e Asef'i kesin olarak provokasyonla suçlamak için yeterli görünüyordu. Onun anlattığı gerçeklerin dışında, geri kalan düşünceleri dayanaksızdılar ve Asef'in suçlanmasına yarayamazlardı.

Burçev'i çıkardığı sonuçların yetersizliğine ikna etmeyi başaramadım.

Ekim başında Burçev bana Asef'in maskesini düşürecek yeni bir haberi olduğunu söyledi. Benden mahkeme öncesinde bu habere ilişkin hiç kimseye bir şey söylemeyeceğime dair namus sözü vermemi istedi. Bu yüzden Merkez Komitesi mahkemeye kadar bu konudan haberdar değildi.

Polis teşkilatının eski direktörü, Burçev'in Petersburg'dan beri tanıdığı Senatör Aleksey Aleksandroviç Lopuchin Ekim'de yurtdışına çıkmıştı. Burçev, Köln ve Berlin arasında, trende ona rastlamıştı. Burçev Lopuchin'den Asef'in gerçekten polisin hizmetinde olup olmadığını ve Lopuchin'in teşkilatın direktörü olarak onunla herhangi bir ilişkisinin olup olmadığını söylemesini rica etmişti.

Uzun süre ikircikte kalan Lopuchin, Burçev'in ısrarlı ricalarına dayanamayarak her iki soruyu da olumlu yanıtlamıştı. Asef'le görev gereği iki kez görüştüğünü söylemişti.

Lopuchin'in anlattıkları bende Asef'e karşı güvensizlik duygusu uyandıramazlardı. Ona güvenim, onun kendi elleriyle muhbirlik yapacağına inanamayacağım kadar büyüktü. Böylesi bir muhbirlik iddiasını bir hile olarak kabul ediyordum. Öncelikle Lopuchin'in anlattıkları benim için anlaşılmaz şeylerdi. Lopuchin'in hangi amaçla Burçev'i aldatmak isteyebileceğini düşünemiyordum. Eğer gerçekten bir entrika varsa, onun böyle bir polis entrikasında yer alabileceğini düşünemezdim; polis teşkilatının eski direktörünün basit bir provokatörün rolünü yerine getirecek kadar alçalacağı düşünülemezdi. Korkunç bir hatanın yapıldığını düşünme eğilimindeydim. Lopuchin polisin pek çok gizli ajanından birini Asef sanmaktaydı. Her halûkarda, bana göre, Lopuchin'in anlattıklarının hakimler üzerinde büyük bir etki yapacağı açıktı. Mahkemenin tamamen Burçev'in cezalandırılmasıyla değil, hatta belki de aklanmasıyla sona erebileceğinden korkuyordum. Böylesi bir sonuç parti ve Savaş Örgütü için ağır bir darbe olurdu.

Asef'in dürüstlüğünden ve önümüzde bir yanlış anlamanın olduğundan emin bir şekilde, yine Çernov ve Natanson'dan mah-

kemeden vazgeçmelerini rica etmeye başladım. Çabalarım başarısızdı. Mahkemenin Ekimin ikinci yarısında, Paris'te yapılmasına karar verildi.

Onur kurulu, yukarıda da söylediğim gibi, Burçev'in de onayıyla Merkez Komitesi tarafından seçilen G. A. Lopatin, Dük P. A. Kropotkin ve V. N. Finger'den oluşuyordu. Partinin temsilcileri ise V. M. Çernov, M. A. Natanson ve bendik. Mahkeme Ekim sonunda önce Pavlov Kitaplığında (50 Rue Lhamond) daha sonra benim evimde (32 Rue La Fontaine) yapıldı.

İlk oturumlar Burçev'in ifadelerine ayrılmıştı. İddiaları için söz almış ve özel sohbetlerimizde bana anlattıklarını tekrarlamıştı; Savaş Örgütünün güçsüzlüğü ve son yıllardaki pek çok tutuklama, özellikle de Silberberg ve Sulyatizki'nin idamları, 31 Mart 1907'deki tutuklamalar ve Kuzey bölgesi seyyar savaş birliği üyelerinin tutuklanmaları, uzun süreden beri Partinin merkez organlarında, hatta belki de bizzat Merkez Komitesinde bir provokatör olduğuna emin kılmıştı onu.

Mümkün olmayan kişileri eleme mantığıyla davranarak, dikkatini doğrudan Asef'e yöneltmişti. Bakai'nin Raskin ve Vinogradov hakkında anlattıkları ve bu adlarla, Asef'in adının birbirine denk düşmesi onu şüphelerinin doğru olduğundan emin kılmıştı. Lopuchin'in anlattıkları olabilecek son şüphe kırıntılarını da gideriyordu. Burçev'in anlattıklarının Kropotkin ve Lopatin'i ikircikliendirdiği açıktı. Burçev tarafından söz edilen nedenler, özellikle de Lopuchin'in anlattıkları gerçekten anlamlı suçlama materyali sunarken, her ikisi de Asef'i tanımıyorlardı. Figner Asef'i uzun süreden beri tanıyordu ve Burçev'in anlattıklarından sonra da onun suçsuzluğuna olan inancı tamdı. Natanson, Çernov ve ben Burçev'i çürütebilmek için söz istedik.

Çernov yalnızca Asef'i savunmakla kalmıyor, Burçev'i de suçluyordu. Önce kanıtlarını adım adım yerle bir etti. Silberberg ve Sulyatizki'nin idamlarına ve suçlamada yer alan tutuklamalara ilişkin nedenleri açıkladı; bizim düşüncemize ve kendi fikrine göre bu nedenleri Asef'in provokasyonunda aramaya gerek yoktu; tutuklamalar normal olarak dışardan yapılan takiple de gerçekleştirilebilirdi; mahkemenin önünde bir tek delil bile yokken Silberberg ve Sulyatizki'nin idam edilmeleri, elbetteki bir provokasyonun olduğunu gösterebilirdi, ama hiç bir durumda doğrudan Asef'i göstermezdi. Çernov ardından, doğrudan suçlamaların içeriği üzerinde durdu. Bunların kaynağının iki insan olduğuna dikkat çekti. Bunlardan biri, eski bir provokatör, bir Okrana ajanı Bakai idi. Yalnızca bu bile, anlattıklarını güvenilmez

görmeye yetiyordu. Ama devamla; Bakai'nin anlattıklarında belirsizlikler vardı; örnek olarak, anlattıklarında Raskin'in 1904 yılında N.'yi Varşova'da ziyaret ettiğini belirtiyordu, ama bu ziyaretin kesin tarihi belirtilmediğinden, anlattıkları değersizleşiyordu. Diğer kişi, polis teşkilatı eski direktörü Lopuchin elbetteki provokasyon konusunda yetkili bir insandı; ama uzun yıllar Partide çalışmış olan Asef'ten daha fazla güveni hakediyordu. Çernov, Lopuchin'in anlattığı bulmaca gibi öyküyü bütün ayrıntılarıyla açığa çıkarmayı reddediyordu, bunun için elinde tarihler yoktu. Ama duruma uygun bir tez olarak şunu öneriyordu: Hükümet uzun süreden beri Partinin ileri gelen yöneticilerinden birini provokatör olarak suçlayarak demoralizasyon yaratmaya uğraşıyordu. Bu 1905'de bir polis kaynağından meşhur imzasız mektup olarak geldi. 1906'da Asef'in Tatarov tarafından suçlanması ve 1907'de Saratov'da önemli bir provokatör Valuyski (Asef) hakkında haberler olarak geldi. Şimdi de kesin olarak böyle. Yalnızca şimdi, Burçev onların elinde bir oyuncak olurken, Bakai ve Lopuchin baş rolde oynuyorlar. Onun nasıl bir oyuncak olduğu, Burçev'in partiyi yaralayan, içinde demoralizasyonu taşıyan, doğrudan hükümetin çıkarlarına hizmet eden bu suçlamaların nedenlerini Merkez Komitesine bildirmezden önce, parti üyeleriyle konuşmayı mümkün buluşundan da anlaşılıyor. Çernov bu yüzden Burçev'in bir yabancının adını düşüncesizce kullandığından suçlu bulunmasını ve onun anlattığı güvenilir olmayan kaynaklardan çıkan bu önemsiz iddialardaki olayların aydınlatılmasını istedi.

Natanson ana hatlarıyla, Çernov'un Burçev'in partiye ve Merkez Komitesine karşı nasıl dürüst olmayan bir şekilde davrandığını ortaya koyduğu konuşmasının bütün bölümlerine katılıyordu. Ben, Çernov ve Natanson'la her konuda aynı fikirde değildim. İlk olarak Burçev'in haklı olduğunu kanıtlamanın üzerinde durmanın zaman kaybı olduğu düşüncesindeydim; bu nokta bana çok gereksiz görünüyordu. Asıl ağırlık noktasını Asef'e karşı suçlamalar oluşturuyordu. Bu suçlamalar devrimci yaşam öyküsündeki olaylara ters düşüyordu. Bu yüzden bunu mahkeme önünde de ifade ettim.

İkinci olarak, Çernov'un tezini doğru bulmuyordum: Lopuchin'in provokatörlük görevini yerine getirebileceğine inanmıyordum.

Böyle olunca mahkeme bizim konuşmalarımızla karara varamadı. Figner, Asef'e duyduğu eski güvenini koruyordu; ama Lopatin ve Kropotkin hâlâ ikircikteydiler.

Bir kezinde Lopatin'e sordum:

"Sizin fikriniz nedir, Hermann Aleksandroviç?"

Lopatin: "İnsan böylesi hileler nedeniyle öldürülür" diye yanıtladı.

Kropotkin, açıkca Asef'in çift taraflı oynaması, yani, aynı zamanda devrimciler gibi hükümetin de aldatılması olasılığını kabul ediyordu. Lopatin gibi, onun için de Asef'in yararına görünen tek önemli gerçek, X olayıydı. Ama bu provokasyonun, sır perdesi aralanmamış Çara karşı eylemde yer almakla bağlantısını kuramıyorlardı. Bu, yargıçların gözünde, bizim yanıt verdiğimiz tek ağırlıklı noktaydı. Bu yüzden Lopuchin'in anlatımları terazi kefesinin kesin bir şekilde suçluluk tarafını azaltıyordu. Konuşmalarımızı büyük bir dikkatle izleyen Lopatin, bir özel sohbetimizde bana "Lopuchin'in rolünü nasıl açıklıyorsunuz?" diye sordu.

Omuzlarımı silktim.

"Solda Lopuchin, sağda Asef. Lopuchin, elbetteki varlığı bile kesin olmayan bir polis entrikası, eğer gerçekten varsa bile, böyle bir şeyde yer almıyordur. Ama ben elbette Asef'e Lopuchin'e güvendiğimden daha fazla güvenirim."

Lopatin kafasını salladı.

"Lopuchin'in yalan söylemekten bir çıkarı yok."

"Evet" dedim "ben de bunu anlayamıyorum. Ama ben Asef'e güveniyorum ve onun suçsuz olduğundan eminim."

Ayrıca, benim fikrime göre, bunların hepsinin bir yanlış anlama olduğunu, bir polis entrikası değil, tersine çok daha basit bir açıklaması olduğunu söyledim: Bir kısmı dedikodu, bir kısmı çeşitli durumlardaki rastlantılar ve bir kısmı da belki dikkatli ilişkilere rağmen olabilecek hatalarla mümkün olabilirdi. Daha önce de söylediğim gibi, Lopuchin'in yanıldığını düşünme eğilimindeydim.

İzleyen oturumlar tanıkların dinlenmesine ayrılmıştı. Aralarında Bakai'nin de bulunduğu bir kaç kişi çağırılmıştı. Yalnızca Bakai'nin ifadeleri mahkeme için ilginçti. Bakai, Burçev'in anlatmış olduklarının aynısını yinelemişti. Doğrusu, bir kez bile Asef'in Raskin ya da Vinagrodov'la aynı kişi olduğunu düşünmemişti. Bir kaç kez, yalnızca bir tek konuda, merkezi bir provokasyonun varlığı konusunda şüphesi olmadığının, ama bu provokatörün kim olduğunu bilmediğinin altını çizdi. İfadesi sırasında, Bakai'nin önceki faaliyetleri de ortaya çıktı: 1900'den 1902'e kadar Yekaterinoslav'da gizli ajan olarak polisin hizmetinde bulunduğunu itiraf etti.

Çernov, Natanson ve ben, Bakai'nin ifadeleri sırasında söylediklerinin inanılır olmadığını anlatmayı denedik. Özellikle Çernov bir kaç kez anlattıklarındaki çelişkilere dikkat çekti. Amacımıza ula-

şamamıştık. Tarafsızlığıyla ideal bir yargıç olan Kropotkin, Bakai'nin üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığı şeklindeki sorumu, sakin bir sesle:

"Nasıl bir izlenim mi bıraktı? İyi bir izlenim", diye yanıtlamıştı.

Lopatin'e de, Bakai gerçeği söylüyormuş gibi geliyordu. Yalnızca Figner benimle aynı fikirdeydi: Şu anda da Bakai'nin sözlerine hâlâ güvenmiyordu. Burçev, Bakai hakkındaki önyargımızın yanlış olduğunu ispatlamaya çalışıyordu. Onun dürüstlüğünden bütünüyle emin olduğunu söyledi. Bu kanıya kişisel izlenimleri ve görüşleri dolayısıyla değil, tersine olaylar nedeniyle varmıştı. Bakai, Polonya Sosyalist Partisindeki 50'den fazla provokatörü açığa çıkarmıştı, Petersburg'daki 31 Mart 1907 tutuklamalarından önce uyarmış, ama onun hiç bir suçu olmamasına rağmen, bu uyarı işe yaramamıştı, Finlandiya'da, Kuokkala istasyonu civarındaki Sosyal Demokratların laboratuvarının izlenmesi nedeniyle uyarıda bulunmuştu. Burçev'le ilişkisi nedeniyle tutuklanmış ve Tobolsk bölgesine gönderilmişti, sürgünden, tanımadığımız bir insanın değil, bizzat Burçev'in yardımıyla kaçmıştı.

Bakai'nin yaşamındaki bu olaylar Natanson, Çernov ve beni sözlerinin doğruluğuna inandıramıyordu. Bakai'nin bir zamanlar Okrana'ya hizmet eden bir ajan olduğunu unutamazdık.

Şahitlerin dinlenmesi ve Burçev'in ifadesinden sonra söz yine Çernov, Natanson ve bana verildi. Yine Burçev'in kanıtlarını yerle bir etmeye ve Asef'in askeri faaliyetlerindeki tartışılmaz gerçekleri önlerine sermeye uğraşıyorduk.

Mahkeme bizi dinledikten sonra, Paris dışındaki birkaç tanığın daha dinlenmesi ve 1905'deki imzasız mektup ve Saratov'dan gelen haber gibi, Finlandiya'daki parti arşivinde bulunan dökümanların sağlanması için duruşmanın ertelenmesine karar verdi.

Lopuchin'in de sorgulanması gerekiyordu. Burçev bu tanıklık için yurtdışına gelmesini rica ettiği bir mektup yazdı ona. Buna karşın biz de, mahkemenin de onayıyla Merkez Komitesinin bir üyesi olan Argunov'u, Lopuchin hakkında, hükümete karşı tutumu, politik düşünceleri, kişiliği ve bilgimiz bulunan meşruti-demokrat partiye ve avukatlık mesleğine kabul edilme isteklerinin reddedilme nedenleri üzerine yerinde bilgi toplaması için Petersburg'a gönderdik.

Erteleme kararından sonra mahkeme heyeti Paris'ten ayrılmıştı. Lopatin İtalya'ya giderken, Kropotkin Londra'ya geri dönmüştü. İkisinin de Asef'in dürüstlüğü konusunda kocaman bir şüpheyi de birlikte götürdüklerini biliyorduk.

Mahkeme, benim önceden tahmin ettiğim gibi, Parti için bir yarar

sağlamak yerine, tam tersine yarattığı arzu edilmeyen karışıklıklarla tehdit unsuru durumuna gelmişti. Çernov, Natanson ve ben aramızda yaptığınız tartışmadan sonra, Burçev'in aklanması durumunda, mahkemeye açıktan muhalefet etmeyi kararlaştırdık; çünkü, hâlâ Asef'e karşı en küçük bir şüphemiz bile yoktu. Burçev'in bütün suçlamaları, bize yalnızca hazin ve anlamsız bir yanlış anlama, Asef, Parti ve bizim için hakaretamiz şeyler olmaktan öte, aksine, gösterilen her neden, hatta unsur bile olanaksız görünüyordu. Mahkeme yapılırken Asef Güney Fransa'da yaşıyordu. Burçev'in suçlamaları nedeniyle huzursuzdu, bana bu huzursuzluğunu saklamadığı mektuplar yazıyordu. Bu huzursuzluğu için, onurunun yaralanması duygusu açıklamasını bulmuştum.

Asef Kasım'da Paris'e geldi.

Yorgun ve kırgın bir haldeydi, yanıma geldiğinde aramızda şu konuşma geçti:

Bakai'nin bütün suçlamalarını ona yineledim (özel sohbetlerimizde Burçev bana bu hakkı tanımıştı; yalnızca şeref sözü verdiğim üzere, Lopuchin'in anlattıkları konusunda sustum). Benim izlenimlerime göre, hakimlerden ikisinin, Lopatin ve Kropotkin'in biraz Burçev'den yana olduklarını söyledim. Ayrıca, Bakai'nin ifadelerinin dışında, anlatma iznim olmayan bir başka ifadenin de varlığını söyledim.

Asef huzursuzlaştı:

"Yine bir Bakai mi?"

"Hayır, Bakai değil"

"Ama bir polis memuru, değil mi?"

"Bilmiyorum"

Asef konuşmanın konusunu değiştirdi.

"Kropotkin'in iki taraflı bir oyun olduğunu sandığını mı söylemiştin?" dedi.

"Evet"

Asef sustu. Sonra bir an gülümsedi:

"Evet, öyle ya; siz hiç de akıllı değilsiniz, hemen kolayca aldatılabilirsiniz"

Birkaç dakika sonrası;

"Bir ifade daha olduğunu söylüyorsun. Acaba polis kaynaklı mı?"

Yine;

"Bilmiyorum" diye yanıtladın.

Ardından Asef'e onun tavrını tam olarak anlamadığını söyledim.

Onun mahkemeyi tanımayarak, Savaş Örgütünün üyeleriyle birlikte çalışmak üzere Rusya'ya gitmesini anlardım. Ama bu fikri benimsememişti. Mahkeme konusuna ve duruşmaların gidişatına hiç bir şekilde karışmamasını da anlardım. Ama o bunu da yapmamıştı; mahkemenin gerçekleşmesini istemiş ve bana yazdığı mektuplarla mahkemeyi etkilemeyi denemişti. Ayrıca iddiaların yalnızca bir bölümünü biliyordu, diğerleri, asıl iddialar onun için bir sır olarak kalmıştı. Böyle bir konuma nasıl katlanabildiğini anlayamadığımı, yalnızca şu ikisinden birinin mümkün olduğunu söyledim; ya Burçev'e karşı mahkeme önünde yerini alır ve Asef'in dürüstlüğünden şüphe ettirmezdi; bu durumda bütün araştırma ve mahkeme belgeleri Asef'e sunulmak zorundaydı; ya da Asef provokasyon nedeniyle suçluydu ve bu durumda Burçev değil, Asef'in mahkum edilmesi gerekirdi.

Son olarak, Natanson, Çernov ve benim argümanlarımızın hakimleri etkileyemeyeceğini ve bizim onu, Asef'i savunacak güce sahip olmadığımızı gördüğümü söyledim. Bana göre, bizzat mahkemenin önüne çıkmalı ve bizzat Burçev'i çürüterek kendini savunmalıydı; yalnızca o kendi onurunu koruyabilirdi.

Asef;

"Yoldaşlarım olarak beni savunacağınızı düşünmüştüm", dedi.

Elimizden gelen herşeyi yaptığımız ve eğer daha fazlasını başaramazsak, bunun bizim suçumuz olmayacağı yanıtını verdim.

Asef uzun süre sustu. Ardından;

"Bu durumda, mahkeme önüne çıkarsam, daha iyi olacağına inanıyor musun?"

"Evet, böylesi daha iyi."

Yine hemen yanıt vermedi.

"Hayır. Yapamam. Bunu yapacak gücüm yok."

Tamamen yıkılmış görünüyordu. Sustum.

Yeniden konuşmaya başladı:

"Yoksa Rusya'ya mı gideyim?"

"Gidelim."

"Ama ya hepimiz birden asılırsak?.."

Onu bunu önemsememeye ikna etmeyi denedim.

"Hayır. Yapamam..." dedi.

Ayrılırken beni öptü.

"Bu hikaye beni öldürecek, biliyor musun?.."

Birkaç gün sonra ondan bir mektup aldım.

Dostum!

Bugün senin yanındaydım ve dün bütün gece seni bekledim. Sana, Pazartesi günkü duruşmaya katılmayacağımı ve özellikle de iki nedenle katılmamaya karar verdiğimi bildirmek istiyordum: 1- V. ile daha önceki konuşmalarımdan sonra, mahkemenin gelişimine ilişkin bütün ayrıntıları bilemeyeceğim kafamda netleşti (bu durumda mahkemenin göstereceği tutarlı bir tavır doğal olarak bunu gerektirirdi) bildiğim olaylardaki gerçekler hakkında söyleyebileceğim her şey sana ve Viktor'a zaten söylenmiş durumda, (hatta Viktor hepsini şu ana kadar kanıtlamış olduğumuzu söyledi) zarar verebileceğimden, daha doğrusu sizi zor bir duruma sokacağımdan korkuyordum. Hem mahkemedeki soruşturmanın durumundan, hem de hakimlerin psikolojilerinden haberdarım ve belki de bizim savunma yöntemimize ilişkin yanlış bir izlenim ediniyorum ve benim düşüncemin (belki de yanlıştır) sizi etkilemesini istemiyorum. Kendimi bu konuya ilişkin hem aktif, hem de yeterince aktif olmayan bir şekilde katıldığım sitemlerini yinelemenden korumak istiyorum. Öyle ki, ben uzun süre sizlerin de genel olarak onayınızla, olaya karışmama noktasında tavır aldım. (Sessizce oturuyor ve bu konuyu düşünmüyorum, bu işi bitireceğiz - bu sizin öğüdünüzdü). Ama ben, senin mahkemenin gerekli olup olmadığı şeklindeki soruna, bir mahkemenin yapılması fikrinin bana hiç bir şey yapılmamasından daha iyi göründüğünü söylemeyi ve aynı zamanda sorunun çözümünü size bırakarak, sizin kararınıza bütünüyle katılacağımı bildirmiş olmayı direk olarak olaya karışma anlamında yorumlamıyorum. Siz karar verdiniz. Benim etkim yalnızca, mutlaka senin de mahkemeye katılmanı istemem şeklinde oldu, ki sen de bunu istiyordun. Benim duruşmaya katılmamaya karar vermeme neden olan iki gerekçe işte bunlar, daha doğrusu bu, böyle bir mahkemenin insiyatifini reddediyorum demek. Ama siz, önceden görüşmeyi mümkün buluyorsanız, bunu yapın ve eğer gerekli görüyorsanız, sana ve V.'e bizzat açıkladığım şeyleri gözönünde bulundurun. Bu durumda olayın hızlandırılması, bütün önlemlerin alınması ve benim taleplerim de hesaba katılarak Sansasyon*'un yüzleştirmeye çağırılması gerekir. Dökümanlarda yer alan olaylardaki gerçeklerin işaret ettiği sonuçlar üzerine V. ile zaten konuşmuş bulunuyorum.

Senin İvan"

* Sansasyon: Lopuchin

Bu konuşmalar ve bu mektup bende ilk kez bir kuşku bulutu uyandırdı.

A. A. Argunov, Petersburg'da Lopuchin hakkında bilgi toplamıştı. Bu bilgiler, Lopuchin'in güvenilir biri olduğunu; Lopuchin'in bir polis entrikasına karıştırılmış olmasından söz edilemeyeceğini ortaya koyuyorlardı. Avukatlık mesleğine ve Meşruti Demokrat Partiye kabul edilmeyişi yalnızca eski bir polis memuru olmasından kaynaklanan formaliter nedenlerleydi. Uzun süreden beri hükümetle bütün bağlarını koparmıştı. Ama Argunov'un araştırmalarından çıkan asıl sonuç bu haberler değildi. Bizzat Lopuchin'i gördükten sonra, ondan kendisi için de umulmadık derecede şaşkınlık veren yeni bir şey öğrenmişti. Lopuchin ona 11 Kasım'da eski saatle akşam onda Asef'in evine (Sergius Caddesi - Petersburg) gelerek, Burçev'e yaptığı açıklamaları geri alması için yalvardığını bildirmişti. Lopuchin bunu reddetmişti. Bunun üzerine birkaç gün sonrası, Okrana Bölümü yöneticisi Albay Gerasimov ona gelerek, bu kez rica değil, daha çok Burçev'e söylediği sözleri geri alması için emretmiş, aksi halde idari kovuşturmayla tehdit etmişti. Lopuchin Gerasimov'un emrini de reddetmişti. Ayrıca Başbakan Stolipin, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Makarov ve Polis Teşkilatı Direktörü Truseviç'e birer mektup yazmış ve gelecekte olabilecek buna benzer ziyaretlerden korunmasını istemişti. Argunov bu mektupların orijinalini görmüştü.

Argunov Paris'e bu yeni haberlerle dönmüştü. Natanson, Çernov ve ben buna çok seviniyorduk; ilk kez Asef'e karşı suçlamaları araştırabilme olanağımız vardı, ilk kez onun karanlık ilişkileri hakkında yer ve zaman üzerine kesin bir bilgi verilmişti. Araştırmanın Lopuchin'in ilettiklerinin tamamıyla yanlış olduğunu ispatlayacağını umuyorduk; Asef'in Kasım başında Münih'e, N.'nin yanına gittiğini, on gün kadar orada kaldığını ve ardından Paris'e geri dönmüş olduğunu biliyorduk.

Araştırma artık çok daha kolaydı. Yalnızca hangi gün Münih'e gittiğini ve hangi gün Münih'ten ayrıldığını saptamak gerekiyordu. Bu kez Lopuchin'in hatasını kolayca tespit edebileceğimize inanıyorduk.

Öyle olmadı.

Argunov'un gelişinden sonra hemen Münih'e N.'nin yanına gittim. Ne ona, ne de yoldaşlarına Lopuchin'in ilettiklerinden söz etmedim. Yalnızca Burçev olayıyla bağıntılı olarak Asef'in Kasım ortalarında nerede bulunduğunu saptamak zorunda olduğumu söyledim. N. ve yoldaşı bana Asef'in eski takvimle 15. ya da 16 Kasım'da Münih'e geldiğini ve orada yalnızca beş gün kaldığını anlattılar.

Ondan Berlin'den atılmış 9 Kasım (22 Kasım) tarihli bir mektup almışlardı. Asef yalana başvurmuştu; Çernov ve Natanson'a on gün boyunca Münih'te olduğunu söylemişti.

Ayrıca Merkez Komitesinin haberi olmadan Berlin'e gitmişti. Bunun üzerine Merkez Komitesi Asef hakkında derin bir araştırma yapmaya karar verdi.

Lopuchin Aralık'ta Petersburg'dan Londra'ya geldi. Daha Rusya'dayken, söylediği herşeyi Çernov ve benim önümde onaylama sözünü vermişti. Bu yüzden Argunov, Çernov ve ben, onunla buluşmak üzere yola çıktık. Buluşma Charing Cross'dan pek uzak olmayan, küçük bir otelde gerçekleşti. Lopuchin bize aşağıdakileri anlattı:

Asef hakkında ilk kez birşeyler duyması Polis Teşkilatı Direktörlüğüne atanmasından hemen sonraydı. 1903 baharında o dönem İçişleri Bakanlığı Müsteşarı olan Durnovo ona, siyasi ajanların yurtdışı bölümünü yöneten Ratşovski'nin, gizli işbirlikçisi Raskin (Asef) için 500 ruble verilmesi amacıyla bir dilekçe verdiğini, böylece Gerşuni'nin ele geçirilmiş olacağını anlatmıştı. Durnovo bunları anlattığında, bu paranın Savaş Örgütünün kasasına girebileceği ve bomba yapımında kullanılabileceğinden korktuğunu da eklemişti. Lopuchin'den Raskin'le görüşerek, bizzat bu paranın gerçek amacını saptamasını istemişti. Raskin (Asef) Lopuchin'in emriyle, yurtdışından gelişinden sonra, onun yanına gelmiş ve öncelikle bu 500 Rublenin kesinlikle mücadeleye katkı amacıyla istenmediğini ve ikinci olarak, kendisinin partinin bir üyesi değil, yalnızca Gerşuni'nin bir arkadaşı olduğunu, bu yüzden Gerşuni sayesinde çok önemli devrimcileri "açığa çıkarabileceği"ni söylemişti.

Asef'in Lopuchin'le ikinci buluşması 1903 sonunda ya da 1904 başında olmuştu. Hizmetçi Lopuchin'e, "şahsen tanıdığı bir kişi"nin ondan bir randevu istediği notu getirmişti. Bu "şahsen tanıdık kişi" Asef'di. Lopuchin'den maaşının yükseltilmesini istiyordu. Lopuchin bunu reddetmişti. Daha sonraları memur Ratayev, o zamanlar Asef'in yılda 6000 Ruble kadar maaş aldığını bildirmişti.

Lopuchin'in Asef'le üçüncü buluşması 11 Kasım 1908'de akşam saat on civarı, Lopuchin'in evinde olmuştu. Asef ondan çocuklarının hatırı için, onu bir felakete sürüklememesini istemiş, bunun için yalvarmıştı. Lopuchin o gün ona gelen kişinin dış görünüşünü ayrıntılı bir şekilde tarif etti: Şişman, tıknaz, ortanın biraz üzerinde bir boy, küçük eller ve ayaklar, kalın kısa bir boyun, yuvarlak, koyu sarı, şişkin bir yüz, yukarda darlaşan bir kafa yapısı, kısa, koyu kahverengi saç-

lar, içerlek bir alın, koyu kahverengi, biraz patlak gözler, büyük; biraz basık bir burun, öne çıkmış çene kemiği, çok kalın dudaklar, alt kısmı dışarı doğru çıkıntılı bir yüz. Bu portrenin Asef'e ait olduğunu anlamıştık. Ayrıca, Lopuchin'in söylediklerine göre Asef, Pensa'daki gizli matbaa, Lodz'daki illegal yayınların yurda sokuluşu, S. Kliçoglu'nun Petersburg'daki eylem grubu, Sletov'un 1904 yılındaki yolculuğu, Savaş Örgütünün 1905'de Nijni Novgorod'daki kongresi ve daha pek çok konuda polisi "aydınlatmıştı" Lopuchin ayrıca bildiği kadarıyla Asef'in Sosyal Devrimcilerin Partisindeki en büyük ajan olduğunu ve son zamanlarda yıllık 14.000 Rubleye ulaşan bir miktarda para aldığını söylemişti.

Lopuchin'in dürüstlüğünden şüphe edilemezdi; tavrında ve söylediklerinde en küçük bir yanlışlık bile yoktu. Görevini yerine getiren dürüst bir insan tavrıyla, kendinden emin ve sakin konuşuyordu.

Lopuchin daha önce bir kez olsun partiye hizmette bulunmamıştı. Bildiğim kadarıyla polisteki görevinden ayrılmış ve politikayla hiç ilgilenmemişti. Onu Asef hakkında açıklamalar yapmaya yönelten nedenin ne olduğunu bilmiyorum, ama, onun tavrının fedakarlıktan daha öte bir şey olduğuna şüphe yok: hükümetin ona baskı uygulayabileceğini biliyordu. Ve gerçekten de Lopuchin Asef'in maskesi düştüğünde Petersburg'da tutuklandı.

Lopuchin'in anlattıkları ve Asef'in Münih'te kalışı hakkındaki yalanları, Argunov, Çernov ve benim onun suçlu olduğundan emin olmamıza yol açtı. Merkez Komitesi, Asef'i 11 Kasun'la ilgili olarak sorgulamaya karar verdi. Asef'in sorgusu, ona kuşkularını belli etmemeye çalışan Çernov tarafından yürütülüyordu.

Çernov Asef'e, Asef'in sorumlusu olan Lopuchin'in (o zamanlar General Giers adıyla Paris'te yaşıyordu) Ratayev'in takip edilmesini organize ettiğini; bu takiple Asef'in 11 Kasım'da eski saatle sabah 7 sıralarında Ratayev'i ziyaret ettiğini saptadığını söylemişti. Çernov, bu iddianın saçmalığının açık olmasına rağmen, mahkemenin yanlışlığın belgelenmesini isteyebileceği gerekçesiyle, Asef'e o gün nerede olduğunu sordu. Asef, cevap olarak cebinden iki fatura çıkardı; biri (Lagermann adınaydı) 7 (20) Kasım'dan 9 (22) Kasım 1908'e kadar kaldığı Berlin'deki Fürstenhof Otelinden, diğeri Johann Danielson adına, 9 (22) Kasım'dan 13 (26) Kasım'a kadar Berlin'de, sahipliğini Çernomordik adlı bir Rus yahudisinin yaptığı Hotel "Kertş"indi. Asef, dinlenmek için Berlin'e gittiğini de eklemişti. Berlin'den N. N.'nin yanına, Münih'e gitmişti.

Asef'in N. N'e giderken yolda bir Rus Otelinde kalması ilginçti,

bu gizliliğin en önemli kurallarının çiğnenmesi demekti.

Sunulan faturaların doğruluğunun incelenmesine karar verildi. Bu amaçla yoldaş V. Berlin'e gitti. V. Berlin'den şu telgrafı gönderdi:

"Korkunç şüpheleriniz bütünüyle doğru, hazırlıklı olun, Şişko Voldemar'ın bugünkü görevini biliyordu."

V.'nin yaptığı araştırmalardan, ilk olarak Hotel Kertş'in bir otelden çok, kalitesiz bir pansiyonu andırdığı, ikinci olarak Çernomordik'in çevirmen olarak Berlin Polis Teşkilatında çalıştığı ve üçüncü olarak 22'sinden 26 Kasım'a kadar "Kertş"de Johann Danielson olarak kayda geçirilen kişinin Asef'i hatırlatan en ufak bir benzerliğinin olmadığı ortaya çıktı. Fatura sahteydi. Endişeyle karışık kuşkularımız onaylanmıştı.

Merkez Komitesi zor bir durumda bulunuyordu. Bir yandan Asef'e karşı kanıtlar çürütülemezdi, suçluluğu kanıtlanmıştı, bu yüzden Asef'in cezalandırılması gerekirdi, diğer yandan partililer Asef'in yargı güvencesinde gerçekleşecek ayrıntılı bir sorgusu yapılmaksızın öldürülmesini kabul etmeyebilirlerdi. Böylesi bir sorgu kesinlikle en azından bir Merkez Komitesi üyesinin orada bulunmasını gerektirirdi. Oysaki, Asef'in cezalandırılması yalnızca bu sorgu sırasında mümkün olabilir, çünkü sorgudan sonra ortadan yok olabilir, ki gerçekte de böyle olmuştur. Bu şekilde Merkez Komitesi en azından bir üyesinin zarar görmesi, tutuklamalar ve Paris'teki bütün yurtdışı merkezinin ortaya çıkışı riskine girmek zorundaydı, başka bir deyimle, tam da Asef'in ajanlığının ortaya çıkışının Parti içinde bir karışıklık yaratacağının mutlak olduğu bir anda, merkezi Parti organlarının zarara uğraması sorumluluğunu üstlenmek zorundaydı. Merkez Komitesi, bu sorunla ilgili olarak Paris'te yaşayan değerli bazı yoldaşlara danışmaya karar verdi.

1908 Aralık'ının sonlarında Rue Lhomond 50 adresinde Merkez Komitesi tarafından davet edilen yoldaşların toplantısı yapılıyordu. Bu toplantıda M. A. Natanson, V. M. Çernov, A. A. Argunov, N. I. Rakitnikov, V. N. Figner, I. A. Rubanoviç, G-ski, V. M. Sensinov, I. I. Fundaminski, M. A. Prokofyeva, Ester, Lapina, S. N. Sletov, N. ve ben bulunuyorduk. Tartışmak üzere, Asef'in sorgulanmaksızın hemen cezalandırılmasının mümkün olup olmadığı, ya da Asef'in kaderinin varılacak sonuca bağlı olacağı bir derinlemesine soruşturmanın yapılıp yapılmaması sorusu yöneltildi: Düşünceler bölünmüştü. Dört kişi (Sensinov, Prokofyeva, Sletov ve ben) hiç bir sorgu olmaksızın hemen cezalandırılmasından yanaydık. Asef'in Merkez Komitesinin kuşkularını bildiğini, eğer polisten bilgi edinmediyse bile, bunu yol-

daşların ona karşı tavırlarının değişmesinden anlayabileceğini iddia ediyorduk. Bu yüzden, soruşturmanın sürdürülmesi, Asef'in kaçmasına yolaçabilirdi. Ayrıca, Asef'in bir sorgudan sonra öldürülmesiyle bütün Merkez Komitesinin tehlikeye sokulacağına ve bunun bütün parti organlarını etkileyebileceğine işaret ettik, bu bakımdan bu doğru bir tavır olmazdı. Asef Parti için önemli kayıplar verilmeksizin öldürülmeliydi. Son olarak, Asef'in suçluluğu bizce, ne başka bir araştırmaya ne de bir sorguya gerek kalmayacak kadar açıktı.

Çoğunluğun (Nikolay ve Lapina'nın çekimser oyu ve Rubanoviç'in farklı düşüncesinin yanısıra) düşüncesi şöyleydi. Asef'in öldürülmesi parti içinde bir bölünmeye yol açabilir, bu bölünme Asef hakkında açık bir yargılama olmadığı sürece, daha büyük olacaktır. Eğer ona, Parti içinde kullanılması mümkün olan savunma araçları tanınmazsa, pek çok parti elemanı, özellikle de Savaş Örgütündekiler, Merkez Komitesinin bir cinayet işlediğini düşünecekler. Son olarak, böyle bir sorun bile adaleti gerektirir. Merkez Komitesinin içinde bile, Natanson gibi Asef'in suçluluğundan emin olmayan insanlar var.

Tartışmalardan sonra kurul, Asef hakkındaki araştırmalara devam edilmesi, ama bu arada Parti için mümkün olan en az kayıbın hedeflenmesi şartıyla cezalandırılması hazırlıklarının yapılmasına karar verdi.

Asef'in Fransa dışında, örneğin X. bölgesinde öldürülmesine karar verildi. Argunov ve Petersburg Savaş Örgütünün eski üyesi A. tenha bir villa kiralamak için X'e gittiler. Çernov ve ben herhangi bir bahaneyle Asef'i bu villaya getirecektik.

Yeni takvimle 5 Ocak 1909 akşamı, Çernov, Nikolay ve ben, Asef'in Raspail Bulvarı, 245 No'lu binadaki evinin kapısını çalıyorduk. Kapıyı Asef açtı. Bizi en yakındaki küçük odaya aldı. Pencerenin önündeki masanın yanına oturdu. Biz üçümüz odadan çıkış yolunu kapattık.

Asef:

"Neler oluyor, baylar?" diye sordu.

Çernov:

"İşte, oku, yeni bir belge" diye yanıtladı. Ve 1907'de Saratov'dan gelen mektubu ona verdi. Asef sarardı. Uzun bir süre mektubu okudu. Bana yalnızca mektubu okuyormuş gibi yaparak, bizi daha sakin dinleyebilmek için zaman kazanıyormuş gibi geldi.

Yüzü halen solgun bir halde idi, nihayet bize döndü:

"Neler oluyor gerçekten?" diye sordu.

Çernov yavaş yavaş;

"Eski takvimle 11 Kasımda Petersburg'da Lopuchin'in yanında olduğunu biliyoruz" dedi.

Asef şaşırmadı. Çok sakin bir şekilde;

"Lopuchin'in yanında değildim" diye yanıtladı.

"Nerdeydin öyleyse?"

"Berlin'deydim."

"Hangi otelde?"

"Önce Fürstenhof, sonra Hotel Kertş"

"Kertş'de olmadığını biliyoruz."

Asef gülümsedi;

"Gülünç... ordaydım"

"Orada değildin."

"Ben... Hem, nasıl bir konuşma bu?.."

Asef doğruldu ve başını kaldırdı;

"Geçmişim şahidimdir"

Burada ben;

"Geçmişinin şahidin olduğunu söylüyorsun. İyi. Bize Dubasov eyleminin ayrıntılarını anlat", dedim.

Asef temkinli;

"23 Nisan'daki eylem, Şillerov Dubasov'un geçip gitmesine izin verdiği için başarısız oldu; üç tane bomba atıcı vardı: Tverskaya'da Boris Vronovski, Voşvişenka'da Vladimir Vronovski ve Snamenka'da Şillerov, ben Cafe Filipov'daydım" diye yanıtladı.

Ben; "Bu doğru değil, Vladimir Vnorovski'ye sorduk; yalnızca iki bomba atıcı vardı, Boris Vnorovski ve Şillerov, Dubasov Vladimir Vnorovski'nin yanından geçmişti, ama onda bomba yoktu" dedim.

Asef omuzlarını silkti.

"Bilmiyorum, benim anlattığım gibiydi"

Ben: "Ayrıca eylemden önceki akşam bomba atıcılarla olan randevüye gelmedin" dedim.

Asef yanıtladı;

" Hayır, geldim"

Ben: "Peki, Vnorovski yalan mı söyledi?"

Asef: "Hayır, Vnorovski yalan söylemez"

Ben: "Peki, sen mi yalan söylüyorsun?"

Asef: Ben de doğruyu söylüyorum.

Ben: Peki, bunun açıklaması ne?

Asef: Bilmiyorum.

Ben: Cafe Filipov'da olduğunu söylüyorsun, değil mi?

Asef: Evet.

Ben: Polis kontrolüne mi rastladın?

Asef: Hayır.

Ben: Argunov'a polis kontrolüne rastladığını, ama polis memuruna bir yurtdışı pasaportu gösterdiğin için serbest bırakıldığını söyledin.

Asef: Ben Argunov'a böyle bir şey demedim.

Ben: Peki Argunov yalan mı söyledi?

Asef: Hayır.

Ben: Peki, sen mi yalan söylüyorsun?

Asef: Hayır, doğruyu söylüyorum.

Ben: Peki bunun açıklaması ne?

Asef: Bilmiyorum, ...ama, ne sonuç çıkarıyorsun sen?

Ben: En azından suç sayılabilecek bir ihmalkarlık gösterdin. Böyle bir ihmalkarlık nedeniyle sen, bir elemanı örgütten uzaklaştırırdın. Geçmişine sığınmanın yeri yok.

Asef yine omuzlarını silkti. Telaşlanmıştı.

"Bana, kendimi savunma olanağı tanıyın" dedi.

Çernov: Soruyoruz ve yanıt bekliyoruz. Niçin Berlin'e gittin?

Asef: Yalnız kalmak istiyordum. Yorgundum. Dinlenmek istiyordum.

Çernov: Berlin'de Partiden birini gördün mü?

Asef: Hayır.

Çernov: Parti dışından kimleri gördün?

Asef: Bu soruyu yanıtlamak istemiyorum.

Çernov: Neden?

Asef: Konuyla ilgisi yok.

Çernov: Bu kararı sen veremezsin.

Asef: Ben Merkez Komitesi üyesiyim, ama burada bulunanların da onun birer üyesi olduklarını göremiyorum.

Ben: Biz Parti adına hareket ediyoruz.

Çernov: Yani, bu soruyu yanıtlamayı red mi ediyorsun?

Asef: Hayır; hiç kimseyi görmediğimi söylemek istiyorum.

Çernov: Neden "Kertş"e taşındın?

Asef: "Kertş" daha ucuz.

Çernov: Ucuzluğu nedeniyle taşındın yani?

Asef: Bir nedeni daha vardı...

Çernov: Neydi?

Asef: Bu sorunun konuyla ilgisi yok.

Çernov: Cevap vermek istemiyor musun?

Asef: Tamam. Yaz; yalnızca ucuzluğu nedeniyle taşındım.

Çernov: "Kertş"de hangi odada kaldın?

Asef: 3 numaralı.

Çernov: Bu odayı ayrıntılı bir şekilde tarif et.

Asef: Girişin sol tarafından beyaz bir örtü örtülmüş yaylı yatak; pelüş örtüsü olan yuvarlak bir masa, masanın yanında iki koyu yeşil pelüş koltuk, lavabonun orada bir ayna ve yerde koyu renk bir halı.

Çernov: "Kertş"de kimleri gördün?

Asef: Ne biçim soru bu?.. Yalnızca, otel sahibini, komileri, odacı kadını, garsonu...

Çernov: Söylesene, ben sana adını veremeyeceğim birinin, Burçev'e senin poliste çalıştığını ve bunu bana bildirmesine izin verdiğini söylediğimde, sözlerimi nasıl yorumladın? Bu birinin bana iletilmesine izin verdiğini mi, yoksa, Burçev'in kendi insiyatifiyle buna karar verdiğini mi düşündün?

Asef: Tabii ki bunu, birinin sana söylemesine izin verdiği şeklinde anladım.

Çernov: Biri dediğimiz Lopuchin. O Savinkov'un adını belirtmedi. Burçev'e bunu kendi seçtiği bir devrimciye söylemesi için izin verdi. Burçev Pavel İvanoviç'i (beni) seçti.

Asef: Sonra?

Çernov: Sonra sen, Savinkov'a söylemesine izin verdin diyerek Lopuchin'e gittin...

Asef: Anlamıyorum. Araştırmayı ciddi bir şekilde sürdürmeniz gerekir.

Çernov: Devamını dinlemeni istiyorum. Lopuchin sana Savinkov'un adını vermedi. Sen Pavel İvanoviç'in sözlerinden, onun bu adı söylediğini anladın. Pavel İvanoviç, bunu Burçev'den duymamış olsaydı, sözlerine böyle bir anlam yükleyemezdi. Öyleyse...

Asef'in beti benzi soldu. Ama hâlâ sakin bir şekilde;

"Burçev, bunu Bakai'ye söylemiş olabilir, Bakai bunu yanlış anladı ve Lopuchin'e söyledi... Başkaca bir şey bilmiyorum."

Çernov: Sen Pavel İvanoviç'in sözlerinden hiç kimsenin anlayamayacağı bir şeyi, onun, yani Lopuchin'in Savinkov'u kastettiğini anladın, Lopuchin'in bu kadar uzaktan bu bilgiyi iletebilmesi nasıl açıklanabilir yoksa?

Asef huzursuzlaşıyordu.

"Böyle bir saçmalık. Hiç bir şey anlamıyorum"

Çernov: Bunda anlaşılmayacak bir şey yok. Lopuchin'e Savinkov'a bilgi verilmesine izin verdiniz, Savinkov'a yanıldığınızı ile-

tin, dedin.

Asef masanın yanından ayağa kalktı. Sinirli bir şekilde odanın içinde bir ileri bir geri gidip geliyordu.

Çernov: Sana bir koşul öneriyoruz; açıkca polisle olan ilişkilerini anlat. Aileni bir felakete sürüklemeyi gerekli görmüyoruz. Degayev de şimdi Amerika'da yaşıyor.

Asef volta atmaya devam ediyordu. Sigara üstüne sigara yakıyordu.

Çernov: Kendi çıkarın için bu öneriyi kabul et.

Asef cevap vermedi. Susuyordu.

Çernov: Cevap bekliyoruz.

Asef Çernov'un önünde durdu. Şimdi yine serinkanlıydı.

"Evet... Asla polisle herhangi bir ilişkim olmadı ve şu anda da yok."

Çernov: Bütün bu suçlamaları nasıl açıklıyorsun? Bir polis entrikası mı?

Asef: Bilmiyorum.

Çernov: İlişkilerin hakkında hiç anlatmak istediğin bir şeyler yok mu?

Asef: İlişkilerim olmadı.

Çernov: Cevaplarına bir şeyler eklemek istemiyor musun?

Asef: Hayır, hiçbir şey!

Çernov: Sana düşünme süresi tanıyacağız.

Asef odada voltalıyordu. Yine Çernov'un önünde durdu ve gözlerinin içine baktı. Titreyen bir sesle;

"Viktor, uzun süre uyum içinde birlikte yaşadık. Birlikte çalıştık. Beni tanıyorsun... Nasıl böyle bir... Böyle ağır bir suçlamayla bana gelebiliyorsun?

Çernov kupkuru;

"Geldim. Gelmek görevim" dedi.

Ben; "Gidiyoruz, ekleyecek bir şeyin var mı?"

Asef: Hayır!

Çernov: Sana yarın öğlene kadar zaman veriyoruz. Önerimiz konusunda düşünebilirsin.

Asef: Düşünmeme gerek yok.

Ben: Yarın saat 12'de kendimizi bütün sorumluluklarını yerine getirmiş kabul edeceğiz.

Oradan ayrıldık.

Hemen ardınızdan gecenin ikisinde Asef de karısıyla birlikte yola çıktı ve ortadan kayboldu. "Kertş"in ve kaldığını söylediği oda-

nın tarifi doğru değildi. Eğer oraya gitmişse bile geçici ve kısa süreli olduğuna şüphe yoktu. Berlin'den geri dönen Yoldaş V. böyle iddia ediyordu.

Burçev'e karşı açılan dava kendiliğinden düştü. Onun mahkemesi aşağıdaki bildiri ile kapandı;

Biz, imzaları bulunan Sosyal Devrimciler Partisinin temsilcileri açıklıyoruz:

Merkez Komitesinin araştırmalarından sonra, Asef'in provokatörlüğünün tamamen doğru olduğunun ortaya çıkışını göz önünde bulundurarak, Sosyal Devrimciler Partisi Merkez Komitesi yoldaş Burçev'e yönelttiği suçlamaları, bütünüyle geri almaktadır. Ben, V. L. Burçev, Sosyal Devrimciler'in Merkez Komitesine karşı yaptığım suçlamalardan kendi açımdan vazgeçiyorum. İki taraf da yukarıdaki olayları, mahkeme komisyonunun bilgisine sunmayı kararlaştırmıştır.

Paris, 17(30) Ocak 1909
V L. Burçev, B. Savinkov, M. Bobrov, O. Gardenin

Şubatta Duma'da Asef hakkında bir soru önergesi verildi. Milletvekilleri Pokrovski (Sosyal-Demokratlar grubu adına) Bulat (Trudoviki adına-Emek grubu) ve Pergament (Kurumsal Demokrat Parti adına) bu önergeyi desteklediler. Bulat Duma toplantısında Asef'in bana yazmış olduğu aşağıdaki mektubu okudu:

10 Ekim 1908

Dostum!

Mektubun için teşekkürler. Sıcaklık ve dostluk getirdi Teşekkürler dostum. Konuya geçiyor ve artık B.[1] hakkındaki mahkemeden vazgeçmek için geç olduğunu söylüyorum. Bugün V.[2]'den bir mektup aldım. İadeli taahhütlü olduğundan ve pasaportuma vize alınam gerektiğinden iki gün gecikmeli alabildim; mektupta Cumartesi, yani bugün mahkemenin başladığını yazmış ve benden senin Merkez Komitesinin üçüncü temsilcisi olmanı onaylayıp, onaylamadığım hakkında telgraf çekmemi istiyor.

Bugün sana telgraf çektim, hem de dileğim hakkında, ama eğer B. hakkındaki mahkeme toplantısı ertelenebilirse, bundan yana

1- Burçev
2- Çernov

olmaktan çok, karşı olurum, ama eğer orada bu konuda böyle karar alınırsa, buna da karşı çıkmam elbette.

Birkaç rahatsız edici nokta var. Mektubunda söylediklerinin hepsine değil, ama çoğuna katılıyorum. Bana, B'nin yapacağı açıklamalardan doğabilecek etkileri fazla abartıyorsun gibi geliyor, dostum. Elbette, yaşam öykümü komisyon üyelerince bilinmediğinden B.'ye inanılabileceğini varsayıyorsun. Bu varsayım bence gereksiz; üyeler Bak.'ye güvenebildikleri gibi, benim yaşam öykümü öğrenebilirler; belki onun -Burçev'in 'Biloye'de yayınladığı- Bakai'nin tesadüfen polisle çalıştığı, bu görevin ona tiksindirici geldiği ama, içinde bulunduğu durumdan ötürü görevi sürdürdüğü şeklindekilerden daha ayrıntılı yaşam öyküsü de direk özel bir güven duygusu vermeyebilir. Şimdi benim yaşam öykümle, Bakai'nin yaşam öyküsünden aynı anda sözetmeme kızma. Bunun benim için, bizim için en büyük utanç olduğunu biliyorum. Ama açıkçası, böyle bir durum ortaya çıkabilir. Ama ben, hâlâ, bu varsayımların dayanak noktasına, yani, Bakai Polonya Sosyalist Partisi'ndeki provokatörleri açığa çıkardığından, güven kazanırken, benim bilinmediğim, düşüncesine itiraz ediyorum. Ve bu varsayımlar altında da bana, Bakai'nin anlattıkları bir etki yapamayacak gibi geliyor, o zaman B'nin ona söyleyecek neşi olduğunu bilmiyorum. Yalnızca senin buluşmanızda bana anlattığın kadarını biliyorum. Bence, bunların ileri tutar yeri yok. Bunu ispatlamak için uğraşacağım. Belki subjektif davranıyorum, ama bu kesinlikle bilinçli değil, mümkün olduğunca objektif olmaya çalışıyorum. Dayanak noktası, 1905 Ağustosu'nda Tatarov ve benim hakkımdaki mektup. Bak., sanırım Peterson'un söylediklerine dayanarak, bu mektubu, bir şefini ve Ratşovski'yi faka bastırmak isteyen Kremyenitzki'nin yazdığını ve bu davranışı nedeniyle cezalandırıldığını, Okrana şefi olarak bulunduğu Piter'den, yine Okrana şefi olarak Sibirya'ya tayin edildiğini bildirmişti. Objektif düşünen hiç kimse, böylesi bir suç işleyen bir kişinin, bu kadar hafif bir ceza alabildiğine inanamaz. Bu mektupta adı geçen bu iki adamın Piter yerine Tomsk'a ve yine Okrana şefi olarak göreve iade edilmeleri! Bu, bizim Tatarov'a Piter dışında başka bir bölgede görev vermemiz gibi bir şey. Ama bu olayı inanılır kılabilmek için o dönem yaşanın açıklandığı ve kendilerinin şaşkınlık içerisinde oldukları uyduruldu.

Acaba, bu kişi Ratşovski mi? Mektup Ağustos'ta ortaya çıktı, ama yasa Ekim'deydi. Peki, bu iki aylık süreye ne demeli! Ayrıca, Kremenitzki'nin mektubu bizzat yazdığı ve bundan şeflerine söz ettiği nasıl öğrenilebilir? Burada bana öyle geliyor ki, biz yalnızca B. ya da

Bak.'nin sözlerine dayanarak değil, gerçekten Kremenitzki'nin Piter'den Sibirya'ya tayin edilip edilmediğini, eğer bu doğruysa, ne zaman olduğunu saptamalıyız, belki de Kremenitzki'nin daha bu mektubun yayınlanmasından önce Sibirya'da olduğu ya da çok daha sonra Ekim'deki karışıklıktan söz edilemeyeceği günlerde tayin olduğu ortaya çıkacak. Bunu saptamak oldukça önemli. Belki bu B.'nin kendisini de bizzat etkiler, belki aptallık yaptığını görüp, daha yumuşak konuşur. Ama bu nasıl yapılabilir? Belki bunu saptamak da zor değil, arkadaşlarımız ne zaman yeni Okrana şeflerinin ortaya çıktığını bilirler; buna rağmen, lanet olsun, belki hiç de öyle kolay değil. Bu mektup benim için bir bulmaca. Anti parantez, Kremenitzki dışında Odesa'da, başka bir Okrana görevlisi de, bu mektubu yazanın kendisi olduğunu söyledi. Eğer hatırlamıyorsan, bu 1906 sonunda olmuştu. Vat... Odesa'dan Merkez komitesine gelmişti, beni ima ederek, bu mektubu yazdığım, birinin temizlendiğini, ama diğerine birşey yapılmadığını söyleyen bir Okrana görevlisi ona gelmiş. Eğer tümüne inanılırsa, iki Okrana görevlisi de aynı mektubu yazdılar ve İki Okrana görevlisi de, partiyi bana karşı koruyorlar. Odesa'daki Okrana görevlilerini karıştırmadığını düşünüyorum. Eskiden; yani bundan iki yıl önce bana anlatmıştı. Hatta, Bak.'nin yalan söylemediği, tersine dürüst davrandığı kabul edilse bile, o bunları Peterson'dan, Peterson da Ratşovski ya da Guroviç'den ya da ikisinden birden duydu. Şimdi; eğer polisin üst kademelerinin, herhangi bir nedenle, bu mektupla benim hakkımda şayialar yayma yolunu seçtiği kabul edilirse, elbette sonrasında tanrıya şükürler sağ salim kalabilmiş, iki provokatörden söz etmek kendileri için daha yararlıdır. Provokasyon tarihinde, diyor B. bir parti üyesine sürülen lekenin ardından, gerçek bir provokatörün ihanetine varılan tek bir olay bile yoktur. Bu tarihi ben bilmiyorum, ama o biliyor. Şimdi, polisin tarihinde Okrana şefinin üstlerinin ayağını kaydırmak için önemli provokatörleri ihbar ettiği bir olay var mı? Eğer bu işine yarıyorsa, bu da olabilir denebilir, ama gerçekte bugüne kadar böyle bir şey olmadı. Zira, provokasyon tarihinde bir provokatörden "Biloye"de çalışan biri olmuş mudur? Ama şimdi bu böyle. İşte bu bütün mektubun temeli, bunların anlatılması birilerini, B.'nin buna güvenerek moral açıdan benim hakkımda konuşma hakkına sahip olduğuna ikna edebilir mi? Benim geçmişim bilinmeden de B.'ye bunun yetersiz olduğu söylenebilir ve eğer geçmişim gözönüne alınırsa B.'nin yüzüne tükürülebilir. Eğer B. senden benim geçmişimi öğrenirse ne yapacak? Düşüncelerinden vazgeçmeyecek ve daha da ısrarcı olacak ve kolayca Ratşovski'nin Plehve olayı nedeniyle diye dü-

şünecek. Ratşovski Plehve tarafından görevden alındı. Ratşovski görevde değil ve Ratşovski Plehve'ye kızgın. Bu yüzden Ratşovski bu yolu tasarladı. Bir Savaş Örgütü yarattı. Plehve'yi öldürdü. Ben Ratşovski'nin bir arkadaşıyım, öyleyse ben de düşmanı Plehve'yi öldürmeliyim. Ve böylece S.Ö. kuruldu. Çok basit. Ama bir tarihçinin aklına neden şu düşünce gelmez; Ratşovski artık görevde değil ki. Piter'de bir polis teşkilatı ve Okrana var (elbette Ratşovski ve benim planım hakkında birşey bilmiyorlar), ama buna rağmen S.Ö.'nün çalışmalarını farkedip, Plehve'ye karşı çalıştığım için beni tutukluyorlar. Ama ben, satılmış insan (elbette ki Ratşovski'nin gözünde böyleyim) Ratşovski'yle dostluğum uğruna sakince ipe gideceğim ve asla, ama Tanrı aşkına, ben bunu şefim Ratşovski'nin emriyle yaptım demeyeceğim ve Ratşovski de sonra Muravyev'e hükmetmeye kavuşabilir. Sonrası nasıl? Sonra Ratşovski S.Ö. üyesi ve ilham kaynağı olarak darağacına gitmeye hazır. Ya da Ratşovski bu yüzden yalnızca Sibirya'ya sürüleceğini ya da benim onu ele vermeyip, dostluğumuz nedeniyle ondan tek bir söz bile etmeksizin darağacına gideceğimi düşünebilir. Ya da Ratşovski nedenlerini açıklayacak, her ne kadar satılmış biri olsam da, koca bir aptal gibi yaşamımı Ratşovski için tehlikeye attığımı, bu arada görevde olmadığını ve eğer ben ortalıktan kaybolursam, Ratşovski'yle birlikte çalıştığının ispatlanamayacağını söyleyebilir. Bütün bunları yazmak iğrenç. Ama aynı zamanda gülmekten kırılıyorum. Eğer B. tarihe de dayanarak bu tezi kurduysa, çok komik. Tarihte böylesi şeyler var. Sudeykin, Tolstoy'u öldürmek istiyordu. Ama o bunu yalnızca istiyordu. Degayev'le yaptığı görüşmeyi de biliyoruz (nerede kaldı bu konuda tarihin yanılmazlığı) Neden Sudeykin bunu yapmadı. Belki de Sudeykin, Ratşovski'nin hiç de korkmadığı darağacından korkuyordu. Ama Sudeykin bunu kolayca yapabilirdi. Görevdeydi ve bütün ipler onun elindeydi. O zamanlar o rekabetin ve her türlü denetimin dışında, devrimci örgütlerin takibine dair herşeyin kralıydı. Ama Ratşovski görevde değil. Özellikle o S.Ö.'nü kurmamış gibi geliyor. Ama tarihçi B. tarihi kendine dayanak yapıyor. 15 Temmuz ve Ratşovski. Son bir şey, B'nin devrim ve provokasyon tarihinin eşsiz bir tarihçisi olduğunu söylemiştin. Evet, eşsiz. Ve bu etkileyebilir diye korkuyorsun. Bana öyle geliyor ki, korkmaya hiç gerek yok. Ne mutlu ki o böyle eşsiz bir tarihçi, ama mahkemedekiler tarihçi olmayacaklar. Ve eğer 15 Temmuz öncesi ve 15 Temmuz sonrası biraz düşünülürse....

Evet, elbette S.Ö. Ratşovski'yle değil, bilakis Gerşuni'yle başladı. Sipyagin konusunda ilk olarak olaydan birkaç gün sonra, bunun G.'nin

bir eylemi olduğunu öğrendim; hemen ardından G. bana geldi ve belirlenen amaçlar için birlikte çalışmayı kararlaştırdık. Plehve'ye karşı bir kampanya planı daha o zaman, Nisan-Mayıs 1902'de vardı, aynı zamanda Obolenski'ye karşı bir plan da vardı. O dönem Haziran-Temmuz 1902'de ben Piter'e, Gerşuni'de Obolenski'yi göz önünde tutacağı Güney Rusya'ya gittik. Konuyu iyice açmak istemiyorum, yalnızca Sipyagin olayının dışında, daha pek çok başka olayla; yani Obolenski olayı ve insanlar gönderdiğim Ufa'daki pek çok olayla ilgili olduğunu söylüyorum.

Her halûkârda (Sipyagin dışında) bu konuların hükümet tarafından onaylandığının kabul edilmesi gerekir. Bu arada, o dönem Çarın öldürülmesinin henüz gündemde olmadığı ve bu yüzden de hükümetle bir anlaşma yapmaya ihtiyaç olmadığı, Burçev dışında herkes tarafından biliniyor: Hükümet Çar ve Stolipin dışında hepsini öldürmeye izin veriyor ve 15 Temmuzdan sonra olanların hepsini sen bizzat biliyorsun. Ben yalnızca Sergius hakkında konuşmak istiyorum. Hayır, önce bir şey daha. 15 Temmuz gelmiş. Plehve halledilmiş. Ratşovski seviniyor. Düşmanı öldürüldü. Muravyev'in hükümranlığında değil. Organizasyonun toplantılarından ve kullanılan pasaportlardan haberdar, üç bölgeye ayrılmış olduğunu biliyor. Moskova, Piter ve Kiev. Senin Moskova'da olduğunu biliyor, kısaca senin ve benim bildiğim herşeyi ve sonuç olarak Plehve'nin öldürüleceğini biliyor. B. tutuklamayı başaramadıklarını, üstünkörü çalışmaları nedeniyle öldürülmesine fırsat verdiklerini söylüyor, bu üç ay ya da daha fazla süre zarfında senin hangi pasaportla yaşadığını, herkesin hangi pasaportlarla Paris'ten ayrıldığını, dinamiti sınırdan geçirişini, hangi nedenle Moskova'da kaldığınızı, faytoncuları, kısacası üç ay boyunca herşeyi biliyorlardı ve Sergius'un öldürülmesine fırsat tanıdılar, engelleyemediler ve eylemden sonra hiç kimseyi yakalayamadılar, uzun süre İvan Platonoviç'i tutuklamadılar ve herkes gibi seni de, sanırım, kullandığın pasaportla birlikte ayrı ayrı yönlere gitmeye bıraktılar. (Özellikle bunu kesin olarak bilmiyorum) Dora oradan oraya dolaşıyor, her tarafı uzun uzun araştırıyor. Ne cici bir Ratşovski. Neden Partide böyle Ratşovski'ler olmasın? Böyle bir şey hiç de kötü değil. Burçev tarihe dayanarak herşeyi biliyor: Uyarılıyorlar, ama yalnızca tutuklamayı başaramıyorlar, onun öldürülmesine fırsat tanıyorlar. Ne yapılabilir ki, Okrana yavaş davranıyor. Örgütleyicilerin kullandıkları pasaportlar da dahil olmak üzere herşey örgütün faaliyetlerinin başlangıcından itibaren bilinecek, buna rağmen herkes uyuyacak, eyleme göz yumulacak ve herkesin ayrı ayrı yönlere dağılmasına fırsat ta-

nınacak. Belki B.nin hikayesinde de bu böyle gerçekleşiyor. Şimdi Varşova seyahati. Bak.'inin anlattıkları şöyle: Piter'den özel bir Okrana görevlisi olarak, önemli bir provokatör olan Raskin'in yola çıktığı, şu, şu insanları ziyaret edeceği, bu önemli provokatörü görmemeleri için onun takibinin kaldırılması bildiriliyor. B. benim bu kişinin yanında olduğumu tespit etti. Bunu nasıl tespit ettiği, ya da bunun tespit edilip edilemeyeceği bence önemsiz. Gerçek, benim bütün faaliyetlerim boyunca yalnızca bir kez iş için Varşova'da bulunduğum ve birini ziyaret ettiğimdir. Bu kişinin adını artık kesinlikle hatırlıyamıyorum. Ama, bunun Ocak'ta olduğu çok kesin. Mich. Rat. emriyle, hatırladığım kadarıyla, transportla ilgili bir konu için oradaydım. Kahretsin, şimdi hiç hatırlayamıyorum, bu bay herhangi bir türden yayınları taşıyabilirdi. Mich. buna ilişkin bilgi vermişti ve ben sanırım ...'ya gittim, ama bu bay bana, birşey bilmediğini, bir fikri olmadığını söyledi, yalnızca boş gözlerle yüzüme baktı. Burada boş gevezelik yapılıyor deyip, ayrıldım... Varşovalı ajanlar bunu bilmiyorlardı ve aralarından sıyrılıp gidebildim. Bu polis teşkilatı için nasıl da uygunsuz bir davranış... Ajanların beni, provokatörü görmemeleri için görevden çekilmeleri emrini vermek! Evet, sonra her seferinde provokatörler herhangi bir yere gitmek isterlerse, arkalarındaki ajanlar kaldırılacak mı? Önceleri pek çok buluşmalarım olduğundan, benimle muazzam işleri olmuş olmalı, belki de bütün ajanlar meraktan bu ünlü Raskin'i görmek istiyorlardı. Ama bu öyküye ait bir şey, ben bunu anlayamıyorum. Ama bu anlattıkları aynı tarihçinin başka anlatımlarına uymuyor. Biz Nijni'deyken, yani ben, sanırım Nijni-Novgorodlu ajanlar her birimizi altı adamla izlerken, Raskin'i gönmemeleri için uyanıkları görevden alıyorlar, başka bir şehirde ise Raskin'i iyice görebilmeleri için üstelik adam başına altı uyanık gönderiyorlar. Bunun dışında, polis teşkilatı ya da Okrana'dan gönderilen bu Petersburg talimatnamesi onlar için, Raskin'in yalnızca Ratşovski'yle değil, tersine teşkilat ya da Okrana ile de ilişkisi olduğunun kanıtı oluyor. Bu, böylece teşkilatın Plehve'nin öldürülmesinin örgütlenmesini onayladığının da kanıtı. Her ne pahasına olursa olsun benden bir provokatör yaratmayı arzulayan kişilerin, bu yüzden önemsiz ve kaale alınmaz görüleceğini düşünüyorum. B'nin başkaca neleri olduğunu bilmiyorum: Siz, B.'nin şu an sır olarak tutulan mahkemeyi sarsacak, sansasyon yaratacak bir belgeyi bulundurduğunu yazıyorsunuz; ama benim bildiğim kadarıyla bunlar gerçekten ilgi tutar yeri olmayan şeyler ve normal bir sağduyu "kendin pislikte yüz, ama başkalarına sıçratma" diye bağırmalı... Sır olarak tuttuğunuz şeylerin

hiçbir değeri olmadığını sanıyorum. Yalan ve benzetmenin dışında hiç bir şey olamaz. Bu yüzden mahkemenin bu pis suçlamaları sona erdireceğine inanıyorum. En azından B. eğer bağırıp çağırırsa, tek manyak olarak kalacak. Emin olan kişilerin otoritesinin, diğerleri için belli bir oranda çekimser kaldıkları anda ortaya çıkacağını umuyorum. Mahkeme olmasaydı, söylentiler azalmayacak, tersine artacak ve zemin de buna uygun, pek çok kişi benim geçmişimi bilmiyor. Sen pratik yoluyla buna cevap vermek gerektiğini söylüyorsun. Çalışma yoluyla. Şimdi bana senin açıklaman herşeye rağmen onları susturmayacak gibi geliyor. Körler konuşacaklar, ama Vera Figner de Degayev'le çalışmadı mı diyecekler. Elbette biz B.'le bizim hakkımızda bir mahkemeyi kabul etmekle, kendimizi küçük düşürdük. Bu, örgüt olarak bizim için layık olmadığımız bir konum. Ama herşey bizim kendimizi küçük düşürdüğümüz bu çerçevede kabul edildi. Bence susmamalıyız; sen söylenenlerin çerçevesini unutuyorsun, ama eğer orada bundan vazgeçme olanağını bulursanız, ben de eğer artık çok geç değilse sizinle birlikte vazgeçmeye hazırım. Yoldaşların bir yoldaşın onurunu savunmada sonuna kadar birlikte olacaklarından eminim; ve bu yüzden düşüncemden vazgeçerek, mahkemeden çekilmeye hazırım. Onlarla konuş. Eğer sence uygunsa, bu mektubu ona da okuyabileceğini iletiyorum. Bu kadar uzun yazdığım için bağışla, belki de hepsini biliyorsun ve bu konu hakkında düşündün. Ben yalnızca bu prosedür boyunca orada olmak istemiyorum. Bunun beni son derece yaralayacağını hissediyorum. Mümkün olduğunca, beni buna karşı korumaya uğraş. Seni sıkı sıkı kucaklıyor, öpüyorum. Dostun Ivan. Mektupları da gönderiyorum. İadeli taahhütlü yazma.

Bu mektup Asef'in politik eylemlere katıldığının hukuki bir kanıtıydı.

Soruşturmayı Başbakan Stolipin yanıtladı. Konuşmasında Asef'in polis olarak rolünü resmi bir biçimde onayladı:

"Asef'in polisle ilişkisine geçelim. Asef 1892 yılında işe alındı. Önce polis teşkilatına bilgiler veriyordu, sonra Okrana örgütünün emrine girerekMoskova'ya geldi, ardından yurtdışına gitti, yine polis teşkilatıyla ilişkiye geçerek, Lopuchin teşkilatın başına geçtiğinde Petersburg'a gitti, 1903'e kadar orada kaldı. 1905'de Ratşovski'nin emrine girdi, 1905 sonlarında geçici olarak görevden ayrılıp, Petersburg Okrana örgütünde çalıştı. Doğal olarak Asef, ne zaman suçlanılmaya başlansa ya da önemli tutuklamalardan sonra kısa bir süre için, geçici olarak görevi bırakıyordu."

Stopilin'e göre Asef skandalı dev imin saygınlığı hakkında önemli dedikodulara yolaçtı. Stopilin konuşmasının sonunda Asef olayının ortaya çıktığı kaynakları çözümled ; bunlar Bakai, Burçev ve Polis teşkilatının eski şefi Lopuchin'di. Lopuchin hakkındaki belgelerden Asef'in eylemlere katıldığından haberi olmadığı ortaya çıkarken ilk ikisi, geçmişlerine dayanılarak güvenilir değillerdi. Stolipin bu durumda, yukarda açıklanan mektuba rağmen, ne Bakanlığın çalışmalarında, ne de Asef'in ajanlık faaliyetlerinde kanuna aykırı herhangi bir tavır görmüyordu.

Daha önce de belirttiğim gibi, Lopuchin, devlet sırrını açıkladığı suçlamasıyla tutuklandı. Asef'se tutuklanmadı.

Asef'in açığa çıkarılması, partiye, özellikle de pratik eylemlere ağır bir moral yıkım getirdi; Savaş Örgütünün tepesinde yıllardan beri bir provokatörün olduğunu gösterdi. Ama bu açığa çıkarış, aynı zamanda partiyi yanıtsız sorular uyandıran provokasyondan da kurtardı. Geçmişteki pek çok şeyi yeniden gözden geçirmeye yöneltti, özellikle de beni mücadele sürecinde kazandığım deneyimlerle çıkardığım sonuçları yeniden analiz etmeye yöneltti.

Savinkov'un Sonu

1909'da yazılan "Anılar"ın sonunda sözedilen bu endişeleri, Savinkov edebi olarak defalarca biçimlendirdi. 1905 devriminin yenilgisinden sonra Ropşin takma adıyla, yalnızca endişelerle dolu oluşundan söz edilebilecek değil; tersine hayal kırıklığına uğramış bir küçük burjuva devrimcinin yetenek dolu bir çalışması olarak tanımlanması gereken bir roman yazdı. 1909'un ardından sekiz yıl geçti. Ve 1917 yılında Savinkov, Rus devriminin ilk aşamalarında yine ortaya çıktı. Şimdi onun politik karakteri çok açık; değerli "müttefikleri" mutlaka gözönüne almak ve her koşulda savaşa devam etmek isteyen Rus muhalif yurtseverlerine dahil. Kerenski hükümetinin askeri danışmanı olarak 1917 sonbaharında, sıkca Alman Kapp darbesiyle karşılaştırılması pek de haksız olmayan Kornilov darbesini örgütledi. Bolşeviklerin Ekim Devriminin zaferinden sonra "mülteci" oldu, ama bir şey yapmayan bir mülteci değil, tersine Beyaz Ordunun en aktif karşı devrimcilerinden biri oldu. 1918 yılında, Fransız büyükelçisi Noulens'le direk bağı olarak, özellikle Yaroslavl kanlı hükümet darbesinin ün saldığı Rusya'da Beyaz Ordu ayaklanmasını örgütledi. Yine aynı yerle ilişkili olarak 1918 yazında Alman Büyükelçisi Mir-

bach'ın öldürülmesini örgütledi ya da en azından Brester barış anlaşması politikasını baltalamak için bizzat fanatik sosyal devrimcilerce gerçekleştirilen bu cinayetin örgütlenmesine katıldı.

O zamandan beri Savinkov, İtilafçı emperyalistlerin elçilik odalarında müttefikler arıyor. O zamanlar İngiliz Bahriye Nazırı olan Churchill'e yaltaklanıyor, Poincare'nin bekleme odasında kendi evinde gibi, Beyaz Ordu Amirali Kolçak'ın "yurtdışı temsilciliğini" yapıyor, Denikin'in Beyaz Ordusunun Güney Rusya'daki ayaklanmalarına katılıyor, Masrik'den Sovyet politikacılarından terörist faaliyetler için para alıyor, savaşın bir katılımcısı olarak, Polonya Beyaz Ordusunu, General Bulak Balakoviç'i destekliyor, Sovyet Rusya'da, genellikle çok çabuk bilinen eşkiya ayaklanmalarına ve yahudi soykırımına dönüşen, eğer yeşiller olmazsa, sıkça rastlanan kızıllara katılan köylülerin, yeşil partizan ayaklanmaları diye anılan ayaklanmalarını örgütlüyor ve son olarak Polonya ordu komutanlığı ve istihbarat örgütü tarafından anti-sovyet faaliyetleri finanse ediliyordu.

Bu arada içindeki kuşkular onu, yeniden rahatsız ediyorlardı. 1924 yılının Ağustosunda daha önce de olduğu gibi, illegal olarak Sovyet-Rusya'ya gitti. Bundan kısa bir süre öncesi, yine Ropşin takma adıyla, Sovyet Rusya'ya karşı mücadele yıllarında yaşadıklarını otobiyografik bir formda anlattığı bir roman yazmıştı. Bu kitap aslında, Savinkov'un içinde olduğu ve anlamsızlığını ve ümitsizliğini iyice hissetmesine rağmen, kopamadığı (ya da kopmak istemediği) her hareketin yarattığı hüsranı da veriyordu.

20 Ağustos 1924'de gizlice Polonya-Rus sınırını geçer. Bundan bir kaç saat sonrası tutuklanır, iki gün sonra "İşçi ve Köylülerin Rusya'sının en uzlaşmaz ve aktif düşmanlarından biri" olarak ayrıntılı bir şekilde hazırlanmış iddianameyi alır. 27 Ağustos'ta üç gün süren açık duruşmalarla yapılan Savinkov yargılamasını, büyük anlamı olan önemli bir politik yargılama olarak gören yüksek devrim mahkemesinin askeri heyeti önündedir. Karar ölüm cezasıdır, sovyetlerin merkez yürütme komitesi tarafından on yıl hapse çevrilir ve Savinkov Moskova Cezaevinde yeni anılar yazmaya başlar. 13 Eylül 1924'de Moskova "Pravda" gazetesinde yayınlanan "Sovyet İktidarını Neden Tanıdım" adlı yazı bu anıların bir eskizi olarak görülebilir. 21 Ağustos'ta Savinkov, iddianameye ilişkin yazılı bir ifade kaleme aldı. Mahkeme boyunca bir an olsun hiç yalan söyleme yoluna sapmadı. Ancak Beyaz Ordu faaliyetleri için bilinçli olarak ve sanatkarane bir şekilde hafifletici bir neden göstermeyi denedi. Bu karşı devrimci faaliyetlerini "halk sevgisi" gerekçesine dayandırmasıydı. Bu gerekçeyi

ciddiye almak için pek bir neden yoktu.

Büyük tarihi kararların önünde bulunan Savinkov, her ne kadar Sosyal Devrimciler Partisi ya da onun dürüst temsilcileri kendilerini "halkın çıkarlarının", köylülerin ya da hatta bütün "çalışan halk"ın çıkarlarının temsilcileri olarak görüyorlarsa da, bir küçük burjuva partisi olarak bir kesimin, bir sınıfın çıkarlarının savunucusu olan bu partiye katılmıştı.

Sosyal Devrimciler Partisi, başarısızlığa uğramasından sonra doğal olarak Savinkov'u reddetti. Ama Sosyal Devrimciler Partisi Savinkov'un kendi etinden, kendi kanından olduğunu red edemez. Tabelanın önemi bulunmuyor: Fransız "Radikal Sosyalistlerinin" sosyalizmle hatta, küçük burjuva radikalizmiyle ne kadar ilişkisi varsa, Rus Sosyal Devrimcilerinin Partisi'nin de büyük sınıf mücadelelerinde ancak o kadar sosyalizmle ilişkisi oldu. Ve "devrimciliğin" ne olduğu, onlar tarafından Savinkov'un anılarında da gördüğümüz gibi komik bir biçimde anlaşıldı; Devrim onlar için, bombalar atmak ve suikastler hazırlamakla aynı şeyi ifade ediyordu; aslen bu, aynı Savinkov'un 1921'den 1924 yılına kadarki başarısız olduğu çok açık olan faaliyetlerini, bir "devrimci" olarak sovyet politikacılarına karşı! bu eylemlerden vazgeçilemeyeceğiyle gerekçelendirirken daha da komikleşen tipik bir darkafalı mantıktı.

Savinkov'un anılarının ikinci kısmı olamadı. Adı geçen makalesinin "Pravda"da yayınlanmasından kısa bir süre sonra cezaevinde intihar ederek anılarına son verdi. Burada, onun terörist kariyerindeki bu son "suikastler" için geriye bırakacak bir nedeni olmadığı, Sovyet hükümetinin onu hatalarını ve Rus halkına karşı suçluluğunu anladığını belirten ifadelerine rağmen serbest bırakmadığı için duyduğu hayal kırıklığıyla yaşamına son verdiği kabul edilebilir. Savinkov, iç dünyası karmaşık, tereddütlü ve gösterişli oyunlara iyi gözle bakmayan bir insandı. Beyaz Ordu taraftarı göçmenlerin faaliyetleri hakkındaki hayal kırıklıklarının doğruluğundan şüphe etmeye gerek yok; buna karşın, Sovyet iktidarının tarafına geçişini şüpheyle karşılamak gerekir. İyi formüle edilmiş cümlelerini yazdığı ve söylediği anlarda kendisinin de tamamen ya da kısmen bunlara inanmış olması mümkündür. Buna karşın, böylesi bir konumu sürdürebileceği çok küçük bir olasılıktır ve bu yüzden eğer o hiçbir gerçekle desteklenemeyen sözlerine dayanılarak kolayca serbest bırakılsa idi, bu gerçekten anlaşılmaz olurdu. Görülüyor ki, aslen güçlü bir insan olan bu kırkbeş yaşındaki adamın dayanıklı sinirleri, uzun yıllar tutuklu kalma ihtimalini kaldıramamıştır. Mahkemelerde verilen sözlü ifadelerin ya-

nısıra daha önce sözettiğimiz bu iki döküman (21 Ağustos 1924 tarihli ifade ve 13 Eylül tarihli makale) "Bir Teröristin Anıları"nın doğal ve mantıklı sonunu oluşturuyorlar. Biz, karakteristik durumu dolayısıyla "Anılar"ı daha genişletmeyi istiyoruz, çünkü bu aslen kökeni ve inançları dışında bu insanın anlayışının gerçek anahtarını veriyor, daha fazlası aslen ilk elden tarihi-politik bir döküman olarak kabul edilmek durumunda.*

Boris Savinkov'un Yazılı İfadesi

(21 Ağustos 1924'de verildi)

Bana yöneltilen soruları yanıtlamazdan önce, şunu söylemek zorudayım: Sosyal Devrimciler Partisi'nin Savaş Örgütünün eski bir üyesi, Yoldaş Yegor Sasanov ve İvan Kalyayev'in arkadaşı, Plehve ve Grandük Sergey Aleksandroviç'in öldürülmesi ve diğer pek çok terörist eylemde yer alan ben, Boris Savinkov, bütün ömrü boyunca yalnızca halk için, halk adına çalışan ben, şimdi işçi ve köylü hükümeti tarafından, elimde silahla Rus işçi ve köylülerine karşı koyduğum için yargılanacağım.

Bu nasıl olabilir?

Pek çok nedenden dolayı komünistlere karşı çıktım. Öncelikle belki onların görüşlerine göre kötü biriyim, ama bir sosyal devrimciyim, bu nedenle ulusal kongreyi savunmak benim görevimdi; ikinci olarak, erken sağlanan bir barışın Rusya için zararlı olacağına inanıyordum, üçüncüsü, bana, eğer biz demokratlar komünistlere karşı savaşmazsak, monarşistler iktidarı ele geçirebilir gibi geliyordu, dördüncü olarak, kim 1917'de, Rus işçi ve köylü kitlelerinin Rus Komünist Partisinin ardından yürüyeceğini söyleyebilirdi ki?.. Sonraki süreç bana tamamen haksız olduğumu gösterdi. Ulusal kongrenin yalnızca bir hiç olduğunu kanıtladı, ileriyi gören her hükümet Almanya ile barışı sağlardı; Komünistler monarşistleri tamamen yenilgiye uğrattular ve geriye dönüşü her yönüyle olanaksız kıldılar; ve son olarak,

* Almancaya Aktaranın Notu: "Anılar", Savinkov'un bütün yazım özelliklerine, örneğin sık sık kullanılan şimdiki zaman gibi, özenle uyularak, kelimesi kelimesine aktarılmıştır. Doğrusu, terör ve sosyal devrimcilerin yarı-programsal savaş sorunları üzerine var olan "felsefi" tartışmalarla ilgili olan bizim kitaba zarar vermeyeceğine inandığımız birkaç yer "Anılar"dan çıkarılmıştır. Ayrıca Moskova Genel Valisi Dubasov'a karşı başarısız olan suikast girişimini anlatan bölüm de kitaptan çıkarılmıştır.

asıl önemli olanı da budur, RKP, Rus işçi ve köylüleri, yani Rus halkı tarafından desteklendi. Beni silaha başvurmaya yönelten bütün nedenler ortadan kalktılar. Geriye yalnızca ideolojik ayrılıklar kaldı: Enternasyonalizm ya da ulusalcılık, proletarya diktatörlüğü, ya da özgürlük? Ama böylesi ayrılıklar uğruna kılıç kuşanılmaz ve düşman olunmaz...

Ne yazık ki gerçeği en erken savaş sürecinde anladım, daha önce değil. Komünistlere karşı savaşım bana çok şeyi gösterdi; her geçen gün hayal kırıklığı yaratıyor, her gün içimdeki yolumun doğruluğu inancını sarsıyor ve her geçen gün eğer Rus işçi ve köylülerinin çoğunluğu, komünistlerden yanaysa, bende de onların isteklerine uymak gerektiği görüşü kuvvetleniyordu. Ama ben bir devrimciyim. Ve bu, yalnızca terörist yöntemler de dahil olmak üzere bütün savaş yöntemlerini kabul etmek değil, aynı zamanda, ya ölüp gittiğim, ya da yanlışımdan emin olduğum son ana kadar savaşmak demek.

Ben bir suçlu değilim, bir savaş esiriyim. Savaştım ve yenildim. Bunu açıkça söyleyecek cesarete sahibim, benim var olan bütün araçlarla sürdürdüğüm inatçı ölüm-kalım savaşımının herhangi bir sonuç getirmediğini açıkça söyleyecek cesaretim var. Eğer böyleyse, Rus halkı bizden değil, RKP'den yanaydı. Ve bir kez daha söylüyorum; Rus halkı iyiyi ya da kötüyü isteyebilir, yanılabilir, ya da yanılmayabilir, ben, bir Rus olarak ona tabiyim. Beni istediğiniz gibi yönlendirin.

Don nasıldı? – entrikalar, aptalca bir mağrurluk, Alekseyev'in adamları ve Kornilov'un adamları, burjuvaziye bağlanan umutlar, aptalcasına durumu anlayamama, her demokratın suçlanması ve içten içe "Tanrı Çarı korusun!" Tabii ki ben "tepedekiler"den söz ediyorum...

Don'dan "balık baştan kokar" düşüncesiyle zehirlenmiş olarak ayrıldım. Ardından Yaroslavl geldi. Kahramanca, ama işe yaramaz bir şey. Ve... Fransızlar. O zaman ilk kez yabancıların bize nasıl baktığını farkettim... Ardından Kazan, sosyal devrimciler, büyük sözler, kararsızlıklar, ilgisizlikler, yeteneksizlikler ve korkaklıklar. Bir kez daha "balık baştan kokar". Sonra Paris, Kolçak'ın temsilciliği. Elbette yine aynı manzara. Aynı entrikalar, aynı ilgisizlikler, aynı ahmaklıklar, aynı boş sözler ve... Sibirya'dan asılsız haberler. Şüphe içindeydim. Bana hâlâ komünistler iktidarı gasp ettiler ve Rus halkı onlardan yana değilmiş gibi geliyordu. O zamanlar başarısızlıklarımızı "beyazlar"ın daha doğrusu "beyazların tepesindekiler"in yetersizliklerine bağlıyordum. Beni daha acı hayal kırıklıkları bekliyordu. Varşova'dan söz ediyorum. Bir tarafta Balaçoviç, diğer yanda

Glasenapp ve Peremikin, "muhterem efendileri" ve ışıltılı apoletler. Ek olarak bir de polonya erkanı. Burada hemen bu erkan hakkında birşeyler söylemek istiyorum. Beni ispiyonla suçlamak; gülünç bir şeydi. Ben bir ispiyoncu olabilir miyim? Ama ben büyük bir olayın en önündeydim ve bir tabana ihtiyacım vardı. Ama taban bütünüyle Genelkurmaya bağlıydı. Ayrıntıları bilmiyordum ve fiziksel olarak en başından sonuna kadar bütün olası şeylerle uğraştığım için onlarla birlikte olamazdım. Ben de sırtını yabancılara dayayan bütün Beyazların davrandığı gibi davrandım. Yabancıların desteği olmaksızın savaşa devam edemezdik.

Balaçoviç, Peremikin ve Genelkurmay, generallerin kavgaları, Vrangel'in entrikaları, hırsızlıklar, "beni ne ilgilendirir ki" şeklindeki memur zihniyeti vesaire, vesaire, ve bunlar artık yalnızca "tepede" değil tabii ki. Birkaç dürüst ve içten inanmış insan da bu bataklık içinde boğulup gittiler. Bunlar bence son derece çirkin şeylerdi. En azından bana güvenen herkesi hayal kırıklığına uğratmamak için asker olarak Balaçoviç'e katıldım ve savaşa gittim. Vicdanım huzura kavuşmuştu; sıradan bir insan olarak hisseme düşeni paylaşıyordum.

Ardından sınırı geçiş. Sınırı tekrar Polonya yönünde geçtikten sonra, beyazlar hareketinin bir bilançosunu çıkardım. Bu ağır bir bilançoydu. Ama yine de, komünistlerin iktidarı gasp ettiklerinden şüphe etmiyordum. Yalnızca başka bir yolun kullanılması gerektiğini düşündüm. Buradan hareketle "Yeşiller" ve "birlik", gerçek bir köylü hareketi girişimi gerçekleşti. "Girişim" diyorum, çünkü, bu gerçek bir hareket olarak adlandırılamaz. "Yeşil"leri Varşova'dan yönetemezdim. Yalnızca emirleri yazabilirdim. Ben de öyle yaptım. Yerine getirildiler mi? Hayır. Olayların çoğunluğunda disiplin yerine dizginlenememe, ideolojik mücadele yerine eşkiyalık, planlı eylemler yerine tek tek ve bu yüzden önemsiz eylemler vardı. Ortaya çıkana göre, sanki bir gözükara denizi ateşe vermek istiyordu. Ama bu noktada bile hâlâ, halkın neden bizden değil de, RKP'den yana olduğunu anlayamıyordum; ama bir devrimci olarak mücadeleyi burada terketmedim... "Beyazlar" bir trajedi, "yeşiller" bir trajedi. "Beyazlar" hayal kırıklığı, "yeşiller" yine hayal kırıklığı. Geriye ne kalıyor? Üçüncüsü, savaşı sürdürmenin son olanağı, yani yeraltı çalışmasına geri dönmek; ben de öyle yaptım. Varşova'da olduğum süre içinde olay yarı yola kadar geldi. Yalnızca yarı yola kadar ve zamanla giderek güçsüzleşen bir çizgi izledi. Öyle ki, 1923 yılında, önümde bütün boyutlarıyla korkunç bir soru duracak kadar güçsüzleşen bir çizgi. Ben yıllardan beri savaşıyordum. Tekrar tekrar darbe yedim.

Neden? Çünkü göçmenlik yıkılmaya yüz tutmuştu. Sosyal devrimciler hiç bir şey yapmıyorlardı ve Generaller hiç bir şey öğrenememişlerdi ve bir şey öğrenemeyeceklerdi de. Çünkü aramızda çok az inanmış ve bağlı insan olmasına karşın, pek çok boşboğaz, eşkiya ve eşkiyalığa eğilimli insan vardı. Çünkü ne paramız, ne de tabanımız vardı. Çünkü biz bir arada değildik. Çünkü bizim programımız eksikti. Ya da hepsinden daha önemlisi, Rus işçi ve köylüleri, yani Rus halkı komünistlerden yanaydı.

İlk kez "Evet, yenildim; Ruslar iktidarı gasp etmediler; onlar Rus halkının tanıdığı iktidarlar" dedim. Rus halkı iç savaşta, bize karşı savaşta onları destekledi. Ne yapmalı? Halka uymak gerek. Bu noktada oturdum ve "Siyat At"ı yazdım, bütün işleri bir tarafa bıraktım, köşeye çekildim ve bu savaşa son verdiğimi açıklamama ramak kalmıştı. Buna inanmanın güç olduğunu biliyorum, ama bu gerçekten böyleydi.

Savinkov'un ifadesi böyle bitiyordu. Bu durumda sonrasında "savaşı"na neden devam ettiğini anlamak gerçekten zor. Sahte bir pasaportla sınırı geçmişti ve elbetteki duruşmada neden gelmiş olduğu soruldu.

Bu soru tuhaf bir soru olarak görüldü ama Savinkov, parlak bir yanıt verdi buna, yine aklı başında gerçek bir devrimci için çok doğal olan şeylerle şaşkınlığa uğramış, sürekli yalpalayan ve kafası karışık bir küçükburjuva devrimcisinin yanıtı. Sözü geçen Balaçoviç'in eşkiyalar ordusundan bir olay anlattı. Bu olay aslında, beyaz ordu askeriyken bile kendini "devrimci" olarak adlandıran karşı devrimci Savinkov'un "beyaz hayal kırıklıklarını" tamamen açıklıyor. "Sonunda Balaçoviç'in bu son savaş meydanında, size karşı verdiğim savaşta, manen, ölümcül yaralar aldım. Moos'da, ormanın yakınlarında bir yerde bir Beyaz Rus köyüne gelişimi hatırlıyorum. Köylüler yanıma geldiler. Uzun yıllardan sonra ilk kez ülkemin topraklarındaydım. Şu soruyu sorduğumu hatırlıyorum: "Vrangel'in kim olduğunu biliyor musunuz?" Benim, bütün mültecilerin ve yabancıların Vrangel'e inandığımız gözönünde tutmalısınız. Orada saçları beyazlamış bir ihtiyarın durduğunu hatırlıyorum, bana baktı ve: "evet, elbette Vrangel'in kim olduğunu biliyorum" dedi. "Peki, onun hakkında ne düşünüyorsunuz?" Elini salladı ve "O bir boş kutu" diye yanıtladı. Ve o anda bütünüyle ve kesin olarak Vrangel'in yok olduğunu anladım. Bunun üzerine ona bir başka soru yönelttim: "Kerenski hakkında neler düşünüyorsunuz?" Yine elini salladı ve: "Boş bir çıngırak olduğunu" dedi. Kafamı duvara çarpınam, savaş meydanında onlarla birlikte yü-

rümüş olmam, Rus mermilerini sıkıyor olmam ve yine etrafımda Rus mermilerinin vızıldıyor olması beni böyle derin yaralamadı, ama köylülerle yaptığım bu konuşma beni kesinlikle derinden yaraladı.

Bu kısa anlatıda aslında Savinkov'un bütün karakteri var.

Ve şimdi son makalesi:

Sovyet İktidarını Neden Tanıdım?

Sovyet iktidarını neden tanıdım?... Biri benim bu tanıyışımı "iki yüzlülükle", diğeri "maceraperestlikle", bir üçüncüsü hayatımı kurtarma arzusuyla açıklıyor. Bu görüşler bana çok uzak. Gerçekse şöyle:

Ekim 1917'den beri Bolşeviklere karşı savaştım. Pulkovo'daki ilk savaşta da, Mosiri'deki son savaşta da yer aldım. Beyazlar hareketi gibi yeşillerde de yer aldım. Yeraltı çalışmalarıyla ilgilendim ve suikastler hazırladım. Bütün savaş yöntemlerini deneyip bitirdikten sonra yenildiğimi anladım. Ama yenilgiyi söylemek, Sovyet rejimini tanımak anlamını taşımıyor. Ben tanıdım. Bunun nedenleri nelerdi?

Ekim devriminden sonra pek çok kişi, Bolşeviklere karşı savaşmanın her Rusun görevi olduğuna inanıyordu. Neden? Çünkü Bolşevikler ulusal kongreyi dağıtmışlardı; çünkü barış kararı almışlardı; çünkü geçici hükümeti dağıtarak, monarşistlerin yolunu düzlemişlerdi, çünkü idamlar, cinayetler ve "soyguncuların soyulmasıyla" görülmedik bir zulüm sergilemişlerdi. Beyazların cephesindeyse dürüstlük, Rusya'ya bağlılık, düzen ve yasalara uygunluk; kızıl ihanetle yaşanan ölüm, kandırılma ve en basit insan haklarının hiçe sayılması vardı. O zamanlar böyle düşünüyordum.

Şimdi kim ulusal kongreye inanıyor? Kim Bolşevikler tarafından imzalanan barışı yargılıyor? Kim, Ekim devriminin Çarın yolunu açtığına inanıyor? Kim yalnızca Bolşeviklerin değil, aksine bizim kurşuna dizdiğimizi, öldürdüğümüzü ve soyduğumuzu bilmiyor? Son olarak kim artık, bizim "beyaz elbiseli şövalyeler" olmadığımızı, Bolşevikleri suçladığımız şeylerde aslında bizim suçlu olduğumuzu bilmiyor. Bu tür konuşmalar kanıt gerektirmiyor. Ve eğer olaylar bu iki taraflı şeyler çerçevesinde gelişseydi, elbette çoktan silahlarımızı bırakır ve Sovyet hükümetini tanırdık. Ama biz Rusuz. Rusya'yı yani Rus halkını seviyorduk. Öyleyse bu halk kimden yana diye sorduk. Bolşevikler iktidarı gaspetmediler mi? Anayurdu bir felakete sürüklemiyorlar mı? Rusya'yı komünist Enternasyonal'in kurbanı haline getirmiyorlar mı? Ve Şubat Devriminin fethettiği özgürlük nerede?..

Ben komünist değilim, ama hakim sınıfların bir temsilcisi de değilim. Ben yalnızca Rusya'yı düşünüyorum. Çarlık yönetiminde Rusya

güçlüydü ve Avrupa'nın jandarması olmuştu. Sovyet iktidarı güçlendi ve eski Rus İmparatorluğunu oluşturan halkları, eşit haklara sahip oldukları bir birlikte topladı. Sovyetlerin güçlenmesi ve refahı için uğraşıyorlar. Bana göre bunu Komünist Enternasyonal adına yapıyorlar. Bu Rusya'nın buna kurban edilmesi mi demek? Hayır, bu şu anda Rusya'nın dünün jandarması olan milyonlarca Rus insanıyla, yarın halkların kurtarıcısı olacağı demek. Rusya'nın yeniden inşası benim için yeterli. Ama bana özgürlük olmaksızın yeniden inşanın nasıl mümkün olabileceği sorulacak. Buna yanıtım şudur: Eğer beyazlar yenseydiler, diktatör olmayacak mıydı? İşçi sınıfının diktatörlüğünü her zaman, hiç bir ders almamış olan generallerin diktatörlüğüne tercih ederim... İnsanın yenildiğini söylemesinin Sovyet iktidarını tanımak anlamına gelmediğini söyledim. Eğer yalnızca ben yenilseydim, eğer yalnızca "Anayurdu ve Özgürlüğü Savunma Birliği" dağılmış olsaydı, kişisel olarak benim savaş konusunda yetkin olamadığım sonucunu söylemek zorunda olurdum. Ama biz hepimiz Sovyet iktidarına karşı yenildik, beyazlar ve yeşiller, partisizler ve sosyal devrimciler, kadetler ve menşevikler yenildiler, Moskova'da olduğu gibi, Beyaz Rusya'da, Ukrayna'da Sibirya'da ve Kaukasus'da da yenildiler. Meydan savaşlarında, yeraltı çalışmalarında, gizlice düzenlenen suikastlerde ve açık ayaklanmalarda da yenildiler. Zorlandığı göçmenlik nedeniyle yalnızca fiziki olarak değil, daha düne kadar kesinkes gerçek olarak kabul ettikleri şeylerden şüpheye düşerek psikolojik olarak da yenildiler. Ama birimizin önünde duran soru şu: Talihsizliğimizin ve yenilgimizin nedenleri nelerdir? Destekçiler mi? Ama Kızılların da destekçileri vardı? Haksızlıklar, soygunlar ve cinayetler mi? Ama kızıllarda da başlangıçta soygun ve cinayetler vardı. Yeteneksizlik ya da aptallık mı? Ama bunlar farklılıkları bir potada eriten tanrılar değiller. Bizim tarafımızda askeri insanların "zenginliği", alimlerin, örgütlülüğün ve diplomasinin "zenginliği" vardı. En azından biz bunu samimiyetle düşünüyorduk. Ama işçi sınıfından gelen kızıl komutanlar ordunun stratejisini yerle bir ettiler. Ama RKP üyesi köylüler gelişmelerin anlamını ünlü, emektar profesörlerden çok daha iyi kavradılar. Ama bildiğimiz parti çalışanları, işçilerle gerçek halkın dostlarından daha yakın ilişkiler kurdular. Ama Sovyet diplomatları, pek çok deneyimlere sahip Rus konsoloslarından daha güçlü ve disiplinli olduklarını gösterdiler. Yedi yıl geçti. Biz paramparça olduk. Biz yaşayan ölüleriz. Ama Sovyet iktidarı her saat daha da güçleniyor...

Çar yönetimi altında idam edilmeyi beklerken sakindim. Ya-

pabildiğim kadarıyla halka hizmet ettiğimi biliyordum; biliyordum ki halk Çara karşı benden yana.

Şimdi kaçınılmaz bir şekilde kurşuna dizilmeyi beklerken, bir yıl önce yurtdışında olduğu gibi, bu şüpheler beni rahatsız ediyorlar: Rus işçi ve köylüleri ya beni anlamazlarsa? Ya ben onlar için bir düşman, Rusya'nın bir düşmanı olursam? Ve eğer, ben Kızıllara karşı savaştığım sürece -kime karşı?- istemeksizin olsa da kendi halkıma karşı bir suç savaşı yürüttüysem? Bu düşüncelerle ölmek çok zor...

Bu düşüncelerle yaşamak da çok zor...

Bunların pekçoğu benim için daha yurtdışındayken açıktı. Ama asıl burada, Rusya'da kendi gözlerimle görüp emin olduktan sonra, savaşılamayacağını ve savaşılmaması gerektiğini ve yanıldığımı anladım. Yalnız olmadığımı biliyorum. İçtenlikle Sovyet iktidarını tanıyan yalnız ben değilim. Ama ben bunu yüksek sesle söyledim, diğerleri susuyorlar. Onları bu suskunluklarını bozmaya davet ediyorum. Yapılan hata büyüktü ama iradi değildi. Değildi, çünkü Rusya'da, bütün Avrupa'da, büyük bir fırtına esiyor. Bir yıl, iki yıl, ya da on yıl geçecek ve "yaşayan bir ruh"u koruyanlar, mutlaka açılan bu yolda ilerleyecekler. Bu yoldan gidecekler ve Rus halkına haklılıklarını tanıdıklarını gösterecekler. Ve "Rusya'yı seviyoruz ve bu yüzden Sovyet iktidarını tanıyoruz" diyecekler.

Eylül 1924
Cezaevinden
Boris Savinkov

Bundan birkaç gün sonra Savinkov, kendini cezaevinin havalandırmasından aşağıya attı ve anında öldü.

Rus işçi ve köylüleri için o tamamen önemsizdi; o gerçek sosyalizmle hiç bir ilgisi bulunmayan özünde işçi düşmanı olan küçükburjuva ütopik sosyalizminin bir temsilcisiydi.

ARGUNOV, Andrey Aleksandroviç: (1867-1939) Narodnik. Sosyal Devrimciler Partisi'nin kurucu üyelerinden. Aristokrat kökenli. 80'li yıllardan 1917'ye kadar devrimci mücadelede aktif bir rol oynadı. Birinci Dünya Savaşı'nda ve 1917'de SDP'nin sağ kanat temsilcisi ve Ekim Devrimi muhalifi. 1918'de Prag'a göç etti.

ANDREYEV, Leonid Nikolayeviç: (1871-1919) Yazar. Diğerlerinin yanısıra "Yedi Asılmışların Öyküsü" ve "İnsanın Yaşamı"nın yazarı.

ANNENSKİ, Nikolay Fedoroviç: (1843-1912) İstatistikçi ve gazeteci. Bir memur ailesinin çocuğu. 90'lı yıllarda Liberal Narodniçestvoların temsilcisi sayıldı. 1906'da V. A. Myakotiri ve A. V. Peşeçonov'la birlikte Halkçı Sosyalist Partiyi kurdu. 70'li yıllardan sonra pek çok kez tutuklandı ve sürgüne gönderildi. Otecestvennye Zapiski (Anayurt Notları) Russko Bogatstvo (Rus Zenginliği) Delo vb'nde çalıştı.

ASEF, Yevgeni Filipoviç: (1869-1918) Devrimci. Polis ajanı. Parti adı Valentin Kuzıniç. Asıl adı Yevno Fiseleviç A. Yoksul bir zanaatkar yahudinin oğlu. Mühendislik bilimleri öğrenimi yaptı. 1893'den sonra gizli polis teşkilatının bir ajanı. Sosyal Devrimciler Partisi'nin kurucularından. 1903'de Savaş Örgütünün sorumlusu. İçişleri Bakanı Plehve, Grandük Sergey Aleksandroviç ve diğer suikastleri hazırladı. 1908'de ajanlığı ortaya çıktı. Sosyal Devrimciler Partisi'nin Merkez Komitesi tarafından ölüme mahkum edildi, kaçabildi ve işadamı olarak Berlin'e yerleşti.

BACH, Aleksey Nikolayeviç: (1857-1946) Fen bilimcisi ve devrimci. Yoksul bir yahudi ailesinden geliyor. 1885'den sonra Narodnoya Volya'nın yurtdışındaki bir elemanı. Teröre karşı olmasıyla SDP'ye ancak 1905'te katıldı. 1917'de Rusya'ya geri döndü. 1918'de SDP'yle ilişkisi koptu. Sovyetler Birliğinin önde gelen kimyacılarından. 1945'de "Sosyalist Çalışma Kahramanı"

BAKAİ, Mihail Efimoviç: Okrana'nın özel görevlisi. Okrana çalışmaları konusunda olduğu gibi, Asef'in açığa çıkarılmasında da devrimcilere bilgi verdi.

BALMAŞEV, Stefan Valerianoviç: (1882-1902) Devrimci. Terörist. Kiev Üniversitesi öğrencisi. SDP ve Savaş Örgütü üyesi. 1902'de İçişleri Bakanı Sipyagin'i kurşunladı ve bu nedenle ölüme mahkum edilerek Schlüselburg'da asıldı.

BALMONT, Konstantin Dmitrieviç: (1867-1942) Rus Sembolist şairlerinden.

BENEVSKAYA, Maria Arkadevna: (1882-1942) Devrimci. Subay kızı. SDP ve Savaş Örgütü üyesi. 1906'da bomba hazırlarken yaralandı. Dubasov'a suikast hazırlığı nedeniyle mahkeme jürisi tarafından on yıl kürek cezasıyla Sibirya'ya sürgün edildi.

BLOK, Aleksander Aleksandroviç: (1880-1921) Rus sembolist şairlerinden.

BOGDANOVİÇ, N. M.: Ufa Valisi. E. O. Dulebov tarafından 1903'de öldürüldü.

BOGOLYEPOV, Nikolay Pavloviç: 1898'den sonra halkın denetimi göreviyle bakan. Politik kovuşturma ve öğrencilerin denetlenmesi sistemini yürütüyordu. 1901 yılında Sosyal Devrimci Karpoviç tarafından öldürüldü.

BREŞKO-BREŞKOVSKAYA, Yekaterina Konstantinovna: (1844-1934) Subay kızı. 1874'de "Halka Gidiş"de yer aldı. 1903'de Mahkemece Sibirya'ya sürgüne gönderildi. SDP'nin kurucu üyelerinden. 1910'da ömürboyu sürgüne mahkum edildi. SDP'nin sağ kanadındandı. 1918'de "Kurucu Meclis Üyeleri Komitesi"nde yer aldı. 1919'da Paris'e, daha sonra ABD'ye sürgüne gitti. "Devrimin büyükannesi" olarak adlandırıldı.

BRİLLİANT, Dora Vladimirovna: (1879-1907) Ticaretle uğraşan bir yahudi ailesinden geliyor. SDP ve Savaş Örgütü üyesi. Plehve ve Grandük Sergey Aleksandroviç suikastlerine katıldı. (1904, 1905). 1905'de tutuklandı ve hapis cezasına mahkum edildi. Mahkumiyeti sırasında psikolojik olarak hastalandı.

BRYUSOV, Valeri Yakovleviç: (1873-1927) Şair ve Rus Sembolizminin teorisyeni.

BULİGİN, Aleksander Grigoreviç: İçişleri Bakanı. Buligin Duması olarak adlandırılan I. Duma'nın taslağını hazırlamıştı.

BURÇEV, Vladimir Luoviç: (1862-1942) Gazete yazarı. Nadorovolzen. Önce Sosyal Devrimcilere, sonra Kadetlere yakın. Okrana ajanlarının ortaya çıkarılmasında kendini gösterdi. (Asef ve diğerleri) Biloye gazetesinin kurucusu. (1901) SDP'ye resmi olarak hiç bir zaman katılmadı. Popülist hareketteki arşivci ve tarihçi olarak önem taşıyor.

ÇAYKOVSKİ, Nikolay Vasileviç: (1850-1926) Narodnik. Aristokrat bir aileden geliyor. Petersburg'daki "Çaykovski" çevresinin lideri. (1873'de yasaklandı). Londra'ya kaçtı. 1891'de "Özgür Rus Basını Fon"unun, 1900'de Paris'te "Tarım Sosyalistleri Birliği"nin kurucu üyesiydi. SDP'ye hiç bir zaman katılmadı. 1905'de Rusya'ya döndü ve tutuklandı.

ÇARNOLUSKİ, Vladimir İvanoviç: (1865-1941) Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliğinde halk eğitimi teorisyeni. Halkçı Sosyalist Partisinin Merkez Komitesi üyesi.

ÇERNOV, Viktor Mihayloviç: (1873-1952) Sosyal devrimcilerin teorisyeni ve lideri. Soyluluğa yükselmiş bir aileden geliyor. 80'li yıllarda özgün popülist çevreye döndü, ilk köylü birliğini kurdu. Ruskoe Bogatstvo gazetesinde makaleler yazdı. 1900'da Paris'te "Tarım Sosyalistleri Birliği"nin ve 1901/2'de ilk dönem teorisyeni olduğu SDP'nin kurucularındandı. Asef'in ajanlığının açığa çıkarılmasından sonra politik faaliyetlerden çekilerek, kendini teorik sorunlara adadı. Birinci Dünya Savaşında Enternasyonalistlerin yanındaydı. 1917'de parti merkezinin sol kanat lideriydi. Mayıs-Ağustos 1917'de geçici hükümetin Tarım Bakanıydı. 1918 Ocak'ında kurucu Meclisin, 1918 yazında Ufa'daki "Kurucu Meclis Üyeleri Komitesi"nin başkanıydı, buna rağmen beyazlarla

yakın bir ortak çalışmayı reddetti. 1920'de Prag'a, 1945'den sonraysa ABD'ne göç etti.

ÇİLKOV, Dimitri Aleksandroviç: (Dük) (1858-1914) Subay. Tolstoycu ve bu nedenle sürgün edilmiş. 1898'de Paris'e göç etti. 1900'de Paris'te "Tarım Sosyalistleri Birliği" ve ardından 1902'de SDP üyesi. Yazılarında terörü savundu. Daha sonra devrimci düşünceden vazgeçerek, ortodoks inançlara döndü. 1914'de Birinci Dünya Savaşı'nın hemen başlarında, savaş gönüllüsü olarak öldü.

ÇUNİN, G. P.: Amiral. Karadeniz Filosunun komutanı. 1906'ta Sivastopol'da öldürüldü.

DEGAYEV, Sergey Petroviç: (1854-1921) Devrimci ve provokatör. Moskovalı orta sınıftan bir aileden geliyor. Narodnaya Volya üyesi. 1882'de daha sonra da kendisi için çalıştığı Petersburg Polis Şefi tarafından ajan olarak angaje edildi. Ajanlığını yoldaşlarına itiraf ettikten sonra, eski şefini öldürerek yurtdışına kaçtı.

DUBASOV, Fedor Vasiliyeviç: Moskova Genel Valisi, 1905'de Moskova ayaklanmasını bastırma faaliyetini yönetti. 1906'da Savaş Örgütünün düzenlediği (Vronovski) bir suikastte yaralandı.

DULEBOV, Yegor Olimpiyeviç: (1883 ya da 84-1908) Bir köylü ailesinden geliyor. Ufa Demiryolları İşletmesinde tesviyeci. 1901'de devrimci işçi çevrelerine girdi. 1903'de Ufa Valisi Bogdanoviç'i öldürdü. Daha sonra illegal çalıştı. İçişleri Bakanı Plehve'ye düzenlenen suikaste katıldı. 1905'de tutuklandı, tutukluluk süresinde psikolojik olarak rahatsızlandı ve 1908'de öldü.

DURNOVO, Peter Nikolayeviç: 1905 sonrası İçişleri Bakanı.

ELİSABETH, Elizabeta Fedorovna: Hessen-Darmstadt prensesi olarak doğdu. Grandük Sergey Aleksandroviç'in karısı.

FİGNER, Vera Nikolayevna: (1852-1942) Soylu kökenli bir devrimci. 1876'da "halka gitti" Narodnaya Volya yürütme komitesi üyesi. II. Aleksander'a karşı suikast hazırladı. 1883'de çoğunluğunu Schlüselburg'da hücrede geçirdiği 20 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1907-17 sürgündeydi. 1908'deki Asef olayından sonra ayrıldığı SDP'ye üyeydi. 1917'de Rusya'ya geri döndü.

GAPON, Georgi Apolonoviç: (1870-1906) Papaz. Okrana ajanı. 9 Ocak 1905'deki Kanlı Pazarda, Kışlık Saraya yapılan yürüyüşte kendi kurduğu Petersburglu Rus İşçileri Birliğini yönetiyordu. 1906'da ajanlığı ortaya çıktı ve P. M. Rutenberg tarafından öldürüldü.

GERASİMOV, Aleksander Vasileviç: (1905-1909) Petersburg Güvenlik Polisi şefi. 1906'dan sonra devrimci partilerle mücadele onda merkezileştirildi. Y. F. Asef'in şefi.

GERSELMAN, Sergey Konstantinoviç: (1906-1909) Moskova Genel Valisi.

Özellikle devrimci hareketlere karşı sert davranan askeri mahkemelerin başında bulunuyordu.

GERŞUNİ, Grigori Andreyeviç (1870-1908) Devrimci. SDP'nin kurucusu. Bir yahudi ailesinden geliyor. 1898'de Minsk'de ilerideki "Rusya'nın Özgürlüğü İçin İşçi Partisi"nin çekirdeğini oluşturan politik çevreyi kurdu. Onun insiyatifiyle Rus ve yurtdışı organizasyonları SDP'ye bağlandı. 1902'de savaş örgütünü kurdu. Sipyagin'e suikast hazırladı. 1903'de tutuklandı, ölüm cezasına mahkum edildi ve ömürboyu kürek cezasıyla Sibirya'ya gönderildi. Kaçtı. 1908'de Zürih'te öldü. Sosyal devrimcilerin en önemli potansiyellerinden biri.

GOC, Abraham Rafailoviç,*(1882-1940?) Sosyal devrimci. Ticaretle uğraşan zengin bir yahudi ailesinin çocuğu. 1901'den beri Kuzey Birliği ve SDP'nin Cenevre'deki sürgün yönetimiyle ilişkide 1906'da Savaş Örgütüne girdi. İçişleri Bakanı Dornovo'ya karşı düzenlenen suikastin hazırlıklarında yer aldı. 1917'de Petersburg Sovyetindeki sosyal devrimci fraksiyonun yönetiminde, daha sonra bütün Rus işçi ve asker sovyetinin yönetiminde yer aldı. Partinin sağ kanat temsilcisi olarak kabul ediliyordu. Ekim Devriminden sonra antibolşevik ayaklanma örgütlenmesine katıldı. 1922'de SDP'ye karşı açılan davada mahkum edildi. Serbest bırakılmasından sonra 1927-40 döneminde Simbrisk'de vilayet yönetiminde çalışmış olabileceği gibi, başka bir bilgiye göre 1937'de Alma Ata'da kurşuna dizilmiş olabilir.

GOC, Mihail Rafailoviç, (1866-1906) Devrimci. Abraham Rafailoviç Goc'un kardeşi. 1884'de Narodnaya Volya'ya girdi. 1885'de Moskova Komitesi üyesiydi. Tutukluluk ve sürgünden sonra 1900'de I. A. Rubanoviç ve N. S. Rusanov'la Vestnik Russkoy Revaljucii'yi çıkardığı Paris'e yerleşti. 1901/2'de, 1902'den sonra V. M. Çernov'la birlikte Cenevre'de merkezi yayın organı Revoljucionnaya Rossija'yı yönettiği SDP'nin kurucularından oldu. Hasta olmasına karşın sosyal devrimcilerin yurtdışı grubunun organizasyondaki esas unsuru oldu.

KALYAYEV, İvan Platonoviç: (1877-1905) Devrimci. Varşovalı Rus-Polon kökenli, küçük burjuva bir ailenin çocuğu. SDP'nin Savaş Örgütü üyesi. 1904 Haziranında İçişleri Bakanı Plehve'ye karşı düzenlenen suikaste katıldı. Şubat 1905'de Moskova Genel Valisi Grandük Sergey Aleksandroviç'i öldürdü. 1905 Mayıs'ında asılarak idam edildi.

KARPOVİÇ, Peter Vladimiroviç (1874-1917) Devrimci, SDP üyesi. Karpoviç 1901'de Bakan Bogolyepov'a karşı düzenlendiği suikastle bir suikastler dalgası başlattı. Tutukluluk, ardından kaçtığı bir kürek cezası. 1908'de II. Nikola'ya karşı bir suikast hazırlığı nedeniyle Asef'le yakın bir çalışma yürüttü. Asef'ın ihanetinin açığa çıkarılmasından sonra SDP'den ayrıldı.

KRAET, P. P. (1870-1907) Sosyal devrimci. Kaluga'daki saray danışmanlarından birinin oğlu. Narodovolzen, 1890'ların sonlarında Penza'daki sosyal devrimci gruplardan birini yönetiyordu. SDP örgütünün kuruluşunda

önemli bir katkısı vardı. 1902'de tutuklandı. 1905'den sonra illegal çalışmalarla ilgilendi.

KROPOTKİN, Peter Alekseyeviç: (1842-1921) Subay, coğrafyacı, anarşist. Eski bir aristokrat aileden geliyor. Çaykovski çevresinin önde gelen üyelerinden biri. 1874'de tutuklandı, 1876'da yurtdışına kaçtı. (İsviçre, Fransa, İngiltere) 1917'de Rusya'ya geri döndü. Federalist anarşizmin en önemli temsilcisi sayılmakta.

KUDRYAVÇEV, A. P.: Diğer adıyla "Amiral" Aralık 1912'de Petersburg yüzbaşısı Launitz'e karşı bir suikaste girişti ve ardından kendini öldürdü.

KULİKOVSKİ, Peter Aleksandroviç: Petersburg öğretmen akademisi eski öğrencisi. Sosyal devrimci. Bakü Komitesi üyesi. Moskova'da tutuklandı, nezarethaneden kaçtı. 1905'de Moskova yüzbaşısı Kont Suvalov'u kurşunlamaktan olayı ölüme mahkum edildi, ama cezası ömür boyu hapis cezasına çevrildi.

LAUNİTZ, Vladimir Fedoroviç von der: Petersburg yüzbaşısı. 1907'de A. P. Kudryavçev tarafından öldürüldü.

LAVROV, Peter Lavroviç: (1823-1900) Filozof ve sosyolog, sosyal devrimci Narodniçestvo'nun teorisyeni. Soylu bir aileden geliyor. Subay. Özgür düşüncelerinden dolayı sürgüne gönderildi ve yurtdışına kaçtı. 1873-76'da Zürih'te çıkan Vpered dergisinin ve "Tarihi Mektuplar"ın yazarı.

LEONTYEVA, Tatyana Aleksandrovna: Yakut Valisinin kızı. SDP ve Savaş Örgütü üyesi. 1905'de tutuklandı ve hapis cezasına çarptırıldı. Sinirsel bozukluk nedeniyle kısa sürede Peter-Paul kalesinden serbest bırakıldı ve sosyal devrimci marksistlere katıldığı yurtdışına çıktı. 1906'da İnterlaken'de eski İçişleri Bakanı Durnovo sandığı Fransız Müller'i vurdu. Dört yıl hapis cezasına çarptırıldı.

LOPUCHİN, A. A.: 1905'e kadar İçişleri Bakanlığına bağlı Polis Teşkilatının ve Asef'in şefi. Ratşovski tarafından yerinden edildi. 1907'de SDP'nin Merkez Komitesine Asef'in durumunu açığa çıkaran bir mektup yazdı. Asef'in açığa çıkarılmasında en önemli tanık, bu yüzden Başbakan Stolipin tarafından kendisine karşı dava açıldı.

LOURIE, Rachel Vladimiroviç. (1884-1908) Devrimci. Zengin bir yahudi ailesinin çocuğu. Önceleri Yahudi Birliği üyesi. 1904'de SDP'ye girdi ve savaş örgütüne katıldı. 1 Ocak 1908'de Paris'te intihar etti.

MATYUŞENKO, Afanasiyev Nikoloyeviç. (1879-1907) Denizci, Potemkin Zırhlısındaki isyanın önderlerinden. 1907'de Nikolayev'de bombayla yakalandı, askeri mahkemede yargılanarak asıldı.

MİHAYLOVSKİ, Nikolay Kostantinoviç: (1842-1904) Yazar, sosyolog ve Narodniçestvo'nun önderi ve teorisyeni. 1868-1884'de Otecestvennye Za-

piski'yi çıkardı. Proudhon ve Comte'un etkisi altında "Moral Sosyalizm"e katıldı ve Marksizmle savaştı. Sosyolojide subjektif yöntemi kullandı.

MİN, Georgi Aleksandroviç: Semenov hassa alayının komutanı, Moskova'da Aralık ayaklanmasını bastıran birliklerin komutanı. Bu nedenle tümgeneraliğe yükseltilerek ödüllendirildi. 1906'da Z. Konopyanikova tarafından öldürüldü.

MYAKOTİN, V A.: Popülist yazar. Russkoe Bogatstvo'yla Mihaylovski çevresindendi. Daha sonra 1905'deki program tartışmalarında Çernov'a sorular yönelten SDP'nin sağ kanadındandı. (Tarım programı ve Partinin legalliği sorunu) SDP'den ayrıldıktan sonra Peşeçonov ve Annenski ile birlikte Halkçı Sosyalist Partiyi kurdu.

MURAVYEV, Nikolay Valerianoviç: 1894'den 1905'e kadar Rus Adalet Bakanı.

NİKİTENKO, Boris Nikolayeviç: (1885-1907) Sosyal devrimci. Savaş Örgütü üyesi. 1907'de Çar II. Nikola'ya karşı suikast hazırlama nedeniyle tutuklandı ve asılarak idam edildi.

PAHLEN, Konstantin von der: (1868-78) Dönemi Rus Adalet Bakanı, Vera Zasuliç'e karşı açılan davayı yeminli bir mahkemeye havale etmesi nedeniyle görevden alındı.

PEŞEÇONOV, Aleksey Vasileviç: (1867-1933) Yazar, istatistikçi, Halkçı Sosyalist Parti lideri. Bir köy papazının oğlu. Russkoe Bogatstvo'yu çıkaranlardan. 90'lı yıllara kadar pek çok kez liberal popülist bir parti kurma girişimi oldu. SDP'nin legal yayın organı Syn Oteçestva'nın yayıncısı. Ekim devrimi karşıtı, içsavaşta beyazlardan yana. 1922'de Riga'ya yerleşti.

PLEHANOV, Georgi Valentinoviç: (1856-1918) Devrimci, tarihçi ve teorisyen, "Rus Marksizminin Babası" Pek soylu olmayan bir aileden. Askeri kariyeri var. 1877'de Zemlya i Volya'nın, daha sonraysa Çerni Predel'in önder kadrolarından. 1880'de mülteci. Rus Sosyal Demokrat Partisinin çekirdeği olan "Emeğin Kurtuluşu Birliği"nin kurucusu. İnançlı bir Marksist olarak Narodniklerin tarımla ilgili görüşleriyle mücadele etti. 1889'da II. Enternasyonal delegesiydi; 1904'e kadar onun yürütme komitesinde yer aldı. Bolşevik ve Menşevik bölünmesine yol açan 1903'deki Parti kongresinde önce Lenin'den, sonra Menşeviklerden yana oldu. 1917'deki Ekim Devriminden sonra Rusya'ya döndü, Lenin'in Nisan Tezlerine ve bolşevik devrim teorisine muhalifti. 1918'de Finlandiya'ya çekildi.

PLEHVE, Vyaçeslav Konstantinoviç: 1902'den sonra İçişleri Bakanı, en sert polisiye önlemlerle devrimcilerle savaştı, ama aynı zamanda liberalizasyon çabaları oldu. Sosyal devrimcilerin bombalı suikasti sonucu öldürüldü.

POKOTİLOV, Aleksey Dmitriyeviç: (? 1904) 1903'de Asef tarafından Savaş Örgütüne katıldı. 1904'de İçişleri Bakanı Plehve'ye karşı düzenlenen bir suikast için bomba hazırlarken öldü.

RATŞOVSKİ, Peter İvanoviç: A. A. Lopuchin'den sonra politik istihbarat bölümü yani İçişleri Bakanlığına bağlı polis teşkilatının yöneticisi. Gapon'un şefi.

RUTHENBERG, Peter Moiseyeviç: (1878-1942) Mühendis, devrimci, SDP'nin ileri gelenlerinden. Ticaretle uğraşan bir yahudi ailesinden geliyor. Önce Gapon'un arkadaşı, sonra 1906'da onun öldürülmesinin örgütleyicisi. Daha sonra SDP'den ayrıldı ve İtalya'da yaşadı, ama 1917'den sonra geri döndü ve siyonist bir örgütün kuruluşunda yer aldı. 1919'da Fransız müdahale birlikleriyle birlikte Odesa'da çalıştı. Filistin'e yerleşti.

SASONOV, Yegor Sergeyeviç: (1879-1910) Devrimci. Terörist. Narodovolzen. 1902'de SDP'ye üye oldu. 1903'de Doğu Sibirya'ya sürgüne gönderildi, ama yurtdışına kaçtı. Savaş Örgütüne üye oldu. 1904'de İçişleri Bakanı Plehve'ye suikast düzenledi. (L. V. Sikorski ile birlikte). Ömür boyu kürek cezasıyla Sibirya'ya gönderildi. 1910'da fiziki cezalandırmaları protesto için diğer mahkumlarla birlikte intihar etti.

SERGEY ALEKSANDROVİÇ: Grandük, Moskova Genel Valisi. Çodinka Meydanındaki felaketin sorumlularından biri. 4. 2. 1905'de I. P. Kalyayev tarafından öldürüldü.

SEVASTYANOVA, Aleksandra: Sosyal devrimci, Savaş Örgütü üyesi. 1907 Kasım'ında Moskova Gene Valisi Gerselmann'a karşı düzenlenen suikaste katıldı ve askeri mahkeme tarafından ölüme mahkum edilerek asıldı.

SİKORSKİ, Leyba Vulfoviç: Bialistoklu bir deri işçisi. 1904'de Savaş Örgütüne girdi ve İçişleri Bakanı Plehve'ye düzenlenen suikaste katıldı. Tutuklandı, daha sonra kürek cezasına mahkum edildi.

SİLBERBERG, Lev İvanoviç: (1880-1907) Matematikçi, devrimci. SDP ve Savaş Örgütü üyesi, 1906'da yeni bir hücre kurarak Stolipin ve Grandük Nikola Nikolayeviç'e suikastler hazırladı. bunlardan önce de Petersburg yüzbaşısı Launitz'i öldürdü. Asefin ihaneti nedeniyle tutuklandı, Petersburg askeri mahkemesince ölüme mahkum edildi ve 1907'de Vladimir Stiftar adıyla asıldı.

SİPYAGİN, Dimitri Sergeyeviç: 1899'dan sonra İçişleri Bakanı ve Jandarma şefi. 1902'de sosyal devrimci S. V Balmaşev tarafından öldürüldü.

ŞİŞKO, L. E.: (1852-1910) Soylu bir aileden geliyor. Çaykovski çevresi üyesi. 1874'de "Halka Gidiş"de yer aldı. 193'ler duruşmasında 9 yıl kürek cezasına mahkum edildi. Fransa'ya iltica etti. 1891'de "Özgür Rus Basını Birliği" ve 1900'de "Köy Sosyalist Birliği"nin kurucularından. Anca 1904'de SDP'ye katıldı, ama baştan itibaren yönetimden sayıldı ve itibarlı "ihtiyar"lardan biriydi.

ŞKOLNİK, Maria Markovna: (Manya) (1882-1955) Devrimci. 90'lı yılların sonlarında yahudi birliğine katıldı, 1901'de SDP üyesi oldu. 1902'de sürgüne

gönderildi, İsviçre'ye kaçtı. 1905'de Rusya'ya geri döndü, Savaş Örgütü üyesi oldu. Vali Çernigov'a suikast girişimiyle tutuklandı ve kürek cezasına mahkum oldu. 1911'de ABD'ne kaçtı. Ekim Devriminden sonra Sovyetler Birliği'ne döndü.

SLETOV, Stefan N.: (1876-1915) Toprak sahibi köklü bir aileden geliyor. Öğrencilerin muhalif eylemlerine katıldı. Çernov'la birlikte ilk köylü kardeşliğini örgütledi. Terör karşıtıydı, Asef tarafından Okrana'ya ispiyonlandı. Moskova'daki Aralık ayaklanmasına katıldı. Tutuklandı ve 1907'de kaçtı. II. Enternasyonal bürosunda I. A. Rubanoviç'in temsilcisi. SDP'nin Paris sürgünündekiler arasında faaliyetler örgütledi. 1914'de "Anayurt Savunucuları" partisinden yana oldu ve 1915'de Fransız savaş gönüllüsü olarak öldü.

SOKOLOV, Mihail: (? 1906) 1905'deki Moskova ayaklanmasının önderlerinden biri. 1906'da bir süre Savaş Örgütü üyesi, ama, daha sonra Maksimalistlere katıldı. 1906 Ağustos'unda Başbakan Stolipin'in yazlık evine bir suikast düzenledi. Askeri mahkemece ölüme mahkum edildi ve asıldı.

STOLİPİN, Peter Arkadeviç: 1906 Nisan'ında İçişleri Bakanı ve 1906 Haziran'ında Witte'den sonraki Başbakan oldu. Harp divanını da devreye sokarak devrimci hareketi bastırdı. Kapsamlı bir tarım reformu hazırladı. Pek çok sonuçsuz girişimden sonra 1911'de bir sosyal devrimci tarafından öldürüldü.

SULYATİZKİ, Vasili Mitrofanoviç: (? - 1907) Asker, devrimci. 57. Litvanya Alayı 6. Bölüğünün gönüllü bir askeri. Savaş Örgütü üyesi. 1906'da Savinkov'u Sivastopol'daki cezaevinden kaçırdı. Launitz'e düzenlenen suikastten sonra, Asef tarafından polise ihbar edilerek tutuklanan Silberberg'in grubundandı. 16 Haziran 1907'de N. Gronski adıyla asıldı.

SUVALOV, Pavel Petroviç: Moskovalı yüzbaşı. 28. 6. 1905'de sosyal devrimci P. A. Kulikovski tarafından öldürüldü

SVECER, Maksimilyan İlyiç: (1881-1905) Devrimci. Zengin bir ailenin çocuğu. Daha öğrenciyken devrimci faaliyetlere katıldı. 1899'da Yakut'daki öğrenci protestoları nedeniyle sürgüne gönderildi, orada sosyal devrimcilere katıldı. 1903'de yurtdışında savaş örgütüne katıldı. 1905'de Petersburg'da bomba hazırlarken meydana gelen bir kazada öldü.

SİVASTOPOL-MİRSKİ, Peter Daniloviç: 1904'de Plehve'den sonra İçişleri Bakanı. Pek başarılı olmayan bir liberalizasyon çabasına girdi. 1906'da Stolipin tarafından görevden alındı.

TATAROV, Nikolay Yuryeviç: Polonya Sosyalist Partisi eski üyesi. İşçi Bayrağı grubunun kurucusu. 1901'de Petersburg'da tutuklandı, tutukluluk cezasıyla Doğu Sibirya'ya gönderildi; burada SDP'ye katıldı. 1905'de Odesa'ya geri döndü; Merkez Komitesine alındı. Daha sonra polis tarafından SDP'ye ihbar edilen bir polis ajanı idi. Ajanlığı açığa çıktı ve F. Nazarov tarafından 1906 Şubat'ında öldürüldü.

TUTŞEV, Nikolay S.: (1856-1924) Devrimci. Köklü bir aileden gelen gerçek bir müşavirin oğlu. 1876'da Zemlya i Volya'ya girdi. 1892'ye kadar Sibirya'da sürgünde kaldı. M. A. Natanson'la birlikte "Halkın Adaleti Partisi"ni kurdu. 1904'de SDP'ye girdi. Petersburg Genel Valisi Trepov'a karşı düzenlenen suikastin hazırlıklarında yer aldı. 1914'e kadar yurtdışında SDP'nin yönetici kadrolarıyla sıkı ilişkideydi. 1917'de SDP'nin Narodnaya Volya için en sağ kanadı içindeydi. Kendini Petrograd'daki devrimci tarih arşivine hasretti. 1923'den sonra Kalorga i Sylka Dergisinin redaktörlüğünü yaptı.

TREPOV, Dimitri Fedoroviç: 1905'e kadar Moskova Polis Şefi, sonrasında Petersburg genel valisi ve Garnizon Şefi. 1905'de Savaş Örgütünün düzenlediği suikasttten sağ olarak kurtuldu. 1905 Nisan'ından sonra İçişleri Bakanı Yardımcısı.

VLADİMİR, Aleksandroviç: Grandük, 1880'den sonra hassa alayı ve Petersburg askeri birlik komutanı. Sergey Aleksandroviç'in kardeşi.

VRONOVSKİ, Boris Ustinoviç: (1881-1906) Devrimci, terörist. Ailesi de 1880'lerde devrimci hareket içinde yer almıştı. 1902'de SDP'ye girdi. Ajitasyon faaliyetleri hastalık nedeniyle yarım kaldı. 1905'de Savaş Örgütüne girdi. Moskova Genel Valisi Dubasov'a karşı düzenlenen suikastte öldü.

VİTTE, Sergey: Ulaştırma, daha sonra da Rusya'nın endüstrileşmesine yönelik ekonomik politikalarını yönlendiren Maliye Bakanı. 1905 Devriminden sonra II. Nikola'nın kuruluş manifestosunun taslağını hazırladı ve ilk Başbakan olarak yeni hükümeti kurdu, ama I. Duma toplantısından önce 1906'da görevden alındı.

Boris Savinkov

General Trepov

Axel

Bergey

Sosyal Devrimciler Partisi'nin Kurucuları: (Soldan Sağa)
Viktor Çernov, F. Volkovski, Nikolay Çaykovski,
E. Lazarev, L. Şişko

Michail Goc

Svecer

Gerşuni

Dora Brilliant

Vera Figner

Sasonov

Papaz Georgi Gapon

Ville 1905-1906 Yıllarında Başbakan

Kalyayev

Father

Silberberg

Tatyana Leontyeva

Rauschenberg

Stolipin 1906'da Rus Başbakanı İken

Rusya'da devrimci şiddetin öyküsü 1825'de "Aralık Kahramanları"nın ayaklanmasıyla başlar. 2000 askerin amatörce örgütlenmiş ayaklanması iktidar ve devrimci muhalefet arasındaki iç savaşın yürütülüşüne ilişkin yeni bir dönemi açtı. Ortada bir kitle tabanı olmadığından mücadele gizli biçimde bir araya gelen küçük aydın grupları tarafından temsil ediliyordu. Rusya'nın devrimci ortamına rengini verenler politik düşünebilen kafalar değil, kendini düşünmeyen idealistler, kendini feda etmeye hazır amatörlerdi. Bunlardan biri olan Savinkov'un edebi bir dille kaleme aldığı anıları yaşamını devrime adamış bu ütopik teröristlerin Rusyası'nın canlı bir tasvirini sunuyor.

ISBN 975-60
9 789758 05

GÖKKUŞAĞI